

DE KRACHT VAN DE SURINAAMSE SAMENLEVING

Een zoektocht naar publieke waardecreatie door
maatschappelijke zelforganisatie in Suriname.

RESEARCH
PROJECT
— 2016 - 2017 —

Research Project
2016-2017

DE KRACHT VAN DE SURINAAMSE SAMENLEVING

Een zoektocht naar publieke waardecreatie door
maatschappelijke zelforganisatie in Suriname.

DE KRACHT VAN VERSCHIEDENHEID

PROF. DR. WIEGER BAKKER

DIRECTEUR BACHELOROPLEIDING BESTUURS- EN ORGANISATIEWETENSCHAP

“Connecting scientific communities and connecting communities through science”. Deze zin, geleend van een internationaal netwerk van universiteiten, beschrijft in essentie waar het Research Project 2016-2017 Suriname voor mij voor staat. Soms komen verschillende lijnen door toeval mooi samen. Toen mijn collega Mirko Noordegraaf mij al in 2015 polste of ik samen met hem advies wilde uitbrengen aan de collega’s van de opleiding *Public Administration* van de Anton de Kom Universiteit van Suriname (AdeKUS), had ik niet kunnen bedenken dat in het voorjaar van 2017 dit boek er zou liggen. Een boek als afronding van een boeiend en succesvol avontuur van de studenten van onze beide opleidingen.

Voor Mirko en mijzelf was het in maart 2016 de eerste keer dat wij Suriname bezochten. Ook al ken je de verhalen, wij werden beiden opgezogen door de veelvormigheid, veelkleurigheid, dynamiek en het optimisme van de Surinaamse -ook academische- gemeenschap. Aan de ene kant zagen wij de schaarste en de problemen, maar aan de andere kant zagen wij ook de wil en het enthousiasme om iets moois te maken van niet alleen de opleiding, maar vooral ook van de Surinaamse samenleving.

Op hetzelfde moment waren de studenten van de bacheloropleiding Bestuur- en Organisationswetenschap (USBO) zich aan het oriënteren op een nieuwe locatie en een nieuw thema voor de volgende editie van het tweejaarlijkse internationale Research Project. Na Curaçao, Johannesburg, Mataram en Rio de Janeiro, stond voor hen nu Paramaribo hoog op het verlanglijstje. Toen wij dat in Paramaribo aan onze collega's daar vertelden waren zij meteen enthousiast en werden de voorbereiding al snel gestart.

Inmiddels zijn wij een jaar en een heel bijzonder Research Project verder. Het eerste project waarbij Nederlandse en Surinaamse studenten intensief hebben samengewerkt; eerst via skype, en daarna in Paramaribo zelf, met hun Nederlandse en Surinaamse docenten, maar vooral ook met elkaar. Samen hebben zij onderzoek gedaan naar de kracht van de Surinaamse samenleving. Door deze twee academische gemeenschappen met elkaar te verbinden zijn ook Utrecht en Paramaribo, Nederland en Suriname, met elkaar verbonden geraakt. De energie die al tijdens het verblijf in Suriname zichtbaar was in blogs, vlogs en foto's was overweldigend. De leerervaring van de studenten breder en dieper dan je in eindtermen kunt beschrijven. Als opleiding zijn wij ronduit trots op wat 'onze' Surinaamse en Nederlandse studenten hebben bereikt. Ik wil de docenten van de USBO en de AdeKUS, de Research Project Commissie en de studenten uit Utrecht en Paramaribo enorm bedanken voor hun inzet, enthousiasme en professionaliteit. Klasse!

COLOFON

Eerste druk april 2017
Perikles Research Project
ISBN: 978-90-393-6748-3

Organisatorische commissie

Stijn Jansen • *Voorzitter*
Emilie Brenninkmeyer • *Functionaris Extern & Vicevoorzitter*
Lotte Kleinpenning • *Functionaris Onderwijs & Secretaris*
Rik Wijnhof • *Penningmeester*
Bart Heuts • *Functionaris Deelnemers*
Nicole Kremer • *Acquisitie*
Michèle Donck • *Functionaris Cultuur & Facilitair*

Vanuit sv Perikles

Lotte Kleinpenning
Ditte Ilbrink

Vanuit de Universiteit van Utrecht, het departement Bestuurs- en Organisationswetenschap

Martijn van der Meulen
Patricia Wijntuin

Vanuit de Anton de Kom Universiteit van Suriname, studierichting Public Administration

Ine Apapoe
Peggy Purperhart
Rinoe Lachman

Grafisch- en illustratief ontwerp

Tjeerd Graphic Design

Drukker

Orangebook, Tilburg

Oplage

150

© 2017 Perikles Research Project te Utrecht
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

VOORWOORD

DE KRACHT VAN SAMENWERKING

MEVR. DRS. LOES MONSELS
DECAAN FACULTEIT DER MAATSCHAPPIJWETENSCHAPPEN VAN
DE ANTON DE KOM UNIVERSITEIT VAN SURINAME

Op maandag 14 november 2016 is in Paramaribo het startsein gegeven voor het empirisch deel van het Research Project 2016-2017 Suriname dat gezamenlijk is uitgevoerd door de studierichting *Public Administration* van de Anton de Kom Universiteit van Suriname (AdeKUS) en het Departement Bestuurs- en Organisationswetenschap (USBO) van de Universiteit Utrecht. Een prachtig initiatief, dat van harte ondersteund is omdat onze universiteit meer aandacht wil besteden aan wetenschappelijk onderzoek, getuige het streven om een universiteit breed onderzoeksprogramma samen te stellen met specifieke accenten per faculteit. Recentelijk zijn in dat kader drie onderzoeksthema's geïdentificeerd namelijk: diversiteit van de samenleving, biodiversiteit en productieverhoging.

De economische crisis van de laatste jaren, waarvan het einde nog niet in zicht is, maakt het ons niet gemakkelijk om deze cultuuromslag in korte tijd te bewerkstelligen, want onderzoek doen kost (veel) geld. Omdat de AdeKUS niet over voldoende financiële middelen beschikt, moeten wij het hebben van partnerschappen met nationale, regionale en internationale partners. Anderzijds zijn partnerschappen ook noodzakelijk voor het verbreden en het delen van kennis en vaardigheden. De partnerschappen op regionaal en internationaal niveau moeten vooral geplaatst worden in het kader van de internationaliseringsgedachte die één van de speerpunten is van onze universiteit. Het Research Project 2016-2017 Suriname moet geplaatst worden tegen deze achtergrond. Het is bovendien een mooi voorbeeld van een samenwerkingsproject, waarbij gekozen is voor een thema dat relevant, actueel en interessant is voor de Nederlandse en Surinaamse samenleving, namelijk "Publieke waardecreatie door middel van maatschappelijke zelforganisatie."

Dit prachtig project is een uitvloeisel van de *peer review* die deskundigen van de Universiteit van Utrecht hebben uitgevoerd in het voorjaar van 2016 bij de studierichting *Public Administration* van de AdeKUS. Gedurende enkele dagen hebben zij het curriculum en de organisatie van de studierichting *Public Administration* aan een kritische review onderworpen. Onze studierichting heeft dankbaar gebruik gemaakt van de inzichten van onze Utrechtse collega's. Wij hopen van harte dat het Research Project 2016-2017 Suriname het begin is van een hecht samenwerkingsverband op vriendschappelijke en tegelijk professionele basis tussen beiden universiteiten. In de overtuiging dat dit onderzoeksproject een meerwaarde heeft voor zowel de AdeKUS, *Public Administration* als voor de USBO, bedanken wij een ieder die betrokken is geweest bij de voorbereiding, uitvoering en afronding van dit onderzoeksproject en zien graag dat onze universiteit en/of studierichting wordt toegevoegd aan de rij van duurzame partners van de USBO.

VOORWOORD

DE KRACHT VAN BEGELEIDING

INE APAPOE, PEGGY PURPERHART, RINOE LACHMAN,
PATRICIA WIJNTUIN EN MARTIJN VAN DER MEULEN
BEGELEIDENDE DOCENTEN

Het thema van deze bundel, publieke waardecreatie door maatschappelijke zelforganisatie, heeft de afgelopen twee decennia furore gemaakt binnen de internationale bestuurswetenschap (Moore, 1995; 2000; Benington & Moore, 2010; Themanummer *Public Management Review*, 2016). Publieke waardecreatie heeft als theoretisch perspectief echter in het onderwijs, zowel van de studierichting *Public Administration* van Anton de Kom Universiteit van Suriname (AdeKUS) als van het Departement Bestuurs- en Organisationswetenschap (USBO) van de Universiteit van Utrecht, nog geen vaste plek gekregen. In verschillende projecten wordt er echter wel enige aandacht besteed (bijv. bij scriptieonderzoeken van enkele studenten, als thema van de internationale samenwerking van dit Research Project, als voorlichtingscasus), maar de potentie van dit perspectief voor onderwijsdoeleinden is volgens ons breder. In dit voorwoord zullen we bespreken waarom publieke waardecreatie als perspectief in het onderwijs ingewikkeld is en waarom onderwijs erover en (studenten) onderzoek ernaar toch een heel goed idee is. En telkens wat voorbeelden geven over de toepassing van het perspectief, mede naar aanleiding van het internationale studenten onderzoek dat wij begeleid hebben.

Voor onderwijsdoeleinden is het publieke waardecreatie perspectief ingewikkeld. De ingewikkeldheden beginnen bij het hoge abstractiegehalte van de verschillende kernconcepten. Wat publieke waarde is, waaruit een *authorizing environment* uit bestaat, hoe die steun voor de publieke waarde tot stand komt, wat *organizational capacity* allemaal behelst, hoe organisatorische capaciteit doorwerkt in de legitimiteit en de inhoud van de publieke waarde; dit is allemaal niet op voorhand helder. Het vergt veel inlevingsvermogen, en daarmee theoretische vaardigheden in het abstracte redeneren, van studenten om het begrippencomplex van de strategische driehoek überhaupt te kunnen toepassen. Daarnaast is het perspectief weliswaar voorschrijvend ('publieke waarde moet actief worden gecreëerd'), maar het 'hoe' daarvan is niet helder. Mark Moore spreekt over alignment binnen de strategische driehoek, maar wat dat concreet betekent, en hoe dat met goed beargumenteerde beleids- en organisatieadviezen kan worden bewerkstelligd is niet met een duidelijk stappenplan uitgewerkt. Naast inlevingsvermogen in de samenhang van de abstracte kernconcepten binnen dit perspectief, vergt dit het gebruik van aanvullende theorie, uit de aanpalende disciplines, zoals organisatie- en managementwetenschap (bijv. omtrent samenwerkingsvaardigheden), uit de psychologie (bijv. omtrent motivatie), uit de sociologie (bijv. omtrent groepsprocessen) en uit de juridische wetenschap (bijv. omtrent de doorwerking van wetswijzigingen). Vervolgens is het een grote opgave voor studenten om deze theorieën te integreren binnen het denken vanuit het perspectief en de modelmatige uitwerking van de kernconcepten.

Met trots kunnen we als begeleidende docenten stellen dat dit in de 10 onderzoeksprojecten van dit Research Project een hele opgave was, maar ook zeer goed gelukt is. Elk onderzoekstrio heeft een eigen theoretisch perspectief ontwikkeld waarin publieke waardecreatie als perspectief verbonden wordt met andere theoretische noties.

De mogelijkheden van het combineren van theorie zijn eindeloos; de kracht zit hem in de theoretische redenering, die verboden moet worden met het overkoepelend thema, maar vooral met de gecontextualiseerde doelstelling van het specifiek onderzoek. In interactie met elkaar en met vele feedback van alle verschillende begeleiders hebben onze studenten daarin interessante uitwerkingen gevonden.

Kortom, het gebruik van publieke waardecreatie in het onderwijs en in studentenonderzoek is zeker niet makkelijk. Omdat het zoals betoogd hogere cognitieve vaardigheden vergt, is het niet handig om er direct bij de introductiecolleges uit de bachelor mee te starten. Maar ernaar toewerken in de scriptieonderzoek of bij disciplinair integrerende vakken in de slotfase van de bachelor is wel nodig, zo stellen wij op basis van onze begeleidingservaringen op basis van het explorerende onderzoek dat onze Surinaamse en Nederlandse studenten gezamenlijk hebben uitgevoerd. Publieke waardecreatie is namelijk een hoopvol perspectief. Deze hoop schuilt in drie punten:

- Van *analyse* naar *actie*: Het perspectief stopt niet bij de analyse van het probleem, en het benoemen van de mogelijke oplossingen voor het probleem. Het perspectief focust op de dynamiek die handelende actoren - publieke managers en maatschappij vertegenwoordigende zeggelieden - kunnen realiseren in het licht van het creëren van de publieke waarde.
- Focus op het zoeken van *samenhang* en *passendheid* binnen een bestaande contextuele setting: Inzicht in de institutionele verhoudingen, de politieke situatie, en de maatschappelijke context is onontbeerlijk. Maar voor het bijdragen aan oplossingen gaat het niet om revolte of radicale hervormingen; het gaat om zoeken naar 'kleine' mogelijkheden binnen de context. Deze mogelijkheden liggen zogezegd binnen het bereik van de handelende actoren; ze moeten er alleen, en dat is zeker niet geen sinecure, actief werk van maken.
- Actieve rol voor de *samenleving*. Het perspectief van publieke waardecreatie dicht de samenleving een actieve rol toe bij het bepalen van publieke waarde en het mede mogelijk maken ervan. Het is immers de samenleving zelf die de eventuele problemen met drop-outs, cultuurbehoud, ouderverzorging, opvang in de stad, middagbesteding, identificatie, gezondheidszorg, executive onderwijs, seksuele voorlichting en welzijn in kindertehuizen het sterkst ervaart. Natuurlijk mag je verwachten dat de overheid en de politiek een actieve rol speelt in de aanpak van de problemen die door de samenleving belangrijk worden geacht. Desondanks is het vaak onmogelijk om alle maatschappelijke problemen aan te pakken, en ook het gewenste niveau van maatwerk te leveren. Publieke waardecreatie focust dus op de kracht van de samenleving om zelf een actieve, legitieme en effectieve bijdrage te leveren aan het beheersbaar houden dan wel oplossen van maatschappelijke problemen.

Om studenten alvast voor te bereiden op hun toekomstige rol als verantwoordelijk en goed opgeleid lid van een samenleving die actief werk maakt van de aanpak van maatschappelijke problemen of als toekomstige functionarissen in een politieke, bestuurlijke of ambtelijke rol die daar verantwoordelijkheid voor dragen, is het belangrijk dat in het bestuurskundige bachelor onderwijs, zowel aan de AdeKUS als de Universiteit van Utrecht, publieke waardecreatie een belangrijke plek verdient. Het organiseren van een internationaal samenwerkingsproject van studenten die gezamenlijk onderzoek verrichten in een (deels) nieuwe context, is een interessante kanalisator voor exploratie, verdieping, internationale oriëntatie en uiteindelijk ook gewoon een multicultureel gesprek over hoe publieke waarde creatie vorm kan krijgen.

De onderwijsmogelijkheden vanuit dit publieke waardecreatie perspectief zijn echter breder. Studenten komen via publieke waardecreatie een breed scala aan potentiële interessante sociaal-maatschappelijke vraagstukken op het spoor. Studenten kunnen zo actief op zoek naar mogelijkheden voor publieke waardecreatie, bijvoorbeeld via een *quick scan* in de vorm van exploratief onderzoek dat als aanjager kan dienen voor nieuwe onderzoeksprojecten of partnerships tussen de universiteit en samenleving.

Het belangrijkste is misschien wel dat studenten met dit perspectief in staat worden gesteld om verder te kijken dan contextuele problematiek. Economische crisis, institutionele complexiteit en politieke verstarring, op heel verschillende manieren maar tocht zowel in Suriname als Nederland (en de rest van de wereld) aan de hand, bemoeilijken weliswaar het creëren van publieke waarde, maar ze sluiten het zeker niet uit. Het gaat immers om een stevige conceptuele analyse, gezamenlijk interactie, brede samenlevingsgerichte oriëntatie, het zoeken van nabijheid, met een focus op 'kleine' mogelijkheden, in het licht van een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Publieke waarde creatie, gericht op het zoeken naar mogelijkheden om zelf, in directe relatie tot anderen, te organiseren binnen de samenleving, biedt zogezegd waardevol analytische en actief perspectief waarmee studenten als toekomstige gemeenschapsleden en bestuurders, politici en ambtenaren mooie bijdrages aan een samenleving kunnen leveren. Het gaat immers om het organiseren van kracht, en onderwijs biedt daar een belangrijke basis voor.

DE RESEARCH PROJECT COMMISSIE 2016-2017 SURINAME

Daar ligt hij dan! Na anderhalf jaar lang hard werken is dit het eindresultaat van het Research Project 2016-2017 Suriname. Wat zijn wij trots op deze bundel, op de onderzoeksresultaten, maar bovenal op alle studenten die deel hebben genomen aan dit onderzoeksproject!

Meer dan een jaar geleden zaten wij voor het eerst met de commissie bij elkaar. Dat was nog een beetje onwennig, want wat wisten wij van elkaar en van het project dat voor ons lag? In november en december 2016 zou er een onderzoeksreis naar het buitenland gaan plaatsvinden, dat was zeker. Maar waarheen, met wie en een onderzoek waarnaar? Wij hadden allemaal nog geen idee. Na lang brainstormen, het internet afstruinen en zoeken naar contacten in het buitenland werd begin 2016 de knoop doorgemaakt; het Research Project 2016-2017 zou plaatsvinden in Suriname!

Er zijn documentaires gekeken, contacten gelegd, reisgidsen doorgebladerd en Surinaamse kranten gevolgd, om zoveel mogelijk over dit prachtige land te weten te komen. Na ons zo goed mogelijk te hebben verdiept in het land volgden voor ons als commissie belangrijke keuzes; waar gaan wij onderzoek naar doen en welke studenten zijn geschikt om dit onderzoek uit te voeren? Na een aantal heftige vergaderingen, vele sollicitatiegesprekken en een beleidsweekend was het duidelijk welke 20 studenten samen met ons het Research Project 2016-2017 Suriname zouden vormen om daar onderzoek te doen naar het thema publieke waardecreatie door maatschappelijke zelforganisatie. En als kers op de taart kwam daar dan ook nog eens de samenwerking met de studierichting *Public Administration* van de Anton de Kom Universiteit van Suriname (AdeKUS) bij. Tien Surinaamse studenten zouden met ons gaan samenwerken aan het onderzoek!

Onderzoek doen in het buitenland is bijzonder, zeker in een land als Suriname. Wij delen een taal en hebben een lange gezamenlijke geschiedenis, maar desondanks kennen wij toch vele culturele verschillen. Het omgaan met en begrijpen van deze culturele verschillen, is een van de grootste uitdagingen in het doen van onderzoek in het buitenland. De samenwerking met studenten van de AdeKUS heeft ons ontzettend geholpen in het begrijpen van en meegaan met de Surinaamse cultuur. Het loslaten van onze Nederlandse gewoontes was niet altijd even gemakkelijk, maar door ons over te geven aan Paramaribo en het ritme van de stad, hebben wij ontzettend veel ervaren, geleerd en bovendien veel warmte en hartelijkheid ontvangen. Door de samenwerking met de studenten van de Anton de Kom Universiteit Suriname, het onderzoek en de bijzondere contacten die zijn gelegd hebben wij het land en haar mensen op een hele bijzondere (diepgaande) manier leren kennen. Daarvoor willen wij hen graag heel erg bedanken!

In deze bundel leest u alle onderzoeken van de tien onderzoekstrio's. De trio's hebben ieder op hun eigen manier weergegeven wat zij in Suriname hebben meegemaakt en geleerd. Af en toe zijn dit heftige verhalen, maar voornamelijk zijn het mooie verhalen over de kracht van de Surinaamse samenleving. Wij als commissie hebben ons volledig ingezet om dit onderzoeksproject te organiseren en faciliteren. Anderhalf jaar lang hebben wij lief en leed met elkaar gedeeld. Wij hebben hard gewerkt, maar voornamelijk een van de leukste en leerzaamste ervaringen tijdens onze studietijd meegemaakt. Ons avontuur eindigt hiermee en wij kijken er met heel veel plezier op terug. Stiekem... willen wij heel graag nog een keer!

De Research Project Commissie 2016-2017 Suriname

Stijn Jansen
Emilie Brenninkmeyer
Lotte Kleinpenning
Rik Wijnhof
Bart Heuts
Nicole Kremer
Michèle Donck

Atlantic Ocean

LEGENDA / LEGEND

Vegetatie / Vegetation	Symbolen / Symbols	Wegen / Roads
Mangrove/Mangrove	Internationaal vliegveld International airport	Spoorlijn/Railway
Zoetwaterzwamp Freshwaterswamp	Nationaal vliegveld National airport	Hoofdweg verhard Highway surfaced
Zwampbos/Swampforest	Airstrip	Hoofdweg onverhard Highway unsurfaced
Hoog Drooglandforest High Drylandforest	Landsgrens	Sec. weg onverhard Sec. way unsurfaced
Savannesborders	Country border	
Savannah forest	Bauxite/Gold	Plaatsen / Places
Savanne/Savannah	Goud/Gold	PARAMARIBO Stad/Town
Gebirgstebs Mountain forest	Indication of gold	Moengo Grote plaatsen/Big cities
Hoog Drasbos High Marshforest	Goudindicatie	Slotwijk Middelgrote plaatsen/Cities
Cultuurland/Cultureland	Botanische tuin Botanic garden	Kleine plaatsen/Small cities
Wateren/Water	Natuurreservaat Nature reserve	
Banken/Banks	Natuurpark National park	Berg met hoogte Mountain with height
Centr. Surinaams Natuurres. Central Surinam Natureres.	Rafinaderij Refinery	

Paramaribo	100
Albina	142 265
Albina	197 618 518
Blagown	210 178 350 163
Blauw Walra	61 1 60 223 97 219
Blanche Kluis	318 281 469 59 106 116
Brokopondo	64 14 120 97 208 72 131 1
Brownsneg	112 14 294 398 232 92 341 23
Coekreek	62 14 118 260 106 55 275 54 78 1
Coppernami	88 189 228 429 236 107 404 151 139 178
Georgetown	403 925 146 718 162 497 179 650 653 332
Groningen	43 146 185 320 253 124 361 138 152 36 43 207
Hartdijk	29 129 107 294 396 236 41 340 113 130 71 199 532 167 148
Java	63 46 196 346 97 3 32 351 50 165 14 47 106 89 149 9
Leunberg	10 113 116 383 220 91 339 105 122 65 96 420 55 34 130 73
Mer d'abou	57 138 110 402 281 714 116 183 91 95 116 698 14 124 620 108 124 96
Meerzorg	2 105 140 272 212 83 320 90 114 55 86 412 48 28 124 65 17 28
Nw Amsterdam	220 340 776 112 475 97 96 399 349 96 161 172 194 211 264 200 21 242 250 257
Overvacht	20 70 171 344 181 82 298 68 83 24 119 429 72 55 93 34 29 56 31 127 49 255
Para	38 281 41 471 116 218 60 351 48 24 114 598 14 124 620 108 124 96
Para	18 122 161 392 250 107 337 113 11 49 429 63 46 142 90 18 116
Santa Boma	119 262 174 362 272 118 463 242 38 31 272 34 111 299 206 17 474 116 262 201 60 212 200 50 111
Sipaliwini	28 129 198 320 236 107 344 121 138 79 60 384 17 148 89 39 23 28 124 48 211 5 62 45 101
Wageningen	119 262 174 362 272 118 463 242 38 31 272 34 111 299 206 17 474 116 262 201 60 212 200 50 111
Zanderij	40 60 181 324 161 43 269 50 70 4 136 424 80 75 71 12 50 76 51 147 68 286 20 32 45 186 75 236
Coronie	400 523 178 763 686 617 28 51 63 62 474 236 93 67 444 64 46 428 87 444 64 46 428 87 444 64 46 428 87
Kourou	389 493 208 763 686 617 28 51 63 62 474 236 93 67 444 64 46 428 87 444 64 46 428 87 444 64 46 428 87

Afstanden (in km) over hoofdwegen	Paramaribo	Albina	Albina	Albina	Blagown	Blauw Walra	Blanche Kluis	Brokopondo	Brownsneg	Coekreek	Coppernami	Georgetown	Groningen	Hartdijk	Java	Leunberg	Mer d'abou	Meerzorg	Nw Amsterdam	Overvacht	Para	Para	Santa Boma	Sipaliwini	Wageningen	Zanderij	Cayenne
	0	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10

2°00' N.B.

Schaal / Scale 1 : 1.300.000 (1 cm = 13 km)

INHOUDSOPGAVE

Onderzoeksaanleiding	20
Symboliek van de Surinaamse vlag	23
De Surinaamse context	25
Onderzoekswijze	29
DEEL I	32
Groen	33
Drop-outproblematiek in Suriname: van brandjes blussen naar beleid?	34
<i>Auteurs: Ariëlla Amatpitono, Ayleen Jansen of Lorkeers & Janne van Stokkom</i>	
Eén keer volwassenen, twee keer kind	52
<i>Auteurs: Demelza Pelswijk, Pepé Dekker & Susan van Hooijdonk</i>	
Let's talk about seks	72
<i>Auteurs: Fleur Schoenmakers, Mayra Keuning & Seraphine Lila</i>	
Meerdere wegen die naar Paramaribo leiden	88
<i>Auteurs: Jan Jacob Vogelaar, Lucinda Johnson & Maxime Dekkers</i>	
DEEL II	110
Wit	111
De kindertehuizen van Paramaribo	112
<i>Auteurs: Eline Lenders, Fabio Bravo Rebolledo & Tasmara Pique</i>	
Op weg naar houdbare zorg	130
<i>Auteurs: Anouck Gielisse, Rachel Saaki & Zoey de Jong</i>	
Wie slim is moet ook sterk zijn	150
<i>Auteurs: Justien Dingelstad, L'Oreal Brielle & Mirthe de Kok</i>	

INHOUDSOPGAVE

DEEL III	172
Rood	173
De radio dichtbij	175
<i>Auteurs: Eline Fekkes, Frederique de Jong & Liza Hewitt</i>	
Elke dans vertelt een verhaal	190
<i>Auteurs: Bart Haagsma, Bas Litjens & Gillvan Redjosentono</i>	
Ontwikkeling in de middag: maatschappelijk initiatief als uitkomst?	206
<i>Auteurs: Conchita Redan, Margot Visschers & Siem Poelman</i>	
DEEL IV	228
Geel	229
Conclusie	230
Respondentenlijst	234
Literatuurlijst	238
Nawoord	250
Over het Research Project	251
Partners	252

In november 2015 waren Suriname en Nederland 40 jaar onafhankelijk. Naast de gedeelde taal is er vanuit historisch perspectief een diepgaande relatie tussen Suriname en Nederland, grotendeels te wijten aan het koloniale verleden van Suriname en de rol die Nederland hierin heeft gespeeld. Na de onafhankelijkheid van 25 november 1975 is een aanzienlijk deel van de Surinaamse bevolking naar Nederland geëmigreerd. Hierdoor heeft bijna elke Surinamer wel familie of vrienden in Nederland wonen. Dit illustreert het nauwe contact tussen de landen goed. Echter, maar weinig Nederlanders kennen de diversiteit die de Surinaamse samenleving typeert. Surinamers zijn er trots op dat er in Paramaribo een Joodse synagoge en een Islamitische moskee gebroederlijk naast elkaar staan. Deze grote etnische- en culturele verscheidenheid is overal in Suriname terug te zien, dus ook in het sociaal-maatschappelijke domein en in de politiek. Dit maakt Suriname een bijzonder land om onderzoek in te verrichten. Bovendien is het, in het licht van de multiculturele samenleving die wij hier in Nederland kennen, interessant om te zien hoe verschillende etnische bevolkingsgroepen in Suriname met elkaar samenleven.

Op politiek-bestuurlijk niveau typeert Suriname zich van oudsher door een groot overheidsapparaat. Een groot deel van de Surinaamse beroepsbevolking werkt bij de overheid of de semioverheid. Deze overheid heeft momenteel te maken met ernstige economische problemen. Veel complexe maatschappelijke vraagstukken kunnen hierdoor niet worden opgepakt door de regering en blijven voortleven. Het maatschappelijk middenveld springt hierop in; vele projecten worden opgezet met als doel de kwaliteit van leven in Suriname naar een hoger niveau te tillen. Suriname kampt dus met verschillende uitdagingen, die voor ons als bestuurskundigen en organisatiewetenschappers in spe zeer interessant zijn.

Binnen het departement Bestuurs- en Organiseringswetenschap (USBO) houden wij ons hoofdzakelijk bezig met het besturen en organiseren van publieke vraagstukken, in samenwerking met politieke en maatschappelijke ontwikkelingen. Termen als publieke waardecreatie en maatschappelijke zelforganisatie zijn de afgelopen decennia binnen het Nederlandse maatschappelijke debat, maar ook binnen het domein van bestuurs- en organisatiewetenschap veel besproken termen. Deze termen zijn een steeds prominentere plaats in de wetenschap gaan innemen. Door de mondiale economische crisis, die ook in Nederland een flinke inslag heeft gehad, is er meer aandacht gekomen voor de rol die de burger inneemt in het bevorderen van de welvaart en het welzijn van de samenleving. Het publieke domein in Nederland is sterk aan verandering onderhevig, oude organisatievormen en werkwijzen dienen tegenwoordig niet langer als oplossing voor complexe vraagstukken. Dit is tot uiting gekomen in de nieuwe bestuurskundige stroming die *Public Value Management* wordt genoemd (Moore, 1995; Stoker, 2016). *Public Value Management* kan gezien worden als de waarde die een organisatie met een activiteit of dienst toevoegt aan de maatschappij, op zowel korte als lange termijn. Nu de term publieke waarde bekend is, resteert ons enkel de vraag te beantwoorden wat het begrip maatschappelijke zelforganisatie inhoudt. Maatschappelijke zelforganisatie kan getypeerd worden als een samenwerkingsverband tussen individuen, groepen mensen en/of organisaties

vanuit de gemeenschap, om publieke vraagstukken op te lossen en daarmee publieke waarde te creëren. Ofwel, het gaat om initiatieven vanuit burgers, organisaties en/of private partijen die bijdragen aan verbetering van het sociaal-maatschappelijke leven.

Publieke waarde kunnen op veel verschillende terreinen gecreëerd worden. Om enigszins richting en focus te geven aan de verschillende onderzoeken binnen de Surinaamse context, is het onderzoek in drie domeinen verdeeld: Zorg & Welzijn, Onderwijs & Opleiding en Taal & Cultuur. Bij het thema 'Zorg & Welzijn' wordt er dieper ingegaan op individuen, organisaties en/of groepen mensen binnen het zorgsysteem van Suriname en de mate waarin zij trachten bij te dragen aan het welzijn in het land. Financiële tekorten bij de overheid zorgen ervoor dat er flink bezuinigd moest worden en ook de zorgsector heeft hier de gevolgen van ondervonden. Hoe gaat de Surinaamse bevolking hiermee om; welke krachten kunnen wij hierin ontdekken?

Binnen het domein 'Onderwijs & Opleiding' vallen de organisaties en/of groepen mensen die zich bezighouden met basis-, middelbaar- en hoger onderwijs, openbaar- en bijzonder onderwijs, vak- en beroepsopleidingen en speciale dienstverlening aan het onderwijs. Suriname kent grote schooluitval onder jongeren, maar probeert tegelijkertijd op allerlei manieren via maatschappelijke initiatieven haar burgers op te leiden en te helpen. Niet alleen draait het om het onderwijs in de schoolbanken, ook goede naschoolse opvang is van belang voor de ontwikkeling en het welzijn van het kind. Tenslotte is er binnen het thema 'Taal & Cultuur' ingegaan op de culturele vorming van Suriname. Dit heeft te maken met het onderhouden en bevorderen van taal, cultuur en andere uitingen van een groep binnen de samenleving. De culturele diversiteit die zo kenmerkend is voor de Surinaamse samenleving, speelt op allerlei terreinen in de samenleving een belangrijke rol.

Hoewel de onderzoeksdomeinen en de verschillende onderzoeken die daaronder vallen zeer divers zijn, hebben zij één gemeenschappelijke deler: de zoektocht naar de kracht van de Surinaamse samenleving.

Bovenstaande uiteenzetting schetst het raamwerk waarbinnen het Research Project 2016-2017 Suriname zich heeft bevonden. Gezamenlijk hebben twintig Nederlandse studenten en tien Surinaamse studenten van de Universiteit van Utrecht en de Anton de Kom Universiteit van Suriname, zich gebogen over het vraagstuk naar de kracht van de Surinaamse samenleving. Eerder hebben wij ontdekt dat termen als burgerparticipatie en het zelf creëren van maatschappelijk meerwaarde veel besproken zijn. Wat blijft er echter van deze begrippen over als de Nederlandse context verruild wordt voor een buitenlandse context als die van Paramaribo, Suriname? Kunnen wij überhaupt spreken over de Nederlandse termen zelforganisatie en publieke waardecreatie? Hier is nog maar weinig wetenschappelijk onderzoek naar gedaan. Wij zijn daarom op zoek gegaan naar de verhalen van de Surinaamse burger; op zoek naar hoe deze burgers als individu, groep en/of organisatie bijdragen of samenwerken aan het oplossen van sociaal-maatschappelijke vraagstukken.

SYMBOLIEK VAN DE SURINAAMSE VLAG

In deze bundel zetten wij uiteen wat ons Nederlands-Surinaams avontuur heeft opgeleverd. Tijdens een bezoek aan de voorzitter van de Nationale Assemblée (het Surinaamse Parlement), Mw. Drs. Simons, werd gesproken over een quick scan van de status quo van het maatschappelijk middenveld in Suriname. Binnen deze quick scan, het veldwerk heeft immers maar zes weken plaatsgevonden, kunnen wij met de verschillende deelonderzoeken toch bescheiden uitspraken doen over hoe eerdergenoemde centrale begrippen gestalte krijgen binnen Surinaamse context.

LEESWIJZER

Deze bundel is opgebouwd uit verschillende delen. De bundel begint met een beschrijving van de Surinaamse context waarbinnen wij onderzoek hebben gedaan. Hierdoor kunnen de artikelen in perspectief worden geplaatst, waardoor je als lezer beter begrijpt wat er in Suriname afspeelt. Vervolgens gaan wij in het hoofdstuk 'Onderzoekswijze' in op bepaalde keuzes die wij hebben gemaakt ten behoeve van de uitvoering van het onderzoek. Wij bespreken welke onderzoeksmethoden zijn gehanteerd en op welke wijze wij tot de onderzoeken zijn gekomen. Daarna komen wij aan bij het spreekwoordelijk hart van deze bundel: de artikelen die zijn voortgevloeid uit de deelonderzoeken. Ten slotte sluiten wij af met een overkoepelende conclusie en een aantal overdenkingen die wij graag willen meegeven aan de lezer.

Om de bundel te structureren zijn de tien artikelen onderverdeeld in drie delen. Deze indeling is gebaseerd op symboliek van de Surinaamse vlag. De metafoor van de vlag is de leidraad in het verhaal die alle artikelen vertellen. De kleuren groen, wit, rood en geel in de Surinaamse vlag hebben allen hun eigen betekenis in dit verhaal.

Allereerst staat de kleur groen in de vlag symbool voor samenwerking. Samenwerken en het opbouwen van duurzame netwerken zijn cruciaal voor het laten slagen van maatschappelijke initiatieven. Er kan meer bereikt worden wanneer de handen ineengeslagen worden. De onderzoeken die in dit deel aan bod komen, zijn seksuele voorlichting, drop-outs, ouderenzorg en aanvullend onderwijs.

De witte streken die de verschillende kleuren van de vlag verbinden, staan voor gerechtigheid. De onderzoeken die hieronder vallen hebben alles te maken met de belangrijkste basisrechten die burgers in een samenleving hebben. De onderzoeken over zorg in het binnenland, onderwijscarrières van studenten uit het binnenland en kindertehuizen vallen hieronder. Recht op zorg en onderwijs zijn hierbij de belangrijke kernwaarden.

Als derde staat de kleur rood voor de passie en liefde die tot daden leidt. Suriname is, zoals eerder al opgemerkt, uniek in de liefde die er is binnen en tussen de verschillende bevolkingsgroepen en dit leidt tot mooie daden en initiatieven. Binnen dit deel vallen de onderzoeken over cultuurbehoud door dans, naschoolse opvang in Latour en identiteitsvorming door de radio. Als laatste is nog één essentieel onderdeel van de vlag onbesproken gebleven: de gele ster. In het midden van de vlag straalt de goudgele ster, die symbool staat voor de eenheid van het land. In het deel van de ster zullen daarom afsluitend alle artikelen bij elkaar genomen worden om tot enkele conclusies over de kracht van de Surinaamse samenleving te komen.

HISTORISCH SURINAME

Het huidige Suriname zoals wij dat kennen werd, in de 16^e eeuw ontdekt door Europeanen. De eerste kolonisten troffen verschillende groepen Inheemsen (vroeger Indianen genoemd) aan. Deze Inheemsen werden tot slaven gemaakt voor het werk op plantages, maar vele stierven vanwege het harde werk in de nieuwe kolonie en door de, door Europeanen ingevoerde, ziektes. Een groot deel van de Inheemsen trok hierdoor langzamerhand dieper het oerwoud in. Van daaruit werden aanvallen gepleegd om de macht van de kolonisten te beperken. In het jaar 1686 werd vrede gesloten met de verschillende Inheemse groepen. Een direct gevolg van deze vrede was een tekort aan arbeiders voor het arbeidsintensieve werk op de plantages. Om dit tekort aan arbeidskrachten op te vangen werden arbeiders gehaald uit verschillende delen van Afrika en vervolgens tot slaaf gemaakt. De tot slaaf gemaakte Afrikanen moesten onder erbarmelijke omstandigheden werken op de plantages. Velen stierven, maar ook op veel plekken vonden grote groepen slaven de kans om het Surinaamse oerwoud in te vluchten en zo te ontkomen aan de koloniale overheerser. Daar bouwden zij eigen gemeenschappen, bestaande uit een opzichzelfstaande bestuurssystemen, religies en verwantschapssystemen. In de 17^e en 18^e eeuw werden vanuit deze gemeenschappen verschillende aanvallen uitgevoerd op de vele plantages. Deze aanvallen van de Marrons, zoals de weggelopen tot slavernij gedwongen Afrikanen en hun nakomelingen werden genoemd, brachten veel schade toe aan de bedrijvigheid en winstgevendheid van de kolonie. Verschillende militaire expedities die werden ingezet om de Marrons te verslaan leverden niet het gewenste resultaat op. Uiteindelijk besloot de toenmalige overheersende kolonisator om vrede te sluiten met de Marrons. De eerste vrede die stand hield werd gesloten in het jaar 1760 met de 'Ndyuka Marrons'. Deze vredesverdragen werden tevens gesloten met de 'Saamaka Marrons' in het jaar 1762 en in het jaar 1767 met de 'Matawai Marrons'. Deze Marronsamenlevingen (naast eerdergenoemde Marrongroepen zijn er ook nog de 'Kwinti, Aluku en Pamaka Marrons' in Suriname) bestaan nog steeds en bevinden zich voor het overgrote deel langs de grotere rivieren in het binnenland van Suriname. Volgens de laatste volkstelling (Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2012) zijn de Marrons de tweede grote etnische groep in Suriname.

Het tekenen van de vredesverdragen met de Marrons, de afschaffing van de slavenhandel (eerst door de Britten in het jaar 1805 en door andere koloniale mogendheden in het jaar 1814), alsook de afschaffing van de slavernij in het jaar 1863 in de kolonie Suriname, zorgden voor een groot tekort aan plantagearbeiders. Om dit tekort op te vangen werden er, met name uit Azië, contractarbeiders gehaald. Achtereenvolgens kwamen Chinezen (1853-1870), gevolgd door Hindoestanen (1873-1916) en Javanen (1890-1939) richting Suriname. De etnische samenstelling van de Surinaamse gemeenschap vindt haar weerslag voor een belangrijk deel in deze koloniale geschiedenis. Door de jaren heen hebben zich ook andere groepen uit verschillende landen gevestigd in Suriname, te weten: Libanezen, Turken, Haïtianen en Brazilianen. Daarnaast heeft er vermenging plaatsgevonden tussen personen van verschillende etnische groepen. In onderstaande tabel wordt de samenstelling van de hedendaagse Surinaamse samenleving gebaseerd op etniciteit weergegeven.

SURINAAMSE SAMENLEVING OP BASIS VAN ETNICITEIT

ETNISCHE GROEP	AANTAL
Hindoestanen	148,443
Marrons	117,567
Creolen	84,933
Inheemsen	20,344
Afro Surinamer	3,923
Javanen	73,975
Chinees	7,885
Gemengd	72,340
Blank	1,667
Overig	7,166
Weet niet	1,805
Geen antwoord	1,590
Totaal	541,638

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, 2012

Suriname is van oudsher sterk etnisch georganiseerd. Zo zijn er bijvoorbeeld vele (nationale) feestdagen rond historische- of culturele gebeurtenissen van een bepaalde etnische bevolkingsgroep. Maar ook politieke partijen zijn veelal op etnische basis ingedeeld, hier zal later in dit hoofdstuk dieper op in worden gegaan. Bepaalde economische sectoren zijn bijna volledig in handen van één bevolkingsgroep, denk hierbij bijvoorbeeld aan de Chinezen die het merendeel van de Surinaamse supermarkten in handen hebben. Toch zijn er nauwelijks sterke etnische spanningen en leven bevolkingsgroepen meestal vreedzaam naast elkaar.

POLITIEK-BESTUUR SURINAME

Tot de instelling van de Koloniale Staten in het jaar 1937, later Staten van Suriname, werd het politiek bestuur van Suriname geleid door een Gouverneur, aangesteld door het moederland Nederland. In het jaar 1942 aankondigende koningin Wilhelmina aan dat de Nederlandse overzeese gebieden, waaronder Suriname, intern zelfbestuur zouden krijgen. Verschillende groepen grepen deze gelegenheid aan om politieke partijen op te richten (Sedney, 1997). Voorafgaand aan de oprichting van deze politieke partijen, waren er ideële verenigingen waarvan de Unie Suriname de meest bekende was. Deze groep had als doel de verschillende bevolkingsgroepen dichter tot elkaar te brengen (Sedney, 1997 p. 17). Vanaf

1946 werden achtereenvolgens de volgende politieke partijen opgericht: Moslimpartij (3 mei 1946); Progressieve Surinaamse Volkspartij (25 augustus 1946); Nationale Partij Suriname (29 september 1946); Surinaamsche Hindoe Partij (13 februari 1947); Hindoestaans-Javaanse partij (25 februari 1947) en de Javaanse politieke partij, Pergarakan Bangsa Indonesia Suriname (21 april 1947). Deze partijen werden opgericht op basis van etniciteit en/of religie. Vanaf de jaren 60 werden meer ideologische politieke partijen opgericht, waaronder de Partij Nationalistische Republiek (1961), de Progressieve Arbeiders en Landbouwers Unie (PALU), de Volkspartij, het Democratisch Volksfront Suriname en de Communistische Partij Suriname (Sedney, 1997, p. 24). Deze partijen hebben volgens Sedney (1997, p.24) geen indruk kunnen maken op het Surinaamse electoraat. Hij schrijft dit toe aan de kleinschaligheid van de samenleving en de frequentie van de sociale contacten die maakten dat maatschappelijke verschillen niet als klassentegenstellingen werden ervaren.

Het politiek-bestuurlijke landschap in Suriname veranderde geleidelijk aan. Suriname werd een parlementaire democratie met aan het hoofd een president, die verantwoording verschuldigd is aan de Nationale Assemblée, het parlement van Suriname. Sinds het jaar 1987 zijn er grondwettelijk lagere publiekrechtelijke organen geschapen, de districts- en ressortraden. Deze raden zijn op lokaal niveau de hoogste politiek-bestuurlijke organen.

De leden van de volk vertegenwoordigende lichamen (het parlement, districts- en ressortraden) worden om de vijf jaar gekozen tijdens de algemene vrije en geheime verkiezingen. De president wordt na de samenstelling en beëdiging van het parlement gekozen door dit staatsorgaan met een gekwalificeerde meerderheid (2/3 deel van de stemmen). Staken de stemmen na 2 stemrondes, dan wordt de president gekozen via de Verenigde Volksvergadering, waarin de leden van het parlement en de districts- en ressortraden vertegenwoordigd zijn. De politiek-bestuurlijke organisatie in Suriname is dynamisch te noemen. Steeds komen er nieuwe politieke partijen bij, veelal afscheidingen van bestaande politieke partijen.

In Suriname is er sprake van een sterk aanwezige overheid, dat wil zeggen dat de publieke sector omvangrijk is. Bijna 60 % van de beroepsbevolking werkt in de publieke sector. De overheid is één van de grootste werkgevers van het land. Ook met betrekking tot het inrichtingen van het economische beleid en de exploitatie van natuurlijke hulpbronnen in het land is de invloed van de overheid substantieel. Daarnaast is het tevens de grootste aanbieder van medische voorzieningen en onderwijsvoorzieningen. Bovenstaande factoren, in combinatie met het relatieve lage inwonersaantal, leiden ertoe dat de overheid, het bedrijfsleven en het maatschappelijk middenveld in Suriname sterk met elkaar zijn verweven.

HET MAATSCHAPPELIJK MIDDENVELD

Het Surinaamse maatschappelijke middenveld bestaat uit een groot aantal verschillende soorten organisaties. Denk hierbij bijvoorbeeld aan sportverenigingen, belangengroepen, vakbonden, kerkgenootschappen, sociale instellingen, politieke partijen, vrouwenorganisaties e.d. De verscheidenheid aan organisaties opererend binnen het maatschappelijke middenveld, weerspiegelen de etnische, culturele, religieuze en regionale verscheidenheid van het land. Daarnaast verschillen de organisaties ook sterk in grootte, missie, oriëntatie, doelgroep en

mate van activiteit. De politieke koers van Suriname wordt logischerwijs bepaald door de Surinaamse regering. Tegenwoordig wordt bij het samenstellen en uitvoeren van dit beleid gebruik gemaakt van de kennis, kunde en expertise van het maatschappelijk middenveld. Vanuit de overheid zijn er verschillende sociale voorzieningen voor kwetsbare groepen in de samenleving, denk hierbij aan kindertehuizen, ouderenzorg organisaties en instanties die zich bezighouden met personen met een beperking of personen die in armoede leven. De vraag is of deze ondersteuning daadwerkelijk een bijdrage levert aan de verbetering van de leefomstandigheden in Suriname, is op dit moment onduidelijk: hier is er ruimte voor nader wetenschappelijk onderzoek. De afnemende inkomsten van het land, met als gevolg een verergerende economische crisis in de afgelopen 5 jaar, werken niet bevorderlijk voor de ondersteuning en doelgerichte aanpak van sociaal-maatschappelijke problemen in het land. Desondanks zijn er particuliere initiatieven die, waar nodig, proberen om met de schaarse middelen een bijdrage te leveren aan de verdere ondersteuning van het maatschappelijk middenveld in Suriname.

Zoals eerder vermeld zijn de scheidslijnen tussen publiek en privaat binnen de Surinaamse samenleving niet altijd helder te definiëren. Dit werkt door in de wijze waarop veel organisaties uit het maatschappelijke middenveld georganiseerd zijn: er bestaan veel mengvormen waarbij enige steun van de overheid, in de vorm van kennis en/of geld, veel voorkomt. Ook zijn er veel maatschappelijke organisaties die naast ideële doelstellingen ook financiële doelstellingen hebben. Door het complexe krachtenveld van enerzijds de Surinaamse overheid en anderzijds maatschappelijke organisaties met meervoudige doelstellingen, is het niet altijd even makkelijk om het maatschappelijke middenveld van Suriname scherp te definiëren.

ECONOMISCHE CRISIS IN SURINAME

Het Research Project 2016-2017 Suriname is uitgevoerd te midden van een financiële en economische crisis in Suriname. Dit gegeven heeft in alle artikelen in deze bundel een belangrijk aandeel gespeeld. Het lijkt ons daarom goed om in het kort in te gaan op deze crisis en hoe de regering deze denkt te bezweren. Het Stabilisatie- en Herstelplan 2016-2018 (SHP) van de Surinaamse regering (2016) noemt, evenals het Internationaal Monetair Fonds (IMF), de internationale keldering van de goud- en aardolieprijzen en de sluiting van bauxiet- en aluinaarbedrijf 'Suralco' als de belangrijkste oorzaken van deze financiële en economische crisis. Uit informatie van het Algemeen Bureau voor de Statistiek in Suriname en het IMF blijkt dat in september 2016 de jaarinflatie 77,1 % bedroeg. Cijfers van de Centrale Bank van Suriname, geven aan dat de jaarinflatie in december 2016, 52,4 % bedroeg. In december 2015 was dit nog 25,1 %. In het SHP zijn maatregelen genoemd die de crisis in Suriname het hoofd moeten bieden. Volgens de regering van Suriname hebben diverse multilaterale partners, waaronder de *Caribbean Development Bank*, het *IMF* en de *Islamic Development Bank*, de bereidheid getoond om met Suriname te werken aan het bestrijden van de crisis. Met het IMF werd een *stand-by arrangement* overeengekomen.

Op 24 januari 2017 schreef het IMF in een persbericht over de Artikel 4-consultatie met Suriname o.a. het volgende:

“By mid-2016, progress on a number of policy items stalled. The government kept the fiscal deficit below 6 percent of GDP (annualized) and implemented a number of planned reforms, including preparing for the introduction of a broad-based VAT. However, the decisions to freeze fuel pump prices and partially reverse the increase in electricity prices led to significant public sector losses. The economic outlook remains challenging. Executive Directors noted that Suriname faces numerous challenges given a severe recession, rising government debt, and high inflation. Directors agreed that ensuring a return to macroeconomic stability and growth will require decisive reforms. In this regard, they called for redoubled efforts to put the fiscal position on a sustainable track, reduce inflation, strengthen the financial sector, and stimulate private investment to foster sustainable and inclusive growth. Directors called for an ambitious agenda of structural reforms to promote diversification of Suriname’s commodity-dependent economy and boost productivity growth. They encouraged reforms to improve the business environment, promote competition, and strengthen governance. Decisive steps to increase labor market flexibility, including investments in education, supported by a well targeted social safety net, would also help to promote job-rich and inclusive growth”. (IMF, Press Release, 17/14)

De Surinaamse regering is het niet helemaal eens met het IMF over de aanpak van de crisis. Volgens President Desi Bouterse, zal Suriname op eigen tempo bepalen hoe subsidies afgebouwd worden. Technisch gezien kan het IMF gelijk hebben dat bepaalde maatregelen genomen moeten worden, maar politiek gezien kan niet alles uitgevoerd worden, aldus de president (Starnieuws, 2017). Persoonlijk zijn wij erg benieuwd naar de huidige ontwikkelingen in Suriname en volgen we het laatste nieuws op de voet in de hoop snel verbetering te mogen bespeuren in de economisch precaire situatie waar Suriname zich momenteel in bevindt.

Binnen dit hoofdstuk bespreken wij de wijze waarop data en resultaten van de verschillende onderzoeken zijn vergaard. Wij zetten uiteen welke keuzes er in dit kader zijn gemaakt en hoe de onderzoeken in Suriname zijn uitgevoerd. Alle tien onderzoeken richten zich op een eigen onderwerp, waardoor elk onderzoek logischerwijs op een eigen manier is uitgevoerd. Er is echter wel een gemeenschappelijke gedachte van waaruit wij zijn vertrokken, daarom geldt dit hoofdstuk voor alle artikelen die in ze bundel te vinden zijn. Waar gebruik is gemaakt van afwijkende en/of aanvullende onderzoeksmethoden, wordt dit bij het desbetreffende artikel nader toegelicht.

ONDERZOEKSBENADERING

Alle tien de onderzoeken hebben gemeen dat ze een kwalitatieve, interpretatieve invalshoek hebben. Dat wil zeggen dat wij ons hebben gericht op hetgeen wat mensen ons vertellen en niet wat bepaalde cijfers zeggen. De onderzoeken in deze bundel focussen zich op de kracht van de Surinaamse samenleving, hierbij vonden wij het van belang dat de inwoners van Suriname hun sociale werkelijkheid konden beschrijven aan de hand van woorden. Hoewel bij sommige onderzoeken op ondersteunende wijze gebruik is gemaakt van cijfermateriaal uit andere bronnen, zijn wij niet te werk gegaan met kwantificeerbare gegevens. Het doel was niet om objectieve wetmatigheden te testen maar om een plaatselijk beeld te schetsen en praktische, kwalitatieve kennis te verkrijgen. Alle tien onderzoeken gaan uit van de betekenis die personen geven aan een bepaald fenomeen. Vervolgens hebben wij geprobeerd om deze betekenis te duiden aan de hand van de wetenschappelijke literatuur. Door de interpretatieve methoden te gebruiken hebben wij een rijk beeld verkregen van de verhalen van de Surinaamse samenleving. Het doel is niet een objectieve weergave te geven van de Surinaamse samenleving, maar een vruchtbare en levendige beschrijving van de werkelijkheid.

OP VOORHAND VAN DE REIS

Met bovenstaande invalshoek zijn wij samen met de Surinaamse studenten, voorafgaand aan de reis naar Suriname, aan de slag gegaan om de onderzoeken vorm te geven. Dit was een gezamenlijke verkenningstocht van ongeveer vier maanden. In deze maanden hebben wij uiteenlopende onderwijsbijeenkomsten gevolgd, gericht op het vergaren van specifieke kennis en vaardigheden ten behoeve van onderzoek doen in Suriname. Ook hebben onze Surinaamse buddy's een onmiskenbare rol gespeeld, zonder de intensieve samenwerking met de Surinaamse studenten waren we nooit zo goed voorbereid geweest. Het resultaat van deze verkenningstocht, het onderzoeksplan, hebben wij tevens in samenwerking met Surinaamse collega studenten vormgegeven. Uiteindelijk zijn wij gewapend met dit onderzoeksplan naar Suriname gevlogen om onderzoeksdata te verzamelen.

HET VERZAMELEN VAN DE DATA

Eenmaal aangekomen in Suriname zijn wij opgevangen door de Surinaamse studenten (en docenten) en wegwijs gemaakt in Paramaribo, Suriname. Vervolgens is per onderzoek een selectie gemaakt van personen of organisaties die interessant zijn voor het onderzoek. Elk

onderzoekstrio heeft een verschillend aantal respondenten gesproken; dit hing af van het punt waarop dit trio wel of geen nieuwe informatie meer kreeg uit de interviews. Op een gegeven moment is er namelijk sprake van verzadiging. Gemiddeld is er per onderzoek met twintig respondenten gesproken.

Doordat Suriname een kleine gemeenschap heeft, heerst er een zogenaamde 'ons-kent-ons' cultuur. Daardoor brachten respondenten de onderzoekstrio's vaak in contact met nieuwe respondenten. Wij willen graag iedereen bedanken voor de behulpzaamheid en het relatieve gemak waarmee wij telkens aan nieuwe bruikbare respondenten zijn gekomen.

INTERVIEWS

Zoals uit vorige passage duidelijk is geworden hebben wij voornamelijk gebruik gemaakt van interviews. Ondanks de intensieve hulp van de Surinaamse studenten bleef Suriname voor ons onbekend terrein, daarom hebben wij in samenspraak met onze Surinaamse buddy's afgesproken om in eerste instantie gebruik te maken van contextinterviews om focus aan te brengen in onze onderzoeken. Vaak werden deze inleidende gesprekken gecombineerd met semigestructureerde interviews. Semigestructureerde interviews werken op basis van een topiclijst die wij vooraf hebben opgesteld. Het enthousiasme waarmee veel respondenten spraken over het onderzoeksonderwerp heeft ons zeer uitgebreide verhalen opgeleverd en een breed perspectief gegeven op hetgeen wat wij onderzochten. Het gebruik van de topiclijsten heeft gediend om specifieker te vragen naar ontbrekende data binnen onze onderzoeken.

OBSERVATIES

Naast interviews hebben sommige onderzoekstrio's gebruik gemaakt van observaties. Een observatie is een objectieve waarneming van iemands gedragingen of bepaalde gebeurtenissen, die wordt uitgevoerd met een bepaald doel voor ogen. Hierdoor konden de onderzoekstrio's hetgeen zij zagen tijdens afspraken of interviews met respondenten vastleggen en plaatsen in het licht van het onderzoek. Hoewel een observatie zo objectief mogelijk dient te worden uitgevoerd, is volledige objectiviteit onmogelijk. Om dit zoveel mogelijk te waarborgen zijn er tijdens of direct na de observaties notities gemaakt, welke later zijn uitgewerkt in observatieverslagen om ze te kunnen analyseren.

HET ANALYSEREN VAN DE DATA

Al tijdens ons verblijf in Suriname zijn de onderzoekstrio's begonnen met het analyseren van onderzoeksdata. Waar mogelijk, zijn alle interviews opgenomen en vervolgens door de onderzoekstrio's uitgeschreven, ook wel transcriberen genoemd. Weer terug in Nederland zijn wij vervolgens gezamenlijk begonnen aan de daadwerkelijke data-analyse. De transcripten en observatieverslagen werden gecodeerd en vervolgens geanalyseerd. Het was voor alle trio's een fijne ervaring om deze analyse te doen in onze gemeenschappelijke taal: het Nederlands. Soms zijn wij gestuit op verschillen tussen Surinaams-Nederlands en Nederland-Nederlands. Enkele citaten zijn daarom herschreven om deze verschillen weg te nemen, zonder afbreuk te doen aan de inhoud van deze citaten.

HET SCHRIJVEN VAN DE ARTIKELEN

Tot slot, zijn wij ook weer gezamenlijk in januari 2017 begonnen aan het schrijven van de onderzoeksartikelen. Dat was lang niet altijd even makkelijk op zo'n grote afstand, gelukkig kunnen we concluderen dat het goed gelukt is. De artikelen zijn niet losstaand, maar vallen allen onder een overkoepelend thema. Om leesbaarheid te waarborgen zijn er afspraken gemaakt over de vorm, inhoud en schrijfstijl die in deze bundel is gehanteerd. Het resultaat hiervan is te vinden in deze bundel!

GROEN

GROEN

De kleur groen in de Surinaamse vlag staat symbool voor de vruchtbaarheid en mogelijkheden van het land. De Surinaamse burger zien mogelijkheden voor ontwikkeling en grijpen deze aan. Hierdoor staat het groen ook wel voor vernieuwing. Het eerste artikel dat hierbij aansluit is *'Van brandjes blussen naar beleid?'* waarin stil gestaan wordt bij vernieuwingen in de aanpak van de drop-outproblematiek in Suriname. Hierna leest u over de kansen binnen de ouderenzorg in het artikel *'Eén keer volwassen, twee keer kind'*. *'Let's talk about seks'* gaat in op het belang van vernieuwing binnen het geven van seksuele voorlichtingen. Als laatste leest u over nieuwe mogelijkheden tot onderwijs in het onderzoek *'Meerdere wegen die naar Paramaribo leiden'*, dat ingaat op het particuliere hoger onderwijs in Paramaribo. Al deze artikelen staan stil bij de vruchtbaarheid van Suriname en stralen positieve vernieuwing uit.

Drop-outproblematiek in Suriname: van brandjes blussen naar beleid?

Een onderzoek naar hoe de aanpak die maatschappelijke initiatieven hanteren ten aanzien van drop-outproblematiek versterkt kan worden op het gebied van effectiviteit en legitimiteit.

DOOR ARIËLLA AMATPITONO, AYLEEN JANSEN OF LORKEERS, JANNE VAN STOKKOM

Het is zaterdag. Wij komen aan bij Stichting Rumas, er is een reünie voor oud-deelnemers. De geestelijk begeleider gaat achter een tafel staan. Hij geeft aan dat hij met zijn rede de jongens wil bemoedigen en bedanken. Aan het eind van zijn gebed vraagt hij of een van de jongens nog iets wil zeggen. Langzaam staat een van de jongens op. Hij begint te praten. “Ik wil Rumas bedanken.” Iedereen klapt nadat hij is uitgepraat. De geestelijk begeleider geeft aan dat de jongen het niet makkelijk heeft gehad. De jongen vroeg zich af waarom hij nog leefde; hij was toen 12 jaar en wees. Stichting Rumas heeft hem veranderd. De jongen heeft nu een transformatie ondergaan naar volwassenheid en de geestelijk begeleider is trots om te zien hoe de jongen nu steeds meer volwassen wordt.

Dit voorbeeld is kenmerkend voor de grote inzet waarmee maatschappelijke initiatieven drop-outproblematiek in Suriname aanpakken. Suriname kent vandaag de dag namelijk nog steeds een hoog aantal drop-outs, iets wat veel mensen aan het hart gaat. In het jaar 2013 verliet maar liefst 22% van de meisjes en 23% van de jongens in het vervolgonderwijs hun school (Education Policy and Data Centre, 2014). In het lager onderwijs bedroeg dit in 2013 7,4% van de jongeren (MinOWC, 2016). Dit zijn geregistreerde cijfers, het is momenteel nog lastig te bepalen wat het daadwerkelijke aantal drop-outs is in Suriname. Er is namelijk inmiddels wel een start gemaakt met het leerlingvolgsysteem, maar dit functioneert nog niet optimaal. Er zijn dan ook veel verschillende bronnen die verschillende cijfers laten zien. De onlangs opgerichte interministeriële drop-outwerkgroep probeert daarom nogmaals het aantal drop-outs en de oorzaken van de problematiek in kaart te brengen (Republiek Suriname Overheid, 2016).

Het staat echter buiten kijf dat het hoge aantal drop-outs een probleem is dat aangepakt moet worden. Door het bieden van een tweede kans aan deze jongeren, kunnen volgens Tyfler en Lofstrom (2009) allereerst de criminaliteitscijfers omlaag. Daarnaast kan het verhogen van het opleidingsniveau van drop-outs een positieve invloed hebben op de economische ontwikkeling van een land (Tyfler & Lofstrom, 2009). Momenteel verkeert Suriname in economisch zwaar weer. Het verhogen van het opleidingsniveau van het grote aantal drop-outs kan daarom een essentiële bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de Surinaamse economie en samenleving. Het aanpakken van deze problematiek dient daarom een publiek belang.

Er zijn in Suriname veel maatschappelijke initiatieven die zich bezighouden met dit publieke belang door drop-outs de mogelijkheid te bieden om trainingen en opleidingen te volgen. Toch is er nog weinig onderzoek gedaan naar de verschillende aanpakken die zij gebruiken en de resultaten die deze opleveren. Hun aanpak kan volgens Moore (2000) slechts publieke waarde creëren als deze effectief en legitiem is. Daarom onderzochten wij de volgende hoofdvraag: *Hoe kan de repressieve aanpak van maatschappelijke initiatieven in Suriname ten aanzien van drop-outproblematiek worden versterkt op het gebied van effectiviteit en legitimiteit?*

Deze hoofdvraag hebben wij kwalitatief onderzocht door mensen binnen en buiten twee maatschappelijke initiatieven te vragen naar hun ervaringen met de aanpak van deze initiatieven.

Er is al veel geschreven over de keuzes die kunnen worden gemaakt bij de aanpak van drop-

outproblematiek en wat dit voor invloed heeft op de effectiviteit en legitimiteit. Met dit artikel leveren wij een aanvulling op de bestaande inzichten, omdat wij focussen op de bestuurlijke factoren die nodig zijn voor een effectieve en legitieme aanpak. Daarbij zullen wij stilstaan bij de invloed van resultaten op legitimiteit en voorwaarden voor een succesvol programma van de initiatieven. Op deze manier proberen wij te achterhalen waarop de effectiviteit en legitimiteit van initiatieven versterkt kunnen worden. Hierdoor kan het drop-outpercentage worden verkleind. Dit heeft positieve gevolgen voor de maatschappij, omdat dit kan leiden tot minder criminaliteit en meer ontwikkeling en economische groei (Tyfler & Lofstrom, 2009).

In het vervolg van dit artikel gaan wij in op de gebruikte theorie, onze onderzoekswijze en de bevindingen die wij gevonden hebben. Wij sluiten dit artikel af met een conclusie waarin wij onze bevindingen samenvatten, gevolgd door een discussie waarin wij komen tot enkele aanbevelingen.

EERDER ONDERZOEK

DROP-OUT

Om de drop-outproblematiek te kunnen begrijpen, moeten wij natuurlijk weten wanneer een jongere kan worden bestempeld als een drop-out. Het Surinaamse Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur omschrijft een drop-out als een leerling die in een bepaald schooljaar op Gewoon Lager Onderwijs (GLO) stond ingeschreven in de leerjaren één tot en met zes, maar waarvan men in een volgend schooljaar in het bestand geen gegevens terug kan vinden, ook niet in een ander niveau van onderwijs (MINOV- Onderzoek en Planning, 2009, in Riedewald & Ganzeboom, 2012). Wat aan bovenstaande definitie opvalt, is dat de schoolverlaters die wel begonnen zijn aan een vervolgopleiding, maar deze niet afmaakten, buiten beschouwing worden gelaten. Dit komt mede doordat in Suriname de leerplicht slechts geldt van zeven tot en met twaalf jaar. Wij bekijken de problematiek vanuit een breder perspectief. Voortijdig schoolverlaten is namelijk niet alleen een probleem op het lager onderwijs, maar ook in het vervolgonderwijs. Wij omschrijven drop-outs daarom als leerlingen die wel beginnen aan een opleiding, maar deze verlaten voordat zij een diploma behalen.

LEGITIMITEIT EN EFFECTIVITEIT

Het werk dat maatschappelijke initiatieven leveren kan ook wel worden gezien als publieke waardecreatie. Om publieke waarde te kunnen creëren stelt Moore (1997) dat de strategieën van publieke organisaties moeten voldoen aan drie voorwaarden: ten eerste moet dat wat de organisatie produceert/levert heel erg waardevol zijn. Dit is subjectief: de een kan een activiteit van een organisatie als waardevol beschouwen, terwijl de ander dit niet zo ziet. Ten tweede is het voor een organisatie heel belangrijk om voldoende politiek draagvlak te creëren bij degenen aan wie de organisatie verantwoording af moet leggen over de gekozen strategie. Ten derde moet de organisatie in staat zijn om haar strategie uit te voeren met de middelen die de organisatie heeft. De tweede voorwaarde draait om legitimiteit, terwijl de derde voorwaarde resulteert in effectiviteit.

Legitimiteit

Als maatschappelijke initiatieven hun bestaansrecht aantonen, kunnen ze volgens Grønberg (1998, in Moore, 2000) legitimiteit (ofwel draagvlak) creëren. Draagvlak kan deze initiatieven op drie manieren iets opleveren: zo kan het helpen bij het vinden van ondersteuning, in de vorm van geld en mankrachten. Ten tweede is het voor maatschappelijke initiatieven belangrijk dat belanghebbenden bijdragen aan de publieke doelstellingen van deze initiatieven. De initiatieven kunnen zelf alleen geen controle uitoefenen over de mate waarin alle belanghebbenden meehelpten. Daarom kan draagvlak helpen om hen hiertoe toch aan te zetten. Tot slot helpt het bij het in toom houden van de eigen medewerkers (Moore, 2000). Om legitimiteit te verkrijgen, moet de relatie die maatschappelijke initiatieven onderhouden met stakeholders, andere publieke organisaties, burgers en overheid, goed zijn. Daarnaast moeten ze een goede reputatie hebben bij de media en moeten ze bij andere initiatieven als geloofwaardig overkomen (Moore, 2000).

Scharpf (1997; 1999) zegt dat legitimiteit twee elementen heeft. Enerzijds spreekt hij van *input legitimacy*. Dit heeft te maken met de invloed die burgers kunnen uitoefenen op de politieke besluitvorming. Er moeten mechanismen of procedures zijn die dit mogelijk maken. Als dit het geval is, zorgt dit ervoor dat de samenleving achter de doelen van een organisatie staat. Anderzijds spreekt Scharpf (1997; 1999) van *output legitimacy*. Deze vorm van legitimiteit heeft veel overeenkomsten met effectiviteit: burgers geven vaak steun aan een organisatie, als zij vertrouwen hebben in de resultaten van deze organisatie. Bij de Surinaamse overheid zien wij een tekort aan *output legitimacy*. De Surinaamse overheid kampt namelijk met een aantal tekortkomingen op het gebied van bestuur en beleid (Martin, 2001). Dit beïnvloedt de economische en sociaal-maatschappelijke ontwikkeling van Suriname. Ook zorgt dit voor een daling van het vertrouwen dat Surinamers hebben in de overheid. Dit leidt tot de vraag of maatschappelijke initiatieven, in tegenstelling tot de Surinaamse overheid, wél *output legitimacy* hebben en hoe hun relatie met de overheid is.

Effectiviteit

Het is voor de operationele capaciteit en effectiviteit van initiatieven essentieel dat initiatieven voldoende kennis en capaciteit in huis hebben om de gewenste resultaten te behalen (Moore, 2000). Vaak krijgen initiatieven die een publieke waarde creëren hun geld doordat andere organisaties of individuen steun geven aan de manier waarop deze initiatieven te werk gaan. Hier zien wij dan ook het raakvlak tussen legitimiteit en effectiviteit (Moore, 2000). Daarnaast is het natuurlijk de vraag hoe de maatschappelijke initiatieven hun geld zo effectief mogelijk kunnen besteden.

Als wij gaan kijken naar wat effectiviteit binnen publieke organisaties betekent, zien wij dat het een lastig begrip is waar dan ook veel discussie over bestaat (Verlet & Devos, 2010). Het is vaak moeilijk te meten wat een initiatief nu precies bereikt. Dat heeft te maken met het verschil tussen *output* (het geleverde product/dienst en de kwaliteit hiervan) en *outcome* (de bedoelde of onbedoelde gevolgen, gebeurtenissen en effecten van de producten/diensten van een organisatie). Deze *outcome* kan namelijk breder zijn en pas in een later stadium ongemerkt optreden. Vandaar dat het belangrijk is dat een organisatie een heldere visie heeft

op de punten waarop effectiviteit kan worden gemeten. Zeker omdat hier ook verantwoording over afgelegd moet worden en door middel van deze verantwoording, bijvoorbeeld geld voor de toekomst veilig kan worden gesteld. Verlet en Devos (2010) zeggen dat het bij effectiviteit draait om de oorzaak-gevolgrelatie tussen *output* en *outcome*. Daarbij gaat het er enerzijds om of het gevoerde beleid ook het effect heeft bereikt dat men van tevoren had bedacht, binnen de tijd die daarvoor gesteld was. Anderzijds kijkt men naar eventuele gewenste of ongewenste effecten die zijn opgetreden.

Effectiviteit en legitimiteit bij de aanpak van drop-outproblematiek

Voor drop-outs is het niet alleen belangrijk om zich te ontwikkelen op het gebied van kennis en schoolvaardigheden (reguliere scholen). Wat juist veel aandacht nodig heeft zijn zaken als persoonlijke ontwikkeling, schoolverantwoordelijk gedrag en discipline (Lange & Lehr, 1999). Dit leren drop-outs op zogenaamde *second chance* scholen. Willen wij kijken naar de effectiviteit en legitimiteit van dit soort *second chance* scholen, dan moeten wij deze scholen op een andere manier beoordelen dan reguliere scholen (Lange & Lehr, 1999). Hierbij moet rekening worden gehouden met het feit dat drop-outproblematiek veel verschillende oorzaken kent, wat leidt tot verschillende doelgroepen. Deze doelgroepen hebben zo elk hun eigen aanpak nodig, waarop initiatieven moeten inspelen (Tesliuc et al., 2008).

Volgens Bakalevu (2011) zijn er twee succesvolle vormen van aanpak van drop-outproblematiek. Aan de ene kant kan men ervoor kiezen om een cursus op dezelfde manier in te richten als in het reguliere onderwijs, met als doel dat drop-outs toch op dezelfde manier geschoold worden als ieder ander individu. Aan de andere kant kan men kiezen voor een aanpak waarbij er meer aandacht is voor het ontwikkelen van persoonlijke vaardigheden van drop-outs en het begeleiden naar een carrière. Deze twee varianten worden ook in een onderzoek van Tesliuc et al. (2008) benoemd als de meest belangrijke aanpakken.

In dit onderzoek staan wij stil bij de aanpak die inspeelt op de persoonlijke ontwikkeling en carrièrekansen (de mogelijkheid die wij als tweede beschreven hebben). Wij onderzoeken twee Surinaamse initiatieven die zo'n aanpak hanteren, namelijk Stichting Rumas en Stichting de Bouwsteen. Uit onze gesprekken blijkt dat beide initiatieven een andere aanpak van het drop-outprobleem hebben. Daar waar Stichting Rumas de focus legt op het aanleren van *basic life skills*, focust Stichting de Bouwsteen zich juist op het begeleiden van jongeren naar een baan in de bouwsector en het aanleren van de juiste professionele skills (naast *basic life skills*) die voor dit werk nodig zijn. Beide initiatieven organiseren een kamp in het bos, doen aan sportactiviteiten, besteden aandacht aan het geloof en verzorgen een nazorgtraject. De trajecten van beide initiatieven duren maximaal een half jaar. Waarin de beide initiatieven verschillen, is dat Stichting Rumas per traject twintig jongens traint en geen vast aantal trajecten heeft per jaar, terwijl Stichting de Bouwsteen per traject twaalf jongens traint en maximaal twee trajecten heeft per jaar.

Aron (2003) deed een studie waarin hij alle tot dusver opgedane kennis over *second chance* scholen bundelde. Als overkoepelende voorwaarden voor succesvolle programma's noemt hij:

- Hoge academische standaarden en verwachtingen;
- Kleine scholen/programma's;
- Student-gecentreerde programma's die actief leraren, ouders en andere leden uit de samenleving betrekken;
- Administratieve en bureaucratische autonomie zodat *communities* kunnen worden gecreëerd. Hierbij komt de voorwaarde dat deelname aan het programma vrijwillig is.

Daarbij hebben wij de derde voorwaarde opgedeeld in twee facetten, namelijk 'student-gecentreerd' en 'betrekken van de omgeving bij het programma'. Wij verwachten dan ook dat bij programma's die aan deze vijf voorwaarden voldoen, een grotere mate van effectiviteit en legitimiteit wordt ervaren, omdat deze programma's het meest tegemoet komen aan het doel dat zij nastreven. Daarnaast verwachten wij dat maatregelen die de genoemde vijf voorwaarden verbeteren, leiden tot een versterking op het gebied van effectiviteit en legitimiteit. Wij bekijken of deze voorwaarden inderdaad in verband staan met grotere effectiviteit en legitimiteit en of deze voorwaarden allesomvattend zijn.

BEVINDINGEN

Aan de hand van de data uit onze interviews, observaties en documenten, kwamen wij tot een analyse van onze resultaten die verdeeld is in drie focusgebieden waarop versterking van de aanpak van drop-outproblematiek mogelijk is: de maatschappelijke initiatieven, het netwerk bestaande uit alle maatschappelijke initiatieven op het gebied van drop-outproblematiek en de overheid.

EEN BIJZONDER VELD VAN MAATSCHAPPELIJKE INITIATIEVEN

Stichting Rumas en Stichting de Bouwsteen hebben ons een bijzondere kijk gegeven op hun organisatie en hun werkwijze. Wij hebben gezien dat de inzet van medewerkers van deze initiatieven oneindig is en hebben van veel respondenten gehoord dat de jongens hierdoor ook zeker iets bereiken. Zo vertelde een trainer van Stichting de Bouwsteen: "Ik heb jongens van 2012 gehad en die werken tot nu toe bij dat bedrijf. Dus voor mij is dat groots, want een jongen die niks doet en de hele dag hangt en dat hij nu door de Bouwsteen aan het werk kan of opleidingen kan volgen, dat ervaren we." Een zus van een deelnemer van Stichting Rumas merkte ook verandering op; haar broertje is volgens haar veel discipline bijgebracht. De initiatieven leveren dus belangrijk werk en dragen bij aan de gedragsverandering van deelnemende jongens.

Het werk van de initiatieven kunnen wij beoordelen op de vijf voorwaarden die wij in de theorie bespraken. Volgens verschillende respondenten worden vooral de voorwaarden 'actief betrekken van de omgeving' en 'student-gecentreerd' door de initiatieven goed ingevuld. Zij dragen bij aan het bereiken van een tijdelijke gedragsverandering bij de jongens. Zo gaat de filosofie van Stichting de Bouwsteen uit van het idee "dat het een driehoek is tussen het

thuisfront, de Bouwsteen en de bedrijven, waarbij de deelnemer dus in het midden zit en binnen dit speelveld moet blijven”. Als een jongen bijvoorbeeld niet op komt dagen, wordt meteen naar huis gebeld om te vragen waar de jongen blijft.

VERSTERKING OP HET NIVEAU VAN DE MAATSCHAPPELIJKE INITIATIEVEN

Wij hebben daarentegen ervaren dat de andere drie voorwaarden voor een effectieve en legitieme aanpak in mindere mate aanwezig waren. Dit zijn: ‘hoge academische standaarden en verwachtingen’, ‘kleine scholen/programma’s’ en ‘administratieve en bureaucratische autonomie’. Door het ontbreken hiervan is volgens onze respondenten een blijvende gedragsverandering lastig te bereiken.

De eerste voorwaarde die wij bespreken is ‘administratieve en bureaucratische autonomie’. Het bereiken van deze autonomie staat volgens onze respondenten onder druk. Een belangrijk knelpunt hierbij is een tekort aan financiering. Wij hebben van meerdere respondenten gehoord dat maatschappelijke initiatieven vaak afhankelijk zijn van één of enkele geldschieters. Een bestuurslid van Stichting Rumas zegt hierover: “Wij zijn continu bezig met donoren. Nu moeten wij bijvoorbeeld weer in januari [...] een groepsbegeleiding gaan opstarten, maar wij hebben nul cent dus wij moeten weer gaan lobbyen.” Deze afhankelijkheid zorgt ervoor dat financierders invloed uitoefenen op de invulling van programma’s. Hoewel een bestuurslid van Stichting Rumas zegt vrij te zijn in de vormgeving van eigen sessies, zegt zij over financiering: “De inhoud van het programma, dat bepalen wij, maar de opdracht [...], die wordt beïnvloed door de wensen van de donor.” Stichting de Bouwsteen geeft ook aan afhankelijk te zijn van donoren, maar zegt ook haar eigen plan te durven trekken: “Wij willen wel de vrijheid houden en vanuit onze expertise jongens helpen en het probleem aanpakken.”

Het is volgens respondenten dus wenselijk dat maatschappelijke initiatieven beschikken over voldoende eigen middelen en meerdere financieringsbronnen. Een bestuurslid van een ander maatschappelijk initiatief zegt hierover: “Wij moeten er rekening mee houden dat je niet altijd 100% als NGO *donordriven* moet zijn. Een deel van je inkomen moet komen uit andere fondsen.” Door niet 100% *donordriven* te zijn, krijgen maatschappelijke initiatieven de ruimte om hun eigen programma vorm te geven. Hun kennis en ervaring met de aanpak van drop-outproblematiek komt zo meer tot zijn recht.

De tweede voorwaarde heeft betrekking op de ‘academische standaarden van initiatieven en verwachtingen’. Volgens onze respondenten kunnen deze worden verhoogd door te beschikken over kwalitatief goed én genoeg personeel. Een bestuurslid van Stichting de Bouwsteen zegt: “Het is moeilijk om [...] mensen te vinden die gewoon én geduld hebben én de taal van de jongens spreken, maar ook gewoon streng kunnen zijn, duidelijk kunnen zijn en ook nog eens een keer vakinhoudelijk goed zijn.” In zijn uitspraak komt naar voren dat maatschappelijke initiatieven enerzijds moeten beschikken over personeel met professionele vaardigheden en relevante opleiding. Dit is een uitdaging omdat “mensen die daar goed in opgeleid zijn, [er] bijna niet [zijn]”. Trainers worden dan ook veelal ‘on the job’ gevormd, geven zij aan. Anderzijds is kennis van het veld nodig. Hierover zegt een medewerker van Stichting Rumas: “Ik vertel ze ook vanwaar ik kom; ik kom uit de buurt, ze noemen dat de ghetto. Buurten waar er rovers zijn.

Als je ze zo een beetje vertelt over je achtergrond [...] dan ontwikkelen ze respect voor je. Als je over iets praat, dat ze bijvoorbeeld rijst met water gegeten hebben, dan weten ze dat je ze begrijpt omdat je ook van daar komt.”

Naast kwaliteit van medewerkers, vonden onze respondenten de kwaliteit van bestuurders erg belangrijk. Zo vertelt één respondent: “Vele stichtingen hier in Suriname zijn niet op professionele basis opgericht. Ze hebben geen fonds, ze hebben geen middelen die ze zelf genereren.” Ook wordt aangegeven dat “de controle op zo’n project optimaal moet zijn. Je moet deskundige mensen hebben, ook integere mensen.” De bestuursleden van Stichting de Bouwsteen en Stichting Rumas zijn zich hiervan bewust. Zo zegt een van hen: “Mensen willen een strategisch plan. Dan kan je je organisatie goed neerzetten. Eigenlijk krijg je inzicht in je eigen organisatie.” Documenteren van voortgang en resultaten is iets wat de bestuurders van maatschappelijke initiatieven steeds vaker proberen toe te passen. Dit blijft echter voor veel initiatieven lastig.

Ook de hoeveelheid medewerkers wordt door meerdere respondenten als belangrijk punt aangestipt. Een medewerker van Stichting Rumas zegt hierover: “De bedrijfsleiders willen ons (jobcoaches) natuurlijk wel vaker op de werkvloer hebben, maar dat kan niet. Wij hebben te weinig personeel. [...] Ik kan niet elke dag gaan. Omdat je naast het begeleiden ook nog heel wat andere dingen moet verrichten.” Een gebrek aan financiën speelt hierbij een grote rol.

De derde voorwaarde ‘kleine scholen/programma’s’ kwam in onze interviews regelmatig terug. Vooral omdat het vormgeven van kleine scholen/programma’s leidt tot meer persoonlijke aandacht voor de drop-outs. Blijvende aandacht voor en controle op jongeren wordt als erg belangrijk gezien voor het daadwerkelijk bereiken van gedragsverandering. Het effect op de langere termijn blijft volgens respondenten namelijk vaak uit wanneer de aandacht voor de jongere te vroeg stopt. Het verlengen en intensiveren van het (na)traject kan volgens respondenten leiden tot meer aandacht voor de jongeren. Tijdens ons veldwerk hebben wij daarom besloten om de voorwaarde ‘kleine scholen/programma’s’ te verruimen naar ‘intensiteit van het (na)traject’. Eén respondent zegt over deze voorwaarde: “Wanneer je die jongens getraind hebt, na twee of drie maanden, dan zijn ze nog niet echt stabiel.” Door respondenten van beide initiatieven wordt aangegeven dat de begeleiders niet loslaten en tot het uiterste gaan. Eén van de begeleiders geeft aan dat hij soms gesmeekt wordt om door te gaan. Bedrijven zeggen tegen hem: “Als jullie stoppen is de kans misschien groot dat de jongens een beetje terugvallen.” Echter noodzaakt de financiële afhankelijkheid van donoren en korte looptijd van deze financiering initiatieven ertoe dat zij op termijn moeten stoppen.

Er bestaan verschillende opvattingen over de gewenste intensiteit van een traject. Vele ouders en bedrijven geven aan dat het in ieder geval langer moet duren. Zo stelt een medewerker van een bedrijf: “Dus er moet een na traject zijn. En eigenlijk moet dat na traject nog langer zijn. [...] Want ze zijn nog niet gereed, ze moeten vastgehouden worden.” Met meer financiën en meer en kwalitatief beter personeel, kunnen de maatschappelijke initiatieven ook gaan werken aan de intensiteit en lengte van hun (na)trajecten. Een kanttekening die een bestuurslid van Stichting de Bouwsteen maakt bij intensivering en verlenging van (na)trajecten is dat het een

afweging is tussen een klein aantal jongens begeleiden voor langere tijd of een groot aantal jongens begeleiden in een kortere tijd. Op deze manier kunnen ze hen in ieder geval een kleine stap laten maken. Stichting de Bouwsteen heeft daarom enige tijd geleden haar traject verkort, waardoor het nu twee trajecten per jaar kan draaien.

EEN BREDER BEELD: HET NETWERK EN DE OVERHEID

Wij zijn er gedurende het onderzoek achter gekomen dat drop-outproblematiek breder aangepakt moet worden dan enkel door de maatschappelijke initiatieven. Er moet ook ingezet worden op versterking op twee gebieden: het netwerk en het overheidsbeleid.

Het veld aan maatschappelijke initiatieven kan stappen maken als er meer samenwerking plaatsvindt tussen de verschillende initiatieven. In enkele interviews kwam naar voren dat er een spanning bestaat tussen samenwerking en concurrentie. De maatschappelijke initiatieven zeggen wel samen te willen werken, maar realiseren zich ook dat ze allemaal in dezelfde vijver vissen als het gaat om financiering. Zo zegt een bestuurslid van Stichting de Bouwsteen: "Het ideaal zou wel zijn dat je samenwerkt, kennis uitwisselt en elkaar versterkt. Maar mensen hebben ons (de bestuurders) gewaarschuwd dat het een 'krabbenmentaliteit' is in Suriname, dat wil zeggen dat krabben die je in een ton stopt, soms ten koste van anderen omhoogklimmen." Onze respondenten zien dat samenwerking mogelijk zou kunnen zijn op meerdere gebieden. De afgelopen maanden heeft er een ontwikkeling plaatsgevonden. Een netwerk genaamd YARD is in oprichting en het lijkt erop dat er breed draagvlak is om dit tot een succes te maken.

Ten eerste kan het netwerk bijdragen aan het delen van kennis, met als doel de programma's van de maatschappelijke initiatieven en het beleid van de overheid te verbeteren. Daarentegen wordt ook aangegeven dat men er niet van houdt om kennis te delen met de anderen. Men houdt er niet van om met elkaar samen te werken. Ten tweede kunnen de maatschappelijke initiatieven het netwerk benutten om financiën te verkrijgen en te delen. Een bestuurslid van Stichting Rumas geeft als voorbeeld dat stichtingen elkaar kunnen wijzen op financieringsmogelijkheden die bij elkaars doelgroep horen, zodat alle doelgroepen kunnen worden bediend. Ten derde zien respondenten mogelijkheden op het gebied van transparantie. Openheid richting elkaar én de overheid kan ervoor zorgen dat doelgroepen beter afgestemd kunnen worden. Zo kunnen drop-outs terecht komen bij het programma dat het beste bij hen aansluit.

Veel respondenten geven daarnaast aan dat er momenteel "geen beleid [is] met betrekking tot het aanpakken van *drop-outs* [...]. De overheid heeft nooit wat gedaan". Vanuit veel maatschappelijke initiatieven klinkt een roep om overheidsbeleid dat het liefst zowel repressief als preventief van aard is. De aanpak van initiatieven is momenteel met name repressief; het richt zich op het terugbrengen van drop-outs naar de maatschappij. Preventief beleid richt zich op het voorkomen van drop-outproblematiek doordat de oorsprong van het probleem wordt aangepakt. De repressieve aanpak van initiatieven zien respondenten nu als symptoombestrijding. Zij noemen dit ook wel 'brandjes blussen'. De maatschappelijke initiatieven dragen wel degelijk hun steentje bij aan de bestrijding van drop-outproblematiek. Het ontbreekt echter aan een totaalaanpak.

Om te komen tot beleid dat zowel preventief als repressief van aard is, geven respondenten aan dat integraal overheidsbeleid nodig is. Daarmee bedoelen zij beleid dat in samenwerking met verschillende ministeries tot stand komt. Dit is noodzakelijk omdat het drop-outvraagstuk erg complex is. Vele oorzaken van de problematiek hebben namelijk raakvlakken met verschillende beleidsterreinen. Enkel beleid van het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur is daarom onvoldoende toereikend. Zo zegt een medewerker van het ministerie: “Wij kunnen niet buiten het onderwijsgebied beleid maken. Dat zou in samenwerking moeten geschieden. Dus als bijvoorbeeld wordt gezegd dat sociaaleconomische achtergrond een oorzaak is waarom kinderen niet naar school gaan, kunnen wij daarop moeilijk beleid maken. Dat betekent dat wij het Ministerie van Sociale Zaken eigenlijk moeten betrekken.”

Dit integrale beleid dient zich tot slot ook te richten op de districten en het binnenland. Veel initiatieven bevinden zich enkel in Paramaribo en daardoor concentreert de aanpak van het vraagstuk zich voornamelijk op de stad. Daarmee wordt een essentieel deel van het probleem overgeslagen, aangezien volgens meerdere respondenten ook in het binnenland veel drop-outproblematiek voorkomt en dus ook aangepakt zou moeten worden.

Hoewel maatschappelijke initiatieven behoefte hebben aan integraal overheidsbeleid, creëert het ontbreken van beleid volgens onze respondenten ook juist bestaansrecht voor maatschappelijke initiatieven: “Veel stichtingen ontstaan doordat de overheid het laat afweten.” De behoefte aan hulp voor drop-outs is groot, maar het aantal mogelijkheden dat zij hebben, is beperkt. Daarom kunnen de maatschappelijke initiatieven alleen al rekenen op veel steun vanuit de samenleving door het feit dat zij überhaupt werk verrichten. Zo wordt gezegd: “Alles wat zij doen, echt waar. Het is echt groot werk wat ze doen, ik hoop dat God ze zegent met meer van alles.” De prestaties die maatschappelijke initiatieven leveren, worden door hun omgeving daarom niet snel kritisch beschouwd.

Volgens één van onze respondenten kunnen initiatieven het ontstaan van beleid daarom zelfs zien als een bedreiging: “Op het moment dat er integraal beleid komt, zien sommigen het ook wel als broodverlies. Want dat betekent dat je organisatie in mindere mate nodig zal zijn.” De initiatieven zien dit echter niet zo. Eén respondent gaf bijvoorbeeld aan dat zij beleid nooit als een bedreiging zal zien, maar dat het juist dient als ondersteuning aan hetgeen het initiatief doet.

Bovendien rijst de vraag of integraal overheidsbeleid op korte termijn haalbaar is. Respondenten geven aan dat op korte termijn in ieder geval ondersteuning vanuit de overheid nodig is. Zo zei een respondent dat de overheid haar faciliterende rol moet oppakken, vanuit haar plicht om het voortouw te nemen bij maatschappelijke vraagstukken: “Want misschien heb jij niet het geld, maar wel het idee. Dan heb je momenten waarop de twee elkaar kunnen vinden.”

ANALYSE

Wat wij hierboven besproken hebben, laat zien dat er bij de aanpak van drop-outproblematiek nog winst te behalen valt. De genoemde versterkingen van de aanpak zelf en vanuit het netwerk en de overheid (zie resultaten) kunnen vooral leiden tot meer effectiviteit, namelijk tot een meer duurzame gedragsverandering. In veel gevallen werd namelijk gesteld dat de *output* van het initiatief op korte termijn goed is; de jongere vindt een baan of gaat weer naar school. De *outcome* op lange termijn valt echter tegen; vaak verlaten jongeren binnen enkele maanden hun werk of school en vervallen zij weer in oude patronen (Verlet & Devos, 2010).

De legitimiteit lijkt al vrij groot te zijn. Het ontbreken van beleid creëert bestaansrecht voor initiatieven. De samenleving roept om actie en het feit dat de initiatieven actie ondernemen, zorgt voor steun en draagvlak. Hun legitimiteit komt dus vooral voort uit *input legitimacy*: burgers staan achter de doelen van de initiatieven (Scharpf, 1997). Inspraak bij de totstandkoming van de doelen van initiatieven vinden burgers niet zo belangrijk. Ook de manier waarop de initiatieven deze doelen proberen te bereiken, krijgt minder aandacht. De rol van *output legitimacy* is dan ook klein; resultaten van initiatieven hebben weinig invloed op het draagvlak onder de bevolking (vgl. Scharpf, 1997). Output legitimacy heeft overeenkomsten met het concept effectiviteit. Daarom kunnen wij zeggen dat de effectiviteit van initiatieven weinig invloed heeft op het draagvlak dat zij hebben. Aangezien de genoemde versterkingen uit de resultaten vooral de effectiviteit van initiatieven vergroten, hebben deze versterkingen dus waarschijnlijk ook weinig invloed op de legitimiteit van de initiatieven.

Uit onze gesprekken bleek dat de voorwaarden die Aron (2003) heeft genoemd allemaal belangrijk zijn voor een effectieve aanpak van drop-outproblematiek. Deze voorwaarden zijn: ‘hoge academische standaarden en verwachtingen’, ‘intensiteit van het (na)traject’, ‘student-gecentreerde programma’s’, ‘actief betrekken van de omgeving’ en ‘administratieve en bureaucratische autonomie’.

Op drie van deze voorwaarden kunnen volgens onze respondenten nog grote versterkingen plaatsvinden. In de figuur hieronder is te zien welke concrete versterkingen nodig zijn om deze drie voorwaarden te verbeteren.

VOORWAARDEN ARON (2003)	CONCRETE MOGELIJKE VERSTERKING
Administratieve en bureaucratische autonomie	Verschillende financieringsbronnen
Hoge academische eisen en verwachtingen	Kwalitatief beter en meer personeel
Intensiteit van het (na)traject	Verlengen van het (na)traject

Figuur 1. Voorwaarden en versterkingen

Deze drie voorwaarden zijn op zichzelf erg belangrijk, maar ze beïnvloeden elkaar ook. Zo zorgen meerdere financieringsbronnen ervoor dat initiatieven beter en meer personeel kunnen aannemen. Ook wordt het dan makkelijker om de (na)trajecten van de initiatieven te verlengen. Dit zijn belangrijke stappen voor het bereiken van een effectievere aanpak. Aron (2003) noemt alleen voorwaarden waaraan maatschappelijke initiatieven moeten voldoen. Wij hebben gemerkt dat ook op hoger niveau stappen kunnen worden gemaakt. Zo kunnen het netwerk en de overheid een belangrijke rol spelen bij het versterken van de aanpak van initiatieven.

Ten eerste is het belangrijk dat er een sterk netwerk van maatschappelijke initiatieven ontstaat. Daardoor kunnen zij samen financiering verkrijgen, kennis delen en op basis van transparantie met elkaar doelgroepen afstemmen. Dit kan de initiatieven helpen bij het Versterken van hun programma's. Zodra initiatieven samenwerken om financiën binnen te halen, wordt de gezamenlijke pot aan geld groter en kunnen zij meer geldschietters bereiken. Ook in dit geval geldt dat het de kansen vergroot om meer en beter personeel aan te trekken en de (na)trajecten te verlengen. Als de medewerkers van initiatieven kennis met elkaar gaan uitwisselen en met elkaar praten over de dingen waar zij tegenaan lopen, kunnen zij elkaar tips geven over hoe zij elkaars handelen kunnen verbeteren. Dit kan de kwaliteit van het personeel verbeteren. Ook gaven veel respondenten het belang van transparantie aan. Dit kan eraan bijdragen dat programma's van initiatieven versterkt worden. Dit heeft alleen geen directe samenhang met de voorwaarden van Aron (2003). Daarom bespreken wij dit verder niet.

Ten tweede zijn integraal beleid en ondersteuning vanuit de overheid belangrijke voorwaarden voor het werk van de initiatieven. Op korte termijn is ondersteuning van de overheid nodig, met name op het gebied van financiering en het uitlenen van medewerkers. Dit houdt direct verband met de voorwaarden van Aron (2003). Het kan leiden tot een groter aantal verschillende financieringsbronnen, kwalitatief beter en meer personeel en daarmee ook verlenging van het (na)traject. Op de lange termijn is het veld van initiatieven op twee punten gebaat bij aandacht van de overheid; inzet op preventief beleid en het uitbreiden van de bestrijding van het probleem naar overige districten. Deze gewenste aandachtspunten ontstaan eigenlijk doordat de initiatieven niet genoeg voldoen aan de voorwaarden van Aron (2003). Zij missen capaciteit en middelen.

CONCLUSIE

In dit artikel gingen wij op zoek naar antwoord op de vraag hoe de repressieve aanpak van maatschappelijke initiatieven die zich inzetten voor drop-outproblematiek in Suriname kan worden versterkt op het gebied van effectiviteit en legitimiteit. Hiervoor spraken wij met Surinamers binnen en buiten twee maatschappelijke initiatieven. Uit deze gesprekken bleek dat de versterking vooral plaats kan vinden op het gebied van effectiviteit. Ondanks dat wij hebben gezien dat de maatschappelijke initiatieven zich heel hard inzetten en ook daadwerkelijk resultaat bereiken, kunnen er nog grote stappen worden gemaakt naar een meer duurzame gedragsverandering van de drop-outs. De *output* op korte termijn is zeker aanwezig, maar de *outcome* op lange termijn is vaak nog gering of kan in ieder geval worden vergroot. De

legitimiteit van de initiatieven is al vrij hoog. Wij kunnen concluderen dat het aanpakken van de effectiviteit momenteel urgenter is dan het aanpakken van de legitimiteit. De besproken versterkingen richten zich dan ook voornamelijk op effectiviteit.

Uit dit onderzoek blijkt dat versterking op het gebied van effectiviteit vooral mogelijk is op de in de theorie besproken voorwaarden 'administratieve en bureaucratische autonomie', 'hoge academische standaarden en verwachtingen' en 'intensiteit van het (na) traject'. Bovendien blijkt dat de aanpak op het gebied van deze voorwaarden niet enkel kan worden versterkt door de maatschappelijke initiatieven zelf. Zij hebben het netwerk en de overheid nodig om via samenwerking te komen tot integraal beleid dat zowel preventief als repressief van aard is. Pas dan kan er echt publieke waarde worden gecreëerd. Een verschuiving is gewenst van brandjes blussen naar beleid.

DISCUSSIE

Wij hebben geprobeerd Moore's (2000) driehoek van publieke waardecreatie toe te passen op het Surinaamse veld aan initiatieven dat zich bezighoudt met drop-outproblematiek. Hierbij moeten wij opmerken dat wij slechts twee initiatieven onder de loep hebben genomen, die zich enkel focussen op de doelgroep 'jongens'. De verschillende maatschappelijke initiatieven in Suriname hebben allen specifieke doelgroepen en komen daarom voor verschillende uitdagingen te staan bij het vormgeven van hun aanpak. De resultaten van dit onderzoek kunnen dus niet zonder meer betrokken worden op het hele veld van maatschappelijke initiatieven. Door buiten deze initiatieven ook met medewerkers van verschillende (overheids)organisaties en initiatieven te spreken, zijn wij ervan overtuigd dat wij rode draden kunnen zien binnen het veld van initiatieven die zich bezighouden met drop-outproblematiek. Wij vermoeden dan ook dat onze bevindingen ook toepasbaar zijn op andere initiatieven. Daarnaast merkten wij dat wij wellicht van enkele respondenten sociaal wenselijke antwoorden kregen. Niet alle data hebben wij daarom in gelijke mate meegenomen in dit onderzoek.

Wij kunnen stellen dat de driehoek van Moore (2003) niet in zijn geheel opgaat voor dit veld. Opvallend is namelijk dat volgens ons onderzoek vooral de effectiviteit van drop-outproblematiek nog tekortschiet. De samenleving heeft daarentegen niet zoveel aandacht voor de effectiviteit van de initiatieven. Effectiviteit heeft daardoor weinig invloed op de legitimiteit van de initiatieven. Draagvlak komt vooral tot stand door de erkenning van publieke waarde; Surinamers hechten veel belang aan het werk van de initiatieven. De initiatieven ontlenen hun bestaansrecht aan het ontbreken van overheidsbeleid. Dit resulteert in Suriname in de situatie waarin de legitimiteit van de initiatieven groot is, evenals de publieke waarde die aan de bestrijding van drop-outproblematiek wordt toegekend. Toch blijft de operationele capaciteit en effectiviteit van de maatschappelijke initiatieven enigszins achter.

Zodra er meer overheidsbeleid komt op het gebied van drop-outproblematiek, neemt het bestaansrecht van de initiatieven waarschijnlijk af. Wij vermoeden dat de driehoek van Moore (2000) dan waarschijnlijk gaat functioneren, zoals bedacht. De legitimiteit van de initiatieven

kan dan namelijk niet meer als vanzelfsprekend worden beschouwd. Dat zou volgens de driehoek van Moore (2000) betekenen dat initiatieven voor het verkrijgen van legitimiteit aan hun operationele capaciteit moeten gaan werken. Dit kunnen zij onder andere bereiken door de door ons genoemde versterkingen toe te passen.

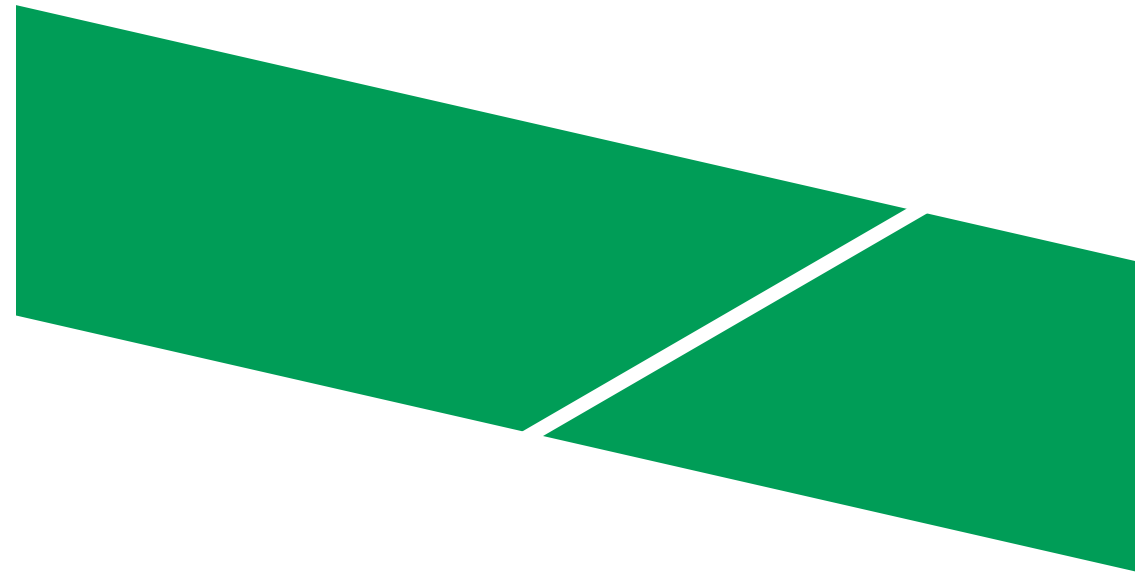
Wellicht is het verlangen naar operationele capaciteit en effectiviteit een meer westerse kijk op organisaties. De operationele kracht en effectiviteit van maatschappelijke initiatieven kan in onze ogen nog verbeterd worden, maar de economisch precaire situatie in Suriname maakt dit erg lastig. Dit maakt het betwistbaar of het op termijn wel mogelijk is om bij dit vraagstuk te komen tot integraal beleid dat zowel preventief als repressief is. Wel hebben wij goede hoop dat het netwerk YARD tot ontwikkeling zal komen. Wij denken dat het een belangrijke stap kan zijn voor het veld van initiatieven om een intensieve samenwerking op te zetten. Als de interministeriële drop-outwerkgroep haar onderzoek heeft afgerond kan dit sterke netwerk op gelijkwaardig niveau met de overheid meedenken over de invulling van het integrale beleid en de samenwerking tussen overheid en maatschappelijke initiatieven daarin opnemen. Wij zijn ons er echter van bewust dat het Surinaamse beleidsproces traag kan zijn en dat de kanttekening moet worden geplaatst of de Surinaamse overheid wel in staat is om het gewenste beleid uit te voeren. Zijn de genoemde versterkingen in een Surinaamse context niet onrealistisch?

De vraag die dan opkomt is: hoe nu verder op een manier die realistisch is voor Suriname en op korte termijn effect heeft? Wij zien in dat de snelste versterking plaats kan vinden door verbetering van de programma's van de maatschappelijke initiatieven zelf.

Met de middelen en kennis die de initiatieven hebben, bereiken zij al ontzettend veel. Een vergroting van het aantal financierders en de hoeveelheid financiering die zij krijgen, kan een belangrijke impuls zijn voor de mogelijkheden die de initiatieven hebben. Om dit te bereiken zien wij als eerste belangrijke stap het aantrekken en opleiden van bestuursleden met voldoende bestuurlijke kwaliteit. Zij moeten in staat zijn om zich te kunnen verantwoorden, om projectplannen en subsidieaanvragen te schrijven en om op creatieve wijze te kunnen zoeken naar vernieuwende manieren van financiering. Hiervoor kan bijvoorbeeld samenwerking gezocht worden met het bedrijfsleven. Bestuurders van initiatieven kunnen zich laten coachen door mensen met bestuurlijke kwaliteiten. Ook kan worden gezocht naar nieuwe bestuursleden. Hierbij speelt wel mee dat nieuwe medewerkers altijd bij de initiatieven moeten passen en passie moeten hebben voor het werk en het veld. Daarnaast zou dan ook beter kunnen worden ingezet op het gebruik van de media. Door je als organisatie te verantwoorden en je bijdrage aan de samenleving te tonen, kan de legitimiteit voor de organisatie toenemen als gevolg van de erkenning van publieke waarde. Wij zagen dit terug bij de twee initiatieven, die hier allebei in verschillende mate gebruik van maakten. Op zo'n manier kunnen meerdere financierders aangetrokken worden doordat zij de waarde van een investering inzien. Daarmee wordt voorkomen dat het initiatief afhankelijk is van één donor.

Goede bestuurders staan aan de wortels van een bloeiende organisatie. Deze wortels moeten gevoed worden met bestuurlijke capaciteiten, zodat de bestuurders hun initiatieven tot

ontwikkeling kunnen brengen en daarmee de kracht van de Surinaamse samenleving kunnen vergroten. Wij hopen dat het veld aan maatschappelijke initiatieven zich de komende jaren verder zal ontwikkelen, zodat het aantal *drop-outs* zal verminderen en zij die toch uitvallen op passende wijze een duurzame tweede kans aangeboden krijgen.

Eén keer volwassenen, twee keer kind

Onderzoek naar de ouderenzorg in Suriname.

DOOR DEMELZA PELSWIJK, PEPÉ DEKKER, SUSAN VAN HOOIJDONK

De wereldbevolking groeit iedere dag met zo'n 200.000 mensen en tegelijkertijd daalt het sterftecijfer, omdat mensen gemiddeld langer leven dan vroeger. Volgens de *World Health Organization* (WHO) is de levensverwachting wereldwijd ten minste zestig jaar en zal het aantal zestigplussers in 2020 zelfs hoger zijn dan het aantal kinderen onder de zes jaar (World Health Organization, 2015). De globale vergrijzing neemt dus toe en dit geldt ook in Suriname. Ongeveer tien procent van de gehele bevolking in Suriname bestaat uit ouderen, ofwel 60-plussers. Gebaseerd op demografische trends bestaat de bevolking over 30 jaar voor 30 procent uit ouderen. (UN Department of Economic and Social Affairs, 2015).

“Je bent maar één keer volwassen, en twee keer kind.” Deze mooie uitspraak werd gedaan door de directrice van een bejaardentehuis in Suriname. In Suriname staat dit gezegde symbool voor de manier waarop men kijkt naar de levenscyclus van de mens, waarbij men doelt op de gelijkenissen die ouderen vertonen met kinderen. Een andere directrice beschrijft dit ook als: “Ze gedragen zich echt soms als kinderen, niet als tieners maar als kleine kinderen.” Je kunt dit gezegde echter ook anders interpreteren, dan staat het symbool voor het perspectief van zorg: ouderen verdienen, net zoals kinderen, veel aandacht. Door de toenemende vergrijzing wordt het belang van ouderenzorg in een samenleving groter, ook in Suriname. De groei van het aantal ouderen betekent in Suriname een grotere druk op families om zorg te dragen voor hun ouderen enerzijds en vraagt om meer verantwoordelijkheid van de overheid anderzijds. Verder betekent de toenemende vergrijzing ook dat de vraag naar georganiseerde ouderenzorg toeneemt. De omvang van het aantal zestigplussers legt een last op de schouders van de overheid, de familieleden en de zorginstellingen.

Antropoloog Yvon van der Pijl (Universiteit Utrecht), onlangs gestart met een exploratief onderzoek naar de ouderenzorg in Suriname, stelt: “De verandering in de zorg voor ouderen kan gezien worden als een samenkomen van sociaaleconomische ontwikkelingen. In een maatschappij waarbij de nadruk steeds meer op het individu komt te liggen en de bewegingsvrijheid toeneemt, kunnen mensen in bepaalde gevallen niet meer rekenen op een wederzijdse familiezorg die soms al generaties bestaat. Daarnaast kan of wil de staat geen adequate alternatieven verlenen” (Van Schubert, 2016).

Suriname bevindt zich op dit moment in een economisch precaire situatie. De Surinaamse overheid heeft niet de capaciteit noch de middelen om het gehele publieke domein te ondersteunen. De druk op de familiere ouderenzorg wordt hierdoor groter, wat nog eens versterkt wordt door de toenemende vergrijzing in het land. De huidige economische situatie legt een dubbele druk op families: enerzijds vraagt het om meer familiale steun voor ouderen, anderzijds is het steeds meer noodzakelijk dat alle gezinsleden moeten werken om financieel rond te komen. Daardoor is het niet meer vanzelfsprekend dat er iemand thuis is om voor kinderen, ouderen of andere zorgbehoevenden te zorgen. Er is dus sprake van een paradoxaal verband (Van Schubert, 2016). Als er geen faciliteiten aangeboden worden vanuit de overheid en familie de zorgtaak niet altijd kan realiseren, wie neemt dan wel de zorg voor ouderen op zich?

Wij hebben besloten te kijken in hoeverre het maatschappelijk middenveld een bijdrage kan leveren aan deze problematiek in de ouderenzorg. Het maatschappelijk middenveld is in dit onderzoek gedefinieerd als ‘een veld van organisaties die zich bevinden tussen de overheid aan de ene kant en de bedrijven en burgers aan de andere kant’ (Bovens, 2012, p.20). De organisaties die in Suriname onder het maatschappelijk middenveld vallen, zijn privaatrechtelijke organisaties met publieke doeleinden, die wel zelfstandig georganiseerd en gefinancierd zijn (Bovens, 2012, p.20). In Suriname vormen bejaardentehuizen, thuiszorginstellingen, belangenorganisaties en dagopvang het maatschappelijk middenveld van de ouderenzorg. Dit zijn de organisaties die idealiter zorg dragen voor de ouderen en opkomen voor de belangen van de ouderen. In een economisch precaire situatie is het belangrijk om de kracht van dit maatschappelijk middenveld te ontdekken. Het is interessant om te kijken waar het goed gaat en hoe dat verder ontwikkeld kan worden, maar ook waar het zorgaanbod tekort schiet. Als het maatschappelijk middenveld goed functioneert, kan het publieke waarde creëren (Moore, 2010). Publieke waarden als gezondheid, veiligheid en sociale cohesie kunnen dan ontstaan. Vandaar dat wij in dit artikel de volgende vraag beantwoorden:

In hoeverre creëert het maatschappelijk middenveld binnen de ouderenzorg in Suriname publieke waarde?

De vraag hebben wij aan de hand van twee theorieën onderzocht, die beide uitgaan van de bijdrage die het maatschappelijk middenveld kan leveren aan de ouderenzorg. De eerste theorie focust zich op *advocacy*, pleitbezorging, en *service delivery*, dienstverlening. De tweede theorie gaat in op publieke waardecreatie door middel van de juiste balans tussen *legitimacy* en *support*, *operational capabilities* en *value* (Moore, 2010). Door deze theorieën met elkaar te verbinden en toe te passen op de praktijk, ontstaat er een breed perspectief op de manier waarop publieke waarde wordt gecreëerd door het maatschappelijk middenveld van de ouderenzorg in Suriname.

EERDER ONDERZOEK

SAMENWERKINGSRELATIES BINNEN DE OUDERENZORG

Het netwerk van de ouderenzorg wordt gevormd door drie actoren die ieder een andere rol aannemen: familie, het maatschappelijke middenveld en de overheid (Cantor, 1989, p.103). Er is sprake van een wederzijdse afhankelijkheid tussen alle actoren in het veld; het maatschappelijk middenveld handelt in wisselwerking met familie en de overheid (Breeman, 2012). De kwaliteit van deze wisselwerking heeft invloed op het functioneren van het gehele organisatieveld: het maatschappelijk middenveld heeft baat bij een goede samenwerkingsrelatie met de overheid, maar de overheid heeft tegelijkertijd ook voordeel bij een goed opererend maatschappelijk middenveld. Het is tevens wenselijk dat de organisaties in het maatschappelijk middenveld onderling samenwerken. Dit is van belang, omdat organisaties met elkaar een kennis- en beleidsnetwerk kunnen vormen om zo samen de gehele ouderenzorgsector te verbeteren (Breeman, 2012). Binnen zo'n netwerk kunnen zorginstellingen zich verenigen en kennis uitwisselen. Bovendien staan de ouderenzorginstellingen samen sterker wanneer zij invloed

willen uitoefenen op het beleid voor zorginstellingen of het beleid voor ouderenzorg in het algemeen.

HET CREËREN VAN PUBLIEKE WAARDE

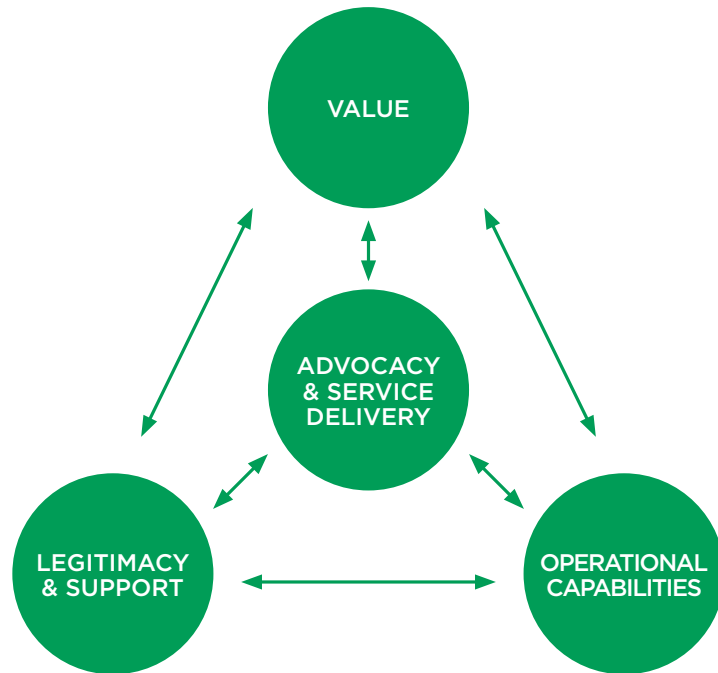
Het maatschappelijk middenveld kan op verschillende manieren een bijdrage leveren aan de ouderenzorg, en kan daarmee publieke waarden zoals gezondheid, veiligheid en sociale cohesie creëren. Er zijn verschillende theorieën over de functies die het maatschappelijk middenveld kan hebben. Wanneer deze functies duidelijk zijn voor organisaties en er een juiste balans is tussen deze functies en de verschillende organisaties in het netwerk, kan publieke waarde worden gecreëerd (Moore, 2000, p.197). In dit artikel worden twee theorieën aan elkaar verbonden, die beide van belang zijn om te kijken in hoeverre het maatschappelijk middenveld publieke waarde creëert.

De theorie van Eikenberry & Kluver (2004) maakt onderscheid tussen *advocacy* en *service delivery*. Veel non-profit organisaties hebben een politieke functie, *advocacy*, in die zin dat ze pleitbezorgers zijn voor een maatschappelijk doel en een belangrijke rol spelen bij het mobiliseren van publieke aandacht voor sociale kwesties. Daarnaast bieden de organisaties collectieve diensten aan of voorzien zij individuen van (sociale) diensten, ofwel *service delivery*. Organisaties kunnen *advocacy* en *service delivery* combineren bij het uitvoeren van hun taken (Moore, 2000, p.200; Eikenberry & Kluver, 2004, p.136).

Moore (2000) geeft aan dat publieke waarde gecreëerd kan worden door de juiste balans te vinden tussen *value*, *legitimacy* en *support* en *operational capabilities*. Ten eerste is het hebben van een duidelijke missie of visie van belang (Moore, 2000, p. 198). Ten tweede is het waardevol dat de omgeving *legitimacy* en *support* levert aan de organisatie. Deze steun kan zich op verschillende manieren uiten naar de organisatie (Moore, 2000, p 198): door het doen van vrijwilligerswerk binnen de zorginstelling en door middel van financiële steun in de vorm van donaties en subsidies (Moore, 2000, p.198). Ten derde hebben *operational capabilities* betrekking op kennis, structuur en aanwezige partnerschappen (Moore, 2000, p.198). In de ouderenzorg is het dus van belang dat bejaardentehuizen personeel hebben met de juiste kennis en vaardigheden, dat het zorgaanbod is afgestemd op de zorgvraag, dat er een passende structuur is voor de organisatie en dat er samengewerkt wordt met andere bejaardentehuizen. Op deze manier kunnen *operational capabilities* ervoor zorgen dat organisatiedoelen worden bereikt.

Als één van de drie variabelen *operational capabilities*, *value of legitimacy* & *support* verandert, zal dat volgens Moore (2000) invloed hebben op de andere twee variabelen. Op het moment dat er bijvoorbeeld te weinig bedden zijn in een tehuis zal dit van invloed zijn op de *operational capabilities*. Minder bedden betekent dat het lastiger wordt om ouderen op te vangen, wat zo de missie en visie van het tehuis kan beïnvloeden. Hier zie je dus dat als *operational capabilities* veranderen, *value* ook verandert. Bovendien kunnen veranderende variabelen invloed hebben op *service delivery* en *advocacy*. Wanneer de *operational capabilities* afnemen - bijvoorbeeld een vermindering van hoogopgeleid personeel - zal de dienstverlening, *service delivery*, ook afnemen. Dienstverlening zou dan op een andere manier uitgevoerd moeten

worden. Ook als de missie en visie – de value – van de organisatie niet duidelijk is, zal het niet duidelijk zijn of een organisatie zich meer bezighoudt met dienstverlening, *service delivery*, of belangenbehartiging, *advocacy*. De verhoudingen tussen deze vijf elementen kunnen worden vormgegeven in een gecombineerde strategische driehoek:

Figuur 1. Hervormde strategische driehoek voor publieke waardecreatie (Moore, 2000; Eikenberry & Kluver, 2004)

ECONOMISCHE CONTEXT

Bij deze twee theorieën is het belangrijk rekening te houden met de economische context. Wanneer het maatschappelijk klimaat of de economische situatie in de omgeving verandert, zal dat consequenties hebben voor het maatschappelijk middenveld en dus het uitoefenen van *advocacy* en *service delivery* (Eikenberry & Kluver, 2004). Omdat zorginstellingen steeds meer moeten betalen voor hun producten en afhankelijk zijn van de inkomsten van de cliënten, heeft er een verschuiving van dienstverlening plaatsgevonden: van het opvangen van alle hulpbehoevenden naar het opvangen van ouderen die de hulp kunnen betalen.

Onder deze omstandigheden zijn maatschappelijke organisaties minder snel geneigd om extra diensten aan te bieden naast de reguliere dienstverlening, omdat individuele doelen prioriteit krijgen boven het nastreven van een groter sociaal doel. Juist door hun historie, aard van dienstverlening en 'natuurlijke focus' kunnen non-profit organisaties eerder bezwijken onder de druk van de markt om een competitieve dienstverlener te worden, waardoor hun rol in *advocacy* minder aandacht krijgt (Eikenberry & Kluver, 2004, p. 137).

Concluderend, wanneer er verandering plaatsvindt in de omgeving, is het noodzakelijk rekening te houden met alle drie de elementen: *operational capabilities*, *value*, *legitimacy* en *support*. Een voorwaarde die Moore (2000, p.198) geeft om je aan te passen aan de omgeving, is dat alle drie de variabelen tegelijkertijd op een hoger niveau moeten worden gebracht voor het creëren van publieke waarde.

ONDERZOEKSWIJZE

Wij hebben gekozen voor kwalitatief interpretatief onderzoek. Wij hebben ons gefocust op het maatschappelijk middenveld van de ouderenzorg, bestaande uit bejaardentehuizen, thuiszorginstellingen, belangenorganisaties en dagopvang. Daarnaast hebben wij met gesproken met ouderen en met het Ministerie van Volksgezondheid en het Ministerie van Sociale Zaken. Een volledig overzicht van de alle respondenten is te vinden in de respondentenlijst. Vijf bejaardentehuizen, de overheidsinstellingen, de thuiszorginstellingen, de BBGO en VPSI zijn door middel van *purposive sampling* geselecteerd (Bryman, 2012, p.64). Door het behulpzame en enthousiaste karakter van respondenten kon er contact worden gelegd met anderen ouderenzorginstellingen. Door middel van *snowball sampling* zijn de andere vijf bejaardentehuizen, de dagopvang en de ouderen geïnterviewd (Bryman, 2012, p.64).

BEVINDINGEN

ECONOMISCHE SITUATIE IN SURINAME

De economische situatie in Suriname is de laatste jaren verslechterd. Dit is van belang voor het onderzoek, omdat het effect heeft op het functioneren van het maatschappelijk middenveld. Alle respondenten geven aan dat de precaire economische situatie invloed heeft op de zorginstellingen. Dit is allereerst terug te zien in het tekort aan materiële middelen. Zo geven

directrices van verschillende zorginstellingen aan dat zij voornamelijk medisch materiaal en verzorgingsartikelen missen. Dit varieert van medicatie en incontinentiemateriaal tot simpelweg het ontbreken van genoeg bedden. De schommelende waarde van de Surinaamse Dollar (SRD) is een van de belangrijkste redenen voor het gebrek aan middelen bij de tehuizen. Een directrice van een zorginstelling beschrijft: "Als je naar de markt gaat of je bestelt iets, dan merk je dat. Normaal kost het SRD 6000,- en nu is het ineens SRD 8000,-." De kosten voor de ouderen wordt echter maar bij weinig tehuizen verhoogd, aangezien ouderen dit niet altijd kunnen betalen door de lage pensioenen en uitkeringen die ontbreken. Kortom, de zorginstellingen moeten, zowel relatief als absoluut, meer betalen voor middelen.

Een tekort aan middelen werkt door op de mate van operationele capaciteit van de zorginstellingen. De kwaliteit van de dienstverlening wordt bedreigd doordat zorginstellingen dus in mindere mate over deze operationele capaciteit beschikken (Eikenberry & Kluver, 2004, pp.135-136). Een afname van de operational capabilities en daarmee dus ook de manier waarop je de dienst verleent, *service delivery*, heeft vervolgens effect op de gehele publieke waardecreatie.

SAMENWERKINGSVERBANDEN

Het contact tussen de overheid en zorginstellingen is vrij eenzijdig en uit zich voornamelijk in de vorm van inspecties. Dit betekent niet dat zorginstellingen altijd negatief tegenover de inspectie staan, zoals blijkt uit de opmerking van een respondent: "Ze komen ons controleren maar dat is juist goed." Vele respondenten geven aan veel belang te hechten aan het contact met de overheid, aangezien ze extra hulp en expertise goed kunnen gebruiken. Wel hebben de meeste zorginstellingen er moeite mee dat het contact zich beperkt tot de reguliere inspecties. Hieruit blijkt dat er een magere en voornamelijk eenzijdige wisselwerking is tussen de overheid en ouderenzorginstellingen, terwijl Cantor (1989) juist aangeeft dat contact tussen overheid en zorginstellingen van twee kanten moet komen. Zoals uit de theorie blijkt, zijn de zorginstellingen en de overheid afhankelijk van elkaar (Breeman, 2012). In de praktijk van Suriname blijkt dat de organisaties wel afhankelijk zijn van de overheid, maar de organisaties hebben het gevoel dat dit andersom niet zo is. Antwoord op de vraag waarom er niet meer wordt samengewerkt met de overheid, konden de directieleden van zorginstellingen niet geven. Respondenten van de Surinaamse overheid geven aan dat het maatschappelijk middenveld van groot belang is voor de ouderenzorg, maar zeggen niet expliciet dat er meer samengewerkt moet worden en geven hier ook niet het belang van aan.

Het overgrote deel van de ouderenzorginstellingen heeft wel onderling contact. De intensiviteit van dit contact is gevarieerd. Zo geeft een bejaardentehuis aan vooral contact te hebben over het verplaatsen van cliënten: "We hebben niet zozeer een samenwerking maar wel contact met andere tehuizen. Als wij geen plek hebben, bellen we altijd andere tehuizen om het daar te proberen." Andere bejaardenhuizen onderhouden een intensiever contact met collega-instellingen: "We wisselen kennis uit. Ook observeren we bij de andere organisaties hoe ze daar te werk gaan." Kennisuitwisseling vindt ook plaats tijdens vergaderingen van de VPSI. Deze vereniging ontplooit activiteiten voor kinderen, ouderen en mensen met een beperking en de directeuren van de betrokken instellingen vergaderen één keer per maand. De voorzitter

van de VPSI vertelt: “We staan midden in het veld, we hebben contact met instellingen, horen hun problemen aan, kanaliseren het naar de overheid toe en vragen daar aandacht voor. We zijn een schakel.”

Ondanks het bestaan van de VPSI geven meerdere respondenten aan dat tehuizen vooral bezig zijn met hun eigen organisatie. De voorzitter van VPSI is van mening dat dit niet bevorderend is voor de samenwerking binnen het maatschappelijk middenveld: “Je moet als organisatie niet alleen je eigen toko draaiende houden maar het gehele plaatje zien en ondersteunen.” Door de economische situatie is ‘het hoofd boven water houden’ dus prioriteit voor de zorginstellingen. Hierdoor hebben zij minder tijd en energie om zich bezig te houden met *advocacy* (Eikenburry & Kluver, 2004, p.137). De instellingen zijn georganiseerd in de VPSI, maar handelen niet altijd als een collectief. De VPSI is de eerste stap naar een kennis- en beleidsnetwerk. Een optimaal draaiend kennis- en beleidsnetwerk is bevorderlijk voor het verbeteren van het gehele maatschappelijk middenveld van de ouderenzorg (Breeman, 2012). Dit kennisnetwerk is van belang, juist in een precaire situatie. De ene respondent geeft namelijk aan de precaire situatie te herkennen, maar kan hier relatief goed op in spelen, terwijl de andere organisatie dit lastig vindt en het financieel moeilijk heeft. Respondenten geven aan dat zij elkaar hierin zouden kunnen helpen. Door het vormen van een kennis- en beleidsnetwerk kunnen de zorginstellingen elkaar steunen bij soortgelijke kwesties, onder andere op financieel gebied.

ADVOCACY

Voor het waarborgen van *advocacy* is het belangrijk dat organisaties waarde hechten aan een bredere taakopvatting dan het behalen van hun eigen doelen. Het opkomen voor de belangen van ouderen moet terugkomen in de visie en missie, zodat *advocacy* uitgevoerd kan worden en publieke waarde gecreëerd wordt. Verder is *support* en *legitimacy* vanuit de omgeving cruciaal, om op deze manier samen met de omgeving belangen van de ouderen te behartigen, wat *advocacy* kan stimuleren en voor publieke waardecreatie kan zorgen (Moore, 2000).

Verskillende respondenten geven aan dat er te weinig wordt gedaan voor de belangen van ouderen. De meeste directieleden van ouderenzorginstellingen leggen de oorzaak voor het gebrek aan *advocacy* bij het feit dat niemand zich hier verantwoordelijk voor voelt. Zo geeft een respondent aan: “Er gebeurt veel in de ouderenzorg, maar je mist een van de schakels, en die schakel is, wie zorgt voor de belangen van ouderen? Wie pleit voor ze? Wie bestudeert de problematiek van de ouderen als maatschappelijk probleem en timmert tegen de muren van de overheid en zegt: ‘je hebt een plicht te vervullen’. Dat is wat je mist.” Het grootste deel van de respondenten pleit voor een organisatie die tehuizen bij elkaar brengt en opkomt voor de regelgeving, het beleid en de omstandigheden van de ouderen in heel Suriname. Op deze manier kunnen de tehuizen een collectief publiek profiel creëren, wat nodig is voor een succesvolle *advocacy* (Moore, 2000, p.200). Bejaardenhuizen zouden zich dus niet alleen moeten inzetten voor hun eigen visie, missie en doelstellingen, maar ook voor de gehele branche. Deze organisatie kan dan functioneren als pleitbezorger van thuiszorg, mantelzorg en burgerparticipatie. Een gedeelde *value* wordt dan gecreëerd en zodoende kan *advocacy* succesvol worden uitgevoerd, hetgeen een positieve werking zal hebben op de publieke waardecreatie.

Binnen de ouderenzorg in Suriname hebben de VPSI en de BBGO, twee organisaties die de belangen behartigen voor ouderen, de meeste overeenkomsten met een *advocacy* organisatie. De BBGO is volgens de meeste respondenten beperkt, aangezien de belangenbehartiger zich slechts op gepensioneerde ambtenaren richt. De VPSI is daarentegen volgens veel respondenten te breed georiënteerd, aangezien zij zich op de belangen van zowel ouderen, kinderen als gehandicapten in opvangtehuizen richt. Omdat alle zorginstellingen participeren in de VPSI, benoemen alle directies dit wel als een prominent samenwerkingsverband; de VPSI staat min of meer symbool voor de ‘samenwerking’ tussen de zorginstellingen. Een aantal respondenten vindt wel dat de VPSI een grotere rol zou kunnen spelen in het veld. De VPSI stelt: “Het is een vereniging, waarin instellingen de schakel zijn van het geheel. Als iemand tegen mij zegt de VPSI moet meer doen, dat betekent dat de instellingen dus meer moeten doen. De knop moet omgedraaid worden, instellingen moeten zien: samen zijn we sterk.” De verwachtingen van de tehuizen over de VPSI is anders dan de verwachtingen vanuit de VPSI naar de tehuizen. De vraag die de tehuizen zich moeten stellen is: maak je deel uit van de VPSI of werkt de VPSI voor jou? De visie van de VPSI hierin is niet duidelijk, hetgeen de legitimiteit van de organisaties belemmert en van invloed is op *advocacy*. Doordat de organisaties zich niet samen bundelen, wordt er minder kennis uitgewisseld en is de daadkracht van de organisaties als collectief niet optimaal. Dus, door het ontbreken van legitimiteit, een gedeelde missie en voldoende middelen, kan er geen succesvolle *advocacy* uitgevoerd worden door de ouderenzorginstellingen als geheel.

SERVICE DELIVERY

Kennis en zorgaanbod

Volgens Moore (2000, p.189) is de mate van operationele capaciteit van groot belang voor publieke waardecreatie. Respondenten bevestigen dit: ze geven aan dat als zorginstellingen genoeg kennis en middelen hebben, dit resulteert in goede kwaliteit van dienstverlening. Onder *operational capabilities* vallen kennis en zorgaanbod, welke elkaar beïnvloeden. Een aantal respondenten geeft aan dat er een tekort is aan hoogopgeleide zorgmedewerkers. Terwijl meerdere directies wel degelijk het belang inzien van kennis, handelen zij hier niet altijd naar, zo stelt een zorgmanager: “Als je kwaliteit wilt bieden moet je deskundigheid hebben, daarom ben ik begonnen met trainingen in bepaalde items die op dat moment nodig zijn.” Kennis is belangrijk voor de kwaliteit van de zorg en het personeel is niet altijd in staat om zich naast hun reguliere werkzaamheden bij te scholen. Kennis is van groot belang voor het leveren van kwaliteitszorg. Kwaliteitszorg is van belang voor de gehele maatschappij; men zal legitimiteit en steun leveren op het moment dat de kwaliteit van zorg goed is. Op deze manier zal *service delivery* verbeterd worden.

In Suriname bieden organisaties op verschillende manieren zorg en ondersteuning aan ouderen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen zelfstandig wonen, verzorging en verpleging. De cliënten die zelfstandig wonen, moeten eventuele verzorging en verpleging zelf regelen. De meeste tehuizen bieden voornamelijk verzorging aan. De grens tussen verzorging en verpleging is echter bij veel zorginstellingen onduidelijk. Een directrice beweert dat een duidelijke scheiding praktisch onhaalbaar is: “We richten ons op verzorging, maar je komt

er niet onderuit, met verzorging krijg je automatisch een beetje verpleging. Want als je hier binnenkomt, zeggen mensen altijd: 'dit is m'n laatste station'. Als je hier weggaat, is dat in een lijkwagen." Er moet volgens respondenten goed ingespeeld worden op de behoefte van zowel verzorging als verpleging. Ze geven het belang van zorg op maat aan: "Het beste concept voor een bejaardenhuis is: je hebt en zelfstandige woningen en daarnaast ook verzorging en verpleging. Dit is ideaal, je kan dan doorschuiven." (Tuideman, Planning). Ook het belang van zelfstandige woningen wordt door meerdere respondenten erkend, onder andere doordat er steeds meer ouderen zijn die vitaal genoeg zijn om voor zichzelf te kunnen zorgen. Ouderen hebben behoefte aan een veilige plek waar ze oud kunnen worden. Een respondent stelt: "Er zouden dus appartementen moeten zijn, zelfstandige, aanleunwoningen zodat er iemand in de buurt is. Het 'ouderenprobleem' is heel groot in Suriname en we kunnen ze niet altijd opvangen. Op dat stuk zou er veel meer gedaan moeten worden."

Het Ministerie van Volksgezondheid erkent ook het belang van zelfstandige woningen en de overgang van verzorging naar verpleging. Het Ministerie zoekt voor die overgang de oplossing voornamelijk bij de intellectuele en vakkundige bagage van het personeel, zo stelt een overheidsfunctionaris: "Je ziet nu dat het personeel in de tehuizen anders opgeleid moeten worden omdat je met steeds meer 'ouderenziektes' wordt geconfronteerd." Het gaat dus om een omslag van denken, maar ook om de kwaliteit van het personeel. Het is lastig dit 'gat' van kennis te overbruggen, omdat er te weinig hoogopgeleid zorgpersoneel is in Suriname. Aan de wil van de verzorgingstehuizen ligt het echter niet, zo stelt een respondent: "We zouden wel vaker een ziekenverzorger willen hebben, zodat we kunnen uitbreiden naar een verpleeghuis, maar die zorg kunnen wij nu echt niet geven." Kennis en zorgaanbod gaan hand in hand, als deze op elkaar zijn afgestemd kan dit *operational capabilities* versterken, wat helpt bij het verbeteren van *service delivery* (Moore, 2000, p.198).

Vrijwilligerswerk

Zoals al eerder aangegeven, wordt *service delivery* ook beïnvloed door de steun en legitimiteit vanuit de omgeving. De mate van vrijwilligheid, burgerparticipatie en donaties vormt samen de maatschappelijke steun voor de ouderenzorg (Moore, 2000, p. 198). Het grootste deel van de ouderenzorginstellingen heeft vrijwilligers die helpen bij dagactiviteiten als bingo, gymnastiek of knutselen. Het merendeel van de directieleden geeft aan dat de vrijwilligers vaak vitale gepensioneerden zijn die op deze manier hun 'sociale' steentje bijdragen. De onvermoeibare inzet van de zorginstellingen en de vrijwilligers is goed terug te zien in de gevarieerde activiteiten die zij organiseren. De ouderen die wij hebben gesproken leefden op wanneer ze spraken over hun favoriete activiteiten en ook verzorgers vertelden hier geënthousiasmeerd over. Niet alleen binnen de tehuizen, ook belangengroepen zoals de BBGO en bedrijven organiseren dagelijkse activiteiten voor seniorenburgers. Ouderen ervaren dit als een dagje uit en het biedt hen de kans om even uit de dagelijkse sleur van het verzorgingstehuis te komen.

Ook ouderen die zelf woonachtig zijn in een tehuis kunnen fungeren als vrijwilliger, bijvoorbeeld door activiteiten te organiseren in de 'soos'. Een directrice ziet dit als een voordeel: "Alles wat de ouderen zelf kunnen, moet je aan ze overlaten [...] Doordat de ouderen die hiertoe in staat zijn ook verantwoordelijkheden krijgen, kan er [op kosten] bespaard worden." Dit maakt

zichtbaar dat legitimiteit en steun worden vergroot doordat vrijwilligerswerk wordt uitgevoerd. Zodoende is er, net als in de theorie van Moore (2000) naar voren komt, een verhoging van de *operational capabilities*. Vrijwilligers kosten geen geld waardoor er op activiteiten kan worden bespaard. Dit komt dus ten goede aan de *operational capabilities* en zo de *service delivery*. Daarentegen hebben niet alle respondenten een positieve associatie met de term vrijwilliger, zo geeft een respondent aan: “Weet je, in Suriname wil men geen vrijwilligerswerk doen. Men wil vrijwilligerswerk doen tegen betaling.” Op het moment dat vrijwilligerswerk betaald wordt, kunnen de *legitimacy* en *support* nog steeds wel vergroot worden, maar zal dit ten nadele zijn van de *operational capabilities*. Hier heft het ene het andere dus niet op, zoals wel in de theorie wordt benoemd.

Burgerparticipatie

Volgens meerdere respondenten dient de maatschappij zich in te zetten voor de ouderen. Meer steun vanuit de burgers zou kunnen zorgen voor meer publieke waardecreatie binnen de ouderenzorg (Moore, 2000, p.198). Het verantwoordelijkheidsgevoel is er wel, maar volgens een respondent is dit niet terug te zien in de praktijk: “Ik denk dat burgers zich wel verantwoordelijk voelen, maar het is moeilijk voor mensen om die verantwoordelijkheid om te zetten in daden.” Ook de jongeren moeten zich meer betrokken voelen, geeft een merendeel van de respondenten aan. Zo stelt een directielid: “De jongeren moeten meer geven om hun medemens, niet alleen naar familie, maar naar de hele maatschappij.” Een ander directielid bevestigt dit en geeft als optie: “Ik vind dat we in Suriname meer moeten stimuleren dat de jeugd soort van maatschappelijke stages gaan doen.” Frappant is dat respondenten hier waarde aan hechten, terwijl zij tegelijkertijd aangeven dat dit niet terugkomt in de missie en visie van de organisaties.

Vele respondenten geven aan dat de ouderen zich ook meer kunnen inzetten: “Er is weinig zelforganisatie terwijl er genoeg ouderen capabel genoeg zijn iets te ondernemen. Dus de vraag is wie trekt de kar?” Als burgers initiatief nemen en zich inzetten voor de ouderen, zorgt dit indirect ook voor meer steun en legitimiteit voor instellingen binnen het maatschappelijk middenveld. Dit is van positieve invloed op het creëren van publieke waarde voor de gehele ouderenzorg (Moore, 2000, p. 198).

Burgerparticipatie is wel terug te zien bij families van ouderen. Zij zijn volgens de respondenten betrokken bij de ouderenzorg, mede doordat dit gestimuleerd wordt vanuit de tehuizen. Familie geeft steun op financieel gebied en komt over het algemeen regelmatig op bezoek bij ouderen in zorginstellingen. Verschillende tehuizen benadrukken de noodzaak van deze betrokkenheid, zo geeft een directielid aan: “Wij verplichten de familie om op bezoek te komen. Je kan hier niet je ouders binnen zetten en klaar zijn ermee. We stimuleren ouder-kind contact en als ze dat niet doen dan bellen wij ze.” Deze verplichting is volgens tehuizen nodig, omdat familie zich minder betrokken voelt bij ouderen dan vroeger, zo geeft de directie van een bejaardentehuis aan: “Dat is de tijdsgeest waarin we leven, tegenwoordig voelt men zich niet meer verantwoordelijk om voor familie te zorgen.” Dit is problematisch aangezien zowel zorginstellingen als de overheid niet de gehele ouderenzorg op zich kunnen nemen. Steun van familie is dus noodzakelijk, ook voor de mentale gezondheid van de ouderen, zo geeft een

overheidsfunctionaris aan: “Je raakt als ouder een beetje verloren in een tehuis, je moet ze zo lang mogelijk actief in hun eigen omgeving houden.” Burgerparticipatie is een maatstaaf voor *legitimacy* en *support* uit de omgeving (Moore, 2000, p.198). In dit onderzoek blijkt dat familieleden van ouderen actief participeren en zodoende steun en legitimiteit bieden.

Donaties

Donaties aan ouderenzorginstellingen worden vaak vanuit families geschonken. Giften zijn sporadisch en in de vorm van materiële middelen, zoals voedsel of verzorgingsartikelen. Vanwege de precaire economische situatie is het aantal donaties afgenomen. Zo geeft een directielid aan: “Maar helaas door de situatie hebben veel mensen uit Nederland en hier de donaties stopgezet. We zijn volledig afhankelijk van het geld van de bewoners.” Het is daarentegen juist van belang om financiële inkomsten te zoeken in donaties (Moore, 2000, p.200). Ook bij subsidieverlening spelen de economische omstandigheden een rol. De meeste tehuizen geven aan recht te hebben op subsidie, maar krijgen dit niet. Zowel het krijgen van subsidie als donaties is volgens de theorie van belang voor de algehele steun.

Daarentegen geeft een andere respondent aan dat de bejaardenhuizen niet van subsidie uit moeten gaan, zo stelt een respondent: “Ik vraag altijd aan organisaties; heeft de overheid jou ooit gevraagd of jij deze taak op je wilt nemen? Nee, dus dan hoeft je ook geen subsidie te verwachten. Je hebt het vrijwillig gedaan.” De tehuizen die wel extra geld krijgen, geven aan dit te zien als een bonus bovenop de financiële en materiële basis die zij zelf kunnen bekostigen. De tehuizen die wel donaties krijgen, verklaren dit aan de hand van inzet. Zo geeft een respondent aan: “Andere huizen zoeken niet genoeg. Wat je hier in Suriname vaak hoort is: ‘er is geen geld.’ Ik zeg altijd: ‘geld moet je zoeken, je moet weten waar je moet kijken.’” Door deze donaties kunnen tehuizen extra aandacht besteden aan hun cliënten, waardoor donaties bijdragen aan een verbetering van de *operational capabilities* en aan een verbetering van de *service delivery*. Dit toont echter niet aan dat een gebrek aan donaties betekent dat er ook automatisch een gebrek aan *operational capabilities* is.

CONCLUSIE

Er zijn verschillende aspecten die een rol spelen bij het creëren van publieke waarde door het maatschappelijk middenveld van de ouderenzorg in Suriname. Op basis van dit onderzoek kan er antwoord worden gegeven op de volgende hoofdvraag:

In hoeverre creëert het maatschappelijk middenveld publieke waarde binnen de ouderenzorg in Suriname?

Allereerst kan publieke waarde gecreëerd worden door middel van *advocacy*. De juiste manier van *advocacy* zorgt voor publieke waarde. Dit onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat het huidige maatschappelijk middenveld tekort schiet in de mate van belangenbehartiging, *advocacy*, voor de ouderenzorg. De enige organisatie die momenteel als pleitbezorger functioneert is te klein en heeft mede daarom onvoldoende daadkracht. Er is behoefte aan een netwerkorganisatie,

waarin de zorginstellingen zich bundelen als collectief. Op deze manier kunnen de belangen van de ouderen worden behartigd door middel van een beleidsnetwerk. In een dergelijke organisatie kan kennis worden gedeeld. Het kan zich vormen tot een kennisnetwerk, wat er voor gaat zorgen dat *service delivery* verbetert. Een stevig netwerk leidt dus tot versterking van zowel *advocacy* als de *service delivery* van individuele organisaties. Bouwen aan collectieve netwerkorganisatie(s) is daarom van cruciaal belang voor de ouderenzorg in Suriname, om zo publieke waarde in deze sector te kunnen creëren.

Publieke waarde kan ook gecreëerd worden door middel van *service delivery*. De kwaliteit van dienstverlening is van groot belang voor de publieke waardecreatie van de ouderenzorg in Suriname en wordt beïnvloed door een aantal factoren. Het zorgaanbod van de organisaties is één van deze factoren. Kennis en kunde op het gebied van zorg zijn onlosmakelijk verbonden met de kwaliteit van dienstverlening. Voldoende vakkundigheid aanwezig in de instellingen speelt daarbij een belangrijke rol. De maatschappij hecht veel waarde aan de kwaliteit van de zorg, wat belangrijk is voor legitimiteit en steun voor het werk dat verricht wordt. Het verbeteren van de vakkundigheid van de organisaties leidt dus normaliter tot een betere kwaliteit van de zorg. Dit heeft vervolgens effect op de legitimiteit en steun en leidt daarmee tot publieke waardecreatie. Een tweede factor is de zorg op maat die wordt aangeboden door de zorginstellingen binnen de ouderenzorg. Doordat er steeds meer vraag is naar verschillende vormen van ouderenzorg in Suriname – verpleging, verzorging en zelfstandig wonen – wordt de zorg op maat steeds belangrijker. Momenteel wordt er al op verschillende manieren zorg op maat aangeboden. Zo zijn er bejaardentehuizen waar alle typen zorg aangeboden worden en zijn er zorginstellingen die zelfstandige woningen voor ouderen faciliteren. Ouderen blijken erg enthousiast te zijn over het aanbod van zorg op maat. De vraag hiernaar is op dit moment echter groter dan het aanbod. Vanuit de ouderen is er meer behoefte naar zelfstandige woningen en zorginstellingen die zowel verzorging als verpleging aanbieden.

Service delivery heeft niet alleen betrekking op het verlenen van een dienst gericht op het ontwikkelen van de fysieke gesteldheid, maar ook de mentale gezondheid is een belangrijk aspect van de dienstverlening. Alle zorginstellingen bieden een verscheidenheid aan activiteiten aan, welke over het algemeen door vrijwilligers worden uitgevoerd. Deze activiteiten zijn voornamelijk gericht op het bevorderen van de mentale gezondheid van de ouderen en creëren daarmee publieke waarde. Vrijwilligerswerk binnen de ouderenzorg in Suriname heeft dus grote invloed op de mate van publieke waardecreatie. Het is dan ook van belang dat burgerparticipatie, waar vrijwilligerswerk deel van uitmaakt, vanuit de samenleving wordt gestimuleerd. De burgers die op dit moment voornamelijk participeren als vrijwilliger zijn gepensioneerden en familieleden. Meer betrokkenheid ten aanzien van ouderen vanuit de samenleving – en dan vooral vanuit de jongeren – is iets waar respondenten waarde aan hechten. Op dit moment zijn families dus van groot belang voor de steun en legitimiteit van de zorginstellingen en dragen zij door middel van burgerparticipatie bij aan publieke waardecreatie. Families dragen hier ook aan bij middels financiële donaties: het overgrote deel van de giften van zorginstellingen blijkt vanuit de families te komen. Dat aandeel van donaties is aan het slinken, niet omdat mensen geen donaties willen geven, maar vaker omdat zij het niet (meer) kunnen. De precaire economische situatie in Suriname zorgt ervoor dat

mensen prioriteiten moeten stellen. Geld of middelen weggeven wanneer jij zelf moeite hebt om te overleven, is daardoor dus een moeilijke kwestie. Dit laat zien dat de economische omstandigheden een belemmering kunnen vormen voor het creëren van publieke waarde binnen de ouderenzorg in Suriname.

DISCUSSIE

Zoals al eerder aangegeven in dit onderzoek neemt de wereldwijde vergrijzing exponentieel toe, zo ook in Suriname. Het aandeel dat ouderen in de samenleving hebben, zal in de komende jaren blijven groeien. Als wij de demografische trends mogen geloven, betekent dit dat de ouderen in de nabije toekomst bijna één derde van de samenleving vormen. Dat is een aanzienlijke hoeveelheid mensen, die dus ook de nodige aandacht verdienen. Het is noodzakelijk dat de Surinaamse samenleving hierop inspeelt. In deze economisch moeilijke situatie schiet de overheid nog vaak tekort en lijkt de last op de schouders van families alleen maar groter te worden. Een last die ook zij steeds moeilijker kunnen dragen, omdat de slechte economische situatie van het land hen direct raakt in hun portemonnee en daarmee hun levensstandaard. De rol van het maatschappelijk middenveld van de ouderenzorg in Suriname is daarom van steeds groter belang, omdat juist zij die druk weg zou kunnen halen van families. De economisch precaire situatie is niet alleen van belang voor de rol van het maatschappelijk middenveld. Het zorgt er ook voor dat de theorie van Moore (2000) in dit onderzoek niet volledig toegepast kon worden. De theorie gaat uit van een ‘gunstige’ omgeving waaruit steun en legitimiteit verkregen kan worden in de vorm van onder andere vrijwilligerswerk en donaties. Bovendien kan de operationele capaciteit van de organisaties volgens de theorie geoptimaliseerd worden en kunnen deze twee factoren in samenhang met value zorgen voor publieke waardecreatie. De economische situatie in Suriname is echter momenteel zodanig verslechterd, dat de omgeving deze steun en legitimiteit niet volledig kan bieden en dat optimalisatie van de operationele capaciteit praktisch onmogelijk is. Het is daarom van belang om dit mee te nemen en met een kritische noot naar de theorie van Moore (2000) te kijken.

Op basis van de conclusies uit dit onderzoek hebben wij een tweetal aanbevelingen geformuleerd, welke in het licht van de economisch precaire situatie haalbaar zijn. Ten eerste dragen wij voor om een brancheorganisatie te creëren waarin de krachten van de zorginstellingen en de doelgroep worden gebundeld. Het betrekken van de doelgroep is hierbij essentieel, omdat de ouderen zich op deze manier zelf kunnen organiseren en invloed kunnen uitoefenen op het beleid. Deze organisatie zou kunnen functioneren als een plek waar kennis kan worden uitgewisseld. Bovendien kan deze organisatie zich ontwikkelen/opstellen als pleitbezorger voor alle ouderen door de collectieve belangen te behartigen bij de overheid en zodoende voortborduren op de bijdrage die de VPSI en BBGO al leveren. Ten tweede raden wij aan om burgerparticipatie binnen de ouderenzorg te ontwikkelen. In economisch lastige tijden kan de hulp vanuit de samenleving namelijk voor de nodige extra publieke waardecreatie zorgen. Burgerparticipatie kan bijvoorbeeld worden bevorderd door het betrekken van jongeren bij de ouderenzorg in de vorm van een maatschappelijke stage. Niet alleen jongeren, maar ook gepensioneerden kunnen een oplossing bieden. Veel ouderen in Suriname zijn nog

vitaal genoeg en hebben veel expertise in huis, waardoor zij de ouderenzorginstellingen veel kunnen bieden.

In dit onderzoek hebben wij onze focus gelegd op de bijdrage die het maatschappelijk middenveld kan leveren aan de ouderenzorg in Suriname. Doordat wij een beperkt tijdspanne hadden, hebben wij niet het totale zorgveld kunnen onderzoeken. Om een volledig beeld te krijgen van de organisatie en het functioneren van de gehele ouderenzorg is dit echter wel van belang. Naar aanleiding van dit onderzoek zijn er een aantal zaken die geschikt zouden zijn voor vervolgonderzoek. Allereerst is het wenselijk om meer de focus te leggen op de rol die families spelen in de ouderenzorg. Wij hebben tijdens het onderzoek niet met families van ouderen gesproken, terwijl dit wel van groot belang kan zijn. Ten tweede hebben wij in ons onderzoek geconcludeerd dat de zorginstellingen zich collectief moeten organiseren. Het is daarom van belang dat er vervolgonderzoek wordt gedaan naar hoe het maatschappelijk middenveld in Suriname een kennis- en beleidsnetwerk kan vormen. Tot slot heeft dit onderzoek laten zien dat er in Suriname een groeiende vraag is naar zorg op maat. De thuiszorg in Suriname biedt al zorg op maat en kan daardoor inspelen op deze vraag. In Suriname hebben wij onder andere met twee thuiszorginstellingen gepraat. Zij gaven, net als directieleden van bejaardentehuizen, aan dat thuiszorg steeds belangrijker wordt in Suriname. De rol van thuiszorg in Suriname wordt dus groter en behoeft daardoor verder onderzoek.

Let's talk about seks

Een kwalitatief onderzoek naar seksuele voorlichting op LBO- en Mulo- scholen in Suriname.

DOOR FLEUR SCHOENMAKERS, MAYRA KEUNING, SERAPHINE LILA

In mei 2013 ontstond in Suriname een heftige discussie over het boek 'Biologie voor jou'. Dit boek was door het ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur overgenomen uit het Nederlandse curriculum ter gebruik op Mulo-scholen in Suriname. Ouders en docenten vielen massaal over het hoofdstuk voortplanting uit het boek, met name over de manier waarop seksuele handelingen en gedrag werden beschreven. Volgens de meeste Surinamers heeft het boek als uitgangspunt een compleet andere cultuur die niet aansloot bij hun normen en waarden en deed het in hun ogen meer denken aan een pornografische beschrijving (Waterkant, 2013).

Dit voorbeeld geeft aan dat de Surinaamse norm met betrekking tot seksuele voorlichting anders is dan die in Nederland. Dit hoeft echter niet te betekenen dat er geen enkel belang aan seksuele voorlichting wordt gehecht. In het ontwikkelingsplan 2012-2016 van de Surinaamse regering, wordt de reproductieve gezondheidszorg en de preventie van tienerzwangerschappen genoemd als een van de beleidsprioriteiten (Regering van de Republiek Suriname, 2012). Deze beleidsprioriteit is er niet zonder reden. Suriname heeft na Guyana het hoogste aantal tienerzwangerschappen in het Caraïbische gebied. Het ministerie van Sport en Jeugdzaken noteert jaarlijks ruim 250 tienermoeders die zich aanmelden met een ongewenste zwangerschap. Dit zou onder andere te wijten zijn aan onvoldoende kennis over het functioneren van het lichaam; onderschatting, ontkenning en negeren van seksuele risico's, zwakke interactiecompetentie, laag zelfbeeld, weinig planmatig en onvoorbereid seksueel gedrag en een onverschillige en nonchalante attitude met betrekking tot het gebruik van anticonceptie. Deze ongewenste zwangerschappen zijn bij zowel meisjes als jongens een van de belangrijkste redenen om vroegtijdig school te verlaten (Waterberg et al., 2016).

Ouders zijn weliswaar de primaire opvoeders, maar ook professionals zoals leerkrachten spelen een belangrijke rol bij de seksuele opvoeding en vorming van kinderen. De school is namelijk een belangrijke plek waar leerlingen gemakkelijk bereikt kunnen worden. Veel professionals missen echter een duidelijke visie op seksuele en relationele vorming en daarmee een houvast voor de invulling ervan (Rutgers, 2013). Zoals het voorbeeld van het boek 'Biologie voor jou' aantoont, is het geven van seksuele voorlichting niet makkelijk; schaamte, kennisgebrek, en moeilijkheden in communicatie zijn hier vaak de oorzaak van, zoals blijkt uit internationaal onderzoek (Dilorio, Pluhar & Belcher, 2003). Praten over seks en seksualiteit, anticonceptie en condoomgebruik is een taboe in Suriname. Met als gevolg dat jongeren onvoorbereid, en met onvoldoende kennis over anticonceptie en het functioneren van hun lichaam, gaan experimenteren (Waterberg et al., 2016).

Om op een passende wijze in het voortgezet onderwijs in Suriname seksuele voorlichting te kunnen geven, is het belangrijk om kennis te hebben over de seksuele opvattingen van de leerlingen in de klas. Met deze kennis kan gezocht worden naar een vorm van seksuele voorlichting die het beste aansluit bij de heersende opvattingen over seksualiteit (Hafkamp, 2011). Dit leidt tot de volgende onderzoeksvraag:

Hoe kunnen scholen seksuele voorlichting verzorgen die aansluit bij de Surinaamse context?

Door middel van deze vraagstelling is onderzocht in hoeverre scholen de verantwoordelijkheid voor seksuele voorlichting, die niet door de overheid wordt opgelegd, oppakken en op welke wijze zij deze verantwoordelijkheid vormgeven. Deze hoofdvraag is beantwoord aan de hand van kwalitatief onderzoek gebaseerd op verkennende interviews met leerlingen en semigestructureerde interviews met diverse stichtingen in het werkveld en overheidsinstanties die zich bezighouden met dit thema.

Het onderzoek is zowel maatschappelijk als wetenschappelijk relevant. Op maatschappelijk gebied kan dit onderzoek een belangrijke bijdrage leveren aan een mogelijke oplossing voor de problemen die een tekort aan seksuele voorlichting met zich meebrengt, voor zowel het individu als de maatschappij. Zo veroorzaakt een tekort aan seksuele voorlichting een onvermogen om een positief lichaamsbeeld te ontwikkelen en om eigen keuzes te kunnen maken met betrekking tot seksualiteit. Daarnaast draagt seksuele en relationele vorming bij aan een respectvolle samenleving en een prettig en veilig leefklimaat (Rutgers, 2013).

Het wetenschappelijke belang van dit onderzoek manifesteert zich vooral bij het opvullen van het hiaat in de kennis over Suriname. Wereldwijd is er al veel aandacht voor het belang van seksuele voorlichting en reproductieve gezondheidszorg. Echter zijn er weinig onderzoeken die zich specifiek richten op het land Suriname. Dit is opmerkelijk, omdat Suriname door zijn multi-etnische karakter niet gemakkelijk te vergelijken is met andere landen. Daarnaast is het moeilijk om wetenschappelijke bronnen uit Suriname te raadplegen, omdat in Suriname nog relatief weinig is gedigitaliseerd waardoor toegang tot belangrijke documenten hierdoor moeilijker is. Door middel van dit onderzoek dragen wij bij aan de informatie die beschikbaar is over Suriname specifiek.

In dit artikel zal allereerst aandacht worden besteed aan de theoretische achtergrond van dit onderzoek. Vervolgens wordt in het hoofdstuk onderzoekswijze besproken hoe dit onderzoek is uitgevoerd en hoe de selectie van de context en respondenten heeft plaatsgevonden. In de bevindingen zullen de ervaringen van de respondenten aan bod komen en worden gekoppeld aan de theorie. De beantwoording van de hoofdvraag wordt besproken in de conclusie. Tot slot kijken wij terug op de waarde van ons onderzoek voor de Surinaamse gemeenschap.

EERDER ONDERZOEK

SEKSUELE VOORLICHTING

Jongeren maken ingrijpende veranderingen door gedurende de puberteit (Wouters, 2012). Om gezonde seksuele relaties aan te kunnen gaan is kennis van seksualiteit belangrijk. Seksuele vorming speelt zich op drie terreinen tegelijk af, namelijk: informatieoverdracht, meningsvorming en het aanleren van vaardigheden. Seksuele vorming is erop gericht mensen te ondersteunen bij de ontwikkeling tot een persoon die: respect heeft voor zichzelf en voor anderen; zich bewust is van eigen en andermans waarden, normen en mogelijkheden; gefundeerde beslissingen kan nemen op het gebied van seksualiteit. Seksuele vorming is een onderdeel van de seksuele opvoeding. Jongeren hebben nog weinig kennis van het eigen

lichaam, omdat zij niet of onvoldoende geïnformeerd zijn over seksualiteit. Dat kan tot gevolg hebben dat zij een vertekend beeld ontwikkelen van het eigen lichaam of dat er onzekerheid over het eigen lichaamsbeeld ontstaat (Bosch & Suykerbuyk, 2000). Kennis van seksualiteit kan overgebracht worden door seksuele voorlichting. Seksuele voorlichting verwijst naar overdracht van feitelijke kennis. Zo kun je als ouder/opvoeder of leerkracht voorlichting geven over: de voortplanting, seksueel overdraagbare aandoeningen (soa's), puberteit, menstruatie, zaadlozing, verliefd zijn en kinderen krijgen.

SEKSUELE VOORLICHTING EN CULTUUR

Bij het geven van seksuele voorlichting is het van belang dat de voorlichting aansluit bij de gedachten en ideeën van jongeren met betrekking tot seksualiteit. Deze gedachten en ideeën van jongeren worden in hoge mate vormgegeven door hun culturele achtergrond. Cultuur is een dynamisch begrip, wat moeilijk in een definitie is te vangen. Een veelgebruikte definitie van cultuur is de volgende: "cultuur omvat de vaardigheden, ideeën en vormen van gedrag die mensen hebben geleerd als leden van hun samenleving" (Hafkamp, 2011). Een bepalend aspect van de cultuur met betrekking tot seksualiteit, is de religie. De ene cultuur is redelijk vrij in het praten over seks, terwijl in andere culturen religie en seksualiteit niet samengaan. In sommige culturen is zelfs het praten over seksualiteit ongewenst. De dialoog aangaan over seks zou suggereren dat iemand seksueel actief is, terwijl seksueel contact voor het huwelijk in veel religies en culturen verboden is. Niet alleen het seksuele gedrag wordt beïnvloed door religie en cultuur, maar ook de eigen gedachten, denkbeelden, waarden, normen, fantasieën, verlangens en wijze waarop seksualiteit wordt besproken en beleefd. Seksuele voorlichting wordt in veel religieuze landen als een taboe gezien. Dit maakt het geven van seksuele voorlichting lastig (Rutgers, 2003).

HET DOEL VAN SEKSUELE VOORLICHTING

Volgens Schaalma et al. (2009) heeft seksuele voorlichting ten doel om de seksuele gezondheid van individuen te bevorderen. In 2006 heeft de WHO een definitie van seksuele gezondheid geformuleerd: seksuele gezondheid is een met seksualiteit verbonden toestand van fysiek, emotioneel, mentaal en sociaal welzijn (Ohlrichs, van der Vlugt & van de Walle, 2013). Voor seksuele gezondheid is een positieve en respectvolle benadering van seksualiteit en seksuele relaties nodig. Tevens vereist seksuele gezondheid het mogen en kunnen aangaan van plezierige en veilige seksuele ervaringen; zonder dwang, discriminatie of geweld. Ditzelfde begrip van seksuele gezondheid is door Gianotten et al. (2009) gevat in een vijfledige definitie: (a) seksualiteit die is gebaseerd op adequate kennis, individueel zelfbewustzijn en acceptatie, (b) een overeenstemming tussen seksueel gedrag, persoonlijkheid en zelfconcept, (c) vaardigheden om intieme relaties aan te kunnen gaan, om open en expliciet over seksuele behoeften, verlangens en grenzen te kunnen communiceren, en om op een bevredigende manier seks te hebben, (d) respect voor, en acceptatie van, individuele verschillen en seksuele diversiteit en de seksuele rechten van ieder mens, en (e) het verschoond zijn van ongewenste zwangerschap, soa en hiv, discriminatie en alle vormen van seksueel geweld. Uit het bovenstaande blijkt dat seksuele voorlichting en vorming belangrijk zijn voor de ontwikkeling van de mens.

VERZORGING VAN SEKSUELE VOORLICHTING

Jongeren maken van diverse bronnen gebruik om kennis over seksualiteit te vergaren. De middelbare schoolperiode is misschien wel de belangrijkste bron van invloed. Gedurende het voortgezet onderwijs maken jongeren ingrijpende veranderingen door; hun lichaam verandert, ze ontwikkelen hun genderidentiteit en seksuele voorkeur en beginnen te experimenteren met seks. Deze ontwikkeling roept nieuwsgierigheid, maar ook veel vragen op bij jongeren. Informele bronnen zoals ouders, media en leeftijdsgenoten zijn vaak niet toereikend om deze informatie te verstrekken. Door seksuele voorlichting binnen het onderwijs te verzorgen, ontwikkelen jongeren een duidelijk afgebakend kader met betrekking tot seksualiteit (Rutgers, 2013).

Seksuele voorlichtingen hebben het meeste kans van slagen wanneer deze planmatig zijn ontwikkeld en geïmplementeerd, het liefst ondersteund en gecombineerd met wetgeving en voorzieningen (Brug, Assema & Lechner, 2007). Volgens Hafkamp (2011) is de school bij uitstek de instantie voor het doen van interventies, omdat juist daar de moeilijk bereikbare doelgroep te bereiken is. Visser en Van Bilsen (1994) beaamen dat seksuele voorlichting op scholen van grote invloed is op jongeren. Na het krijgen van seksuele voorlichting op scholen ervaren jongeren onder andere minder schaamte om te praten over seks, zijn hun sociale vaardigheden met betrekking tot seksualiteit verbeterd en maken jongeren meer gebruik van anticonceptie. Ook blijkt dat de constructieve manier waarop seksualiteit wordt besproken in het onderwijs bijdraagt aan het terugdringen van ongewenste zwangerschappen. Dit is anders dan wanneer er wordt aangedrongen op volledige abstinentie of wanneer seksuele voorlichting in het onderwijs ontbreekt (Kohler et al., 2007). Een kanttekening hierbij is, dat het belangrijk is dat seksuele voorlichting en/of vorming aansluit bij het ontwikkelings- en kennisniveau van iemand en bij de sociale context (Bosch & Suykerbuyk, 2000).

SOCIALE CONTEXT IN SURINAME

Met betrekking tot seksualiteit in Suriname spreken Botman en Sanches (2008) van een seksuele paradox in de Surinaamse cultuur. Enerzijds stellen zij dat seksualiteit in de Surinaamse context openlijk bezongen wordt en overdreven zichtbaar en expliciet aanwezig is. Anderzijds legt de cultuur een bepaalde fatsoensnorm op, waardoor seksualiteit juist onzichtbaar, onbespreekbaar en een taboe is, met name met betrekking tot seksuele voorlichting. Ook Wekker (2008) ziet deze tegenstelling terug in de Surinaamse samenleving, zij stelt dat de Surinaamse publieke arena “doordrenkt” is van seksuele grappen en toespelingen, maar dat seksualiteit tegelijkertijd ondenkbaar is als serieus gespreksonderwerp (Wekker, 2008; Mulder, 2011).

ONDERZOEKSWIJZE

ONDERZOEKSCONTEXT

Het onderzoek is uitgevoerd in de wijk Latour, een levendige volkswijk in het zuiden van Paramaribo. Ruim een derde van de inwoners van Paramaribo woont in deze wijk. Latour is met een inwonersaantal van 29.526 inwoners de grootste volksbuurt van het land. In de wijk

leven voornamelijk mensen met een van oorsprong Creoolse achtergrond (Verrest, 2010). Veel mensen in Latour zijn laagopgeleid. Sommige ouders hebben drie of vier banen om rond te kunnen komen en dat heeft als gevolg dat er weinig controle is op hun kinderen. Soms wonen er wel drie of vier generaties bij elkaar in huis, de scholen zijn overvol en vrijetijdsbesteding is er weinig. Onderzoekscijfers wijzen tevens uit dat de regio Latour het hoogste percentage tienerzwangerschappen heeft (Waterberg, 2014).

SELECTIE VAN RESPONDENTEN

Tijdens de dataverzameling hebben wij in Latour gesproken met leerlingen en docenten van vier verschillende scholen. In de verkennende fase van ons onderzoek zijn wij in gesprek gegaan met 23 leerlingen, 10 jongens en 13 meisjes. Deze leerlingen waren allen in de leeftijdscategorie 15-21 jaar en zaten in de derde of vierde klas van een LBO- of Mulo-school, vergelijkbaar met de onderbouw van de middelbare school in Nederland (EP-Nuffic, 2015). Het is belangrijk om in deze leeftijdscategorie onderzoek te doen, omdat deze leerlingen zich aan het ontwikkelen zijn op het gebied van seksualiteit (Rutgers, 2013). Vervolgens zijn wij in gesprek gegaan met de biologiedocenten van deze scholen, omdat zij in eerste instantie verantwoordelijk zijn voor de voorlichting die wordt gegeven op de scholen. Daarnaast zijn we in gesprek gegaan met diverse stichtingen die een belangrijke rol hebben in de voorziening van informatie over seksualiteit in Suriname: stichting Stibula, stichting Lobi, stichting The Back Lot en stichting Yam. Tot slot zijn we ook in gesprek gegaan met overheidsinstanties die zich bezighouden met dit thema namelijk het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur en Onderdirectoraat Jeugdcentra van het Ministerie Sport & Jeugdzaken. De overheid is een belangrijke actor, omdat zij zij verantwoordelijk is voor het formuleren, uitvoeren en beïnvloeden van het beleid met betrekking tot seksuele voorlichting.

ONDERZOEKSMETHODEN

Naast het afnemen van interviews, hebben wij ook gebruik gemaakt van een aantal documentanalyses om informatie te verkrijgen. De volgende documenten zijn gebruikt voor dit onderzoek. *'40 jaar Lobi Lobi'*, een boek over Suriname en zijn cultuur met betrekking tot de reproductieve gezondheid (Stichting Lobi, 2008). *'Lifes stories van Marron Tienermoeders in Groot-Paramaribo'*, een belevingsonderzoek naar het leven van Marron tienermoeders (Waterberg, 2014). *'Eindrapportage Mi Tamara'*, beschrijving en evaluatie van een intensief trainings- en coaching programma met aandacht voor seksuele gezondheid en weerbaarheid gericht op kwetsbare jongeren in Suriname (Waterberg et al., 2016). Deze documenten waren gespecificeerd met betrekking tot eerdere onderzoeken over seksualiteit in Surinaamse context en daarom relevant voor ons onderzoek.

BEPERKING ONDERZOEKSMETHODEN

Wij hebben onderzoek gedaan in de wijk Latour, waar voornamelijk mensen wonen met een Creoolse achtergrond. Door de keuze voor Latour zijn andere etnische groepen onderbelicht gebleven, waardoor geen compleet beeld van de Surinaamse samenleving kan worden geschetst. Echter bleek uit de interviews met zowel leerlingen, docenten en stichtingen dat zij ervan overtuigd waren dat hun etnische achtergrond niet meespeelt in hun denkwijzen over seksualiteit. Daarnaast hebben wij onderzoek gedaan in de leeftijdscategorie 15-21 jaar,

daardoor zijn leerlingen wellicht niet meegenomen die al wel seksueel actief zijn. Echter begint de voorlichting in het voortgezet onderwijs in Suriname pas in het derde leerjaar, waardoor de leerlingen pas vanaf hun 15de voor het eerst in aanraking komen met seksuele voorlichting.

BEVINDINGEN

GEBREK AAN KENNIS

Uit de interviews met de leerlingen van de LBO- en Mulo-scholen is gebleken dat de leerlingen ervaren dat zij een gebrek aan kennis hebben met betrekking tot seksualiteit. Dit bleek ook uit een aantal antwoorden die leerlingen gaven over voorbehoedsmiddelen. Een van de leerlingen zag glijmiddel als voorbehoedsmiddel, een andere leerling dacht dat een *morning-afterpil* als voorbehoedsmiddel diende. Ook geeft een leerling, die tienerouder is, het volgende aan: "Ik heb niet zelfgekozen om kinderen te krijgen." Door onvoldoende kennis over voorbehoedsmiddelen en het onjuist gebruik hiervan wist deze leerling zichzelf niet te kunnen beschermen. Uit de verhalen van leerlingen komt het gebrek aan kennis expliciet naar voren. Wanneer er wordt gekeken naar de vijfdelige definitie van Gianotten et al. (2009), blijkt dat leerlingen bij seksualiteit alleen denken aan gemeenschap hebben, terwijl daar nog heel veel meer dingen bij komen kijken. In de antwoorden van de leerlingen mist het emotionele, mentale en sociale aspect van seks. Een leerling zegt hierover: "Onder seksualiteit versta ik twee mensen die seks hebben, dus man en vrouw." Surinaamse leerlingen die wij gesproken hebben, hebben vooral aandacht voor het fysieke aspect van seks. Door deze beperkte definitie van leerlingen is het lastig om een positieve en respectvolle seksuele relatie aan te gaan.

BEHOEFTE AAN KENNIS

Zoals beschreven blijkt dat leerlingen een gebrek hebben aan kennis op het gebied van seks. Ook kwam naar voren dat de leerlingen wel degelijk behoefte hebben aan meer informatie. Twee aspecten van deze behoefte kwamen expliciet naar voren. Ten eerste is het belangrijk dat er regelmaat is in de voorlichting die de leerlingen krijgen op school. Zo gaf een jongen aan: "We hadden laatst voorlichting over seks, maar ik vind dat nog niet alles duidelijk is over hoe het gaat met omgang krijgen met een meisje. We kennen wel wat gevolgen maar niet alle gevolgen." Een andere leerling beaamt dat het wel goed zou zijn om vaker seksuele voorlichting te krijgen. "Eerste keer is het bij veel nog niet doorgedrongen en sommigen moeten het vaker horen voordat ze het gaan begrijpen." Ten tweede geven leerlingen aan dat ze seksuele voorlichting graag krijgen van mensen die niet op school werken. Enerzijds heeft dit te maken met schaamte jegens de docent. Praten met een docent over seks komt respectloos over. Anderzijds zijn leerlingen ervan overtuigd dat mensen van buitenaf meer expertise hebben: "De mensen van stichting Lobi hebben dagelijks met deze problemen te kampen, die gaan het beter kunnen."

DE ROL VAN OUDERS

In Suriname zijn diverse organisaties die zich bezighouden met het verzorgen van seksuele voorlichting. In eerste instantie ligt de verantwoordelijkheid voor seksuele voorlichting bij ouders, maar in veel Surinaamse gezinnen wordt seksuele voorlichting echter vaak vermeden. Zo gaf

een medewerkster van stichting The Back Lot aan: "Wat mij altijd is geleerd; je diploma is je eerste man. Dat was mijn voorlichting en daar moest ik me aan houden." Vaak wordt thuis verteld wat kinderen niet mogen doen, maar ouders vertellen niet waarom: "Ouders zijn bang om aan jongeren te laten merken dat het normaal is, het ligt aan de cultuur en onze manier van opvoeden." (Stichting The Back Lot)

DE ROL VAN SCHOOL

Jongeren krijgen vaak geen seksuele voorlichting mee vanuit huis en zijn dus aangewezen op school: "School is de tweede opvoedingsplek voor kinderen" (Biologiedocent, LBO). Scholen zijn zich bewust van deze verantwoordelijkheid en daarom hebben sommige scholen seksuele voorlichting opgenomen in het vak biologie, onder het hoofdstuk voortplanting. Docenten proberen jongeren zo goed en neutraal mogelijk voor te lichten: "We wonen in Suriname en we moeten met iedereen kunnen omgaan en met iedereen op een bepaalde manier kunnen praten en over kunnen brengen. Ik leer niet wat je moet doen. Ik kan je alleen maar zeggen waarop je moet letten als je seksueel actief wilt zijn. Dat je dus geen ongewenste toestanden gaat krijgen aan de hand van wat je hebt gedaan. Op die manier probeer ik leerlingen voor te lichten." Aan de andere kant zijn er ook docenten die het niet als prettig ervaren om seksuele voorlichting te geven: "Kijk, seksuele voorlichting krijgen jongeren op school, maar meestal is het een lesje en dan houdt het op. De les was leuk en klaar is Kees, want de juf is blij dat ze klaar is met de les. Juf is zo blij dat ze klaar is" (stichting Lobi). Een vertegenwoordiger van het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur vertelt dat deze voorlichtingen op scholen echter niet toereikend zijn om jongeren van genoeg informatie te voorzien. Er zijn twee factoren die het geven van seksuele voorlichting op school bemoeilijken, namelijk de religieuze opvatting van de docent en het algemeen heersende taboe rond seksualiteit in Suriname.

Religie

De docenten spelen een belangrijke rol bij het overbrengen van seksuele voorlichting. Maar bepaalde leerkrachten voelen zich niet comfortabel om het over te brengen, bijvoorbeeld vanuit hun geloofsovertuiging. Docenten gebruiken hun geloofsovertuiging voor de invulling van de seksuele voorlichting. Omdat er geen door de overheid vastgesteld programma is, zijn docenten vrij in de invulling van de voorlichting. Zo vertelt een docent met een Rooms-Katholieke geloofsovertuiging: "Ik leg nooit de nadruk op het gebruik van een condoom, ik probeer dat te vermijden." Docenten moeten zich bij het geven van voorlichting niet laten leiden door hun religieuze overtuiging, maar juist op een constructieve manier met leerlingen het gesprek aangaan. Kohler et al. (2007) beamen dat een constructieve wijze beter werkt dan aandringen op volledige abstinentie.

Taboe

Naast religieuze aspecten, speelt ook een algeheel taboe over seksualiteit in de Surinaamse samenleving een rol. Een vertegenwoordiger van Stibula zegt hierover: "Praten over seksualiteit is niet een dagelijks menu, er wordt alleen over gepraat als we erover moeten praten. Dus je zou eigenlijk kunnen zeggen, het is nog een beetje taboe." Dit taboe heeft in grote mate te maken met de angst de leerlingen juist aan te zetten tot seksueel gedrag. Stichting Lobi ziet deze angst ook terug bij scholen: "We mochten niet op elke school condooms uitdelen, omdat

de school een houding heeft van; als je een condoom geeft is het een vrijbrief om omgang te krijgen." Visser en Van Bilsen (1994) stellen echter dat het bespreekbaar maken van seksualiteit op scholen ervoor zorgt dat jongeren minder schaamte ervaren om te praten over seks, hun sociale vaardigheden met betrekking tot seksualiteit verbeteren en meer gebruik maken van anticonceptie.

DE ROL VAN STICHTINGEN

De voorlichting op scholen is dus niet toereikend genoeg om jongeren van voldoende informatie te voorzien vertelt een vertegenwoordiger van het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur. Door ongemak bij docenten, geloofsovertuiging en het heersende taboe kunnen docenten de kennis bij jongeren niet goed overbrengen. Stichtingen proberen hierop in te spelen en bieden seksuele voorlichtingen op scholen aan. Stichtingen die zich inzetten voor seksuele gezondheid bij jongeren werken echter vaak alleen op aanvraag. Aan de voorlichting zijn bovendien kosten verbonden en veel scholen hebben vaak zelf weinig financiële middelen, waardoor seksuele voorlichting maar op een beperkt aantal scholen wordt gegeven. Doordat de voorlichtingen alleen op aanvraag zijn, zijn deze onregelmatig en niet consistent. Uit de literatuur blijkt dat seksuele voorlichting de meeste kans van slagen heeft wanneer die planmatig is ontwikkeld en geïmplementeerd, het liefst ondersteund en gecombineerd met wetgeving en voorzieningen (Brug et al., 2007).

DE ROL VAN DE OVERHEID

De Surinaamse overheid heeft in het ontwikkelingsplan 2012-2016 de reproductieve gezondheidszorg en de preventie van tienerzwangerschappen genoemd als een van de beleidsprioriteiten. Tot op heden heeft de overheid hier nog geen concreet beleid voor gemaakt. Stichting Lobi ervaart geen steun vanuit de overheid: "We moeten het echt zelf doen en dat is jammer. We krijgen geen cent van de overheid." Andere stichtingen zien samenwerking met de overheid niet zitten: "Ik denk niet aan de overheid, want dan wordt het weer een hele rompslomp met wetgeving." Echter is deze wetgeving wel noodzakelijk om seksuele voorlichting te laten slagen (Brug et al., 2007).

INITIATIEVEN

Seksuele voorlichting wordt in beperkte mate al verzorgd door diverse partijen, maar dit is nog niet toereikend. Leerlingen ervaren een gebrek aan kennis en hebben wel de behoefte om meer informatie te krijgen. In Suriname is op dit moment dus sprake van een gap tussen de behoeften van leerlingen en het aanbod dat voorhanden is. De respondenten kwamen met verschillende initiatieven om seksuele voorlichting in Suriname te verbeteren. Het eerste belangrijke punt dat naar voren kwam, is het belang van het weerbaarder maken van jongeren. "Ik denk dat als je een programma zou moeten ontwikkelen wat gaat om seksualiteit, je zeker moet gaan kijken naar; hoe kan ik jongeren weerbaar maken en ze zelfvertrouwen geven. Ik hoef ze niet te vertellen; durf ja te zeggen of durf nee te zeggen, want ze moeten het zelf weten. Als je het zelfvertrouwen en de zelfzekerheid hebt dan kun je veel zelf bepalen." Een vertegenwoordiger van het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur voegt hieraan toe: "We moeten ze leren de keuze zelf te maken. Jongeren hebben zoveel mogelijkheden, maar de keuze ligt bij henzelf." Daarnaast is het belangrijk om structureel voorlichting te geven

en hier al op jonge leeftijd mee te beginnen. Stichting Lobi vertelt dat ouders hierbij een belangrijke rol spelen: “Jongeren moeten van jongs af aan voorlichting krijgen, ook binnen de opvoeding, want school kan bezig zijn maar thuis ontbreekt dat. Het moet echt van beide kanten komen.” Stichting *The Back Lot* benadrukt dit: “Je zou eigenlijk ouders moeten leren hoe ze met kinderen over seks moeten praten.” Een concrete suggestie van het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur is de rol van social media bij seksuele voorlichting te vergroten: “Een site waar jongeren terecht kunnen met vragen over bepaalde thema’s en problemen en waar ze anoniem feedback kunnen krijgen. We kunnen een app maken over seksuele voorlichting en een Facebookpagina, Facebook is gratis en daardoor populair.”

CONCLUSIE

In dit hoofdstuk zal antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag die in de inleiding van dit artikel aan de orde is gekomen:

Hoe kunnen scholen seksuele voorlichting verzorgen die aansluit bij de Surinaamse context?

Ondanks dat er wel degelijk aandacht is voor de rol die het onderwijs kan spelen bij de seksuele voorlichting en de seksuele gezondheidszorg in Suriname, lijken scholen niet voldoende in staat om voorlichting te verzorgen die regelmatig en consequent is. Vanuit de theorie wordt de school echter wel genoemd als een zeer geschikte instantie om voorlichting te verzorgen. De school is een plek waar leerlingen samenkomen, daarnaast kan de school zorg dragen voor regelmaat in de voorlichting. Scholen kunnen de doelgroep van de seksuele voorlichting dus gemakkelijk bereiken. Docenten die wij hebben gesproken, hebben echter moeite met het taboe wat rust op het bespreken van seksualiteit of voelen zich oncomfortabel met het onderwerp. Enerzijds komt dit door hun etnische achtergrond, anderzijds door hun religieuze overtuiging. Dit zorgt ervoor dat de kennis die zij overdragen aan de leerlingen vaak gekleurd en incompleet is, waardoor de leerlingen een onvolledig en onjuist beeld hebben van wat seksualiteit inhoudt.

Het is echter niet zo dat expertise in het land geheel ontbreekt. In Suriname zijn diverse stichtingen die zich bezighouden met reproductieve gezondheidszorg en voorlichting hierover. Deze stichtingen hebben medewerkers die de expertise bezitten en een opleiding hebben gevolgd om deze kennis te kunnen overbrengen. Het probleem is echter dat deze stichtingen op aanvraag werken, waardoor zij wel maatwerk kunnen leveren, maar niet in staat zijn om alle scholen van voorlichtingen te voorzien. Hierdoor ontstaat een grote groep leerlingen die nauwelijks tot geen voorlichting krijgt.

De Surinaamse overheid is een belangrijke factor in deze kwestie. Door de mogelijkheden die zij hebben om wetgeving te ontwikkelen met betrekking tot wetgeving, zijn zij in staat om de regelmaat en consequentie in de voorlichtingen te waarborgen. Om leerlingen van goede seksuele voorlichting op scholen te voorzien is het van belang dat de drie eerdergenoemde aspecten, bereikbaarheid, expertise en macht, samenkomen. Het is voor Suriname van groot

belang om te investeren in een goede samenwerking tussen het onderwijs, stichtingen en de overheid. Deze drie partijen hebben elk invloed op een belangrijk aspect van de seksuele voorlichting, namelijk bereikbaarheid, expertise en macht. Door wetgeving van de overheid zullen stichtingen beter in staat zijn om seksuele voorlichting te verzorgen voor leerlingen op scholen. Door de handen ineen te slaan zullen Surinaamse leerlingen in de toekomst voorlichting kunnen krijgen die regelmatig en consequent is. Deze partijen zullen de dialoog aan moeten gaan en samen moeten komen tot afspraken over hun gemeenschappelijk doel: het verbeteren van de seksuele gezondheid van jongeren.

TOT BESLUIT

Dit onderzoek heeft een bijdrage geleverd aan het bewustwordingsproces van de noodzaak tot meer seksuele voorlichting in Suriname. In dit onderzoek is veel aandacht besteed aan de wensen van leerlingen op LBO- en Mulo-scholen in Latour met betrekking tot seksuele voorlichting. Uit de verhalen van de leerlingen kwam deze noodzaak tot meer seksuele voorlichting expliciet naar voren. Gekeken naar de wensen van leerlingen blijkt dat het maatschappelijke middenveld een belangrijke rol kan en moet spelen in het verzorgen van seksuele voorlichting. Leerlingen gaven aan dat stichtingen meer expertise in huis hebben en hierdoor voelen zij zich vrijer om onderwerpen bespreekbaar te maken. De overheid heeft weinig aandacht voor dit onderwerp. Ondanks dat het is opgenomen in het ontwikkelingsplan zorgt het tot op heden niet voor verbeteringen en zijn Surinaamse jongeren aangewezen op het werk van maatschappelijke organisaties. Daarnaast heeft dit onderzoek bijgedragen aan de wetenschappelijke informatie die beschikbaar is over de reproductieve gezondheidszorg in Suriname. Dit onderzoek neemt een bijzondere rol in het wetenschappelijk debat, omdat het zich specifiek focust op de Surinaamse context. Ook wordt de rol van school expliciet uitgelicht.

In vervolgonderzoek zou het interessant zijn om te onderzoeken hoe de samenwerking tussen scholen, stichtingen en de overheid er specifiek uit komt te zien. Nog verdergaand zou onderzocht kunnen worden hoe seksuele voorlichting eruit moet komen te zien in een vorm van een lesprogramma. Aanleiding hiervoor is het contrast dat in dit onderzoek is geconstateerd tussen de wensen van leerlingen en het huidige programma. Leerlingen voelen zich niet in hun behoefte voorzien en er is nog een groot taboe op het onderwerp seksualiteit.

Voor vervolgonderzoek is het van belang om een paar punten in acht te nemen. Allereerst is het belangrijk om leerlingen van verschillende bevolkingsgroepen te spreken om een compleet beeld te krijgen van de Surinaamse samenleving. Ook is het belangrijk dat leerlingen het gevoel krijgen dat hun privacy volledig gewaarborgd wordt. Wij hebben ervaren dat leerlingen voorzichtiger zijn met het beantwoorden van vragen wanneer zij in het bijzijn van een docent zijn. Tot slot is het voor vervolgonderzoek interessant om ook de rol van de ouders te onderzoeken. Om een lesprogramma te ontwikkelen dat aansluit op de wensen en behoeften van alle partijen is het belangrijk om de partijen met elkaar in gesprek te brengen, bijvoorbeeld met behulp van een focusgroep.

Meerdere wegen die naar Paramaribo leiden

Een verkenning naar de bijdrage die particulier hoger onderwijs kan leveren aan de ontwikkeling van Suriname.

DOOR JAN JACOB VOGELAAR, LUCINDA JOHNSON, MAXIME DEKKERS

Suriname staat voor grote uitdagingen. Het land verkeert in financiële crisis (Jurna, 2016), er wordt gesproken over 'politiek wanbeleid', de staatskas is leeg en de Surinaamse dollar staat historisch laag (Trommelen, 2016). Het land is in ontwikkeling, iets waarbij de rol van goed onderwijs niet te onderschatten is. Goed onderwijs biedt de individuele Surinamers meer kansen in de samenleving en daarmee op een betere toekomst. Daarbij biedt het de Surinaamse samenleving als geheel meer mogelijkheden tot ontwikkeling.

De lastige financiële positie van Suriname leidt er echter toe dat de overheid zich meer en meer terugtrekt uit tal van 'klassieke overheidstaken', waar onderwijs er één van is. Dit kan grote consequenties hebben voor de kwaliteit van het Surinaamse onderwijs. Met name het regulier, publiek gefinancierde onderwijs, komt onder druk te staan (Waterkant, 2016). Daarbij is Suriname tegelijkertijd onderdeel van een globaliserende wereld waarin onderwijs aan bepaalde internationale standaarden moet voldoen, om de snelle ontwikkeling van de rest van de wereld bij te benen.

De druk op het regulier hoger onderwijs maakt dat zij niet altijd kan voldoen aan de wensen en ambities van Surinamers om zich verder te ontwikkelen. Dit leidt ertoe dat Surinamers die zich verder willen ontwikkelen op zoek gaan naar alternatieven. Een trend die al langere tijd zichtbaar is, is dat veel Surinamers naar het buitenland, bijvoorbeeld naar Nederland, trekken om een opleiding te volgen. Zij blijven hier vervolgens vaak wonen en werken. Hoewel dit bijdraagt aan de ontwikkeling van deze individuen, zorgt dit ook voor een brain drain, omdat deze hoogopgeleide Surinamers verloren gaan voor de Surinaamse samenleving. Dit staat ontwikkeling van het land in de weg.

PARTICULIER HOGER ONDERWIJS ALS ALTERNATIEF

Het spreekwoord luidt: 'er leiden meerdere wegen naar Rome' en in het geval van Suriname betekent dit dat steeds meer Surinamers op zoek gaan naar een alternatief voor het regulier onderwijs. Een deel van de Surinamers vindt deze weg in het particulier hoger onderwijs. In het licht van publieke waardecreatie vragen wij ons daarom af welke rol dit particulier hoger onderwijs kan spelen in de ontwikkeling van het land (Moore, 1995). Particulier hoger onderwijs zou bijvoorbeeld een antwoord kunnen zijn op de brain drain als Surinamers een particuliere hogere opleiding verkiezen boven een opleiding in het buitenland. Bovendien kan particulier hoger onderwijs dat in Suriname wordt gedoceerd, in tegenstelling tot buitenlandse opleidingen, daadwerkelijk de Surinaamse context meenemen in het onderwijs. Zo leren studenten direct hoe de Surinaamse omstandigheden hun werk beïnvloeden en kunnen zij hiermee leren omgaan.

In de literatuur bestaat echter geen eenduidigheid over in welke zin particulier georganiseerd onderwijs een rol kan spelen in de ontwikkeling van een land (zie o.a. Riddell, 1993). Ook is hier specifiek in Suriname nog geen onderzoek naar gedaan. Dit maakt het wetenschappelijk relevant om in dit onderzoek een beeld schetsen van de rol die dit particuliere hoger onderwijs kan spelen in de ontwikkeling van Suriname. De volgende vraag is daarbij leidend:

Hoe kan particulier hoger onderwijs een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van Suriname?

Met het beantwoorden van deze vraag hopen wij een bijdrage te leveren aan de kennis en discussie over particulier hoger onderwijs in Suriname en daarmee aan het hoger onderwijs in Suriname in zijn algemeenheid. Dit maakt het onderzoek maatschappelijk relevant en past goed bij het verkennende karakter.

LEESWIJZER

Het artikel is als volgt opgebouwd. Allereerst worden leidende theoretische kernconcepten uiteengezet. Vervolgens worden de resultaten beschreven en geanalyseerd en worden op basis hiervan enkele conclusies getrokken. Het artikel sluit af met een reflectie op de bijdrage van dit onderzoek aan de discussie over particulier hoger onderwijs voor de ontwikkeling van Suriname.

METHODISCHE VERANTWOORDING

Het onderzoek had een sterk exploratief karakter. Dat had consequenties voor de methodologische keuzes die zijn gemaakt in dit onderzoek. Zo is gekozen om grotendeels vanuit de empirie te beginnen en pas na het verzamelen van de eerste empirische data diepgaand op theoretische concepten ingaan. Vervolgens wisselden empirie en theorie elkaar continu af. Het onderzoeksproces was daarmee iteratief van aard (Bryman, 2012). In het proces was het belangrijk dat we met zowel aanbieders (opleidingsinstellingen) als afnemers (studenten en bedrijven) van particulier hoger onderwijs zouden spreken. Bovendien wilden we met een aantal overige betrokken stakeholders in gesprek die vanuit een bijzondere positie ervaring hebben met het particulier hoger onderwijs. Dit waren bijvoorbeeld vertegenwoordigers vanuit de overheid en de Anton de Kom Universiteit. Deze verschillende perspectieven dragen bij aan een gebalanceerde verdeling van respondenten.

In het onderzoek lag de focus op het verkennen van de mogelijkheden voor (particulier) hoger onderwijs om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van Suriname. De resultaten van het onderzoek zijn daarom sterk afhankelijk van de (sociale) context en tijd waarin ze gevonden zijn (Bryman, 2012). Bovendien moeten de resultaten in het ontwikkelingsperspectief worden geplaatst, zoals in het conceptueel kader wordt toegelicht. Dit maakt dat de resultaten van dit onderzoek in eerste instantie relevant zijn voor Suriname, het generaliseren van de resultaten is lastiger.

CONCEPTUEEL KADER

Theoretische concepten gingen naarmate het onderzoek vorderde een steeds belangrijkere rol spelen in het onderzoek. Dit hoofdstuk presenteert de theoretische kernconcepten die relevant waren in dit onderzoek.

KAPITAAL

Dit onderzoek kijkt naar de bijdrage die particulier hoger onderwijs kan hebben in de

ontwikkeling van Suriname. Belangrijk hierbij is te definiëren wat wordt bedoeld met 'een bijdrage aan de ontwikkeling van Suriname'. Als uitgangspunt is theorie van Bourdieu (1977) genomen. Volgens hem worden de handelingen van mensen niet simpelweg gevormd door 'de maatschappij', noch bestaat diezelfde maatschappij enkel uit een optelsom van alle handelingen van alle individuen. Volgens Bourdieu gaat het juist om een wisselwerking tussen beiden, waarmee de ontwikkeling van het individu dus sterk verbonden is aan de ontwikkeling van de maatschappij en andersom. Bourdieu beschrijft hierbij ook dat op deze manier elk individu een habitus ontwikkelt: een referentiekader en denkpatronen waarmee iemand in zijn sociale omgeving waarneemt, waardeert en erbinnen handelt.

Volgens Bourdieu (1986) kunnen mensen binnen hun sociale omgeving macht en invloed uitoefenen door te streven naar verschillende vormen van kapitaal. Voortbordurend op theorie van Weber, introduceert hij in eerste instantie drie vormen van kapitaal. De meest voor de hand liggende is economisch kapitaal, namelijk het bezit van geld en goederen. Met cultureel kapitaal worden zaken als kennis, vaardigheden en opleidingen die mensen genoten hebben bedoeld. Als derde spreekt hij over sociaal kapitaal. Daarbij gaat het om de mate waarin iemand toegang heeft tot relaties en netwerken. Later heeft hij hieraan nog twee vormen van kapitaal toegevoegd, namelijk het symbolisch kapitaal en het linguïstiek kapitaal. Bij symbolisch kapitaal gaat het om de sociale erkenning die iemand geniet in de samenleving. Linguïstiek kapitaal gaat over de vraag in hoeverre iemand de taal van de dominante cultuur beheerst. In de interviews met respondenten kwamen sociaal en linguïstiek kapitaal nauwelijks naar voren, die laten we in dit onderzoek daarom buiten beschouwing.

Een individu kan zich ontwikkelen door deze drie vormen van kapitaal te verwerven. In dit onderzoek is gekeken in hoeverre het in Suriname mogelijk is via het particulier hoger onderwijs deze ontwikkeling te bereiken en welke factoren hier een rol in spelen. Op deze manier wordt uitgegaan van het feit dat door ontwikkeling van het individu, de samenleving zich mede zal ontwikkelen door de eerder beschreven wisselwerking. Belangrijk hierbij blijft het feit dat een individu altijd een eigen habitus ontwikkelt in een bepaalde sociale omgeving. Een bepaalde vorm van kapitaal kan dus in de ene omgeving wel legitimiteit hebben en daarmee waarde en in een andere niet. In dit onderzoek betekent dit concreet dat andere kennis en vaardigheden, vormen van cultureel kapitaal dus, meer waarde hebben in Suriname dan in bijvoorbeeld Nederland. Hieronder wordt toegelicht hoe deze Surinaamse context relevantie heeft voor het onderzoek als geheel.

ONTWIKKELINGSPERSPECTIEF

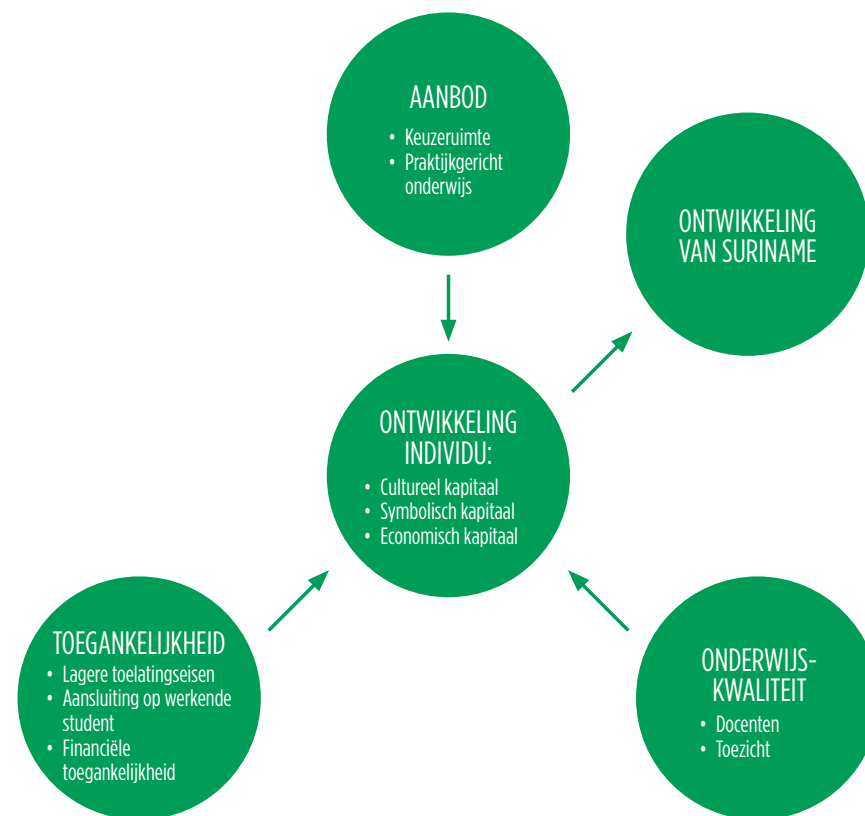
Dat Suriname een land is dat nog steeds in ontwikkeling is, kan in dit onderzoek niet genegeerd worden en heeft consequenties voor het onderzoek. Dit komt met name tot uiting als het gaat om de rol van theorie in het onderzoek. Zo wordt in meer westers onderzoek vaak uitgegaan van een bepaalde stabiliteit van instituties. Deze aanname raakt echter kant noch wal wanneer het over een land in ontwikkeling gaat: "The vast differences in the enforcement and stability of rules in Latin-America suggests that institutional strength should be treated as a variable, rather than a taken-for-granted assumption." (Levitsky en Murillo, 2013, p.2). Om deze reden wordt in veel onderzoeken over ontwikkelingslanden gesproken van weak institutions

(Bonaccorsi di Patti, 2009). Bij het doen van onderzoek in Suriname neemt bestaande theorie daardoor een andere rol in. Want, hoewel theorie een belangrijke plaats inneemt, moet worden nagegaan of de theorie past bij de onderzoekscontext en aansluit op de omstandigheden van Suriname. De vergelijking valt namelijk niet een op een te maken met hoe zaken in westerse landen geregeld zijn. De koppeling tussen empirie en theorie moet dus gemaakt worden met dit ontwikkelingsperspectief in het achterhoofd. Instituties zijn daarbij geen stabiele factor maar kunnen een oorzaak zijn van de 'hobbels' op de weg naar goed onderwijs voor alle Surinamers.

PARTICULIER ONDERWIJS ALS ALTERNATIEF

Een voorbeeld hiervan is het onderwijs. Hoewel discussie over de kwaliteit van onderwijs altijd en overal bestaat, werkt het regulier onderwijs in de meeste eerste wereld landen als redelijk functionerend instituut. Studenten krijgen de kans kennis en vaardigheden te ontwikkelen en worden klaargestoomd om aan het werk te gaan. In Suriname kan het regulier onderwijs als een *weak institution* worden gezien. Dit blijkt bijvoorbeeld uit een rapport van de Commissie van de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties (2016, p.1) dat onderwijs als een van de *main areas of concern* in Suriname ziet. Respondenten bevestigen dit beeld. Dat het regulier onderwijs in Suriname als *weak institution* wordt gezien, heeft consequenties voor de ontwikkeling van het individu en daarmee voor de ontwikkeling van het land. Uit onderzoek blijkt dat particulier onderwijs een goede aanvulling is op het reguliere aanbod, bijvoorbeeld wanneer particulier onderwijs een prestatievoordeel kan bieden ten opzichte van regulier onderwijs (Psacharopoulos, 1987; Cox & Jiminez, 1991). De vraag is of particulier onderwijs deze rol ook in Suriname kan vervullen.

Uit de analyse van de resultaten is gebleken dat er drie verklaringen zijn die maken of particulier hoger onderwijs voor een individu in Suriname een passende weg naar ontwikkeling kan zijn. Daarbij geldt de assumptie dat individuele ontwikkeling in de vorm van kapitaalgroei leidt tot ontwikkeling van de samenleving als geheel. Zo zijn het dus verklaringen voor de rol die particulier hoger onderwijs speelt in de ontwikkeling van Suriname als land. De verklaringen kunnen worden onderverdeeld onder drie overkoepelende noemers: aanbod, toegankelijkheid en onderwijskwaliteit. Figuur 1a geeft dit schematisch weer. Aanbod gaat met name over het aanvullende karakter van het particulier hoger onderwijs. Vervolgens gaat de verklaring 'onderwijskwaliteit' in op de percepties in verschillen van onderwijskwaliteit tussen het reguliere en particuliere aanbod. Tenslotte verklaart de verklaring 'toegankelijkheid' voor wie particulier hoger onderwijs toegankelijk is en voor wie het daarmee een weg naar ontwikkeling kan zijn. In het resultatenhoofdstuk worden de onderdelen van het model nader toegelicht en bewezen. Bovendien worden voorbeelden gegeven van mensen die zich hebben ontwikkeld middels particulier hoger onderwijs.

Figuur 1. Schematische bijdrage van particulier hoger onderwijs aan de ontwikkeling van Suriname.

RESULTATEN

Dit hoofdstuk legt het in het vorige hoofdstuk gepresenteerde model verder uit. Hierbij is aandacht voor ontwikkeling via de verschillende vormen van kapitaal. Daarnaast wordt verklaard hoe dit via het particulier onderwijs gebeurt.

ONTWIKKELING VAN KAPITAAL IN SURINAME

Allereerst is gekeken in hoeverre Surinamers de drie verschillende vormen van kapitaal verwerven via het particulier hoger onderwijs.

Cultureel

Alle studenten die wij hebben gesproken noemen het belang van het verwerven van cultureel kapitaal: “Het leukste van de opleiding is die kennis die ik allemaal krijg [...] Ik kan sowieso de theorie beter toepassen in de praktijk. Die link kan ik wel maken, dat had ik toen niet” (Student *FHR Institute*). Bedrijven bevestigen de meerwaarde van het cultureel kapitaal dat medewerkers ontwikkelen door het volgen van een particuliere hogere opleiding en geven ook aan behoefte te hebben aan deze studenten. “Ze worden daar echt gechallenged en dat kunnen bedrijven goed gebruiken. Ze hebben dus echt ook promotie gemaakt. We zien ze het ook heel goed doen.” (HR-Manager). Duidelijk wordt aangegeven dat studenten, bedrijven en onderwijsinstellingen zien dat studenten vaak andere kennis en vaardigheden aangeleerd krijgen dan in het regulier hoger onderwijs.

Symbolisch

Veel respondenten geven aan dat het hebben van een diploma of certificaat, symbolisch kapitaal, erg belangrijk is in Suriname. Een vertegenwoordiger van financieel detacheerder in Suriname geeft bijvoorbeeld aan: “Een stukje erkenning en status is hier belangrijker dan in Nederland. [...] Hier ben ik nog geen uur bezig met een training en krijg ik de vraag: krijg ik hier een certificaat voor?” In zijn ogen is dit de belangrijkste reden voor bedrijven om werknemers te laten opleiden: “Niet met de gedachte om je personeel beter te maken, maar dat je een bepaald niveau aan moet tonen. Dus het is meer op status dan dat het nut heeft.” Het valt op dat de grotere particuliere opleidingen vaak een betere reputatie hebben dan reguliere opleidingen, hoewel dat volgens de beleidsadviseur Hoger Onderwijs van het ministerie van Onderwijs van Suriname, niet altijd terecht is: “Ik wil niet zeggen dat particuliere opleidingen per definitie van betere kwaliteit zijn. [...] Vaak zijn ze niet geaccrediteerd of soms geaccrediteerd voor een deel van de opleiding. In Suriname let men niet zo goed op wat wel en niet geaccrediteerd is.” Veel bedrijven gaan wel uit van deze kwaliteit, waardoor een student al status ontleent aan de goede naam van het instituut waar de opleiding is gevolgd. Op deze manier verwerven studenten dus symbolisch kapitaal door middel van deze opleidingen, maar zou dit eventueel wel ten koste gaan van het verwerven van cultureel kapitaal.

Economisch

Particuliere opleidingsinstellingen zijn ervan overtuigd dat hun opleiding bijdraagt aan salarisgroei van hun studenten. “Wat je in SRD verdient als je binnenkomt, verdienen je in dollars als je

weggaat” (*FHR*). Studenten zelf zien dit ook zo en geven ook aan dat dit een reden is om te gaan studeren: “Het heeft me geen windeieren gelegd” (student *FHR*). Een vertegenwoordiger van een Surinaamse bank bevestigt dat het volgen van een opleiding vaak tot een financiële beloning leidt: “Maar het is geen automatisme dat je direct in een hogere functie komt. Dat niet, want dat is afhankelijk van je prestaties.” Dus als het cultureel en symbolisch kapitaal door het volgen van een opleiding toeneemt, lijkt in veel gevallen het economisch kapitaal indirect ook toe te nemen.

VERKLARINGEN

Uit de analyse van de resultaten is gebleken dat er een aantal verklaringen zijn die maken of particulier hoger onderwijs voor een individu in Suriname een passende weg naar ontwikkeling kan zijn. We onderscheiden drie hoofdverklaringen: aanbod, onderwijskwaliteit en toegankelijkheid. Hieronder worden deze nader toegelicht.

Aanbod

De eerste verklaring ‘aanbod’ betreft de keuzeruimte en de focus op de praktijk die particulier hoger onderwijs brengt.

De Anton de Kom Universiteit van Suriname (AdeKUS) biedt diverse bachelor en masterprogramma’s aan en is daarmee de belangrijkste reguliere hoger onderwijsinstelling. Dit aanbod kent echter wel beperkingen, bijvoorbeeld op het gebied van masteropleidingen. Voor richtingen als psychologie en *Public Administration* bestaat nu geen masteropleiding en voor andere is het aanbod beperkt: “Mijn economie studenten hebben nu bijvoorbeeld niet zoveel keuze om op de universiteit een masteropleiding te doen, omdat die gewoon niet wordt aangeboden.” (Richtingscoördinator AdeKUS).

Zowel particuliere instellingen als medewerkers van de AdeKUS zien een rol voor particuliere instellingen om deze gaps op te vangen. Vertegenwoordigers van het *FHR*-instituut benadrukken deze rol: “Het is een stilzwijgende afspraak met AdeK. Wat AdeK doet, doen wij niet. Wat wij doen, doet AdeK niet.” Een vertegenwoordiger van AdeKUS bevestigt dit: “Voorlopig is er eigenlijk geen concurrentie. Want wat de andere opleidingen doen, doen wij niet en omgekeerd.” (DNA-lid). Hiermee geeft hij aan dat zolang de universiteit nog niet in staat is te voorzien in opleidingen voor alle studenten op alle gebieden, hij particuliere instellingen vooral ziet als aanvulling in plaats van als concurrent. Particuliere instellingen kunnen echter niet alle *gaps* opvullen, zo ziet een vertegenwoordiger van een Surinaamse bank bijvoorbeeld ruimte voor masterprogramma’s in de richting van innovatiemanagement. Een andere respondent ziet ruimte voor een bancaire opleiding.

Particulier hoger onderwijs kan dus een belangrijke bijdrage leveren middels verbreding van de keuzeruimte voor de student. Veel respondenten zien deze rol als belangrijk: “De meeste particuliere onderwijsinstellingen hebben zeker meerwaarde, in de zin dat de student meer keuzes heeft.” (Richtingscoördinator AdeKUS). De student kan zo cultureel kapitaal ontwikkelen op andere gebieden dan die enkel in het regulier onderwijs worden aangeboden. Zo kan ook de Surinaamse samenleving zich verder ontwikkelen op meerdere vlakken.

Aangezien het regulier hoger onderwijs in Suriname vooral bestaat uit de AdeKUS en deze wetenschappelijke opleidingen aanbiedt, ligt de focus hier vooral op de theorie. Een docent van AdeKUS is hierover heel stellig: “Ons doel is niet om de student naar de maatschappij te sturen om te gaan werken. Ons doel is verder gaan en specialiseren, bij je master of die PhD. Want als ons doel zou zijn we laten studenten afstuderen om gelijk te gaan werken, dan hoefden wij geen bachelor of master te zijn.” Een andere docent kijkt hier genuanceerder naar: “Nou ik vind dat AdeK onderdeel is van de maatschappij, dus die koppeling met de praktijk moet gemaakt worden. Zeker omdat we een ontwikkelingsland zijn.”

Ook Surinaamse bedrijven onderkennen het belang van kennis van de Surinaamse beroepspraktijk. Het particulier hoger onderwijs maakt deze koppeling beter in de ogen van veel respondenten. Zo schetst een HR-manager van een Surinaams bedrijf: “De ervaring is dat studenten die pas afgestudeerd zijn van de Anton De Kom Universiteit nog heel theoretisch ingericht zijn en de praktische ervaring missen.” Een HR-manager van een ander bedrijf denkt hier ook zo over: “Het is net als met zwemmen. Als je wilt leren zwemmen en ik geef je een boek over hoe je moet zwemmen, ga je dat boek lezen en dan weet je er alles over. Maar zolang je niet naar het zwembad gaat en gaat zwemmen, dan heb je alleen de definitie van how to swim. Dus daar komen vaardigheden en competenties bij kijken. En vaak wordt er heel veel aandacht besteed aan kennis en weinig aan vaardigheden. Maar in de praktijk heb je die vaardigheden nodig om het werk te doen. Anders ga je niet kunnen zwemmen.”

Particulier hoger onderwijs legt meer de focus op vaardigheden en de praktijk en geeft studenten daarmee toegang tot een ander soort cultureel kapitaal dan het regulier hoger onderwijs doet. Dit doen zij bijvoorbeeld door in gesprek te gaan met bedrijven en naar hun behoefte te vragen. Zo maken zij ook opleidingen voor bedrijven op maat. Daarbij komt dat veel studenten hier zelf naast hun opleiding al aan het werk zijn en dus praktijkervaring meenemen. Deze praktijkgerichtheid is belangrijk voor de ontwikkeling van Suriname: “Als ze zich bezighouden met Surinaamse problematiek, want anders zijn ze maar theoretisch bezig. Ze moeten de vertaalslag maken. [...] En daar moeten we gebruik van maken om verder te ontwikkelen.”

Een aanvulling in het aanbod is een verklaring voor waarom studenten kapitaal verwerven door het volgen van een particuliere opleiding. Particulier hoger onderwijs kan op het gebied van keuzeruimte een aanvulling zijn op het regulier hoger onderwijs. Studenten kunnen hierdoor ander cultureel kapitaal verwerven: zij kunnen kennis en vaardigheden opdoen in gebieden die in het regulier hoger onderwijs niet worden aangeboden. De Surinaamse samenleving kan zich zo ook op meerdere gebieden ontwikkelen. Daarnaast vervult particulier hoger onderwijs een behoefte die bestaat in de samenleving op het gebied van praktische vaardigheden en kennis. Veel respondenten geven aan dat deze voor de ontwikkeling van het land hard nodig zijn. Zo levert ook hier particulier hoger onderwijs een bijdrage.

Onderwijskwaliteit

De tweede verklaring 'onderwijskwaliteit' betreft de docenten en het gebrek aan toezicht op hoger onderwijs in Suriname.

Goede docenten zijn essentieel voor een goede opleiding. Op de universiteit zijn echter niet altijd voldoende goede docenten beschikbaar om onderwijs te geven. Zo zijn er weinig gepromoveerde docenten. Ook geven respondenten aan dat er weinig onderzoek wordt gedaan, weinig innovatie is en daardoor ook weinig ruimte voor creativiteit van studenten. "Ook de docent zelf is niet up to date, dus hij durft de student geen ruimte te geven omdat hij denkt, dat kan ik niet begeleiden. Het is ook een beetje onzekerheid bij de docenten waardoor ze strak vasthouden aan een curriculum dat achterhaald is." (Beleidsmedewerker ministerie van Onderwijs). Medewerkers geven aan dat zij vinden dat de universiteit weinig stimulerend is op dit gebied en dat er weinig faciliteiten en financiën beschikbaar zijn om dit te organiseren.

Daarnaast speelt er nog een ander probleem, zoals een expert op onderwijsgebied, aangeeft: "De docenten hier hebben ook heel veel bijbaantjes want het salaris vinden ze vaak niet genoeg." Hierdoor kunnen zij zich minder focussen op het onderwijs wat ten koste gaat van de kwaliteit. "Docenten hebben ernaast nog een volle baan, en als iemand bezig is met een vergadering bij de bank, gaat hij zijn vergadering echt niet laten om college te gaan geven" (*IBW University*).

Particulier hoger onderwijsinstellingen kunnen dit in sommige gevallen opvangen. De inschrijfgelden van deze instellingen zijn vaak hoger, waardoor het voor deze instituten mogelijk is om docenten meer te betalen. Hierdoor is het niet alleen mogelijk meer van de docenten te vragen, maar ook om docenten uit het buitenland te halen. "Om te kunnen voldoen aan internationale standaarden. Dit zijn docenten uit bijvoorbeeld Nederland, maar ook uit veel ontwikkelingslanden, zodat deze ook vanuit een ontwikkelingsperspectief kunnen doceren. Dat sluit beter aan bij Suriname." (*FHR Institute*). Op deze manier kunnen particuliere hoger onderwijsinstellingen een kwalitatief sterk alternatief zijn. Een probleem hierbij is echter dat niet alle particuliere instellingen hierin voorzien en kwaliteit erg wisselend is. Er bestaat nog geen controle en toezicht op de kwaliteit van deze particuliere instellingen. Zoals een richtingscoördinator van AdeKUS stelt: "Op de universiteit wordt nadrukkelijk gecheckt of je op zijn minstens een masteropleiding hebt als je docent bent, wat te laag is, maar goed, het is op zijn minst masters. [...] Maar bij particuliere opleidingen die een bacheloropleiding leveren, zijn docenten soms zelf ook bachelor, of zelfs lager."

Kortom, particuliere hoger onderwijsinstellingen kunnen een *gap* in kwaliteit opvangen op het gebied van docenten. Echter, door het gebrek aan toezicht is het voor studenten niet altijd transparant wat het verschil in kwaliteit is. Dit wordt hieronder verder toegelicht.

Door het ontbreken van een wet 'hoger onderwijs' en een goed functionerend toezichtsorgaan, is het relatief makkelijk om een nieuwe opleiding te starten: "Tegenwoordig zie je dat heel wat instellingen oppoppen omdat er eigenlijk niet echt regelgeving is waaraan instellingen zich moeten houden" (Nationaal Orgaan Voor Accreditatie). Dat heeft consequenties voor

de kwaliteit en transparantie van het hoger onderwijs. Zo wordt gesproken over opleidingen van 'hbo-niveau' in plaats van hbo-opleidingen en bieden veel onderwijsinstellingen geen geaccrediteerde opleidingen maar 'erkende' opleidingen aan, wat simpelweg een voorstadium van accreditatie is. Aan deze erkenning wordt wel waarde, ofwel symbolisch kapitaal, toegekend, zowel door onderwijsinstellingen als bedrijven. Het lijkt daardoor alsof sommige onderwijsinstellingen erkenning als een betaalbaar alternatief voor accreditatie zien. Internationaal gezien heeft dit echter minder status, wat het symbolisch kapitaal van een diploma buiten Suriname beperkt. Omdat veel opleidingen niet geaccrediteerd zijn, is er weinig transparantie omtrent de kwaliteit van opleidingen. Dat kan een beperking zijn in het verwerven van cultureel kapitaal door studenten. Meerdere respondenten vinden daarom dat er regelgeving zou moeten komen.

'Onderwijskwaliteit' is een verklaring voor waarom studenten kapitaal verwerven middels een particuliere opleiding. Particuliere instellingen kunnen in veel gevallen een gap in kwaliteit opvangen op het gebied van docenten. Hierdoor kunnen studenten hun cultureel kapitaal beter ontwikkelen. Bovendien betekent het gebruik van gastdocenten dat het cultureel kapitaal vaak beter aansluit op de internationale context. Voor de ontwikkeling van het land als geheel is wel zaak dat de vertaalslag naar de Surinaamse samenleving en de behoeften hierin voortdurend gemaakt wordt. Er bestaan echter wel grote verschillen in kwaliteit tussen particuliere opleidingen. Een gebrek aan toezicht leidt ertoe dat dit niet altijd transparant is voor de student. Dit kan een beperking zijn in het verwerven van cultureel en symbolisch kapitaal.

Toegankelijkheid

De derde verklaring 'toegankelijkheid' gaat over lagere toelatingseisen en een betere aansluiting op de werkende student door het particulier hoger onderwijs. Daarnaast is ingegaan op de beperkte toegankelijkheid van de opleidingen door de hoge kosten.

In Suriname zijn vroegtijdige schoolverlaters, ofwel drop-outs, een groot probleem (zie onderzoek Ariëlla, Ayleen en Janne). Exacte cijfers zijn niet bekend bij het Ministerie van Onderwijs van Suriname, maar verschillende stichtingen die op dit gebied actief zijn schatten het aantal leerlingen dat school zonder diploma verlaat tussen de 30% en 40% (Stichting de Bouwsteen, z.j.). Dit terwijl het belang van een diploma in Suriname erg groot is: "in Suriname zijn papieren belangrijk dus toen heb ik bijna als taakstraf mijn opleiding afgerond omdat ik een papiertje moest hebben, want anders ben je onbevoegd om te werken." (Instituut Midden- en Kleinbedrijf).

Studenten stoppen om verschillende redenen met hun studie. Zo zijn er persoonlijke redenen, een student gaf bijvoorbeeld aan dat zij moest stoppen met haar opleiding toen zij zwanger werd en voor haar gezin moest zorgen. Daarna was zij te oud voor een reguliere opleiding. Ook maken studenten een korte termijn keuze, als zij bijvoorbeeld de mogelijkheid krijgen om te gaan werken en geld te verdienen. Zij komen soms later in de problemen.

Het particulier hoger onderwijs heeft in veel gevallen lagere toelatingseisen dan de AdeKUS.

Studenten kunnen hier ook starten als zij geen vwo-diploma hebben. Een beleidsadviseur Hoger Onderwijs legt uit: “Een ander punt van de AdeK is dat de toelatingseisen niet flexibel zijn. Terwijl bij de particulieren de toelatingseis heel flexibel is. Eigenlijk is het alleen als je 18 bent, mag je binnenkomen.” Voor sommige studenten is dit een uitkomst en komen zij zo beter tot hun recht: “Sommige studenten hebben dat nodig. Veel mensen sukkelen op het vwo. En dat ze dan met particuliere opleidingen toch een kans krijgen om op een opleiding te komen, dat ze dan opeens floreren.” Op deze manier geeft particulier hoger onderwijs deze studenten alsnog de kans cultureel, symbolisch, en daarmee vaak ook economisch kapitaal te ontwikkelen.

Daarbij bieden veel particulier hoger onderwijsinstellingen colleges aan in de avonden, waardoor het voor studenten mogelijk is om te blijven werken naast het volgen van een opleiding. Dit is voor veel Surinamers noodzakelijk om hun huishouden financieel draaiende te houden. Ook is het voor een bedrijf op deze manier aantrekkelijk om een werknemer naar een opleiding te sturen, omdat zo geen tot weinig werktijd verloren gaat. Daarnaast zoeken sommige particuliere opleidingen aansluiting met studenten die niet in de buurt van de onderwijsinstelling in Paramaribo wonen door ook online colleges aan te bieden. Op deze manier is het voor studenten makkelijker een opleiding te combineren met werk (zie hierboven), maar ook om op afstand een college te volgen. Een HR-Manager van SMART opleidingen vertelt: “Het leuke is dat je ziet dat mensen die in het binnenland werken ook een opleiding volgen, omdat ze niet bij klassikale lessen van andere opleidingen aanwezig kunnen zijn [...] Ik bedoel mensen die voor IAMGOLD werken of in de mijnen. Die in het binnenland werken en niet één of twee keer per week kunnen volgen.” Niet alle opleidingen maken hiervan gebruik, omdat zij bang zijn dat dit ten koste gaat van de kwaliteit van de opleiding, omdat zij minder controle op de student hebben. Op deze manier biedt particulier hoger onderwijs een mogelijkheid om cultureel, symbolisch en zo wellicht ook economisch kapitaal te verwerven, voor studenten die deze mogelijkheid anders niet hadden gehad.

Hoewel het particulier hoger onderwijs in veel gevallen toegankelijke toegangseisen heeft en aansluiting zoekt op de werkende Surinamer, is het particulier onderwijs financieel gezien minder toegankelijk. Waar de kosten van het regulier onderwijs in Suriname vrijwel volledig worden gedekt door de Surinaamse overheid en over het algemeen als betaalbaar wordt beschouwd, is een jaar studeren aan een particuliere onderwijsinstelling al gauw vijf keer zo duur (zie tabel 2).

INSTITUUT	KOSTEN BACHELOROPLEIDING PER JAAR*
Anton de Kom Universiteit van Suriname	1.000 SRD (ca. €125)
IBW University	5.600 SRD
Instituut Midden- en Kleinbedrijf	4.800 SRD
FHR Institute	7.500 SRD
SMART	5.000 SRD

Tabel 2. Kostenindicatie bacheloropleidingen Suriname januari 2017

*De opleidingen verschillen inhoudelijk sterk (bijv. in duur en wat is inbegrepen), een gedegen vergelijking is daarom lastig. Het doel van de tabel is om een beeld te geven verschillen.

De hogere kosten van dit onderwijs hebben consequenties voor de toegankelijkheid van het onderwijs en daarmee de mogelijkheden voor studenten om via deze weg kapitaal te verwerven. De kosten zijn voor veel mensen een belangrijke reden om voor de AdeKUS te kiezen ten opzichte van een particuliere aanbieder van hoger onderwijs: “Voordelen van het regulier onderwijs? Het enige is echt dat het betaalbaar is” (Instituut Midden- en Kleinbedrijf). Een richtingscoördinator van AdeKUS herkent dat: “Op AdeK betaal je geen collegegeld, alleen inschrijfgeld en dat is veel lager dan bij FHR, dus dan is die keuze al gemaakt.” Ook studenten van de AdeKUS bevestigen dit. Een richtingscoördinator betwijfelt dit: “Ik weet niet of het om de kosten gaat, maar ik denk eerder dat studenten juist voor die wetenschappelijke carrière willen gaan. Dus daarom voor AdeK gaan.” De hogere kosten leiden tot een vorm van ongelijkheid: “Het is ook gebleken dat niet iedereen naar zo’n opleiding gaat, het is een geselecteerde groep die kiest voor deze opleiding. Degenen die het niet kunnen betalen gaan naar de AdeK.” (Beleidsadviseur Hoger Onderwijs). De precaire huidige economische situatie draagt geenszins bij aan de toegankelijkheid: “Ik denk dat het sowieso het effect heeft dat mensen die waarschijnlijk willen gaan studeren en nu zouden gaan beginnen, even gaan wachten.” (HR-Manager Surinaams bedrijf).

Particuliere aanbieders van hoger onderwijs zijn zich bewust van hun hogere kosten en de consequenties die dit heeft voor hun toegankelijkheid. Op diverse manieren proberen zij hiervoor te compenseren. Zo worden er betalingsregelingen getroffen (SMART-opleidingen) en heeft *FHR Institute* een eigen fonds. Ook geeft een respondent van een particuliere onderwijsinstelling aan dat zij alles probeert om de stijgende kosten door de dalende koers niet bij de studenten neer te leggen: “Wat ik nu wel veel doe, wat eigenlijk niet mag, is lesmateriaal kopiëren. Vroeger bestelde ik voor iedereen een boek, dat is nu te duur. Ik kan geen rekening houden met copyright, dat vind ik lastig.” Aanbieders van particulier hoger onderwijs geven op hun beurt aan, dat zij nog steeds een goedkoper alternatief zijn voor studenten die anders naar het buitenland zouden gaan. Zo heeft *FHR Institute* voor zichzelf als doel gesteld in haar value proposition: “Lagere kosten in vergelijking met eenzelfde soort opleiding in het buitenland.” Ook wordt er gezocht naar samenwerkingen met bedrijven, zo vertelt een vertegenwoordiger van *FHR Institute* dat zij Staatsolie hebben overtuigd om niet alleen eigen personeel op te leiden, maar ook dat van hun *counterparts*, de ambtenaren op het ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen. “Enkel het eigen niveau omhooghalen is niet voldoende om te kunnen verbeteren” stelt zij.

Daarnaast zijn er diverse Surinaamse bedrijven die in sommige gevallen bereid zijn mee te betalen aan de opleiding van hun medewerkers: “De helft mag ik betalen, de helft doen zij” (student *FHR*). Zij kiezen dan voor een particuliere opleiding die aansluit bij het bedrijf en waarvan de colleges naast het werk te volgen zijn. In veel gevallen is dit de enige manier waarop studenten een dergelijke opleiding kunnen volgen. Een HR-manager zegt daarover: “Kijk, particuliere opleidingen zijn dure opleidingen en niet iedereen kan dat betalen. Je hebt geluk als de organisatie dat voor jou gaat betalen.”

De toegankelijkheid van particuliere onderwijsinstellingen kan een verklaring zijn waarom studenten wel of niet voor een particuliere onderwijsinstelling kiezen. Zo bieden sommige

instellingen door lage toelatingseisen een tweede kans op onderwijs voor *drop-outs*. Ook is het voor studenten makkelijker om onderwijs te volgen naast hun werk of op afstand. Voor deze groepen biedt particulier hoger onderwijs een mogelijkheid om kapitaal te ontwikkelen die zij anders niet hadden gehad. Wel is particulier hoger onderwijs financieel veel minder toegankelijk. Studenten leveren in eerste instantie juist economisch kapitaal in. Dit is een grote ‘hobbel in de weg’ die de ontwikkeling van de Surinaamse samenleving door particulier hoger onderwijs beperkt, omdat dit type onderwijs maar voor een kleine groep toegankelijk is.

CONCLUSIE

Tijdens ons onderzoek bleek steeds weer hoe essentieel goed onderwijs is voor de ontwikkeling van het land als geheel. Dit zien studenten zelf: “Het begint eerst bij je zelf, als je jezelf ontwikkelt. Als iedereen zichzelf ontwikkelt dan gaat het land sowieso meer bereiken.” (student *FHR Institute*). Ook bedrijven zien dit: “Als je goed geschoolde mensen hebt, gaat het land mee ontwikkelen en meegroeien. Dus het is niet alleen voor de bank, het is een win-win.” (Vertegenwoordiger Surinaamse bank).

In een land in ontwikkeling kan er echter niet vanuit worden gegaan dat onderwijs een goedwerkend instituut is dat de mogelijkheden heeft om iedereen goed op te leiden. Ook in Suriname lijkt het regulier hoger onderwijs een *weak institution* te zijn en zijn er beperkingen waardoor niet elke Surinamer zich via de reguliere weg kan ontwikkelen. Bij ons ontstond de vraag of particulier hoger onderwijs een alternatief kan zijn. De te beantwoorden vraag in dit onderzoek was daarom: *Hoe kan particulier hoger onderwijs een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van Suriname?* Hiertoe hebben wij gesproken met aanbieders van dit particulier hoger onderwijs, afnemers als bedrijven en studenten en met andere partijen waaronder de overheid en onderwijsexperts.

Aan de hand van een model is verkend op welke manieren particulier hoger onderwijs een alternatieve weg naar ontwikkeling kan zijn. Er bleken drie hoofdverklaringen te bestaan: aanbod, onderwijskwaliteit en toegankelijkheid. Aan de hand van de verklaringen werd duidelijk hoe en voor wie het particuliere onderwijs een weg naar de ontwikkeling van cultureel, symbolisch en economisch kapitaal kan zijn.

Doordat de Surinamer door middel van particulier hoger onderwijs meer kansen krijgt zijn kapitaal te ontwikkelen, heeft hij ook meer kansen als individu in de maatschappij. Niet alleen op het gebied van werk, maar ook in het dagelijks leven gaven studenten aan iets te hebben aan hun opleiding. Vaardigheden als ondernemerschap, creativiteit en pro activiteit die zij door de praktische insteek van een opleiding leren, zetten zij ook buiten hun werk in. Daarbij leidt het feit dat werknemers beter opgeleid zijn ertoe dat organisaties en instituten zelf ook beter kunnen gaan functioneren. Een duidelijk voorbeeld hiervan komt van de Centrale Bank die zich inzet voor financiële educatie van haar medewerkers én daarmee voor de gehele maatschappij: “Het is ook een stukje institutionele versterking voor die sector, want je versterkt ook die instituten. Als hun medewerkers beter presteren, versterk je ook de instellingen.” (Centrale

Bank van Suriname). De respondent gaf aan dat door de financiële educatie niet alleen de financiële kennis van hun eigen medewerkers verbeterde, maar dat dit hen ook in staat stelde deze kennis over te dragen op klanten van de bank waardoor deze hun eigen financiën beter op orde kregen. Op deze manier draagt de ontwikkeling van een individu door middel van onderwijs bij aan de versterking van *weak institutions* in de Surinaamse samenleving. Zo draagt individuele ontwikkeling ook aan de ontwikkeling van Suriname als geheel.

In antwoord op de hoofdvraag blijken er duidelijk een aantal manieren te zijn waarop particulier hoger onderwijs een bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling van individuele Surinamers en daarmee aan de ontwikkeling van Suriname als geheel. Een ontwikkeling die enkel via de reguliere weg niet mogelijk is. Echter bestaan er net als in het regulier hoger onderwijs beperkingen, waardoor ook het particulier hoger onderwijs niet altijd en voor iedereen dé weg is naar ontwikkeling. Dat hoeft ook niet, de meerwaarde kan juist zitten in de aanvullingen die het regulier en het particulier hoger onderwijs op elkaar zijn. Zo kunnen er daadwerkelijk meerdere wegen naar Rome, of in dit geval Paramaribo, leiden.

TOT BESLUIT

Met dit exploratieve onderzoek hopen wij een bijdrage te leveren aan de wetenschappelijke en maatschappelijke discussie over particulier hoger onderwijs in Suriname. In ons onderzoek zijn een aantal punten naar voren gekomen waarover wij geloven dat verdere discussie moet plaatsvinden binnen het onderwijsveld. Het versterken van het Surinaamse hoger onderwijs in zijn algemeenheid is daarbij het uitgangspunt.

Allereerst zien wij mogelijkheden in samenwerkingsverbanden tussen reguliere en particuliere aanbieders van hoger onderwijs. Niet in de laatste plaats omdat de meerwaarde juist zit in de aanvulling die regulier en particulier hoger onderwijs op elkaar kunnen zijn. Zo biedt AdeKUS alleen een bachelor *Public Administration* aan en geen master in deze richting, terwijl *FHR Institute* alleen een master *Public Administration* aanbiedt. Dit is een voorbeeld van hoe een publieke en een private instelling elkaar, zonder uitgebreide gesprekken te voeren, aanvullen. Wellicht zijn op dit punt vormen van explicietere samenwerking mogelijk. Wij moedigen de betrokken partijen daarom aan zulke mogelijkheden te verkennen. Zij zouden immers een gemeenschappelijk doel moeten hebben.

Omdat toegankelijkheid het belangrijkste probleem van particulier onderwijs is, raden wij particuliere onderwijsinstellingen aan te blijven zoeken naar manieren om hun toegankelijkheid te vergroten. De overheid kan hierin wellicht ook een rol spelen. Zij moet haar rol bepalen ten aanzien van deze particuliere onderwijsinstellingen. Een belangrijke vraag daarbij is of de overheid bereid is het particulier hoger onderwijs te omarmen, bijvoorbeeld door studenten te subsidiëren. In het verlengde daarvan ligt de vraag wat AdeKUS als haar rol ziet ten opzichte van het particulier hoger onderwijs. Wellicht is het creëren van een derde geldstroom op AdeKUS, zoals in het verleden ook is gebeurd, een manier om de kwaliteit van het onderwijs te waarborgen, ondanks de lastige financiële situatie. Meer overleg met het bedrijfsleven is op

dit punt cruciaal.

OVERGEKWALIFICEERD VOOR DE SURINAAMSE ARBEIDSMARKT

De aanleiding van dit onderzoek is dat de individuele ontwikkeling van Surinamers middels onderwijs op den duur bijdraagt aan de ontwikkeling van het land. De gedachte hierbij is dat het goed is als de Surinaamse beroepsbevolking hoger wordt opgeleid. In de gesprekken met respondenten bleek echter dat deze vlieger niet altijd opgaat: "Ik heb studenten die afgestudeerd in de werktuigbouwkunde zijn, maar chauffeur zijn of in de keuken staan." (Instituut Midden- en Kleinbedrijf). In dit geval is een individu als het ware 'overgekwalificeerd' voor de mogelijkheden van de Surinaamse arbeidsmarkt. In die hoedanigheid kan een opgeleid individu dus slechts beperkt bijdragen aan de ontwikkeling van Suriname en blijkt onze assumptie onjuist. Dit lijkt echter niet in veel gevallen voor te komen. Bovendien blijkt hieruit juist nogmaals het belang van afstemming tussen bedrijfsleven en onderwijsinstellingen. Als de aansluiting tussen die twee goed is, zullen ook meer mogelijkheden tot ontwikkeling op de arbeidsmarkt bestaan en kunnen deze hoogopgeleide individuen vanuit hun eigen ontwikkeling bijdragen aan de ontwikkeling van Suriname.

WIT

WIT

De kleur wit in de vlag van Suriname staat symbool voor gerechtigheid, vrijheid en gelijkheid. Iedere Surinamer heeft recht op gelijke kansen, ongeacht culturele achtergrond, financiële middelen, herkomst of bijvoorbeeld kennis. Hierbij staan de basisrechten van Surinamers binnen dit deel centraal. Over het recht op zorg en liefde voor kinderen in kindertehuizen leest u in het onderzoek *'De kindertehuizen van Paramaribo'*. Het recht op goede zorg wordt weerspiegeld in het onderzoek over zorg in het binnenland genaamd *'Op weg naar houdbare zorg'*. Op het recht op gelijke kansen binnen het onderwijs wordt als laatste ingegaan, binnen het onderzoek *'Wie slim is, moet ook sterk zijn'*, dat gaat over de onderwijscarrières van Marronstudenten uit het binnenland van Suriname.

De kindertehuizen van Paramaribo

DOOR ELINE LENDERS, FABIO BRAVO REBOLLEDO, TASMARA PIQUE

Kindertehuizen zijn een belangrijk instituut binnen de Surinaamse samenleving. Voor veel ouders, die niet meer in staat zijn om hun kinderen zelf op te voeden, vormen de kindertehuizen een belangrijk vangnet. Armoede is voor ouders de grootste beweegreden om de opvoeding van hun kind uit handen te geven. Uit onderzoek van het CPD (Centre for People Development) blijkt dat problematische gezinssituaties nauw verband houden met armoede en een gebrek aan basisvoorzieningen. Naast armoede gerelateerde redenen zijn seksueel misbruik en andere vormen van kindermishandeling ook belangrijke redenen voor plaatsing van een kind in een kindertehuis (DNA, 2013, p.20).

DE OVERHEID

Eind 2015 belandde Suriname in een zware recessie, waarna het land nu, anno 2016, kampt met een venijnige economische crisis (Schinkel, 2016). Suriname besloot financiële hulp aan te vragen bij het Internationale Monetair Fonds (IMF). Het IMF stemde in met een noodlening van 425 miljoen euro, op voorwaarde dat Suriname zou gaan bezuinigen en de economie zou hervormen (Schinkel, 2016). Het land zal de aankomende jaren haar uitgavenpatroon moeten aanpassen. Dit heeft grote consequenties voor verschillende sectoren in het land, zo ook voor de kindertehuizen (Tebbens, 2016).

Voordat de economische crisis zijn intrede deed werd de Wet Opvanginstellingen in 2014 aangenomen door De Nationale Assemblée. De Wet Opvanginstellingen zou de kosten van de kindertehuizen in banen moeten leiden. Kindertehuizen moesten voortaan aan verschillende criteria voldoen om in aanmerking te komen voor subsidie, zodat een wildgroei aan kindertehuizen kon worden voorkomen (DNA, 2014, p.16-17). De doelstelling van de Wet Opvanginstellingen was een professionaliseringsslag binnen de tehuizen, waarbij de overheid assistentie zou bieden bij zaken van zowel pedagogische als administratieve aard (DNA, 2014, p.25). Een combinatie van de economische crisis en het aannemen van de Wet Opvanginstellingen heeft geleid tot grotere verantwoordelijkheden voor de kindertehuizen in Suriname.

KINDEREN ALS KWETSBARE GROEP

Het aantal kinderen dat wordt opgevangen in de Surinaamse kindertehuizen is procentueel gezien erg hoog in vergelijking met de regio. Uit vergelijkend onderzoek van het CPD bleek dat in Suriname (het land met het kleinste aantal inwoners) meer kinderen werden ondergebracht in kindertehuizen dan in Trinidad en Guyana samen (DNA, 2013, p.64).

Uit het conference rapport van Unicef *'Impact of the economic crisis on children'* blijkt dat kinderen de meest kwetsbare groep van de samenleving zijn (2014, p.2). In minder ontwikkelde landen blijkt dat kinderen vaak aan het werk moeten ten tijde van een recessie en er geen geld is voor de zorg voor kinderen. Unicef stelt dat het welzijn van kinderen de beste indicator is voor de toekomst die een land tegemoet kan zien, een redenering die in dit artikel ook wordt aangehouden (Unicef, 2014, p.3-5). Daarnaast zijn het de kinderen die ook het langst de consequenties van de recessie met zich mee moeten dragen (Unicef, 2014, p.2).

Uitgaand van de grote kwetsbaarheid van kinderen als groep in de samenleving, het relatief

grote aantal kinderen dat in de Surinaamse tehuizen verblijft en het belang van deze thematiek voor de toekomst van het land, focussen wij ons in dit onderzoek op het welzijn van deze kinderen. Hierbij zijn we tot de volgende onderzoeksvraag gekomen: *'Hoe wordt het welzijn van kinderen in kindertehuizen in Paramaribo gewaarborgd tijdens de economische crisis?'* Deze vraag sluit tevens aan bij het overkoepelende thema van het Research Project. Door de afnemende subsidie-inkomsten zijn de kindertehuizen in steeds grotere mate afhankelijk van eigen inkomstenbronnen, een gegeven waarin wij zelforganisatie en toenemende eigen verantwoordelijkheden zien terugkomen (DNA, 2014, p.63-67).

MAATSCHAPPELIJKE & WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

Door de afnemende overheidssubsidies komt meer druk te liggen op de kindertehuizen in Suriname. Gezien het maatschappelijk belang van de kindertehuizen, de economische situatie van Suriname, de nieuwe regelgeving vanuit de overheid en de kwetsbaarheid van kinderen als groep is het voor ons interessant om te kijken hoe het welzijn van de kinderen in de kindertehuizen kan worden gewaarborgd in de huidige maatschappelijke context. Mogelijk kunnen deze inzichten een opstapje bieden voor nieuw beleid in de toekomst. Waardoor het welzijn van de kinderen naar een hoger niveau kan worden getild.

Er is veel wetenschappelijke literatuur over residentiële opvang, zowel voor kinderen als voor volwassenen (Jongepier et al, 2010; Dozier et al, 2012; Schütz et al, 2014). Het aantal artikelen dat gaat over kindertehuizen in Suriname is echter beperkt. Door te kijken naar de relatie tussen de publieke waarde (het welzijn van de kinderen) en de context van de economische crisis en de invloed hiervan op de kindertehuizen, hopen wij een aanvulling te kunnen geven op de bestaande literatuur over het welzijn van kinderen in kindertehuizen in Suriname.

EERDER ONDERZOEK

KINDERTEHUIZEN

Op basis van de richtlijnen van het VN-rapport over alternatieve zorg voor jongeren kan residentiële kinderopvang worden gedefinieerd als zorg in een niet-familiale groepssetting (Blokland, 2011, p.8). Een aanvulling hierop wordt gegeven door Martín (2012, p.3) die aangeeft dat residentiële kinderopvang gericht is op de verzorging van kinderen die om welke reden dan ook geen familie hebben die zelf voor hen kan zorgen.

De opvang wordt verzorgd binnen een niet-familiale groepssetting (Blokland, 2011, p.8). De concepten 'niet-familiaal' en 'groep' zijn hierbij van invloed op de criteria die worden bekeken in het domein van het geestelijk welzijn. Bij residentiële opvang bestaan zorgen over repressieve kenmerken van het klimaat in leefgroepen en de mogelijke effecten daarvan op de kinderen. Van der Helm (geciteerd in Jongepier et al, 2010) geeft aan dat agressie en aangeleerde hulpeloosheid hier voorbeelden van zijn. Aan de andere kant creëert de groepsdynamiek ook mogelijkheden voor vertrouwen tussen begeleiders en kinderen.

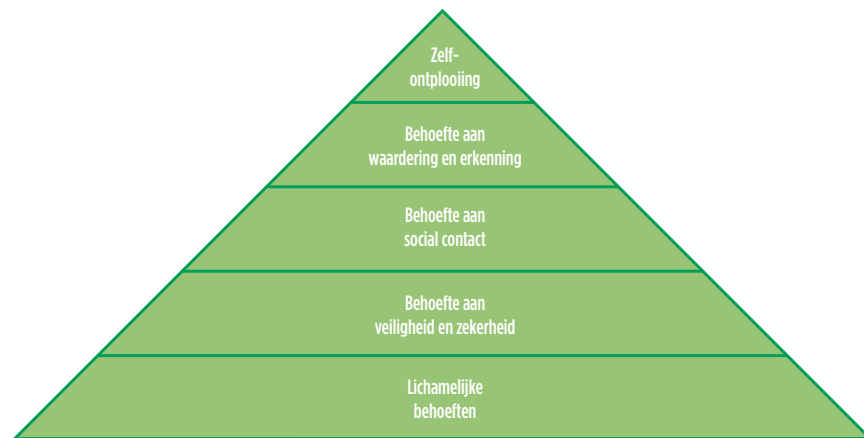
De definitie die wordt gehanteerd komt voort uit de definities van Blokland en Martín (2011;

2012): “Tehuizen met een residentiële kinderopvang waarbij kinderen, wiens ouders niet in staat zijn tot opvoeding, worden opgevangen en verzorgd in een niet-familiale groepssetting.”

WELZIJN

Het begrip welzijn is lastig te definiëren, want het heeft een sterke neiging tot subjectiviteit. Het ervaren van welzijn kan immers van persoon tot persoon variëren. Daarnaast is welzijn meer dan het ontbreken van lichamelijke ongemakken (Arie & Kruseman, 2013, p.137).

De psycholoog Abraham Maslow stelt dat de mens door te streven naar vervulling van zijn eigen behoeften zijn welzijn kan waarborgen (1987). Hij stelt hiervoor een behoeftepiramide op van vijf verschillende dimensies. De piramide geeft een hiërarchie weer waarbij de lichamelijke behoeften onderaan staan volgens Maslow (1943).

Figuur 1. Piramide van Maslow (1943)

Binnen deze hiërarchie stelt Maslow dat geen behoeften kunnen worden overgeslagen. Een individu richt zich namelijk eerst op zijn lichamelijke behoeften. Pas als deze zijn vervuld kan aandacht worden besteed aan de volgende behoeften, namelijk de behoefte aan veiligheid en zekerheid. Wanneer een mens voorziet in alle vier de behoeften kan hij zich richten op zijn zelfontplooiing, de vijfde dimensie (Maslow, 1987). Met zelfontplooiing doelt Maslow op de mogelijkheden van de mens om te groeien, zich te ontwikkelen en zijn eigen talenten te ontdekken.

Maslow stelde dat de mensen met die mogelijkheden welzijn ervaren in de meest optimale vorm. Personen waarvan niet alle behoeften worden vervuld kunnen slechts flitsen van welzijn ervaren (Maslow, 1999, p.37). Het welzijn van een individu kan dus worden bepaald door de mate waarin de behoeften in de piramide van Maslow worden vervuld.

CRITERIA VAN WELZIJN

De fysieke behoeften

In antwoord op de vraag hoe het welzijn van kinderen kan worden gewaarborgd, wordt gekeken naar de mate waarin kan worden voorzien in de behoeften. De behoeften dienen hierbij gespecificeerd te worden op de situatie van de kinderen in de kindertehuizen. De meest basale behoeften die Maslow typeert zijn de lichamelijke behoeften. Dit zijn eten, drinken en kleding en ontspanning (Maslow, 1987). Ontspanning wordt hierbij door Maslow getypeerd als lichamelijke activiteiten, zoals voldoende mogelijkheden om te sporten en te spelen (Maslow, 1943). Connelly (2012, p.26) vult aan dat naast voeding ook onderdak van invloed is op de fysieke gesteldheid van het kind. Omdat zowel de lichamelijke behoefte aan voeding als de behoefte aan veiligheid en zekerheid, in de vorm van onderdak, de fysieke gesteldheid van een kind kan beïnvloeden, worden deze twee behoeften binnen ons artikel gedefinieerd als ‘fysiek welzijn’.

Naast de veiligheid van een onderdak is volgens Maslow (1987), in de opvoeding van kinderen, ook de zekerheid van structuur nodig om te kunnen streven naar optimaal welzijn. Maslow geeft aan dat kinderen altijd op zoek zijn naar ritme om dingen te kunnen verklaren en gebaat zijn bij orde en regelmaat (Maslow, 1943). Door het bieden van structuur en het stellen van grenzen wordt aan kinderen duidelijk gemaakt wat er van ze wordt verwacht. In residentiële opvanginstellingen komt structuur met name tot uitdrukking in de dag routine en de regels. Deze structuur biedt zekerheid, houvast en draagt bij aan het gevoel van veiligheid van de kinderen (Jongepier et al., 2010).

De geestelijke behoeften

De sociale en psychologische behoeften aan welzijn zijn volgens Westerhof en Keyes (2008) te definiëren als het ‘geestelijk welzijn’ van de kinderen. Zij stellen dat geestelijk welzijn een combinatie is van het ontbreken van ziekte en het functioneren van een individu op een hoog sociaal en psychologisch peil (Westerhof & Keyes, 2008, p.217). Binnen de sociale behoeften aan welzijn, het derde niveau van de piramide, draait het volgens Maslow om relaties tussen individuen (Maslow, 1943). Sarriera (geciteerd in Schütz et al, 2014, p.20) stelt dat de mate

waarin relaties zijn vormgegeven, bepalend is voor de ontwikkeling van het kind. In de relatie tussen opvoeder en kind draait het volgens Maslow om onvoorwaardelijke liefde en aandacht (Maslow, 1987). De kinderen in residentiële opvanginstellingen hebben vaak een verleden vol nare gebeurtenissen en hebben daarom extra individuele aandacht nodig van de begeleiders (Jongepier et al, 2010). Het is voor de sociale relaties van de kinderen van belang dat ze de begeleiders vertrouwen en binnen de groep het gevoel hebben erbij te horen (Jongepier et al, 2010; Maslow, 1987).

De psychologische behoefte aan welzijn wordt door Maslow omschreven als de behoefte aan zelfacceptatie, die vorm krijgt door waardering en erkenning van andere. Deze zelfacceptatie is afhankelijk van je zelfvertrouwen. Het geloof in wie je bent en wat je allemaal kunt. De voedingsbronnen hiervoor zijn volgens Maslow succeservaringen (Maslow, 1987). Zoals eerder vermeld kampen kinderen in de tehuizen echter vaak met een verleden. Vaak hebben ze nare dingen meegemaakt. Zo toont onderzoek aan dat binnen Suriname bijna vijftig procent van de kinderen in de kindertehuizen is geplaatst wegens een ernstige thuissituatie (DNA, 2013, p.84). Het is de taak van de begeleiding om dit bij de kinderen onder de aandacht te brengen en op de juiste manier te bespreken (Jongepier et al, 2010). Als alle behoeften zijn vervuld is er ruimte tot zelfontplooiing (Maslow, 1987). Westerhof en Keyes (2008, p.810) vullen hierbij aan dat juist kinderen de vrijheid en mogelijkheden nodig hebben om doelen te stellen en zich te kunnen ontwikkelen.

(Sociale) Netwerken

Sommige kindertehuizen hebben een religieuze achtergrond en zijn daarmee verbonden aan een religieuze gemeenschap. Een religieuze gemeenschap vormt een sociaal netwerk dat fungeert als een subcultuur (Scheepers & Janssen, 2001). Putnam (geciteerd in de Hart et al, 2008) stelt dat binnen deze subcultuur intensieve contacten worden onderhouden en goede doelen binnen de gemeenschap ruimhartig worden ondersteund. Een religieuze gemeenschap beschikt over een groot netwerk en vele relaties en creëert veel sociaal kapitaal. Sociaal kapitaal kan worden gedefinieerd als de hulpmiddelen die kunnen worden aangeroepen om de organisatievorm te geven (de Hart et al, 2008). Binnen de kindertehuizen spelen deze contacten een grote rol, omdat ze erg afhankelijk zijn van donoren en daarom baat hebben bij een groot netwerk (Dozier et al, 2012).

De overheid is altijd een belangrijke donor binnen het netwerk van de kindertehuizen geweest (Blokland, 2011). Met de Wet Opvanginstellingen tracht de overheid de kindertehuizen te professionaliseren. Professionalisering wordt gedefinieerd als een continu en dynamisch proces dat gericht is op het uitdiepen en verbeteren van het beroep en op het verbeteren van de kwaliteit van de werkzaamheden (Berger & Stevens, 2011). Professionalisering houdt in dat werknemers hun kennis ontwikkelen en nieuwe methodes leren om hun deskundigheid te versterken, stellen Hutschemaekker en Beernink (geciteerd in Berger & Stevens, 2011). Het gevaar binnen professionalisering schuilt in het aspect van bureaucratisering (Willensky, 1964). Het proces van professionalisering zorgt voor een breder takenpakket van de zorgverlener. Bij extra taken is er vanuit de professional vaak de angst dat hij zich minder kan focussen op zijn kerntaken (Willensky, 1964, p.146). In het geval van de begeleiders is dat het verzorgen van

de kinderen. Zo blijkt dat professionalisering kan leiden tot ontwikkeling van de professionals, maar ook tot bureaucrativering van de organisatie.

ONDERZOEKSWIJZE

Binnen dit onderzoek is uitgegaan van de persoonlijke inzichten en percepties van respondenten over ons centrale thema, namelijk het welzijn van kinderen in kindertehuizen. Naast interviews, hebben we gebruik gemaakt van enkele documenten en observaties om data te verzamelen.

SELECTIERESPONDENTEN

We hebben ervoor gekozen om onderzoeksdata te verzamelen bij kindertehuizen met verschillende religieuze achtergronden: één hindoestaanse, één islamitische, één christelijke en één kinderopvanginstelling zonder duidelijke religieuze achtergrond. Hiervoor is gekozen omdat dit de grote religies binnen de Surinaamse samenleving zijn en het daarmee een goede afspiegeling is van de etnische groepen in samenleving. In de tehuizen spraken we met zowel de kinderen, de begeleiders als de bestuurders.

Hiernaast zijn wij in gesprek gegaan met verschillende instanties van het Ministerie van Sociale Zaken en het Ministerie van Justitie en Politie. We hebben gekeken naar de rol die zij spelen in de organisatie en de financiering van kindertehuizen, of dit in de loop der jaren is veranderd en welke afwegingen zij maken in tijden van crisis.

DATA-ANALYSE

Het was gedurende dit onderzoek belangrijk om zorgvuldig en integer met privacygevoelige informatie om te gaan. Aan iedere respondent werd dan ook gevraagd of hij/zij er mee instemde dat het gesprek werd opgenomen. Wanneer dit niet op prijs werd gesteld, zijn zo goed mogelijk aantekeningen gemaakt van het gesprek. In het artikel worden geen namen genoemd, om de privacy van de respondenten te waarborgen.

BEPERKING ONDERZOEKSMETHODEN

De thematiek van dit onderzoek betreft een gevoelig onderwerp. Wij merkten, tijdens de gesprekken die wij met de kinderen voerden, dat de kinderen het lastig vonden om een standpunt in te nemen over de situatie en daarom weinig vertelden over hun ervaringen binnen het kindertehuis. De begeleiders en bestuurders van de tehuizen waren hierover opener. Om deze reden kan het zo zijn dat de echte ervaring van het kind niet geheel strookt met het beeld dat in dit artikel geschetst wordt.

Een ander aandachtspunt bij ons onderzoek is dat wij bij één kindertehuis geen toestemming kregen om met de kinderen en de begeleiders in gesprek te gaan. Om deze reden hebben wij in dit tehuis alleen het verhaal van de bestuurders gehoord en kunnen wij niks zeggen over de standpunten en ervaringen van de begeleiders en de kinderen.

BEVINDINGEN

FYSIEK WELZIJN

Fysiek welzijn behelst de basisbehoeften van een kind. Maslow (1943) heeft deze basisbehoeften verder gespecificeerd. Hij maakt een onderscheid tussen lichamelijke behoeften en behoeften aan veiligheid en zekerheid.

Lichamelijke behoeften

Gelet op de lichamelijke behoeften van de kinderen binnen de kindertehuizen, vertellen zowel bestuurders, begeleiders als enkele kinderen dat zij van mening zijn dat er geen gebrek is aan kleding, activiteiten en speelgoed. Op het gebied van voeding wordt een ander beeld geschetst. Eten en drinken zijn voor de tehuizen dagelijks terugkerende kosten. Verschillende begeleiders en bestuurders geven aan dat deze structurele kosten moeilijk te dekken zijn door de crisis: "Je moet het iedere dag weer opnieuw zien klaar te spelen, ook al is het 'lastmoment'. Ook al moet je twintig telefoontjes plegen op een dag om aan groenten te komen, de kinderen moeten eten. Dus je moet moeite doen, je bent eigenlijk constant bezig.". Ook begeleiders uit twee andere kindertehuizen geven aan dat het aantal sponsors afneemt door de crisis en het steeds lastiger wordt om te kunnen variëren in het eten en drinken van de kinderen. Zo vertelt een van de begeleiders het volgende: "Een dagje pindakaas, een dagje jam, een dagje hagelslag, een dagje chocopasta. Kaas is voor ons veel te duur, vroeger konden we dat kopen, maar nu is het niet te betalen. We hadden zeven verschillende soorten broodbeleg. Nu zijn dat er vier." Respondenten uit alle vier de tehuizen geven tot slot aan dat creativiteit belangrijk is in tijden van crisis. Iedereen zou harder moeten werken om aan levensmiddelen en financiële middelen te komen tijdens een economische crisis. Ondanks het feit dat kindertehuizen de gevolgen van de economische crisis merken, slagen zij er uiteindelijk wel in om de kinderen elke dag van voedsel te voorzien. Als de koppeling wordt gemaakt met de lichamelijke behoeften die Maslow (1943) definieert, merken we op dat hierin kan worden voorzien.

De behoefte aan veiligheid en zekerheid

Naast de lichamelijke behoeften schaaft Maslow (1943) ook de behoefte tot veiligheid en zekerheid onder de basisbehoeften van een individu. Maslow (1943) stelt dat door het bieden van onderdak en door middel van orde en regelmaat zekerheid kan worden geboden aan het kind. Bestuurders vertellen dat de kindertehuizen goed zijn onderhouden. Zo vertelt een bestuurder het volgende: "De gebouwen zijn overigens tip-top onderhouden. Als je het ziet denk je van nou, mooie panden!". Verder geven verschillende bestuurders en begeleiders aan dat de dagen binnen de kindertehuizen duidelijk gestructureerd zijn. Een begeleider stelt het volgende: "Herhaling is de basis van opvoeding". Wat ons dan ook opviel tijdens een rondleiding was een grote poster met daarop de dagindeling van de kinderen. De kinderen vertellen ons dat strikt aan deze tijden wordt vastgehouden en zij bijvoorbeeld iedere dag om stipt acht uur in bad gaan en om negen uur in bed liggen. De dagroutine zorgt ervoor dat de kinderen weten waar ze aan toe zijn en weten wat er van hen wordt verwacht. De structuur draagt bij aan het gevoel van zekerheid en daarmee het gevoel van veiligheid (Jongepier et al., 2010).

Naast het bieden van routine is ook het stellen van regels een belangrijk aspect om de veiligheid van de kinderen te waarborgen (Jongepier et al., 2010). Zo zien de begeleiders er streng op toe wie het kindertehuis betreedt en mogen de kinderen niet zomaar het tehuis verlaten zonder toestemming. Een bestuurslid vertelt het volgende: “Als er een keer iemand naar het tehuis wil komen dan mag dat maar dan moet het wel van tevoren worden afgesproken. We moeten weten wie komt en wie gaat”.

GEESTELIJK WELZIJN

Naast het fysieke welzijn gaan wij in dit artikel ook in op het geestelijk welzijn. Het onderscheid van Maslow (1943) tussen sociale behoeften en psychologische behoeften is hierin leidend.

Sociale behoeften

Maslow (1943) stelt dat in de behoefte aan sociale relaties, liefde en aandacht centraal staan. De mate waarin begeleiders liefde en aandacht geven aan de kinderen is in de context van kindertehuizen dan ook van belang. Zo is liefde volgens meerdere bestuurders een onmisbaar element in de opvoeding. Zo stelt een bestuurder het volgende: “Ik denk dat dat het belangrijkste is, de liefde naar de kinderen toe. Liefde en aandacht, dat is waar het om draait.” Wel geven wordt aangegeven dat het niet mogelijk zou zijn om de liefde van het gezin te kunnen vervangen of na te bootsen. Een begeleider uit een kindertehuis verduidelijkt dit met de volgende uitspraak: “Ja ik geef om ze, maar om iemand geven en houden van iemand is iets anders. Als mijn kind ziek is, dan slaap ik de hele avond bij mijn kindje. Wie doet dat hier? Als mijn kind ziek is kan ik niet slapen. Doet iemand anders dat hier?”. De meeste kinderen zien de begeleiders dan ook niet als hun ouders. Zo geeft een van de kinderen aan de begeleider niet als moeder te zien en bij een nare situatie eerst op haar vriendinnen binnen het kindertehuis af te stappen.

De begeleiders zijn in hun werk gedreven door intrinsieke motivatie. De situatie van de kinderen gaat ze aan het hart en ze staan dag en nacht vol overgave klaar voor de kinderen. Alle kinderen krijgen aandacht van de begeleiders, maar daar schuilt ook het probleem. Zowel bestuurders als begeleiders geven aan dat er te weinig begeleidend personeel is binnen de kindertehuizen. Zo stelt een bestuurder het volgende: “De Tantes doen wat ze kunnen, maar er is te weinig personeel om met de kinderen te doen wat ze ook echt nodig hebben. Een keer een momentje apart met de Tante in plaats van altijd maar in de grote groep”. De financiële ruimte om meer begeleiders in dienst te nemen is er volgens de bestuurders echter niet. Wanneer een koppeling wordt gemaakt met de behoefte aan sociale relaties (Maslow, 1943) kan gesteld worden dat niet geheel in de sociale behoeften kan worden voorzien, omdat de liefde uit een gezin niet vervangen kan worden door de liefde en aandacht van de begeleiders. Ook de mate van aandacht van de begeleider richting het kind schiet te kort. De begeleiders voelen zich erg betrokken bij de kinderen, maar er is in het merendeel van de kindertehuizen te weinig personeel om alle kinderen van voldoende individuele aandacht te kunnen voorzien.

Psychologische behoeften

De focus binnen de psychologische behoeften van het kind ligt volgens Maslow (1943) op zelfacceptatie. De sleutel tot zelfacceptatie is zelfvertrouwen. Het gaat om het geloof in wie

je bent en wat je kunt en daarbij spelen succeservaringen uit het verleden een belangrijke rol (Maslow, 1987). Een medewerker van Jeugdzorg en verschillende bestuurders van de tehuizen geven aan dat veel kinderen binnen de tehuizen in Suriname kampen met een psychologisch trauma uit het verleden. Meerdere bestuurders beamen dit, zo geeft een bestuurder aan dat de kinderen in zijn tehuis vaak ervaren te zijn 'weggeduwd' door hun ouders. Het gevoel van eigenwaarde zou hierbij worden aangetast. In de gesprekken met de kinderen is hun verleden niet aan bod gekomen omdat de bestuurders aangaven dat ze de kinderen hier niet mee wilden confronteren. Met de begeleiders is dit onderwerp wel besproken en ook zij geven aan dat het verleden van de kinderen in het heden een rol speelt. Een begeleider verwoordde dit als volgt: "De kinderen moeten als het ware uit hun eigen verleden groeien voordat ze verder kunnen".

Om het verleden een plek te kunnen geven is individuele aandacht en een juiste aanpak van problemen door de begeleiders van belang (Jongepier et al, 2010). In die aanpak schuilt volgens de medewerker van een Jeugdzorg en een kinderpsycholoog een probleem. De meeste begeleiders zijn volgens hen niet voldoende pedagogisch onderlegd om te kunnen omgaan met de psychologische problemen van de kinderen. De bestuurders van de tehuizen geven aan dat er specialistische hulp nodig is voor deze kinderen en dat deze niet vanuit de begeleiders kan worden geboden. Twee kindertehuizen geven echter aan dat deze specialistische hulp in de vorm van kinderpsychologen niet meer kan worden bekostigd.

De medewerker van Jeugdzorg en de kinderpsycholoog stellen dan ook dat de psychologische hulpverlening binnen de tehuizen te kort schiet. Kinderen kampen volgens Jeugdzorg met de nare gevolgen van hun verleden en worden hierdoor belemmerd in hun verdere ontwikkeling. In het licht van Maslow loopt hierdoor het zelfvertrouwen van de kinderen schade op. Het kind is niet in staat zichzelf volledig te accepteren door de gebeurtenissen uit het verleden en is volgens Maslow (1943) daarom ook niet in staat zichzelf verder te ontwikkelen.

Gekeken naar de resultaten valt ons op dat het fysieke welzijn vaak voor het geestelijk welzijn wordt gesteld. Zo stelt een van de ondervraagde respondenten dat wanneer een kind in het kindertehuis wordt geplaatst de fysieke gezondheid van het kind prioriteit nummer één is. Dit komt overeen met de behoeftehiërarchie van de piramide van Maslow. Pas wanneer de basisbehoeften zijn vervuld zal men streven om de behoeften binnen het geestelijk welzijn te bevredigen (Maslow, 1943).

HET NETWERK VAN HET KINDERTEHUIS

Kindertehuizen in wisselwerking met de overheid

Het welzijn van de kinderen in kindertehuizen wordt bovendien indirect beïnvloed door het netwerk van de kindertehuizen. Kindertehuizen zijn namelijk altijd erg afhankelijk geweest van de overheid, zowel organisatorisch als financieel. Zo zorgen partijen als Jeugdzorg en het Bureau voor Familierechtelijke Zaken voor de plaatsing van de kinderen in de tehuizen en was het Ministerie van Sociale Zaken altijd de grootste geldschieter.

In een gesprek met een respondent van het Ministerie van Sociale Zaken bleek dat kindertehuizen nog steeds in aanmerking kunnen komen voor subsidie, maar dat zij wel in staat moeten zijn om aan alle voorwaarden te kunnen voldoen. De kindertehuizen moeten een dossier aanleveren om aanspraak te maken op subsidie. Volgens de respondent van het Ministerie van Sociale Zaken zou het gaan om een 'minimaal financieel raamwerk', waarin de tehuizen verantwoording moeten afleggen voor de gedane kosten.

Uit de gesprekken kwam naar voren dat het niet voor iedereen even makkelijk is om voor subsidie in aanmerking te komen. Een begeleider uit een kindertehuis vertelt ons het volgende: "Wat je allemaal moet inleveren: je kinderlijstjes, je statuten en het jaarverslag. Je moet transparant zijn. Als je dat niet doet, kom je niet in aanmerking. En het is niet weinig, het is écht niet weinig wat je moet inleveren". Ook vertelt de begeleider ons dat zij in het verleden andere kindertehuizen heeft geholpen met het opstellen van de dossiers, omdat verschillende besturen niet in staat zouden zijn om aan alle voorwaarden te voldoen. Zij zouden het overzicht zijn verloren door alle administratieve voorwaarden.

Een bestuurslid van een ander kindertehuis geeft haar mening over welk beleid de overheid zou moeten nastreven. Ze vertelt ons dat zij van mening is dat wanneer de overheid zelf niet in staat is om op financieel vlak bij te springen, zij zelf de kindertehuizen moet stimuleren om te professionaliseren. Wat het probleem nu zou zijn is dat de kindertehuizen vaak door mensen zijn opgezet met een goed hart, maar niet per se door iemand die geschoold is en/of gekwalificeerd is in bedrijfsvoering. Het zou de tehuizen aan bestuurlijke kwaliteiten ontbreken, waardoor zij niet in staat zijn een behoorlijk dossier op te stellen en aanspraak op subsidie te maken. Zij sluit af met de volgende stellingname: "Dus wil de overheid ervoor zorgen dat de kindertehuizen zelfstandiger worden, dan zullen ze op dat gebied moeten bijspringen, bijvoorbeeld door personeel te leveren of een bepaalde cursus aan te bieden aan het personeel. Want nu kan de overheid niet verwachten van de kindertehuizen dat ze het zelfstandig gaan doen, vanwege de manier waarop ze zijn ontstaan."

Een bestuurslid van een ander kindertehuis duidt deze gewenste verandering van beleid als de weg naar een '*sustainable* kindertehuis', waarin de kwaliteit van zorg en het welzijn van de kinderen gewaarborgd is. Duidelijk wordt dat de respondenten meer opleiding en ondersteuning vanuit de overheid wenselijk vinden. Dit strookt met het begrip 'professionalisering' dat door Hutschemaeker en Beernink wordt behandeld. Professionalisering houdt in dat werknemers hun kennis ontwikkelen en nieuwe methodes aanleren om hun deskundigheid te versterken, stellen Hutschemaeker en Beernink (geciteerd in Berger & Stevens, 2011). Professionalisering zou zowel de begeleiders als de bestuurders in staat stellen om zelfstandig te worden.

De wens van deze respondenten sluit aan bij de uitgangspunten van de Wet Opvanginstellingen die in 2014 is aangenomen. Hierin werd gepoogd een professionaliseringsslag te bewerkstelligen binnen de kindertehuizen. Een medewerker van het Ministerie van Sociale Zaken vertelt echter dat deze wet in de uitvoering nooit goed van de grond gekomen. Het zogenaamde 'controle-team' zou namelijk actief contact met de tehuizen moeten onderhouden om enerzijds toezicht te houden op de situatie en anderzijds de begeleiders en de bestuurders te assisteren op pedagogisch en administratief vlak. Volgens zowel bestuurders, begeleiders als de medewerker

van het Ministerie van Sociale Zaken worden deze werkzaamheden, die zouden moeten leiden tot professionalisering van de kindertehuizen, momenteel niet uitgevoerd.

Sociale netwerken

Naast de traditionele financiering vanuit de overheid putten de kindertehuizen ook uit alternatieve inkomstenbronnen. Bij deze inkomstenbronnen spelen de sociale contacten en relaties een grote rol. Wat namelijk sterk in de interviews naar voren kwam is dat de drie kindertehuizen die aangesloten zijn bij een religieuze gemeenschap in financieel opzicht een streepje voor hebben op het kindertehuis dat niet aangesloten is bij een religieuze gemeenschap. Zo vertelde een bestuurslid dat de gemeenschap waartoe hij behoort geld, voeding en kleding doneert om de kinderen in het kindertehuis te onderhouden. Hij vertelt ons dat de zorg voor wezen en kinderen die het minder goed hebben is ingekapseld in zijn religie en dat uit die overtuiging veel wordt gedoneerd. Een ander bestuurslid van dit kindertehuis noemt als voorbeeld dat de gemeenschap activiteiten voor de kinderen organiseert en soms met speciale acties geld binnenhaalt voor het kindertehuis, bijvoorbeeld door middel van sponsorloop. Ook de andere twee kindertehuizen die aangesloten zijn bij een religieuze gemeenschap kunnen putten uit bronnen van de gemeenschap. Een koppeling kan gemaakt worden met een uitspraak van de Amerikaanse politicoloog Robert Putnam. Volgens hem leveren gelovigen een onevenredig grote bijdrage aan het sociaal kapitaal in de samenleving. Zo zouden ze zich ruimhartiger betogen bij donaties aan goede doelen (Putnam, 2000)

Het enige kindertehuis dat niet aangesloten is bij een religieuze gemeenschap lijkt het financieel beduidend moeilijker te hebben. Een begeleider van het tehuis stelt dat zij in moeilijke tijden vrienden en familie benaderd met de vraag of zij een financiële bijdrage kunnen leveren aan het tehuis.

CONCLUSIE

In dit artikel zijn verschillende visies en ervaringen aan bod gekomen over de vraag: 'Hoe wordt het welzijn van kinderen in kindertehuizen in Paramaribo gewaarborgd?' Op basis van de resultaten uit zowel de theorie als de empirie tezamen kan deze hoofdvraag worden beantwoord.

Allereerst wordt het fysieke welzijn van de kinderen in de kindertehuizen in Paramaribo gewaarborgd. Zo wordt er onderdak geboden, is er voldoende voeding en kleding in de tehuizen, wordt er structuur in de dagen aangebracht en stellen de bestuurders regels op om de veiligheid van de kinderen te waarborgen. Door de crisis neemt echter wel het aantal sponsoren af en moeten de kindertehuizen dus harder werken en creatiever zijn om de dagelijks terugkerende kosten, zoals eten en drinken, te kunnen dekken.

De tweede factor die het welzijn van de kinderen beïnvloedt is de begeleiding binnen het kindertehuis. De begeleiders leven 24 uur, zeven dagen per week, met de kinderen samen. Ze zijn erg toegewijd en proberen de kinderen veel aandacht te geven. Desondanks zijn zowel

de bestuurders, de begeleiders als de kinderen het erover eens dat de ouderlijke liefde niet vervangen kan worden door de liefde van de begeleiders. Bovendien kan door het kleine aantal begeleiders niet voldoende individuele aandacht worden geschonken aan de kinderen. Zo zouden psychologische problemen die de kinderen met zich meedragen onderbelicht blijven en worden kinderen hierdoor gestremd in hun ontwikkeling. De sociale behoefte, in de vorm van aandacht, en de psychologische behoefte kunnen door het huidige tekort aan (gekwalficeerde) begeleiders dus niet geheel worden vervuld.

Wat wij hebben opgemerkt in het empirische gedeelte van ons onderzoek is dat het fysieke welzijn van de kinderen vaak voor het geestelijke welzijn wordt gesteld. Het kind moet eerst fysiek in orde zijn voordat aan het geestelijke welzijn aandacht kan worden besteed. Dit komt overeen met de behoeftepiramide van Maslow, waar fysieke behoeftes ook als meest primair en urgent worden gezien. Pas wanneer aan deze primaire basisbehoeften is voldaan zal men streven om de behoeften in de volgende categorie te bevredigen (Maslow, 1943).

Tot slot zijn de kindertehuizen ook erg afhankelijk van hun netwerk. De overheid is er hierbij een belangrijke partij. Door de economische crisis worden overheidssubsidies teruggeschroefd. Hierdoor moeten de kindertehuizen aan meer voorwaarden voldoen om in aanmerking te komen voor een subsidie. Het merendeel van de tehuizen geeft aan niet te kunnen voldoen aan de strenge subsidievoorwaarden, omdat dit administratieve kwaliteiten vereist waarover zij niet zouden beschikken. Door deze vele voorwaarden is het beleid van de overheid doorgeslagen in een bureaucratisch mechanisme. Bestuurders en begeleiders worden nu beoordeeld op hun administratieve kwaliteiten in plaats van hun pedagogische kwaliteiten. De doelstelling van de Wet Opvanginstellingen was om een professionaliseringsslag te maken door pedagogische en administratieve assistentie te bieden aan de kindertehuizen, zodat de kindertehuizen in de toekomst zelfstandiger zouden kunnen opereren. De uitvoering van de Wet Opvanginstellingen is tot op heden nog niet van de grond gekomen. Een doorstart van deze wet wordt als wenselijk gezien.

Nu de kindertehuizen op zoek moeten naar alternatieve inkomstenbronnen wordt er meer gebruik gemaakt van sociale netwerken. Kindertehuizen met een religieuze achtergrond putten voornamelijk uit de bronnen van hun religieuze gemeenschap. Zij ervaren dan ook minder financiële druk dan het tehuis zonder religieuze achtergrond. Gelovigen zouden een onevenredig grote bijdrage aan goede doelen leveren in de samenleving. Zij betuigen zich zo ook ruimhartiger bij donaties (Putnam, 2000). Het kindertehuis zonder religieuze achtergrond is aangewezen op de directe omgeving en schakelt deze in voor hulp. Hierbij dragen familie en vrienden hun steentje bij in mindere tijden.

TOT BESLUIT

De besproken resultaten in dit artikel kunnen in verband worden gebracht met het overkoepelende thema, namelijk 'Publieke waardecreatie door maatschappelijke zelforganisatie'.

In dit artikel is een beeld geschetst over de mate waarin het welzijn van kinderen binnen kindertehuizen kan worden gewaarborgd. Het welzijn van kinderen is een publiek belang. Zo stelt Unicef dat het welzijn van kinderen de belangrijkste indicator is voor de toekomst van een land (Unicef, 2014, p.3-5). Het opvangen en opvoeden van deze kinderen kan in dat licht als het creëren van maatschappelijke waarde worden gezien. In de Wet Opvanginstellingen geeft de overheid aan mede zorg te dragen voor dit maatschappelijk belang (DNA, 2014, p.16). De maatschappelijke waarde van de kindertehuizen wordt tevens ondersteund door de religieuze gemeenschappen die de kindertehuizen (financieel) bijstaan ten behoeve van het welzijn van de kinderen.

Onderzoek naar het welzijn van kinderen in Surinaamse kindertehuizen is een aanvulling op de bestaande wetenschappelijke literatuur. Zo zijn de behoeften van kinderen aan de hand van de piramide van Maslow (1943) besproken en schetst dit artikel in hoeverre de Surinaamse kindertehuizen in deze behoeften kunnen voorzien. Ook is aandacht besteed aan het belang van sociale netwerken en de wisselwerking tussen de kindertehuizen en de overheid.

Voor vervolgonderzoek kunnen wij de volgende suggestie doen. Binnen het geestelijk welzijn spelen de begeleiders een belangrijke rol. In de kindertehuizen bleek weinig (gekwalficeerde) begeleiding aanwezig te zijn. Het ideaal van de Wet Opvanginstellingen was echter om begeleiders te trainen door middel van pedagogische (en administratieve) assistentie. Door middel van trainingen en ondersteuning zouden de kindertehuizen meer autonomie en verantwoordelijkheden kunnen dragen. Uitvoering van deze wet is echter nooit van de grond gekomen. Een mogelijk vervolgonderzoek kan aandacht besteden aan de invulling en de realisatie van deze assistentie en de behoeften die er bestaan vanuit het kindertehuis zelf, namelijk vanuit de bestuurders en de begeleiders. Onderzocht kan worden hoe deze professionalisering vanuit de overheid het beste vorm kan worden gegeven.

Bij vervolgonderzoek dient wel rekening te worden gehouden met de volgende punten. Binnen de interviews met de kinderen was het lastig om met ze in gesprek te gaan over hun ervaring en percepties over welzijn. Zo geeft een aanvullend literatuuronderzoek aan dat kinderen op jonge leeftijd vaak niet weten wat ze eigenlijk willen en daarom geen duidelijk beeld kunnen schetsen over hun eigen welzijn (Bagattini & McLeod, 2015, p. x). Om deze reden is raadzaam om de positie van kinderen binnen het onderzoek goed te overwegen.

Op weg naar houdbare zorg

Kwalitatief onderzoek naar initiatieven voor het organiseren van gezondheidszorg in het verafgelegen binnenland van Suriname in tijden van financiële schaarste.

DOOR ANOUCK GIELISSE, RACHEL SAAKI, ZOËY DE JONG

In december 2016 voerden de medewerkers van de stichting Medische Zending actie tegen de toegezegde subsidies van de overheid die niet zijn ontvangen (Starnieuws, 2016). Medische Zending is een private, non-profit organisatie die reeds decennialang de gezondheidszorg in het verafgelegen binnenland van Suriname verzorgt. Overheidssubsidies zijn de voornaamste bronnen van inkomsten voor Medische Zending (Medische Zending (MZ), n.d.-a) en daarom zijn de gevolgen van de niet uitbetaalde subsidies groot. Medische Zending was om deze reden genoodzaakt om de afgelopen maanden haar dienstverleningen en daarmee haar kosten terug te schroeven. Het is dus van belang voor Medische Zending om, ondanks het gebrek aan financiële middelen, te kijken naar hoe de Surinamers in het binnenland, momenteel en in de toekomst de garantie kunnen krijgen op een goede zorgdienstverlening (MZ, n.d.-b; Waterkant, 2016).

Het organiseren van zorg in het binnenland van Suriname is een hele opgave vanwege de lage bevolkingsdichtheid en de afstand. Het geografische werkgebied van Medische Zending beslaat 90% van de oppervlakte van Suriname, waarin ongeveer 56.000 personen wonen, met de grootste concentraties langs de rivieren. Daarnaast zijn in het binnenland weinig tot geen wegen en dienen de rivieren als belangrijkste verkeersaders (Schuring, 2015, p.9). Het binnenland van Suriname kent daardoor nauwelijks goede verbindingen en daarmee is de toegang tot bepaalde belangrijke faciliteiten, zoals gezondheidszorg, moeilijker. De medische zorg wordt momenteel door Medische Zending uitgevoerd op 57 locaties in het binnenland, die worden aangestuurd en ondersteund vanuit het Jan van Maziik coördinatiecentrum in Paramaribo. Deze locaties zijn weergegeven in figuur 1. De gezondheidszorg wordt geboden door een gezondheidsteam, bestaande uit gezondheidszorgassistenten, gesuperviseerd door ressortartsen en ondersteund door polikliniekhulpverleners, microscopisten en andere ondersteunende medewerkers (MZ, n.d.-c; MZ, n.d.-d).

Gezondheidszorg voor Surinamers in het binnenland is van belang, maar kampt momenteel met een tekort aan financiële middelen. Het doel van dit onderzoek is dan ook om te analyseren welke initiatieven en innovaties geschikt zijn voor het organiseren van zorg in tijden van financiële schaarste. Op dit moment zijn er weinig financiële middelen beschikbaar door de precaire situatie in Suriname. Het onderzoek focust dus op hoe gezondheidszorg in het binnenland zo goed mogelijk kan blijven functioneren met zo weinig mogelijk financiële middelen. Hierbij is het belangrijk dat initiatieven en innovaties aansluiten bij criteria die zorgafnemers, zorgverleners en beleidsmakers van belang achten voor het creëren van de publieke waarde gezondheidszorg voor Surinamers in het binnenland. Bovendien kan een zorgstelsel op verschillende manieren worden ingericht. De initiatieven en innovaties worden geanalyseerd aan de hand van verschillende aspecten van het zorgstelsel.

Onze hoofdvraag hierbij luidt als volgt:

Hoe kan gezondheidszorg voor Surinamers in het binnenland in tijden van financiële schaarste georganiseerd worden?

Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden, hebben wij drie theoretische deelvragen en drie daarbij aansluitende empirische deelvragen opgesteld.

De theoretische deelvragen zijn:

1. Welke criteria zijn van belang om de publieke waarde gezondheidszorg in afgelegen gebieden te garanderen?
2. Op welke manieren kan een zorgstelsel in afgelegen gebieden worden ingericht?
3. Wat zijn mogelijkheden om innovaties in de zorg in afgelegen gebieden door te voeren?

De bijbehorende empirische deelvragen zijn:

1. Welke criteria vinden zorgafnemers, zorgverleners en beleidsmakers van belang om de publieke waarde van de gezondheidszorg voor Surinamers in het binnenland te garanderen?
2. Hoe is het zorgstelsel in het binnenland van Suriname momenteel ingericht?
3. Met welke innovaties en initiatieven kan de gezondheidszorg voor Surinamers in het binnenland zo goed mogelijk blijven functioneren?

Dit onderzoek is kwalitatief van aard. Het onderzoek is deductief leidend, omdat de beantwoording van de theoretische deelvragen het startpunt zal vormen in ons onderzoek.

Dit onderzoek is maatschappelijk relevant. Het is namelijk van belang dat alle Surinamers, ook de binnenlandbewoners, toegang hebben tot adequate gezondheidszorg, ondanks de beperkte financiële middelen. Het onderzoek brengt ten eerste de huidige situatie van de gezondheidszorg in kaart. Daarnaast zal op zoek gegaan worden naar mogelijke initiatieven voor het zo goed mogelijk blijven functioneren van de zorg in het binnenland. Dit onderzoek geeft dus belangrijke inzichten voor de organisatie van gezondheidszorg in het binnenland van Suriname in tijden van financiële schaarste.

Daarnaast levert ons onderzoek ook een bijdrage aan de wetenschap. Wetenschappelijke literatuur over gezondheidszorg in rurale gebieden is beschikbaar, maar in deze literatuur zijn twee perspectieven onderbelicht. Ten eerste wordt nauwelijks aandacht besteed aan het organiseren van zorg in tijden van financiële crisis en ten tweede wordt weinig gekeken naar criteria die voor zorgafnemers in afgelegen gebieden van belang zijn. Dit onderzoek draagt bij aan de wetenschap door focus te leggen op initiatieven en innovaties voor de organisatie van gezondheidszorg in tijden van financiële crisis. Vervolgens wordt gekeken of deze initiatieven en innovaties passend zijn voor het creëren van de publieke waarde gezondheidszorg voor zorgafnemers in afgelegen gebieden.

In dit artikel komen allereerst de belangrijkste theoretische concepten aan bod die centraal staan in de gestelde theoretische deelvragen. Vervolgens leggen wij kort verantwoording af over de gehanteerde onderzoekswijze. In het bevindingen hoofdstuk worden inzichten gegeven voor de empirische deelvragen. De beantwoording van de deelvragen en hoofdvraag wordt besproken in de conclusie. Tot slot kijken wij in het laatste hoofdstuk terug op de waarde van ons onderzoek voor de Surinaamse gemeenschap.

EERDER ONDERZOEK

GEZONDHEIDSZORG IN AFGELEGEN GEBIEDEN

Allereerst wordt het begrip 'afgelegen gebied' in de context van gezondheidszorg gedefinieerd en daarna zullen de theoretische deelvragen de leidraad vormen. Aangezien specifieke theorie over de organisatie van de gezondheidszorg in het binnenland van Suriname niet beschikbaar is, verdiepen wij ons verder in literatuur over gezondheidszorg in 'afgelegen gebieden' in landen die in ontwikkeling zijn en hierdoor vergelijkbaar zijn met Suriname. In ons onderzoek gebruiken wij de definitie *rurality* van Rygh en Hjortdahl (2007), omdat deze aansluit bij de Surinaamse context. Zij hebben op basis van vele studies een aantal terugkerende elementen opgesteld die van belang zijn voor het begrijpen van de definitie 'afgelegen gebieden' in relatie tot gezondheidszorg. Dit zijn de volgende elementen: geïsoleerde en verspreide gemeenschappen, lage bevolkingsdichtheid, beperkte toegang door gebrekkige infrastructuur, lange afstanden naar ziekenhuizen en de moeilijkheid bij het aantrekken van gekwalificeerd personeel.

BELANGRIJKE CRITERIA VOOR ZORGAFNEMERS IN AFGELEGEN GEBIEDEN

Volgens Moore (1997) is de focus van publieke organisaties komen te liggen op het creëren van publieke waarde. Dit geldt ook voor organisaties in de zorgsector. Verschillende partijen zijn betrokken bij het vaststellen van publieke waarde. Publieke waarde wordt gecreëerd als het aansluit bij de wensen van de mensen in de samenleving (Rainey, 2014, p.65).

Om publieke waarde te creëren is het van belang dat aan drie voorwaarden wordt voldaan. Allereerst moet er een waardevolle strategie zijn. Dit wil zeggen dat de missie van de organisatie duidelijk is en dat de organisatie waarde creëert voor mensen in de samenleving. Ten tweede is het van belang dat daar legitimiteit en draagvlak voor is. Zonder steun van partners, politici en cliënten is het lastig om publieke waarde te creëren. Tot slot moet de organisatie over voldoende middelen beschikken om het organisatiedoel te bereiken (Moore, 1997). Hieronder zullen drie criteria die voor zorgafnemers in afgelegen gebieden van belang zijn voor kwalitatief goede zorg besproken worden. Deze criteria sluiten aan bij de drie voorwaarden die nodig zijn voor het creëren van publieke waarde.

Fysieke toegankelijkheid

Fysieke toegankelijkheid tot primaire gezondheidszorg voor mensen in het binnenland van Suriname is de waardevolle strategie die Medische Zending met haar zorgdienstverlening wil bereiken. Medische Zending heeft ervoor gezorgd dat mensen uit het binnenland niet genoodzaakt zijn om naar Paramaribo af te reizen voor het ontvangen van primaire gezondheidszorg.

Fysieke toegankelijkheid tot zorg kan vooral gezien worden als geografische toegankelijkheid. Dit wil zeggen de fysieke afstand of reistijd van de gebruiker tot de plek waar de zorg aangeboden wordt. Zo zijn niet alleen goede wegen nodig voor mensen die de zorgfaciliteiten willen bereiken, maar is het ook van belang voor het bevoorraden van deze faciliteiten.

Bovendien zorgt de aanwezigheid van goede communicatieservices voor een goede toegang tot gezondheidszorg (Peters et al., 2008).

Acceptatie

De acceptatie van zorgverlening kan gezien worden als het draagvlak dat nodig is voor de strategische waarde van Medische Zending. Zorg is geaccepteerd door mensen in het binnenland wanneer de gezondheidszorg aansluit bij de traditionele leefwijze van de mensen. Patiënten raadplegen verschillende aanbieders van zorg en kiezen voor de aanbieder die het meest overeenkomt met de eigen culturele normen en waarden (Peters et al., 2008). Zo zullen binnenlandbewoners van Suriname kunnen afzien van een bezoek aan Medische Zending als er geen acceptatie is door hen. In plaats daarvan kunnen ze een bezoek brengen aan een traditionele geneesheer.

Financiële toegankelijkheid

Tot slot is het belangrijk dat er voldoende middelen beschikbaar zijn om de toegang tot zorg te garanderen. Zorg moet financieel toegankelijk zijn. Als zorgafnemers de aangeboden zorg niet kunnen betalen, zullen zij afzien van zorg en mogelijk op zoek gaan naar andere alternatieven (Peters et al., 2008). Ook in het Surinaamse binnenland zou dit van toepassing kunnen zijn. Als binnenlandbewoners financieel niet draagkrachtig zijn, zullen zij niet in staat zijn om te betalen voor zorg.

ORGANISATIE VAN HET ZORGSTELSTEL IN AFGELEGEN GEBIEDEN

Verschillende aspecten zijn van belang bij de organisatie van een zorgstelsel. Op basis van literatuur over zorgverlening in afgelegen gebieden in landen die in ontwikkeling zijn, hebben wij gekozen voor drie aspecten van het organiseren van zorgverlening die het meest van belang zijn voor ons onderzoek, namelijk; het organiseren van medisch handelen, de financiering en de zorgdiensten.

Organiseren van medisch handelen

Bij het organiseren van het medisch handelen in afgelegen gebieden valt een onderscheid te maken tussen het gebruik van geïnstitutionaliseerde methoden en het gebruik van niet-geïnstitutionaliseerde methoden. Zorgverlening op basis van geïnstitutionaliseerde methoden houdt in dat zorg wordt verleend op basis van medische professies, dus door dokters met een behaalde en geregistreerde opleiding. In afgelegen gebieden wordt dit vaak georganiseerd door medische posten op te richten. Deze posten worden bemand door dokters. Bewoners uit de omgeving kunnen hiernaartoe komen voor het ontvangen van zorg. Deze dokters fungeren als een soort basisartsen en worden soms ondersteund door specialistische artsen (Strasser, 2003; Banerjee et al., 2004). Ook Medische Zending leidt gezondheidszorgassistenten op die ondersteund worden door ressourceartsen (MZ, n.d.-c).

Het gebruik van niet-geïnstitutionaliseerde methoden neemt verschillende verschijningsvormen aan in afgelegen gebieden van landen die in ontwikkeling zijn. Allereerst is zelforganisatie nog steeds de meest dominante en universele vorm van *primary health care*. Hierbij fungeert de familie als een basisgezondheidszorgunit met een uitgebreid systeem van overtuigingen en

procedures, waarvan vele zijn geworteld in de lokale cultuur (Bhuyan, 2004). Ook anderen uit de gemeenschap kunnen zorg verstrekken. Dit wordt *community care* genoemd. In afgelegen gebieden wonen groepen mensen vaak in kleine dorpen bij elkaar. *Community care* krijgt dan de vorm dat inwoners van dorpen elkaar ondersteunen wanneer iemand uit de gemeenschap ziek is (Plemper & Van Vliet, 2002). Tot slot maken ook veel inwoners van afgelegen gebieden gebruik van traditionele gezondheidszorg die wordt uitgevoerd door traditionele genezers (Banerjee et al., 2004; Kale, 1995). Over traditionele geneeskunde wordt gesproken wanneer het niet behoort tot de biologische geneeskunde. De praktijken en de kennis van traditionele genezers zijn zeer uiteenlopend (Van der Geest, 1997).

Financiering

Allereerst kan gezondheidszorg gefinancierd worden met publiek geld. De overheid wordt vaak als cruciaal gezien wanneer het gaat om gezondheidszorgfinanciering. De meest gebruikelijke methode voor het financieren van gezondheidszorg met publiek geld is via belastingen. De overheid beslist uiteindelijk hoeveel van de belastinginkomsten aan gezondheidszorg wordt toegewezen. Ook kan de overheid gebruik maken van inkomsten die worden ontvangen door het verplichten van een zorgverzekering voor haar werkende burgers (Goodman & Waddington, 1993, pp.18-19).

Daarnaast zijn er ook private methoden waarmee gezondheidszorg gefinancierd kan worden. Dit kan bijvoorbeeld door de zorgafnemer direct te laten betalen wanneer sprake is van zorgverlening. Ook kunnen donoren geld schenken aan zorgverleningsinstanties. Giften worden vaak gegeven onder de voorwaarde dat het geld voor een bepaald zorgprogramma wordt ingezet. Bovendien kan geld worden binnengehaald door middel van fundraising (Goodman & Waddington, 1993, pp.11-18).

Zorgdiensten

Zorgaanbieders kunnen verschillende zorgdiensten aanbieden. Er wordt onderscheid gemaakt in eerste-, tweede- en derdelijnszorg. Zorg waar patiënten terecht kunnen zonder verwijzing is eerstelijnszorg. De tweedelijnszorg is de specialistische hulp waar patiënten naartoe worden verwezen door de eerstelijnszorg. De derdelijnszorg bestaat uit gespecialiseerde laboratoria of experts in een academisch ziekenhuis (Van der Burgt et al., 2013). In afgelegen gebieden ligt de focus vooral op het bieden van eerstelijnszorg, zo ook in het binnenland van Suriname (MZ, n.d.-c).

Bovendien kan een verdeling gemaakt worden in curatieve en preventieve zorg. Curatieve zorg is gericht op genezing en behandeling van acute en chronische lichamelijke aandoeningen. Preventieve zorg daarentegen focust op het voorkomen of beperken van schade aan de gezondheid van mensen (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, n.d.).

ZORGINNOVATIES

Er kan een onderscheid worden gemaakt tussen productinnovaties en procesinnovaties in de zorg. Een productinnovatie is een nieuwe technologie, of een nieuwe combinatie van technologieën die wordt toegepast. Een procesinnovatie betreft het substantieel verbeteren

van eigen productieprocessen (De Nooij & Poort, 2005).

Productinnovatie: Telemedicine

Telemedicine is een voorbeeld van een productinnovatie in de zorg die voornamelijk in afgelegen gebieden van belang kan zijn. Veel ontwikkelingslanden hebben een tekort aan dokters in afgelegen gebieden. Bovendien zijn specialistische artsen vaak geconcentreerd in steden. De toegang tot gezondheidszorg voor zorgafnemers in afgelegen gebieden kan verbeterd worden door telemedicine. Dit is een productinnovatie waarbij dokters op afstand via informatietechnologie contact hebben met elkaar. Wanneer in afgelegen gebieden sprake is van een goed internetnetwerk, kan dit vele voordelen opleveren. Zorgverleners in het binnenland kunnen dan met behulp van onder andere e-mail en fotografie contact opnemen met specialisten op afstand. Hiermee kan de toegang tot specialistische zorg voor zorgafnemers in afgelegen gebieden verhoogd worden (Carnall, 2000; Rygh & Hjortdahl, 2007).

Procesinnovatie: Logistiek

Het logistiek verbeteren van processen is een belangrijke procesinnovatie in de zorg waarmee geld bespaard kan worden. De afgelopen tijd is hier steeds meer aandacht voor gekomen. Logistiek speelt voornamelijk voor zorg in afgelegen gebieden een grote rol vanwege de grote afstand tot de posten. Het is van belang om goed op de hoogte te zijn van de voorraden en benodigdheden van ziekenhuizen en posten in afgelegen gebieden. Dit kan elektronisch regelmatig doorgegeven worden. Vervolgens moet op een coördinatiecentrum geregeld worden dat de benodigde goederen zo efficiënt mogelijk op tijd op de juiste plaats komen, zodat er geen tekorten ontstaan (Labrique et al., 2013).

ONDERZOEKSWIJZE

Het onderzoek heeft zowel plaatsgevonden bij diverse betrokken organisaties in Paramaribo als in het binnenland van Suriname. Voor ons onderzoek zijn wij afgereisd naar de medische post in Brownsweg en Ladoani. Brownsweg ligt op ongeveer twee uur rijden vanaf Paramaribo en kent ongeveer 2200 inwoners. Ladoani is gelegen aan de Surinamerivier en is alleen te bereiken per boot of per vliegtuig. Doordat Ladoani grenst aan Nieuw-Aurora en Tjaikondë hebben wij ook bewoners uit deze dorpen gesproken. Zoals aangegeven in de inleiding leven de binnenlandbewoners nog volgens traditionele leefwijze. Bovendien hebben ze beperkte toegang tot stromend water en elektriciteit. De binnenlandbewoners zijn voornamelijk zelfvoorzienend en leven van hun kostgrondje. Gedurende ons onderzoek is er voor enkele dagen gestaakt door medewerkers van Medische Zending op het coördinatiecentrum in Paramaribo en op verschillende gezondheidscentra in het binnenland vanwege de niet ontvangen subsidies.

Naast het afnemen van semigestructureerde interviews is een documentenanalyse als dataverzamelmethode gebruikt. Wij hebben het Beleidsplan 2016-2018 van Medische Zending bekeken. Hiermee hebben wij geanalyseerd of Medische Zending momenteel initiatieven en innovaties doorvoert in haar beleid om de zorg in het binnenland zo goed

mogelijk te laten functioneren met zo weinig mogelijk financiële middelen.

Dit onderzoek kent twee beperkingen. Allereerst zijn wij enkel naar twee dorpen in het binnenland geweest voor het afnemen van interviews. Hierdoor hebben wij geen volledig beeld van het gehele binnenland. Deze onderzoeksbezoeken aan het binnenland hebben wel bijgedragen aan het verbeteren van ons beeld van het binnenland. De omstandigheden en de cultuur waarin de binnenlandbewoners leven, verschillen erg van onze leefwijze. Bovendien kon onderzoekster Rachel veel vertellen aan onderzoeksters Zoey en Anouck over het leven in het binnenland, omdat zij daar is opgegroeid. Om deze redenen hebben wij het perspectief van de zorgafnemers in het binnenland wel goed kunnen meenemen in ons onderzoek. Een tweede beperking was de Saramaccaanse taal waarin de interviews zijn afgenomen in het binnenland. Wij hebben het nadeel hiervan zoveel mogelijk ondervangen doordat Rachel de Nederlandse en Saramaccaanse taal goed beheerst. Zij heeft zowel tijdens het afnemen van de interviews als tijdens het transcriberen alles kort en bondig vertaald.

BEVINDINGEN

CRITERIA VOOR SURINAMERS IN HET BINNENLAND

Zoals besproken, zijn er vanuit de literatuur drie verschillende criteria van belang voor kwalitatief goede eerstelijnszorg in afgelegen gebieden. Deze criteria zijn: fysieke toegankelijkheid, acceptatie, en financiële toegankelijkheid. Uit de interviews met zorgafnemers, zorgverleners, en beleidsmakers is gebleken dat deze criteria inderdaad ook gelden voor het binnenland van Suriname. Het belang van financiële toegankelijkheid en fysieke toegankelijkheid blijkt uit het volgende citaat van een zorgverlener van Medische Zending: “Tsja, wat vind ik belangrijk? Vooral dat zorg laagdrempelig is. Dat betekent enerzijds dat mensen het kunnen betalen [...] en daarnaast inderdaad dat wij een goede basiszorg kunnen leveren.”

Daarnaast kwam bij een aantal zorgafnemers en zorgverleners ook nog een ander criterium naar voren, namelijk de medisch inhoudelijke kwaliteit. Dit gaat met name over de manier waarop een patiënt onderzocht wordt, de wel of niet rechtstreekse communicatie met de arts en de beschikbaarheid van geschikte medicijnen. Een zorgafnemer uit Brownsweg heeft hierover het volgende gezegd: “Ik zou de kwaliteit van de zorg beter vinden als ik meer word onderzocht en de juiste medicijnen worden gegeven.”

INRICHTING ZORGSTELSEL BINNENLAND SURINAME

Organiseren van medisch handelen

In het theoretisch kader is onderscheid gemaakt tussen zorgverlening op basis van geïnstitutionaliseerde en niet-geïnstitutionaliseerde methoden. Bijna alle binnenlandbewoners gaven in de interviews aan dat ze gebruik maken van de zorg van Medische Zending. Zij accepteren deze geïnstitutionaliseerde methode van zorgverlening.

Ook niet-geïnstitutionaliseerde methoden van zorgverlening spelen in het binnenland van

Suriname een grote rol. Uit de interviews blijkt dat bijna iedereen wordt geholpen door familieleden. Traditionele geneeswijzen worden van generatie op generatie doorgeven. Zo gaf een zorgafnemer in Brownsweg aan dat ze leert over traditionele geneesmiddelen van haar moeder: “Naast medicijnen die ik krijg, gebruik ik mijn eigen traditionele geneesmiddelen, zoals een blad tegen hoge bloeddruk. Dat blad kook ik en drink ik als thee. Dat heb ik geleerd van mijn moeder. Vooral van oudere mensen uit het dorp leer ik veel over traditionele geneesmiddelen.” Weinig mensen brengen een bezoek aan de traditionele geneesheer in het dorp, omdat binnenlandbewoners veel kennis delen met hun familie. Sommigen gaven ook aan dat er sprake is van *community care*, maar dorpingen helpen elkaar meestal alleen als ze een speciale band hebben met de persoon. Een voorbeeld van *community care* komt in het volgende citaat naar voren: “Mensen uit het dorp komen wel helpen. Bijvoorbeeld als je ziek bent, dan zie je dat mensen komen met de kruiwagen om je te vervoeren.”

Financiëring

Uit interviews met beleidsmakers van Medische Zending is gebleken dat de zorg in het binnenland momenteel voornamelijk wordt gefinancierd met publiek geld. Ongeveer tachtig procent van de inkomsten van Medische Zending bestaat uit subsidies van de overheid. Daarnaast is ongeveer vijftien procent van de inkomsten van Medische Zending afkomstig van het Staatsziekenfonds, een van de zorgverzekeraars in Suriname. De overheid verzekert de doelgroepen nul tot zestien jaar en zestigplussers bij het Staatsziekenfonds en vervolgens ontvangt Medische Zending geld van het Staatsziekenfonds voor deze doelgroepen in het binnenland van Suriname. Ook ontvangt Medische Zending geld van donoren op projectmatige basis. Dit bedrag varieert elk jaar en vormt ongeveer één tot zeven procent van de inkomsten van de Medische Zending.

De subsidiestroom van de overheid is echter het afgelopen jaar gebrekkig geweest. De Nationale Assemblee heeft een begroting van 27 miljoen Surinaamse dollar goedgekeurd, maar de Medische Zending heeft slechts 16 miljoen Surinaamse dollar hiervan ontvangen. Dit heeft ertoe geleid dat Medische Zending minder zorgdiensten aanbiedt.

Zorgdiensten

Medische Zending biedt geïntegreerde *Primary Health Care* diensten in Suriname, ofwel de eerstelijnszorg in het binnenland. De diensten zijn zowel gericht op curatieve als op preventieve zorg. Toch is het aantal diensten verminderd vanwege de financiële schaarste, zoals blijkt uit het volgende citaat van een beleidsmedewerker van Medische Zending: “Dus een aantal diensten, van die *outreach* diensten buiten de poli, dus het hele pakket dat bestaat uit voorlichting, thuiszorg en vaccinaties en dat soort dingen. Die raken op de achtergrond.” Op dit moment ligt de focus dus meer op het verlenen van curatieve zorg in plaats van op preventie. Uit het volgende citaat blijkt dat beleidsmakers zich bewust zijn van de gevolgen op de lange termijn wat betreft de afname van preventieve zorg: “Over tien jaar ga je de schade van mensen die geen voorlichting krijgen voelen. Je wacht nu totdat ze ziek zijn geworden. Je gaat dan gewoon veel meer moeten betalen. Dat zal het effect zijn.”

INNOVATIES EN INITIATIEVEN

In het theoretisch kader zijn de zorginnovaties *telemedicine* en het verbeteren van logistieke processen besproken. Uit interviews kwamen deze innovaties, maar ook andere innovaties en initiatieven naar voren voor het zo goed mogelijk laten functioneren van de zorg, ondanks de geringe financiële middelen.

Telemedicine

Uit interviews met beleidsmakers en zorgverleners is gebleken dat *telemedicine* al wordt ingezet door Medische Zending. Gezondheidszorgassistenten maken met tablets en camera's foto's van bepaalde ziektebeelden bij patiënten, bijvoorbeeld van wonden en eczeem, en sturen deze naar artsen op afstand. Ook kan telefonisch contact gezocht worden. De arts beoordeelt de informatie op afstand en geeft advies. De netwerkfaciliteiten van Suriname maken dit mogelijk. *Telemedicine* wordt door beleidsmakers en zorgverleners als een goede innovatie gezien waarvoor weinig financiële middelen nodig zijn. *Telemedicine* met behulp van echoapparaten is momenteel nog niet mogelijk door het gebrek aan voldoende internetfaciliteiten. In het volgende citaat gaat een beleidsmaker van Medische Zending in op het gebruik van *telemedicine*: "Het is een verbetering en wij willen wel meer. [...] Wij worden beperkt door de internetmogelijkheden die het land op nationaal niveau biedt. Dus wanneer dat zich een beetje verbetert, dan kunnen we een stap hoger gaan, maar op dit moment zijn wij gewoon aan de top."

Logistiek goed combineren

Beleidsmakers en zorgverleners van Medische Zending zijn zich ervan bewust dat in deze financiële tijd het goed nadenken over logistieke processen erg belangrijk is. Dit blijkt uit het volgende citaat van een beleidsmedewerker van Medische Zending: "Logistiek is één van de *main issues* en *main concerns* van Medische Zending." Medische Zending heeft een afdeling Logistiek die hier nadrukkelijk mee bezig is. Bij het organiseren van de zorg in het binnenland komt veel kijken, doordat niet alleen artsen, maar ook medicijnen en andere benodigdheden van Paramaribo naar verafgelegen gebieden in het binnenland gestuurd moeten worden. Hier wordt momenteel veel aandacht aan besteed door verschillende logistieke processen op elkaar af te stemmen. Dit komt ook in het volgende citaat van een beleidsmedewerker van Medische Zending naar voren: "Als we een vliegtuig gaan charteren als bijvoorbeeld een dokter polikliniektochten moet gaan doen, dan is dat niet alleen polikliniektochten, dan sturen we al die voorraden medicijnen mee, we sturen een technische dienst persoon mee die een lampje daar moet verwisselen of een kraan moet verwisselen. Het vliegtuig wordt helemaal efficiënt gebruikt met een aantal zaken."

Op zoek naar andere bronnen van financiering

Zoals beschreven is Medische Zending voor het grootste gedeelte van haar financiering afhankelijk van subsidies van de overheid. Indien de subsidies van de overheid niet structureel op tijd worden ontvangen, zijn de consequenties voor Medische Zending groot. Dit is de afgelopen tijd ook gebleken. Uit het volgende citaat van een beleidsmedewerker van Medische Zending blijkt de onzekerheid over de subsidies: "Met deze overheid weet je dat gewoon niet, [...] het eerste half jaar was er geen cent gekomen." Ook in het beleidsplan van 2016-

2018 is geconstateerd dat de afhankelijkheid van de overheid een *weakness* is van Medische Zending. Het doel is dan ook om meer te zoeken naar mogelijkheden voor donaties en projectfinancieringen (MZ, 2016).

Ondanks dat dit is opgenomen in het beleidsplan, zijn de medewerkers van Medische Zending nog niet overtuigd van deze oplossing. Veel medewerkers van Medische Zending zien de overheid als eindverantwoordelijke voor de zorg in het binnenland. Daarnaast gaven medewerkers van Medische Zending in veel interviews aan dat donoren in Suriname schaars zijn en dat er veel administratie bij komt kijken. Een beleidsmedewerker van Medische Zending gaf ook aan: "Je gaat intensieve verslagen moeten gaan maken voor de donoren over waar het geld allemaal is heengegaan."

Daarentegen maakt de opleiding tot gezondheidszorgassistent van Medische Zending wel gebruik van een donor. Zo is het eerste jaar van de opleiding gefinancierd door het Zeister Zendingsgemeenschap. Toch blijkt uit het volgende citaat van een medewerker van Medische Zending dat deze manier van financiering ongebruikelijk is: "Deels waren we zelf op zoek, maar het was ook een beetje van 'we kunnen helpen'. Dus zo is dat eigenlijk een beetje aan het rollen gegaan." Deze manier van financiering heeft het mogelijk gemaakt dat er wel een nieuwe lichte gezondheidszorgassistenten van start kon gaan en is dus succesvol gebleken. Een beleidsmedewerker van Medische Zending zei hierover het volgende: "Dat was nou juist het verschil van de groep die nu gestart is, omdat ze een financierder hebben. Anders zouden we het waarschijnlijk niet kunnen doen." Een organisatorische innovatie zou dit gemakkelijker kunnen maken. Door het werk van Medische Zending meer te verdelen in projecten die een aanvulling zijn op het geheel, blijft het betaalbaarder. Meer werken op projectmatige basis zou dus een bijdrage kunnen leveren aan minder financiële afhankelijkheid van de overheid.

Samenwerking met specialistische artsen

Af en toe worden specialistische missies naar het binnenland georganiseerd. Deze missies houden in dat een specialistische arts afreist naar het binnenland om daar relatief eenvoudige ingrepen te doen die een groot effect hebben. Dit blijkt ook uit de volgende reactie van een zorgafnemer in Ladoani die net een oogoperatie heeft ondergaan: "Ik zie nu veel beter en helderder." De waardering door de zorgafnemers voor deze specialistische missies is groot. Diezelfde zorgafnemer in Ladoani gaf hiervoor de volgende reden: "Ik vind het belangrijk dat er specialisten komen, want als die mensen adviezen geven dan nemen we het sneller aan dan wanneer anderen elkaar, bijvoorbeeld uit het dorp, advies geven." Ook geven veel zorgafnemers aan dat ze het fijn vinden om rechtstreeks contact te hebben met een specialist en dat ze dan ook het idee hebben dat ze beter worden onderzocht. Bovendien wordt de fysieke toegankelijkheid verlaagd door het sturen van specialisten naar het binnenland. Zorgafnemers hoeven nu niet meer naar de stad af te reizen voor het ontvangen van specialistische zorg.

Vervolgens is wel de vraag hoe de financiering van deze specialistische missies mogelijk wordt in tijden van financiële schaarste. De financiering zou gedaan kunnen worden door donoren op projectmatige basis. Een zorgverlener zei over de financiering van de oogmissie het volgende: "De missies worden voor een deel betaald uit sponsorgelden, maar dat is nu ook deels

geweest. Maar vooral het grootste deel van de financiering komt vanuit de overheid." Ondanks de financiële situatie, kon de oogmissie doorgaan dankzij sponsorgelden. Op deze manier hoeft Medische Zending niet direct voor de kosten van de specialistische missies te betalen. In de interviews met de specialistische artsen kwam naar voren dat een goed partnerschap tussen de specialist en Medische Zending van belang is. De stichting beschikt namelijk over belangrijke middelen, zoals gezondheidszorgassistenten, kennis over het binnenland en gegevens van de patiënten.

Gemeenschapsparticipatie

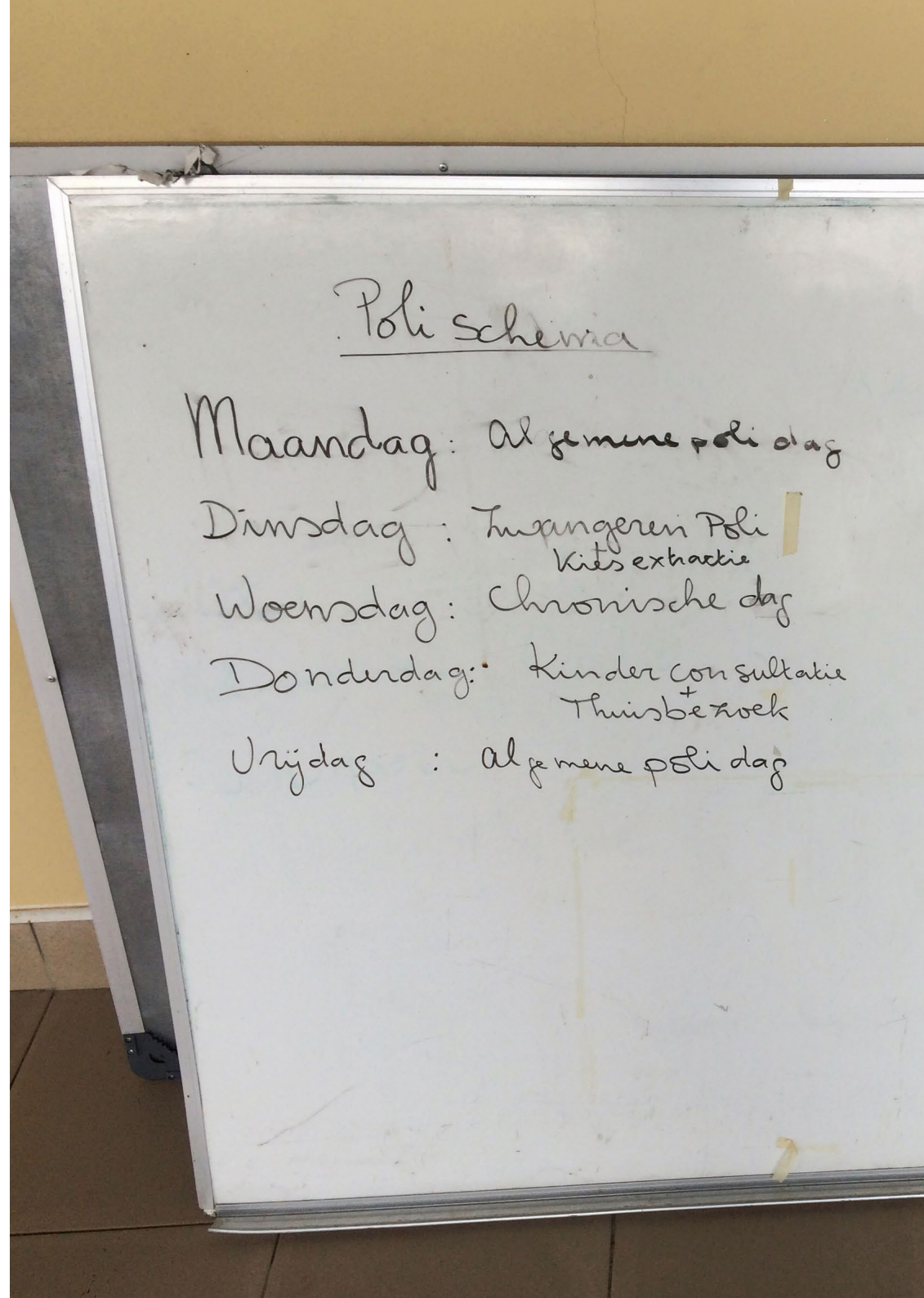
De interviews met binnenlandbewoners hebben aangetoond dat binnenlandbewoners niet het idee hebben dat zij momenteel actief kunnen bijdragen aan het verbeteren van de gezondheidszorg. Als reden geven zij vaak dat de communicatie tussen dorpsbewoners niet goed genoeg is. De dorpen in het binnenland kennen een traditioneel bestuur. Een kapitein is het dorps hoofd en hij wordt ondersteund door enkele assistenten, die *basja's* worden genoemd. Communicatie tussen dorpsbewoners kan volgens binnenlandbewoners verbeterd worden, doordat de kapitein en *basja's* vergaderingen kunnen organiseren. Hierin kunnen dorpsbewoners met elkaar praten over hoe de gezondheidszorg in het binnenland verbeterd kan worden, en over hun eigen bijdrage. Dit blijkt ook uit het volgende citaat van een zorgafnemer in Ladoani wanneer ze het heeft over gemeenschapsparticipatie: "Communiceren, onderhandelen is er niet in het dorp, dus dat gaat moeilijk. Wat wel kan bijvoorbeeld is als de kapitein en *basja's* een vergadering houden met de dorpsbewoners en belangrijke punten aankaarten en dat vervolgens doorgeven aan Medische Zending."

Uit interviews is ook gebleken dat beleidsmakers van Medische Zending gemeenschapsparticipatie momenteel niet als mogelijkheid zien. Vanuit hun oogpunt hebben de meeste binnenlandbewoners niet het verantwoordelijkheidsgevoel om uit zichzelf iets te doen voor het verbeteren van de gezondheidszorg. Daarnaast kwam ook uit interviews met een kapitein en een *basja* naar voren dat binnenlandbewoners zich niet snel zullen inzetten voor het verbeteren van de gezondheidszorg zonder hier zelf iets voor te ontvangen.

Hoewel gemeenschapsparticipatie dus een stap te ver is, is verbeterde communicatie tussen Medische Zending en binnenlandbewoners wel belangrijk. Dit kan relatief makkelijk georganiseerd worden. Het volgende citaat van een zorgverlener van Medische Zending geeft het belang van communicatie in twee richtingen aan: "Wat we zouden moeten doen is vaker in overleg met mensen uit de gemeenschap en niet alleen om ze op de hoogte te stellen, maar ook om te kijken hoe kun je nou bepaalde problemen te lijf gaan. [...] Vaak komt het van onze kant. Dus dat is vaak ook een beetje monoloog. Dus bijvoorbeeld we hebben een mededeling in plaats van dat we zeggen: 'Denk eens even mee.' Dus dat zou beter kunnen."

Communiceren over organisatiegrenzen heen

Hoewel Medische Zending de belangrijkste actor is voor het verlenen van zorg aan binnenlandbewoners, is Medische Zending voor bijvoorbeeld medicijnen, vliegdiens en geld afhankelijk van andere organisaties en van de overheid. Uit interviews met zorgverleners en beleidsmakers van andere organisaties is gebleken dat zij zich ook actief willen inzetten voor

het verbeteren van de gezondheidszorg in het binnenland. Het is van belang dat verschillende partijen, die iets kunnen betekenen voor de gezondheidszorg in het binnenland, met elkaar om de tafel gaan zitten. Door meer en intensere samenwerkingen aan te gaan, kunnen krachten gebundeld worden. Het volgende citaat van een medewerker van de MAF geeft dit ook aan: “Ik denk dat als je wil wat ervan te maken valt, dat een innige samenwerking, de koppen bij elkaar steken, kan leiden tot dat er net iets meer wordt bereikt dan door onafhankelijke individuen bereikt wordt. Ik geloof in de kracht van samenwerking. Ik geloof erin dat je aan een tafel gaat zitten en dat je met elkaar brainstormt en gaat praten over waar de mogelijkheden liggen. [...] Daarvoor moet iedereen de goede intenties hebben om met elkaar eruit te komen. Ik denk dat onder de gegeven omstandigheden best nog wel wat vorderingen gemaakt kunnen worden.”

Samenwerking met andere organisaties en de overheid is dus belangrijk. Eerder is ook het belang van een goede samenwerking met (toekomstige) donoren, specialistische artsen, het traditionele bestuur en de gemeenschap aangegeven. Het gaat voor Medische Zending dus om het communiceren over organisatiegrenzen heen en het bundelen van diverse krachten. Hierin kunnen op dit moment nog enkele stappen gemaakt worden. Het is van belang om open te communiceren, waarbij partijen respect hebben voor elkaar. Dit blijkt ook uit het volgende citaat van een medewerker van de MAF: “Goede open vragen stellen. En waarderen datgene dat mensen naar voren brengen in plaats van meteen zeggen dat kan niet. Mensen laten spuien, zonder enige vorm van blokkeren. Ook al klinkt het nog zo onzinnig.”

CONCLUSIE

Ons onderzoek richt zich op de vraag: *Hoe kan gezondheidszorg voor Surinamers in het binnenland in tijden van financiële crisis georganiseerd worden?* Om deze hoofdvraag te beantwoorden, worden eerst de drie theoretische en daarna de drie empirische deelvragen beantwoord.

Volgens de literatuur zijn de drie criteria fysieke toegankelijkheid, acceptatie en financiële toegankelijkheid van belang om de publieke waarde gezondheidszorg in afgelegen gebieden te garanderen. Bovendien zijn in de literatuur drie aspecten van een zorgstelsel in afgelegen gebieden het meest van belang. Allereerst gaat het om het organiseren van het medische proces, waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen geïnstitutionaliseerde en niet-geïnstitutionaliseerde methoden van zorgverlening. Ten tweede gaat het om de financiering van gezondheidszorg die zowel publiek als privaat kan zijn. Ten derde kunnen verschillende zorgdiensten aangeboden worden. Zorgdiensten zijn verdeeld in eerste-, tweede- en derdelijnszorg en is er een onderscheid tussen curatieve en preventieve zorg. Tot slot wordt in de literatuur onderscheid gemaakt tussen productinnovaties en procesinnovaties in de zorg. Telemedicine is een belangrijke productinnovatie om zorg in afgelegen gebieden te verbeteren. Het logistiek verbeteren van processen is een procesinnovatie om efficiënter te werk te gaan.

Uit interviews is gebleken dat alle actoren de fysieke toegankelijkheid tot zorg, acceptatie van de zorg en financiële toegankelijkheid van zorg belangrijk vinden. Daarnaast kwam ook de

medisch inhoudelijke kwaliteit als criterium naar boven.

Momenteel wordt in het binnenland van Suriname gebruik gemaakt van zowel geïnstitutionaliseerde als niet-geïnstitutionaliseerde methoden van zorgverlening. De zorg wordt voornamelijk gefinancierd uit publiek geld. Slechts een klein deel van de inkomsten van Medische Zending is afkomstig van donoren. Medische Zending biedt geïntegreerde *Primary Health Care* zorgdiensten. Dit is voornamelijk eerstelijnszorg waarbij de diensten zijn gericht op zowel curatieve als preventieve zorg. Door de financiële schaarste ligt de focus nu meer op curatieve in plaats van preventieve zorg.

Uit interviews blijkt dat Medische Zending gericht bezig is met verschillende initiatieven door te voeren om de gezondheidszorg in het binnenland met zo weinig mogelijk financiële middelen te organiseren. De stichting heeft een structuur waarbij de arts op afstand staat en de gezondheidszorgassistenten het eerste aanspreekpunt zijn voor de binnenlandbewoners. Dit wordt mede mogelijk gemaakt door communicatietechnologieën en dus is sprake van telemedicine. Daarnaast wordt goed gekeken naar hoe logistieke processen zo efficiënt mogelijk gecombineerd kunnen worden. Bovendien zijn uit de interviews nog een aantal andere initiatieven naar voren gekomen. Zo is Medische Zending in beperkte mate bezig met het zoeken naar donoren om de financiering van haar werk mogelijk te maken. Daarnaast worden af en toe specialistische missies naar het binnenland mogelijk gemaakt door een samenwerking tussen specialistische artsen en Medische Zending waarmee de fysieke toegankelijkheid tot zorg voor binnenlandbewoners wordt verlaagd. Medische Zending gaat af en toe in gesprek met de binnenlandbewoners. Toch geven dorpsbewoners aan dat ze het idee hebben dat ze weinig kunnen bijdragen aan de gezondheidszorg, omdat open communicatie hierover niet voldoende aanwezig is. Hieraan kan een bijdrage geleverd worden door meer kansen te creëren voor overleg tussen de lokale bewoners, zodat zij gezamenlijk op zoek kunnen gaan naar mogelijkheden om de gezondheidszorg te verbeteren. Tot slot zou meer gebruik gemaakt kunnen worden van de kracht van samenwerking. Verschillende partijen die actief zijn op het gebied van gezondheidszorg in het binnenland, hechten dezelfde waarde aan het verlenen van zorg. Uit interviews is gebleken dat meer gehaald kan worden uit bepaalde samenwerkingsverbanden en op deze manier krachten gebundeld kunnen worden.

Voor de beantwoording van onze hoofdvraag kan geconcludeerd worden dat het systeem van Medische Zending erop gericht is om de gezondheidszorg voor Surinamers in het binnenland te organiseren met zo weinig mogelijk financiële middelen. Momenteel zijn nog minder middelen beschikbaar en is het van belang dat verschillende partijen samenwerkingen aangaan om de verschillende krachten te bundelen. Dit kan door samenwerkingen aan te gaan op het gebied van financiering, met specialistische artsen, met de lokale gemeenschap en door om de tafel te gaan zitten met andere betrokken organisaties. Op die manier kan gezondheidszorg met nog minder middelen georganiseerd worden.

TOT BESLUIT

Het is van belang dat alle Surinamers toegang hebben tot adequate gezondheidszorg. In het binnenland van Suriname is dit echter om verschillende redenen lastiger te realiseren. Deze opgave wordt moeilijker wanneer sprake is van financiële schaarste en dus nog minder financiële middelen beschikbaar zijn. Ons onderzoek focust zich op hoe de publieke waarde gezondheidszorg georganiseerd kan worden met zo weinig mogelijk financiële middelen en kan daarmee meedenkrichtingen geven aan partijen die zich bezighouden met de gezondheidszorg in het binnenland.

Medische Zending is de belangrijkste organisatie als het gaat om het creëren van de publieke waarde gezondheidszorg in het binnenland. Toch zijn er vele organisaties die het ook van groot belang vinden dat goede gezondheidszorg georganiseerd wordt. Op dit moment zijn de beschikbare middelen voor de gezondheidszorg in het binnenland schaars. Om deze publieke waarde te kunnen blijven creëren is het van belang dat betrokken partijen de krachten bundelen door samenwerkingen aan te gaan op diverse gebieden. Dit kan door meer samen te werken met specialistische artsen, de lokale gemeenschap en andere organisaties die zich inzetten voor gezondheidszorg in het binnenland. Door open te communiceren over organisatiegrenzen heen kan op zoek gegaan worden naar wat diverse betrokken partijen kunnen betekenen voor Medische Zending en voor elkaar. Bovendien dragen deze samenwerkingen bij aan meer draagvlak onder verschillende actoren. Dit is van belang voor het creëren van publieke waarden. Ook kan op zoek gegaan worden naar samenwerkingen op het gebied van financiering door gebruik te maken van donaties en projectfinancieringen. Dit wordt makkelijker door een organisatorische innovatie. Door het werk van Medische Zending op te delen in verschillende deelprojecten, kan gericht naar financierders worden gezocht.

Bovendien is ons onderzoek wetenschappelijk relevant. Een toevoeging van ons onderzoek is namelijk dat het perspectief van de zorgafnemers, ofwel de binnenlandbewoners, is meegenomen. In ons onderzoek is gestreefd naar het geven van een stem aan de binnenlandbewoners, ondanks de taal- en cultuurverschillen die wij hebben ervaren bij het doen van ons onderzoek.

Wanneer verschillende betrokken partijen op het gebied van gezondheidszorg in het binnenland de krachten bundelen, kan gerealiseerd worden dat de publieke waarde gezondheidszorg gecreëerd wordt met minder financiële middelen.

Wie slim is, moet ook sterk zijn

Over de onderwijs carrières van Marronstudenten uit het binnenland van Suriname.

DOOR JUSTIEN DINGELSTAD, L'OREAL BRIELLE, MIRTHE DE KOK

Handwritten notes on a chalkboard:

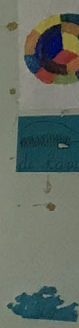
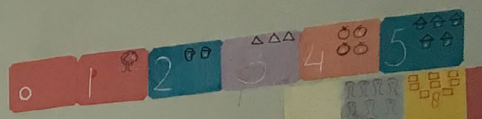
Som 1 Maak de afby sommen

64	+10	134	-10	94	-10
164	+20	254	-20	454	-20
364	+30	384	-30	754	-30
564	+40	524	-40	1054	-40
764	+50	674	-50	1354	-50

Som 2 Maak 5 sprongen van 10

A. 35
B. 20
C. 11
D. 5
E. 3

Ik vermag alle dingen in Hem die mij kracht geeft helpen en 4:13
Vrijdag 16 dec
kerst dinee

Suriname bestaat naast de stadsdistricten, waarvan Paramaribo de belangrijkste is, voornamelijk uit het dunbevolkte en uitgestrekte binnenland. In dit gebied met tropisch regenwoud bevinden zich langs de rivier dorpen waar Marronstammen en inheemse stammen wonen (Dalhuisen et al., 2007, pp.9-10). Marrons zijn de nakomelingen van slaafgemaakten die de plantages ontvluchtten en zich vestigden in het binnenland. Daar bouwden zij een zelfstandig bestaan op, zonder veel contact met de buitenwereld (Dobbeleir et al., 2008, p.12). Met 21,7 procent van de bevolking vormen de Marrons tegenwoordig de tweede etnische groep van Suriname (Algemeen Bureau voor de Statistiek Suriname, 2014, p.42). De grootste stammen binnen de Marrongemeenschap zijn de Saramaccaners en de Aucaeners (Dalhuisen et al., 2007, p.72), die elk hun eigen stamtaal hebben: het Saramaccaans en het Aucaans. De leef- en woonsituatie in de Marrondorpen is erg verschillend van die in Paramaribo; er is vaak geen elektriciteit, geen stromend water, beperkte zorgverlening, een lager onderwijsniveau en er wordt vrijwel alleen de stamtaal gesproken. Men woont in primitieve huizen of hutten en is zelfvoorzienend, door het verbouwen van rijst en cassave en door vissen en jagen. De Marronstammen hebben daarnaast eigen bestuur, rechtspraak, sociale structuren en geloof (Dalhuisen et al., 2007, pp.71-76). Veel dorpsbewoners hebben geen of alleen basisonderwijs genoten, omdat de dorpen vaak enkel een lagere school hebben en voor vervolgonderwijs op Paramaribo aangewezen zijn (Sitaldin et al., 2011, p.6).

Tijdens de binnenlandse oorlog tussen 1986 en 1992 zijn veel Marrons op de vlucht geslagen en is grote schade aangericht aan de dorpen (Scholtens, 1994, pp.121-127). Tot ver in de jaren negentig waren veel schoolgebouwen verwoest en was er een groot leerkrachtentekort (Scholtens, 1994, p.145; Kroon & Yagmur, 2012, p.25). De overheid voerde als oplossing de zogenaamde Boslandakte in, een opleiding van slechts zes maanden, waarmee men alleen op scholen in het binnenland les mocht geven (Dalhuisen et al., 2007, p.77). Deze opleiding was te kort om leerkrachten veel inhoudelijke kennis, didactische vaardigheden en een goede beheersing van de officiële onderwijstaal Nederlands mee te geven. Deze leerkrachten gingen vervolgens lesgeven in het binnenland, waar kinderen vaak alleen de stamtaal spreken en het Nederlands vrijwel niet verstaan. De meeste vallen derhalve (deels) terug op de lokale stamtaal of, als ze die niet beheersen, het Sranan Tongo, de informele taal die verschillende etnische groepen in Suriname gebruiken om onderling te communiceren (Sitaldin et al., 2011, p.5). Het gevolg hiervan is dat kinderen gebrekkig Nederlands leren en moeite hebben met de Nederlandstalige leermaterialen en eindtoets. In schooljaar 2013-2014 zakte bijvoorbeeld 68 procent van de leerlingen van het grootste binnenlanddistrict (Sipaliwini) voor de eindtoets (Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur Suriname, 2014). Dit kan leiden tot een taalbarrière, wat problematisch is omdat het Nederlands een vereiste is voor vervolgscholing en om goed te kunnen functioneren in de maatschappij (Sitaldin et al., 2011, p.6). Het gaat hierbij wel altijd om 'Surinaams-Nederlands', het gesurinamiseerd Nederlands dat gesproken wordt in Suriname (De Bies, 2009, p.xiii).

Bovengenoemde factoren maken het voor Marronkinderen niet gemakkelijk om na de basisschool verder te studeren: ze moeten niet alleen slim, maar ook sterk zijn. Voor vervolgonderwijs dienen zij op jonge leeftijd te verhuizen naar de stad of dagelijks een lange reis te maken naar de dichtstbijzijnde school. Deze overgang naar de stad is groot omdat

het leven er zo verschilt van dat in het binnenland. Bovendien kampen ze met allerlei (taal) achterstanden. Desondanks weten sommige Marronkinderen deze moeilijkheden te overkomen en uiteindelijk het hoogste onderwijsniveau te bereiken: de Anton de Kom Universiteit van Suriname. Dit onderzoek gaat over de weg die deze studenten moesten afleggen. Het richt zich op de moeilijkheden die zij tijdens hun onderwijs carrière tegenkwamen, op hoe zij hiermee omgingen en op wat hen daarbij heeft geholpen. De onderzoeksvraag luidt: *Welke taal- en cultuurbarrières hebben Marronstudenten van de Anton de Kom Universiteit van Suriname, die hun basisonderwijs in het binnenland hebben genoten, ervaren tijdens hun onderwijs carrière en hoe zijn zij hiermee omgegaan?* Het onderzoek poogt hiermee inzicht te verschaffen in deze problematiek, zodat men van de succesverhalen van deze studenten kan leren en om het voor de generaties na hen gemakkelijker te maken. Dit artikel is als volgt opgebouwd: allereerst worden enkele methodologische keuzes verantwoord en worden de theoretische concepten uiteengezet, daarna worden de bevindingen weergegeven en geanalyseerd en tot slot volgen de conclusie en het besluit.

ONDERZOEKSWIJZE

De dataverzameling voor dit onderzoek verliep middels interviews door de drie onderzoekers (twee uit Nederland en één uit Suriname). Getracht is om de mogelijk cultureel en historisch gevoelige positie van de Nederlanders in Suriname zoveel mogelijk op te vangen door de aanwezigheid van de Surinaamse onderzoeker. Zij introduceerde de interviews steeds, waarmee het vertrouwen van respondenten werd gewekt. Gesproken is allereerst met zes Marronstudenten aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname, die hun basisonderwijs in het binnenland hebben genoten, en daarnaast met acht 'experts' op gebied van ofwel het Surinaamse onderwijssysteem ofwel taal. Een volledige respondentenlijst is verderop te vinden. In de tekst worden studenten bij (wegens privacyredenen gefingeerde) naam genoemd en wordt naar experts zo veel mogelijk verwezen aan de hand van hun functie of organisatie. Om de persoonlijke levensverhalen van de studenten te achterhalen, zijn de interviews gebaseerd op de methode van *life history interviewing* (Jovchelovitch & Bauer, 2000, p.4). Respondenten krijgen hierbij de ruimte om zelf te kiezen welke gebeurtenissen, ervaringen en gevoelens zij willen vertellen en welke dus belangrijk voor hen zijn (Atkinson, p.125). Deze methode past goed bij dit onderzoek, omdat zij zich leent voor het achterhalen van de subjectieve beleving van respondenten (Goodson, 2001, p.131).

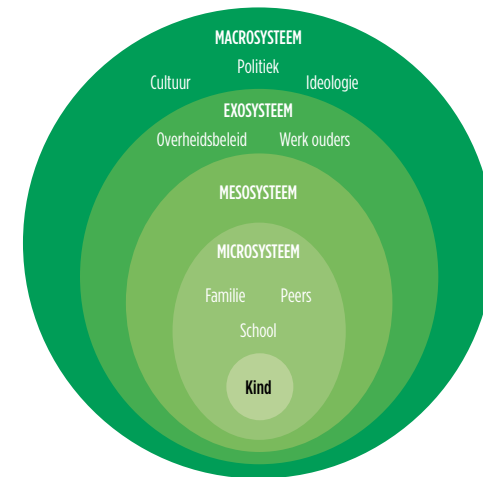
EERDER ONDERZOEK

Om de taal- en cultuurbarrières in perspectief te plaatsen en beter te kunnen begrijpen wordt gebruik gemaakt van het ecologisch systeemmodel, dat de ontwikkeling van een kind in relatie met zijn of haar sociale omgeving bekijkt. Ook het begrip *agency* wordt uitgewerkt, om het omgaan met barrières en het gebruiken van hulpbronnen te verklaren. Tot slot worden de huidige theoretische inzichten rondom taalverwerving en taalbarrières kort besproken, omdat dit vermoedelijk de grootste barrière voor Marronkinderen is.

HET KIND ALS ONDERDEEL VAN VIER SYSTEMEN

Zoals toegelicht in de inleiding ervaren de studenten waarschijnlijk voornamelijk barrières door invloeden vanuit hun omgeving. Om dit overzichtelijk in kaart te brengen wordt gebruik gemaakt van het ecologisch systeemmodel van Bronfenbrenner (1979), dat de persoonsontwikkeling van kinderen beschouwt vanuit de relatie met hun omgeving (Bronfenbrenner & Morris, 1998). In het model worden vier concentrische systemen onderscheiden: microsysteem, mesosysteem, exosysteem en macrosysteem. Deze vier beïnvloeden elkaar omdat alle kleinere systemen fungeren binnen de grotere systemen waarvan zij onderdeel zijn. Om de ontwikkeling van kinderen – en de barrières en hulpbronnen die daarbij een rol spelen – goed te begrijpen, dienen alle vier de niveaus meegenomen te worden (Woolfolk et al., 2013, p.90). Kinderen zijn allereerst zelf een microsysteem en daarnaast onderdeel van een aantal andere microsystemen, welke bestaan uit verschillende instituties waarmee zij meestal dagelijks in aanraking komen (Bronfenbrenner, 1979, p.22). Binnen deze instituties – bijvoorbeeld het gezin, de school en *peers* – vindt interactie plaats en gaan jongeren interpersoonlijke relaties aan. Rondom het microsysteem bevindt zich het mesosysteem, dat bestaat uit de relaties tussen de verschillende instituties. Het gaat dan bijvoorbeeld om de relatie tussen gezin en school of tussen school en peergroep (Van der Mooren, 2006, p.18). De laag om het mesosysteem heen is het exosysteem, met instituties waaraan jongeren geen actieve deelname hebben, maar die hen wel direct beïnvloeden (Bronfenbrenner, 1979, p.25). Voorbeelden hiervan zijn het werk van ouders en het overheidsbeleid (Van der Mooren, 2006, p.9). De laatste laag wordt gevormd door het macrosysteem, dat bestaat uit grote, ongreepbare patronen die bestaan in de samenleving als geheel (Bronfenbrenner, 1979, p.26). Het gaat hier bijvoorbeeld om cultuur, ideologie en politiek (Van der Mooren, 2006, pp.18-19).

Figuur 1. Het ecologisch systeemmodel van Bronfenbrenner

Deze vier systemen bepalen de dagelijkse praktijk waarbinnen kinderen leven en beïnvloeden daarmee hun ontwikkeling. De barrières die Marronstudenten tijdens hun onderwijs carrière hebben ervaren kunnen in de verschillende systemen van het model geplaatst worden: sommige barrières bevinden zich op microniveau, andere op mesoniveau of op nog hogere niveaus. Later wordt hier verder op ingegaan.

IEDEREEN HEEFT PERSOONLIJKE HULPBRONNEN

Omdat barrières verschillen in hoe zij zich voordoen aan kinderen, kunnen kinderen er op verschillende manieren mee omgaan. Ze hebben tot op een bepaalde hoogte keuzevrijheid om zelf te bepalen hoe zij omgaan met deze barrières. Dit sluit aan bij het idee van *agency*, de bewuste keuzeruimte die men heeft in hoe om te gaan met invloeden uit de omgeving (Oliver, 1991, p.148; Seo and Creed, 2002, p.223; Garud et al., 2007, p.961). In hun reacties op de barrières die zij tegenkomen maken studenten gebruik van verschillende hulpbronnen. Ieder kind beschikt namelijk over een persoonlijke *toolkit*, met een specifieke combinatie van hulpbronnen die iemand tot zijn of haar beschikking heeft.

WANNEER THUISTAAL EN SCHOOLTAAL VERSCHILLEN

Zonder Nederlands te spreken kunnen kinderen de eindtoets vaak niet halen of niet goed functioneren in de stad. De verwachting is daarmee dat de taalbarrière een van de grootste moeilijkheden tijdens de onderwijs carrière van Marronkinderen zal zijn. Zij spreken namelijk vaak een andere thuistaal dan de onderwijstaal, waardoor zij een nieuwe taal moeten leren wanneer ze naar school gaan. Dit kan grote gevolgen hebben, zoals laaggeletterdheid, voortijdig schoolverlaten en een gebrek aan ontwikkeling (Mackenzie & Walker, 2014, p.3). De literatuur maakt onderscheid tussen verschillende soorten taalvaardigheden, waaronder informele taalvaardigheden (voor simpele, dagelijkse gesprekken) en onderwijstaalvaardigheden (een uitgebreid vocabulaire, (technische) schrijfvaardigheden, discussiëren, analyseren, presenteren etc.) (Baker, 2011, p.11; Faraclas et al., 2013, pp.35-36). Uit onderzoek blijkt dat een nieuwe taal het best kan worden verworven door taalvaardigheden vanuit de moedertaal over te zetten in dezelfde taalvaardigheden in een nieuwe taal. Het verwerven van informele taalvaardigheden in een nieuwe taal kan dus het best door voort te bouwen op de informele taalvaardigheden in de moedertaal. En onderwijs taalvaardigheden in een nieuwe taal verwerven kan het best door eerst onderwijs taalvaardigheden in de moedertaal te verwerven (Faraclas et al., 2013, p.37). Dit verklaart waarom kinderen die meteen onderwijs krijgen in een voor hen nieuwe taal vaak achterstand oplopen; zij hebben slechts gebrekkige onderwijs taalvaardigheden in de moedertaal, omdat deze taal niet als onderwijstaal gebruikt wordt maar alleen voor informele situaties. De onderwijstaalvaardigheden in de nieuwe taal blijven echter ook achter, omdat studenten deze vaardigheden niet eerst in hun moedertaal hebben verworven. Dit wordt nog versterkt door het ontbreken van informele vaardigheden in de nieuwe taal, waardoor er te weinig basis is om op voort te bouwen (Faraclas et al., 2013, p.37). Deze situatie doet zich ook voor in het binnenland van Suriname waar het Nederlands de onderwijstaal is, maar de kinderen de stamtaal als moedertaal spreken. Tweektalig onderwijs (in ieder geval gedurende de eerste jaren onderwijs) kan daarom een oplossing vormen voor dit probleem (Mackenzie & Walker, 2014, p.6).

BEVINDINGEN

Uit de interviews met de studenten bleek dat zij elk een andere combinatie aan moeilijkheden hebben ervaren en ook andere hulpbronnen hebben ingezet om deze te overwinnen. Desondanks bleken er tien duidelijke barrières en negen hulpbronnen te bestaan. Deze worden hieronder kort besproken, op volgorde van hoeveel studenten de betreffende barrière of hulpbron noemden.

BARRIÈRES TIJDENS DE ONDERWIJSCARRIÈRES

Een eerste barrière die door alle studenten werd ervaren, is taal. De studenten spraken thuis een andere taal dan Nederlands en waren dit dan ook niet machtig toen ze naar de basisschool gingen. Hoewel de formele onderwijstaal in Suriname het Nederlands is, werden bij vijf studenten de lessen in het binnenland geheel of gedeeltelijk verzorgd in de lokale stamtaal of het Sranan Tongo. Ook meerdere experts bevestigden dat het overheidsbeleid in praktijk onuitvoerbaar is, omdat kinderen hun leerkrachten wel moeten begrijpen om iets te kunnen leren. Bovendien spraken veel leerkrachten zelf ook gebrekkig Nederlands, omdat zij alleen een Boslandakte-opleiding hadden. Jemima vertelde dat ze Nederlandse zinnen vaak alleen leerden opzeggen tijdens de lessen: “Ik leerde gewoon alles uit het hoofd, niet dat ik het echt begreep.” De lesmaterialen en toetsen in het binnenland zijn echter wel Nederlandstalig en veel studenten vonden vooral de landelijke eindtoets ter afsluiting van de basisschool (vergelijkbaar met de Citotoets) erg lastig: “We kregen les in het Saramaccaans en bij de repetitie raakten we dan geconfronteerd met het Nederlands, en dan had je een probleem” (Jemima). De overgang naar Nederlandstalig vervolgonderwijs in de stad was voor bijna alle studenten lastig door hun taalachterstand. Zo vertelde Vanessa: “De eerste repetitie had ik gewoon een twee, omdat ik dingen niet begreep, dat was echt moeilijk.”

Ook de barrière van de overgang van binnenland naar stad werd door alle studenten genoemd. Dit was een moeilijke en overweldigende periode voor hen: “Die kinderen hebben wel last als ze naar de stad komen: je valt erbuiten, je ziet er anders uit, je hebt andere gewoonten, dus ja je bent anders” (medewerker Stichting Projecten). Dagen in het binnenland bestonden uit school, spelen, sporten en helpen op het kostgrondje of in het huishouden. In de stad is dit anders en was veel onbekend. “Na school moest je alles zelf ontdekken. [...] Ik dacht ‘alle bussen brengen je naar huis’, maar ik stapte in de verkeerde bus en durfde niemand te vragen want ik kon geen Nederlands”, aldus Vanessa. Zij en Grace vertelden dat zij er in deze situaties vaak alleen voor stonden, omdat zij vrijwel niemand in de stad kenden, wat het extra moeilijk maakte.

Een derde barrière die alle studenten beaamden is dat het onderwijsniveau in het binnenland lager was dan in de stad. Een mogelijke verklaring hiervoor is de (inmiddels afgeschafte) Boslandakte, waarmee sommige leerkrachten in het binnenland les gaven. Grace legde dit uit: “Hier [in de stad] zijn heel veel leerkrachten, maar om je luxe leven in de stad te laten, dat willen veel niet. Dus daarom gingen ze mensen die misschien tot aan de zesde klas [basisschool] hadden gestudeerd een kleine opleiding geven [de Boslandakte] en die konden dan lesgeven in het binnenland. Want het ging heel slecht daar: er waren geen leerkrachten en de scholen

waren kapot door de oorlog.” Naast een lager onderwijsniveau was er volgens meerdere studenten en experts vaak ook gebrek aan continuïteit: leerkrachten waren soms weken afwezig als zij voor medische behandeling of familiebezoek naar de stad trokken, en keerden niet altijd terug. “Er was een periode waar maar vier leerkrachten die hele school moesten draaien. [...] Dan was er een tussendeur bij de klassen en dan stond ze daar om controle te hebben over bijna zestig leerlingen” (Joel). De medewerker van de lerarenopleiding gaf bovendien aan dat vaak jonge, onervaren leerkrachten naar het binnenland gestuurd worden, omdat ervaren leerkrachten weigeren en scholen in de stad vaak al verzadigd zijn. Het niveauverschil viel de meeste studenten pas op in de stad: “Ik heb het opgemerkt bij m’n nichten uit de stad, want in de vakantie kwamen we bij elkaar en dan spraken we over schoolwerk en dan zag ik dat zij voorliepen [...], dat vind ik heel erg” (Aisa).

Alle studenten gaven aan ook groepsdruk als negatieve kracht of barrière te hebben ervaren. Een eerste vorm hiervan betreft de taal die in de klas onderling gesproken werd. Jemima vertelde: “We waren gewoon bang om Nederlands te praten, we lachten elkaar uit.” Een tweede vorm is het gevaar van negatieve beïnvloeding van peers in de stad. Volgens Giovanni juttten kinderen elkaar vaak op om het ‘verkeerde pad’ te kiezen: “Soms zijn ze [kinderen uit het binnenland] terecht gekomen in een milieu waar mensen anders geschoold zijn: ze houden van roken, ze houden niet van school. [...] En voor je het weet raak je gedemotiveerd en ga je de school verlaten.” Zeker wanneer je alleen naar de stad komt, geld nodig hebt en moet omgaan met de cultuurschok is het moeilijk hiertegen weerstand te bieden, zo beaamde ook Grace.

Een vijfde barrière die de onderwijscarrières van alle zes de studenten bemoeilijkte is de gebrekkige faciliteiten in het binnenland. Studenten en experts gaven aan dat het soms lastig kon zijn de school te bereiken wegens slechte infrastructuur. Zo zei Aisa: “Er waren gevallen dat de weg kapot was en je gewoon twee weken thuis bleef.” Veel studenten hadden daarnaast geen stroom thuis, waardoor er ‘s avonds geen licht was om huiswerk te maken. Bij Giovanni was er bovendien een tekort aan schoolboeken en oefenboekjes voor de eindtoets. Het schoolhoofd uit het binnenland herkende dit: “De boeken zijn nog niet allemaal gekomen [...] en we kunnen ze niet kopiëren omdat er geen stroom is en de batterijen [van het aggregaat] zijn gestolen.”

Bijna alle studenten gaven aan geen of weinig voorlichting gehad te hebben over de mogelijkheden tot doorstuderen (barrière zes). “Alleen de stof die behandeld moet worden die krijg je, maar geen informatie over wat je verder in je studier carrière kan doen”, aldus Grace. Zij deden hierdoor vaak minder hun best op school, omdat ze pas later leerden wat studeren écht inhoudt en wat je ermee kunt bereiken. Daarnaast wisten zij weinig over het leven in de stad en hoe zij zich daar konden ontwikkelen, wat volgens Vanessa de cultuurschok vergrootte: “In het binnenland moet de vrouw voor de man zorgen en de mannen moeten altijd het beste. En [in de stad] zie je: het kan gewoon anders, we kunnen alles samendoen.” Giovanni was wel gewaarschuwd voor de grote overgang: “Onze leerkrachten hadden ons dit al voorgehouden. We zouden tegenslagen tegenkomen, maar ze hebben ons gezegd dat we nooit bang moeten zijn. Vandaar dat ik niet bang was.”

Een zevende barrière, waarmee vier studenten te maken kregen, is negatieve stereotypering.

Aisa vertelde: “Als je van het binnenland komt heeft men echt het idee van je weet niks, je gebruikt lidwoorden verkeerd, je bent dom, je bent achterlijk. Dat is echt wat ze van ons denken.” Negatieve stereotypering begint vaak al bij hun leerkrachten op de basisschool. De medewerker van de lerarenopleiding vertelde dat zij vanuit de opleiding vaak al meekrijgen: “Je moet niet te veel van die kinderen verwachten, want ze zijn van het binnenland.” Giovanni gaf aan zelfs op de universiteit nog gediscrimineerd te worden: “Ik heb het wel meegemaakt op de universiteit ook: soms willen mensen niet met me samenwerken, soms als ik langslow zie ik dat mensen bang kijken dat ik misschien hun tas ga pakken en ga wegrennen.” Volgens de studenten moet je erg sterk zijn om je hierdoor niet te laten ontmoedigen.

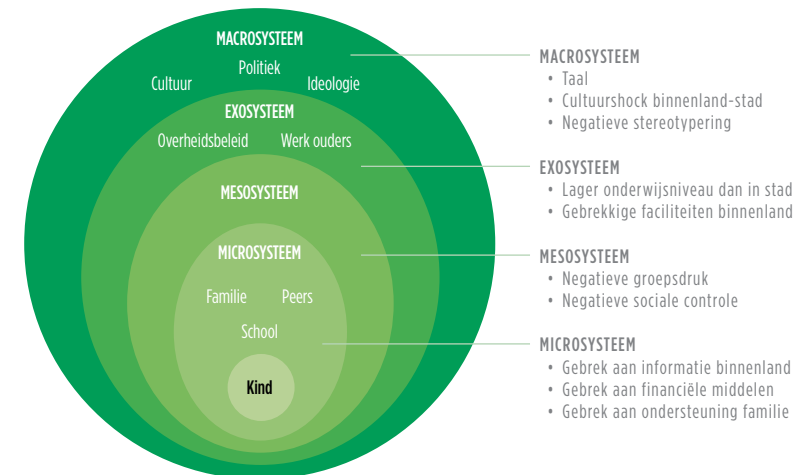
Voor drie studenten vormde geldgebrek een belemmering (barrière acht). Zij kregen weinig of niks van hun ouders en moesten zelf gaan werken, wat soms problemen opleverde: “Werken en studie was een tijdje echt zwaar. Toen ben ik even gestopt [met studeren], maar het is uiteindelijk wel gelukt” (Aisa). Daarbovenop komt de enorme overgang van het binnenland waar men meestal zelfvoorzienend is, naar de stad waar alles geld kost. “Daar heb je mogelijkheden om te planten en te jagen, hier in de stad moet je geld hebben. In het binnenland gaat het niet zo zeer om geld”, legde Grace uit.

Jemima en Vanessa ervoeren een gebrek aan ondersteuning vanuit hun familie als barrière. Hun ouders stimuleerden hen niet altijd om hun best te doen op school en Nederlands te leren, vaak omdat zij zelf ook niet geschoold waren. Zij hadden andere normen en waarden, waardoor zij school minder belangrijk vonden: “Mijn tante zei van nee, jij kan gewoon in het binnenland blijven, een man nemen en dan ben je klaar” (Vanessa). Daarnaast vertellen experts dat ouders soms hele dagen moeten werken, alleenstaand zijn of zelf nog tiener zijn, wat het ondersteunen van hun kinderen bemoeilijkt. Jemima en Vanessa moesten bijvoorbeeld vaak helpen in de huishouding en op het kostgrondje, waardoor ze minder tijd hadden om huiswerk te maken. “Ik had echt gehoopt dat het beter was vroeger, want voor mij was het echt moeilijk om hier [op de universiteit] te komen. [...] Dan was ik misschien veel verder nu”, zei Vanessa. Een laatste barrière die zowel studenten als experts noemden is dat scholen in het binnenland vaak te maken hebben met een sterke sociale controle vanuit de gemeenschap. Aisa legde uit: “In het binnenland is het meestal zo: die ouders kennen de leerkrachten, [...] dus dan komt die moeder gewoon op school van ‘je hebt mijn dochter onheus behandeld’, [...] waardoor die leerkracht denkt ‘laat maar, jullie zoeken het maar uit’ en op een gegeven moment gedemotiveerd raakt.” Dit kan volgens haar ten koste gaan van de onderwijskwaliteit, wanneer leerkrachten kinderen alleen maar tevreden wilden houden om klachten van ouders te voorkomen.

BARRIÈRES IN HET ECOLOGISCH SYSTEEMMODEL

Bovenstaande beantwoordt het eerste deel van de onderzoeksvraag: het zet uiteen welke barrières Marronkinderen ervaren. Benadrukt moet worden dat de barrières met elkaar verweven zijn en elkaar beïnvloeden. Studenten ervoeren ze vaak niet als losse obstakels, maar als een geheel aan ‘tegenwerkende kracht’. Om de barrières beter te kunnen duiden plaatst onderstaande figuur ze in de verschillende niveaus van het ecologisch systeemmodel. Barrières die zich voordoen binnen het gezin of de school bevinden zich logischerwijs in het microsysteem.

Barrières die voortkomen uit de wisselwerking tussen verschillende microsystemen zitten op het mesoniveau. De barrières op deze twee laagste niveaus doen zich vaak dagelijks voor en zijn relatief concreet. Hoe groter het systeem waarbinnen barrières zich voordoen, hoe verder deze afstaan van een kind en hoe ongrijpbaarder ze zijn. In het exosysteem zitten bijvoorbeeld de barrières in instituties waar kinderen geen actieve deelname aan hebben, maar die hen wel direct beïnvloeden. Barrières op niveau van de gehele Surinaamse samenleving behoren tot slot tot het macrosysteem. Dit zijn vaak diepgewortelde patronen in de maatschappij, die lastig te overwinnen zijn.

Figuur 2. Barrières als onderdeel van het ecologisch systeemmodel

HULPBRONNEN VOOR IN DE TOOLKIT

Marronkinderen uit het binnenland die willen doorstuderen zijn vaak genooddaakt naar Paramaribo te verhuizen, omdat er geen middelbare scholen (op reisafstand) zijn. Opvang in de stad is derhalve een belangrijke hulpbron, die alle studenten uit dit onderzoek ter beschikking hadden. “De kinderen uit het binnenland moeten wel een internaat hebben in de stad of familie. Want als je hier komt en je hebt niemand om je op te vangen, dan ga je terug” vertelde Grace. Jemima, Vanessa, Giovanni en Aisa konden bij familie in de stad inwonen en de

ouders van Grace en Joel zijn met hen meeverhuisd naar de stad. De medewerker van Stichting Projecten vertelde dat wanneer dit niet mogelijk is er ook nog internaten zijn, die soms zelfs volledig gefinancierd worden door de kerkgemeenschap. Een laatste optie voor verblijf in de stad is het tegen kost en inwoning komen werken in het huishouden van onbekenden. De kans op een slechte behandeling en uitbuiting is dan echter groot en ook in internaten wordt helaas niet altijd even goed met kinderen omgegaan, zo vertelden Vanessa en een expert.

De studenten gaven allemaal aan dat hun eigen doorzettingsvermogen en motivatie hen enorm heeft geholpen (hulpbron twee). Vanessa zei: “Ik had het denk ik gewoon in me, van nee ik wil écht wat worden. Ik ben ook naar de stad gekomen met wat anderen, en die zijn gewoon terug gegaan naar het binnenland.” Vaak kwam dit omdat zij al jong wisten dat ze verder wilden studeren en hogerop wilden komen in de maatschappij. Zij oefenden dan bijvoorbeeld extra met schoolwerk en Nederlands, door bibliotheekboeken te lenen of bewust Nederlandstalige gesprekspartners op te zoeken. “De dingen die ik wil bereiken die waren altijd in mijn hoofd. Dus ook al is het moeilijk, ga door, *don't give up*. Er was altijd mijn motivatie” (Aisa).

Vijf studenten noemden de hulpbron van het hebben van iemand in de directe omgeving (vaak familie) die hen konden helpen om sneller Nederlands te leren. “Ik was elke vakantie bij mijn oom in de stad en ik was daar verplicht Nederlands te praten” aldus Aisa. Vaak namen deze mensen ook echt de tijd om samen met hen de taal te oefenen, zoals bij Grace: “Mijn vader kan Nederlands. Hij is [in de stad] tot aan de zesde klas gegaan. Dus hij heeft me vaak geholpen met huiswerk, zo begreep ik dingen beter.”

Een andere hulpbron waarover vijf studenten vertelden is dat zij extra motivatie tot doorstuderen haalden uit hun wens om de situatie in het binnenland te verbeteren voor de generaties na hen: “Ik wil graag onderwijskundige worden zodat ik kan meehelpen met het oplossen van onderwijsproblematieken [in het binnenland]” vertelde Grace. Hoewel dit ideaal studenten veel kracht kan geven, is het volgens experts in praktijk vaak lastig om terug te gaan naar het binnenland, omdat er weinig werk is. Ook Vanessa zag dit in: “Ik zou wel terug willen als er werk is. Maar als je geen leerkracht, gezondheid-assistent of arts bent is er verder geen werk voor je in het binnenland”.

Ondersteuning van familie is de vijfde hulpbron, die tevens door vijf studenten genoemd werd. De families van Grace en Joel verhuisden bijvoorbeeld mee naar Paramaribo. Bij andere studenten spoorde de familie aan tot studeren en hun best doen: “Mijn moeder zegt ook van ‘hou vol Aisa, ga door, je hebt nog maar één jaar’”. Daarnaast werden studenten soms geholpen met schoolwerk, ofwel persoonlijk, ofwel middels het regelen van bijlessen, zoals bij Jemima: “Op een gegeven moment hadden ze [mijn oom en tante] het een beetje druk en stuurden ze me naar bijles, en voor ik het wist was ik de beste in rekenen.” Tot slot kregen sommige studenten ook financiële steun van hun familie, om hun studie en levensonderhoud van te betalen.

Extra aandacht in de klas van leerkrachten vormde voor vier studenten een hulpbron. Zij leerden hierdoor sneller en deden meer hun best. Ook in de stad kregen sommigen extra

aandacht om hun taalachterstand sneller weg te werken: “Ik kreeg wel extra aandacht, omdat ze mij altijd beurten gaven enzo. Ik wilde niet altijd meedoen omdat ik me schaamde dat ik misschien fouten ging maken, maar zo stimuleerden ze me”, aldus Jemima.

Vier studenten gaven aan hun religie of God als belangrijke hulpbron te zien: “Om eerlijk te zijn is het God die me altijd geholpen heeft, dat ik niet afgewezen was of werd. Ik bad altijd, elke ochtend voor ik naar school ging: Heer, geeft U me de wijsheid, geeft U me de kracht, de inzet en de kennis om dit te doen. En het is gelukt. Het is me elk jaar weer gelukt” vertelde Jemima. Daarnaast leert de kerkgemeenschap kinderen discipline aan en heeft zij soms plekken in internaten in de stad waar Marronkinderen terecht kunnen.

Bewijsdrang werd door drie studenten aangedragen als hulpbron. Zij werden geconfronteerd met de lage verwachtingen die mensen soms van hen hadden, veelal door negatieve stereotypering over mensen uit het binnenland. Dit gaf hen echter juist kracht om te bewijzen dat dit onterecht is. Giovanni vertelde bijvoorbeeld: “Toen haalde ik een acht voor mijn presentatie en kreeg ik een stevig applaus daarvoor, omdat men dat niet van een student uit het binnenland verwachtte. En zo kreeg ik dan weer motivatie om te bewijzen dat ik het wel kan.”

Een laatste hulpbron, die alleen Giovanni heeft ervaren, is het hebben van een rolmodel. “Toen ik in het binnenland zat kwam de broer van mijn leerkracht, hij is arts. En ik zag: hij kan zo veel betekenen voor Suriname en de mensen in het binnenland. Ik heb gezien hoe mensen [in het binnenland] bepaalde ziekten moeten ontberen en soms zijn er geen adequate medicijnen. [...] En die motivatie kreeg ik toen: als ik groter ben, ga ik arts worden, om mensen te helpen.” Veel andere studenten gaven daarnaast aan zelf een rolmodel te (willen) zijn voor de generaties na hen.

PERSOONLIJKE TOOLKIT MET HULPBRONNEN

Bovenstaande negen hulpbronnen vormen het gereedschap waarmee de *toolkit* van Marronstudenten gevuld kan worden. Omdat iedereen andere hulpbronnen ter beschikking heeft, verschilt de inhoud van de *toolkit* per persoon. Wel geldt: hoe meer hulpbronnen, hoe beter. De afbeelding hieronder geeft de hulpbronnen per student weer. Hiermee is dan het tweede deel van de hoofdvraag beantwoord, namelijk hoe Marronstudenten omgingen met de barrières die zij tegenkwamen. Binnen de agency die studenten hebben ten opzichte van barrières zetten zij hulpbronnen uit hun persoonlijke toolkit in om deze barrières te slechten.

Hulpbronnen	Jemima	Vanessa	Giovanni	Grace	Aisa	Joel
Opvang in de stad	X	X	X	X	X	X
Doorzettingsvermogen en motivatie	X	X	X	X	X	X
Nederlandssprekenden in omgeving	X	X		X	X	X
Situatie binnenland willen verbeteren	X	X	X	X	X	
Ondersteuning van familie	X	X		X	X	X
Extra aandacht in de klas	X		X		X	X
Religie	X	X			X	X
Bewijsdrang		X	X			X
Rolmodellen			X			

Tabel 1. Hulpbronnen per student

ANALYSE

Het voorgaande hoofdstuk formuleerde een antwoord op de hoofdvraag van dit onderzoek, door in te gaan op de barrières die studenten ervoeren tijdens hun onderwijscarrières en de hulpbronnen die hen hielpen hiermee om te gaan. Dit hoofdstuk zal verder gaan dan deze beschrijving, door de mogelijkheden tot het inzetten van hulpbronnen verder te analyseren.

NOODZAKELIJKE EN VOLDOENDE HULPBRONNEN

Allereerst zijn er twee hulpbronnen die door alle studenten en vrijwel alle experts genoemd werden: opvang in de stad en eigen doorzettingsvermogen en motivatie. Kinderen moeten een plek hebben om heen te gaan in de stad en gemotiveerd blijven ondanks de moeilijkheden die zij tegenkomen. We kunnen in dit geval spreken van 'noodzakelijke voorwaarden': als men deze hulpbronnen niet ter beschikking heeft, is doorstuderen onmogelijk. Om te zorgen dat zoveel mogelijk Marronstudenten kunnen doorstuderen moeten dus in ieder geval deze twee noodzakelijke hulpbronnen in hun toolkit zitten. De overige hulpbronnen verschilden per student en kunnen daarom beschouwd worden als 'voldoende voorwaarden': het is mogelijk om barrières tijdens de onderwijscarrière te slechten met een combinatie van slechts een aantal hiervan. Van deze hulpbronnen hebben studenten wel het liefst zo veel mogelijk in hun *toolkit*, want elke extra hulpbron maakt hun onderwijscarrière weer iets gemakkelijker.

HOE GROTER HET SYSTEEM, HOE MINDER AGENCY

In het theoretisch kader bleek reeds dat kinderen *agency* hebben in het omgaan met barrières en het inzetten van hun *toolkit*. De hoeveelheid *agency* die zij hebben verschildt echter per barrière. Het is voor een individu namelijk gemakkelijker om zich te verzetten tegen barrières op lagere niveaus in het ecologisch systeemmodel dan tegen barrières op hogere niveaus. Studenten kunnen bijvoorbeeld makkelijker afstand doen van negatieve lesmethoden (microsysteem) of negatieve groepsdruk (mesosysteem) dan van gebrekkige faciliteiten (exosysteem) of negatieve stereotypering (macrosysteem). De eerste twee doen zich

namelijk concreter voor, zijn minder complex en komen voor op kleinere schaal, waardoor het makkelijker is om eraan te ontsnappen. Barrières op hogere niveaus staan verder van kinderen af en zijn daardoor ongrijpbaarder. Ze zijn veelal dusdanig ingesleten in de samenleving dat het vrijwel onmogelijk is voor een individu om hieraan te ontkomen. Het zijn vaak historisch gegroeide patronen en het wegnemen van dergelijke barrières vraagt dan ook een enorme *mindshift* van de gehele Surinaamse bevolking. Er kan daarom worden geconcludeerd dat hoe hoger in het systeemmodel een barrière zich bevindt, hoe minder *agency* de student heeft om zich daartegen te verweren.

DE COMPLEXITEIT VAN TWEETALIG ONDERWIJS

Maar is het dan niet toch mogelijk om iets te veranderen op deze hogere niveaus? Het theoretisch kader beschreef reeds het wetenschappelijk aangetoonde belang van tweetalig onderwijs voor de ontwikkeling van kinderen. Het goed leren beheersen van de Nederlandse taal zou Marronkinderen namelijk weerbaarder maken, hun schoolprestaties verbeteren en de overgang tussen binnenland en stad vereenvoudigen. In theorie zou tweetalig onderwijs dan ook de voorkeur krijgen, maar in praktijk blijkt dit lastig te verwezenlijken. Allereerst worden er in Suriname zoveel verschillende (stam)talen gesproken, dat direct de vraag rijst in welke talen dan onderwezen moet worden. Leerkrachten moeten deze talen bovendien voldoende machtig zijn om erin te onderwijzen. Ten tweede worden veel (stam)talen vooral gebruikt voor 'informele taalvaardigheden'. Zij hebben dus niet altijd de woordenschat en grammatica om er ook 'academische taalvaardigheden' in te verwerven, sommige (stam)talen worden bijvoorbeeld alleen gesproken en kennen geen geschreven vorm. In veel talen zijn dan ook geen lesmaterialen beschikbaar en het maken hiervan kost veel geld. Ten derde zitten veel Surinamers, zowel studenten als ouders en leerkrachten niet te wachten op tweetalig onderwijs. Zij zijn vaak niet op de hoogte van de voordelen hiervan en zien voornamelijk het belang in van het zo snel en goed mogelijk leren van de doeltaal Nederlands. Zo gaven bijna alle studenten aan tegen tweetalig onderwijs te zijn. Zij hadden liever al hun onderwijs volledig in het Nederlands gehad, omdat zij (hoewel de literatuur anders bewijst) menen dat ze de taal dan sneller geleerd hadden.

CONCLUSIE

Dit onderzoek geeft inzicht in de barrières die Marronkinderen uit het binnenland van Suriname tegenkomen tijdens hun onderwijs carrière en in de hulpbronnen die zij gebruiken om hiermee om te gaan. Tegenover barrières in het macro- en exosysteem blijken kinderen weinig *agency* te hebben, omdat deze zo diepgeworteld zijn dat het wegnemen hiervan (zeker op korte termijn) vrijwel onmogelijk is. De focus van deze conclusie ligt daarom meer op het verminderen van barrières op het micro- en mesoniveau en op het empoweren van Marronkinderen, door hun *toolkit* met hulpbronnen te verrijken. Hierin kunnen alle betrokken partijen bij hun onderwijs – familie, leerkrachten, scholen, het maatschappelijk middenveld en de overheid – een rol spelen.

Allereerst kunnen scholen in het binnenland (en wellicht ouders) kinderen beter voorlichten over de mogelijkheden tot doorstuderen en over de grote verschillen tussen binnenland en stad.

Dit zou het informatiegebrek verminderen en kinderen beter voorbereiden op de overgangen en moeilijkheden die zij gaan tegenkomen. Ten tweede zouden leraren beter begeleid moeten worden in aanleiding naar, en tijdens hun werk in het binnenland, om zo het onderwijsniveau te verhogen. Lesgeven in het binnenland vraagt namelijk om extra competenties: leerkrachten staan voor een klas met kinderen die een andere thuistaal spreken dan de schooltaal en moeten meestal verhuizen en een nieuw bestaan opbouwen. Zij zouden daarom hun eerste jaren in het binnenland goed begeleid moeten worden door ervaren leerkrachten of coaches. Daarnaast zou er in de lerarenopleiding meer aandacht besteed moeten worden aan lesgeven in het binnenland en aan taalverwerving bij kinderen. Men zou een extra module over dit onderwerp aan het curriculum kunnen toevoegen of de (nu driedaagse) stage in het binnenland langer en intensiever kunnen maken. De multiculturaliteit, diversiteit en meertaligheid van de samenleving vormen namelijk juist de kracht van Suriname, en zouden daarom binnen het onderwijs als rijkdom en niet als probleem beschouwd moeten worden. De talen en culturen van kinderen moeten dan ook een plek krijgen in de klas, en niet verboden worden zoals in het huidige eentalige onderwijsbeleid. Hier hebben zowel de overheid als lerarenopleidingen een taak in. Ten derde zou voor alle kinderen aan de noodzakelijke hulpbron van opvang in de stad voldaan moeten worden, ook als zij daar geen familie hebben wonen. Het maatschappelijk middenveld kan hier een belangrijke rol in spelen. Stichtingen en verenigingen zouden Marronkinderen een woonplaats en/of tijdbesteding na school kunnen aanbieden, bijvoorbeeld in de vorm van sport of muziek. Zo kan men voorkomen dat zij op straat gaan hangen en op het verkeerde pad raken. Ook kunnen kinderen hierdoor beter begeleid worden in de ontwikkelingen die ze doormaken in de stad, zodat ze minder snel uitvallen, opgeven of terugkeren naar het binnenland.

Deze drie aanbevelingen richten zich voornamelijk op de barrières in en hulpbronnen ten behoeve van de lagere niveaus van het systeemmodel. De barrières op hogere niveaus zoals de talen die men spreekt, de cultuurclash en de negatieve stereotypering, blijven echter bestaan. Optimaal zou natuurlijk zijn om ook die op te heffen, maar dit zijn dusdanig vastgesleten patronen in de samenleving dat zij lastig te veranderen zijn. Een kleine verandering in de bewustwording van mensen hoeft echter niet te ingewikkeld te zijn. Vaak is men zich bijvoorbeeld niet of maar deels bewust van de stereotypische denkbeelden waarmee men kijkt en handelt. Het zou daarom een mooie stap zijn als Surinamers zich bewuster worden van de relatie tussen het binnenland en de stad en de onnodige negatieve beelden die hier vaak (wederzijds) aan verbonden zijn.

TOT BESLUIT

Bovenstaande aanbevelingen richten zich zowel op het verrijken van de *toolkit* van Marronkinderen uit het binnenland als op het verminderen van de barrières in hun onderwijs carrière. Daarmee kan dit onderzoek een waardevolle bijdrage leveren aan het democratiseringsproces van het onderwijs in Suriname, door het toegankelijker te maken en gelijkere kansen te creëren. Als op deze manier het onderwijspotentieel van het land beter benut kan worden, zou dat een mooie vorm van publieke waardecreatie zijn! Daarnaast poogt

dit onderzoek om Marronstudenten uit het binnenland meer in hun kracht te zetten, door ruimte te bieden aan hun persoonlijke belevingen. Binnen alle aandacht die er is voor onderwijs (in het binnenland), blijft hun perspectief namelijk helaas vaak onderbelicht. Zo zijn er voldoende onderzoeken naar onderwijsbeleid, onderwijscurricula en de rol van leerkrachten, maar niet naar hoe kinderen het zelf ervaren. Dit onderzoek geeft daarom juist een podium aan de verhalen van deze studenten. Zij kunnen hopelijk een inspiratiebron vormen voor ouders, leerkrachten en beleidsmakers, maar vooral ook kracht geven aan toekomstige Marronstudenten, die naast slim ook sterk moeten zijn!

ROOD

ROOD

De kleur rood staat voor de liefde en in de Surinaamse vlag staat deze kleur specifiek voor de liefde die tot daden leidt. Deze liefde is op talloze wijzen ervaren en tevens onderzocht. Uit de onderzoeken *'Elke dans vertelt een verhaal'*, *'De radio dichtbij'* en *'Ontwikkeling in de middag: maatschappelijk initiatief als uitkomst?'*, wordt duidelijk hoe deze liefde zich uit in concrete daden die invloed hebben op het dagelijks leven van veel Surinamers. De passie die dansers hebben, de radioprogramma's die veel betekenen voor luisteraars en de initiatieven rondom kinderopvang in de wijk Latour: allemaal uitingen van de liefde die Surinamers hebben omgezet in daden. Wij hopen met deze artikelen mee te geven hoe de betekenis van dit deel van de vlag terugkomt in de straten van Paramaribo, en hoe je deze liefde op zoveel andere manieren terugziet in het dagelijkse leven van Suriname.

De Radio Dichtbij

Een onderzoek naar de bijdrage van de radio aan de sociale identiteitsvorming van Surinaamse jongeren.

DOOR ELINE FEKKES, FREDERIQUE DE JONG, LIZA HEWITT

Zoals een student ons vertelde: “[...] een samenleving zonder radiostation is niks. [...] Ik vind het belangrijk en onmisbaar in de samenleving”. Het belang van de radio in de Surinaamse gemeenschap is opvallend. Het is een veel beluisterd medium en heeft daarom op verschillende terreinen, zoals nieuws en entertainment, een prominente plaats ingenomen. Dat dit medium belangrijk is, werd ons ook al snel duidelijk. De radio was overal luid te horen en in de taxi werd er goed aan de volumeknop gedraaid.

Ook de literatuur biedt inzicht in de rol die de radio kan spelen in een gemeenschap. Massamedia, zoals radio, spelen een cruciale rol in het definiëren, versterken, verzwakken en onderhouden van identiteiten (Riggings, 1992, p.2; Schlesinger, 1991, p. 303). Radio heeft de kracht om het leven van luisteraars te raken en om een communicatiekanaal van en in een community te zijn (Johnson, 1992). Radio kan dus veel betekenen voor een gemeenschap en mensen met elkaar verbinden. Hierdoor verwachten wij dat radio in Suriname, zeker gezien haar populariteit, een bijdrage levert aan sociale identiteit van luisteraars. Het gevoel van toebehoren tot een bepaalde groep vormt voor een belangrijk deel de sociale identiteit van mensen. Hierbij kan het om verschillende groepen gaan. In dit onderzoek staan jongeren en hun etnische en nationale identiteit centraal. Dit is een interessante invalshoek omdat Suriname zo etnisch divers is en er ondanks de etnische verschillen ook een eenheid is. De onderzoeksvraag die hieruit voortkomt, luidt:

Hoe draagt de radio bij aan de sociale identiteitsvorming van Surinaamse jongeren?

Hierbij wordt er specifiek gekeken naar de identiteitsvorming van Marronjongeren. De Marrons zijn afstammelingen van de weggelopen slaven die zich in de binnenlanden van Suriname hebben gevestigd. De keuze voor de focus op Marrons wordt verder toegelicht in de methodologie. Het doel van dit artikel is inzicht verschaffen in de ervaringen van Surinaamse jongeren omtrent de rol die de radio kan spelen in de samenleving en specifiek op het gebied van de sociale identiteit. Door te kijken naar de sociale identiteit van jongeren hopen wij daarnaast een beter beeld te krijgen van de verhouding tussen etnische - en nationale identiteit en wat dit betekent voor de gemeenschapsvorming en dus de toekomst van Suriname.

Deze studie levert een bijdrage op zowel wetenschappelijk als maatschappelijk gebied. Hoewel er in de literatuur veel geschreven is over sociale identiteit, is de koppeling met de radio onderbelicht gebleven. De sociale media komt gezien haar populariteit steeds meer centraal te staan binnen de wetenschap, maar juist een klassiek medium als de radio is in sommige landen, zoals Suriname, van groot belang. Hiernaast is dit onderzoek ook een toevoeging aan de literatuur over de ontwikkeling van etnische en nationale identiteit en de relatie hiertussen. Verschillende conflicten tussen etnische groepen wereldwijd wekken de indruk dat de nationale identiteit ten koste gaat van de etnische identiteit. Onderzoek naar de verhouding tussen de twee soorten identiteiten heeft echter verschillende resultaten opgeleverd. (Liu et al., 2002). Suriname is een nieuwe case in deze reeks onderzoeken, wat ook meteen aansluit op de maatschappelijke relevantie. Het is als samenleving van belang om een zekere mate van saamhorigheid en eenheid te hebben om een sterke gemeenschap te vormen (Jackson, 2013, pp. 214-216). Sociale identiteit is cruciaal voor sociale, politieke en economische participatie

(Turino, 1999, p.221), wat op haar beurt gevoelens van eenheid en solidariteit versterkt. Sociale identiteit kan op deze manier een publieke waarde zijn voor Suriname die door middel van maatschappelijke organisaties, zoals radiozenders, versterkt kan worden.

Als eerst zullen wij in het hoofdstuk eerder onderzoek ingaan op de belangrijkste concepten uit ons onderzoek. Sociale identiteit zal toegelicht worden, waarna er daarna dieper ingegaan wordt op de begrippen etnische en nationale identiteit en de verwachtingen over de rol van de radio op deze identiteitsvorming. In het hoofdstuk onderzoekswijze zullen wij vervolgens onze methodologische keuzes en manier van dataverzameling toelichten. Dit wordt gevolgd door de presentatie van de bevindingen en afsluitend zal dit worden samengevat en afgesloten in de conclusie.

EERDER ONDERZOEK

In dit artikel staat het concept identiteitsvorming centraal. In de literatuur wordt er vaak een onderscheid gemaakt tussen twee niveaus waarop identiteit gevormd wordt: individueel en sociaal. Bij de individuele, persoonlijke identiteit gaat het om die aspecten van jouw identiteit die jou onderscheiden van andere mensen (Brewer & Gardner, 1996, p.83). De sociale identiteit houdt daarentegen de aspecten van identiteit in die ervoor zorgen dat jij je met andere mensen, sociale groeperingen of bevolkingsgroepen verbonden voelt (Brewer & Gardner, 1996, p.83). De grondslag van de theorie over sociale identiteit werd gelegd door Tajfel (1972) in zijn *Social Identity Theory*. Hij definieerde sociale identiteit als de *“Individual’s knowledge that he belongs to certain social groups together with some emotional and value significance to him of this group membership”* (Tajfel, 1972 in Hogg, 2016, p. 6). Sociale identiteit gaat dus om de verbondenheid met groepen, waarbij het in dit onderzoek zal gaan om de bijdrage die de radio levert aan de binding met de etnische en nationale groep.

ETNISCHE IDENTITEIT

In de literatuur is er geen eenduidige definitie van etnische identiteit en er is daarnaast onenigheid over wat haar relatie is met andere relevante concepten, zoals nationale identiteit (Phinney, 1990). Etnische identiteit wordt omschreven als het gevoel van het behoren tot een etnische groep en zich willen conformeren aan de houding en gedragingen die bij deze groep horen. Het gaat dus niet alleen om de praktische verbondenheid met een etnische groep omdat iemand zijn etniciteit van zijn ouders heeft geërfd, maar ook om de persoonlijke verbondenheid die er met de groep gevoeld wordt (Phinney, 1990, p.37).

Nationale identiteit

Nationale identiteit is een vorm van collectieve identiteit, waardoor burgers zich met een natie identificeren en een gevoel van thuishoren hebben (Smith, 1991, p.9). Voor een sterke nationale identiteit zijn een aantal componenten van belang: emotionele hechtenis aan de geografische kenmerken van het land, gedeelde ervaringen die nationale trots opwekken, een algemeen gesproken taal en een gedeelde geschiedenis, tradities, waarden en gebruiken. Deze elementen creëren een gevoel van vertrouwdheid en toebehoren en bevorderen saamhorigheid, cohesie

en stabiliteit (Jackson, 2012, p.215). Ook nationalisme is echter niet een eenduidige term. De bovenstaande uitleg van nationale identiteit is namelijk vanuit Westers perspectief en wellicht niet op andere landen van toepassing. Smith (2001) spreekt daarom over een onderscheid tussen *civic nationalism* en *ethnic nationalism*. Bij *ethnic nationalism* gaat het erom dat de natie bestaat uit één dominante etnische groep, terwijl *civic nationalism* wordt beschreven in termen van burgerschap, geïnstitutionaliseerde toewijding en participatie van burgers. De natie wordt dan niet gedefinieerd in termen van etniciteit maar in termen van burgerschap. Omdat Suriname een grote etnische verdeeldheid kent en geen dominante bevolkingsgroep heeft, sluit *civic nationalism* beter aan op de context. Concepten die hierbij onder andere belangrijk zijn, zijn een gedeelde geschiedenis en een gedeelde taal (Smith, 2001). Ook in dit onderzoek hebben deze concepten een belangrijke rol gespeeld in het bepalen van de identiteit.

VERWACHTINGEN OMTRENT DE ROL VAN DE RADIO OP SOCIALE IDENTITEITSVORMING

Mensen zijn vaak geneigd actief op zoek te gaan naar mediaboodschappen die een bepaalde voldoening geven, omdat deze bijvoorbeeld aansluiten bij hun overtuigingen. Sociale identiteit kan daarbij ook een bepalende factor zijn in de voldoening die men uit de media haalt (Hardwood, 2009; Abrams & Giles, 2007). Zij zoeken bijvoorbeeld media op die hun identiteit met een bepaalde sociale groep versterkt of meer positief maakt (Blumler, 1985 in Harwood, 2009). Het feit dat luisteraars geneigd zijn de radiozenders op te zoeken die hun sociale identiteit versterkt, bevestigt het idee dat de radio een rol speelt in de sociale identiteitsvorming van jongeren. In de literatuur hebben wij verschillende concepten gevonden die belangrijk zijn gebleken als het om identiteitsvorming gaat en die ook een rol op de radio kunnen spelen.

Allereerst is taal een belangrijke factor. Mensen voelen zich sneller verbonden met anderen die hun taal spreken. "Taal is een systeem van symbolen die van zichzelf een culturele waarde hebben. Sprekers identificeren zichzelf met andere door het gebruik van hun taal: ze zien hun taal als een symbool van hun sociale identiteit" (Kramsch, 1998, p.3). Het horen van 'jouw' taal op de radio kan dus een gevoel van verbondenheid creëren.

Daarnaast speelt muziek een belangrijke rol op de radio en houden wetenschappers zich al lange tijd bezig met muziek als uiting van cultuur. Muziek brengt ons dicht bij de culturen van mensen, omdat het de sociale processen en de onderwerpen die men belangrijk vindt, weerspiegelt (Brey & Goudzwaard, 2015). Etnomusicologen stellen daarbij dat muziek een essentiële bron is voor het realiseren en behouden van sociale identiteit (Frith, 1996; Rice, 1987; Turino, 1999). In een etnisch diverse context kan muziek een krachtig middel zijn om de etnische identiteit te bewaren. Hier komt bij dat muziek ook de nationale identiteit van Surinaamse jongeren kan versterken, zeker gezien het feit dat muziek erg typerend is voor de Surinaamse samenleving en een belangrijke rol speelt in het leven van de mensen (Brey & Goudzwaard, 2015).

Als derde is uit verschillende bronnen gebleken dat advertenties, die ook een belangrijk onderdeel zijn van radiouitzendingen, invloed kunnen hebben op etnische groepen.

Advertenties over etnische producten en geadverteerd door iemand van dezelfde etnische groep, spreken mensen van die etnische groep sterker aan, omdat zij zich meer verbonden voelen met het product en de adverteerder (Torres & Briggs, 2007).

Tenslotte is de invloed die bekende personen in de media kunnen uitoefenen een veel onderzocht fenomeen. Ook voor dit onderzoek van belang, is de manier waarop etnische en nationale bekendheden invloed kunnen hebben op de identiteitsvorming van jongeren. Doordat de luisteraar zich kan identificeren met de bekende persoon, oefent deze persoon ook invloed op hem of haar uit. Men gaat zich sneller conformeren naar wat de bekende persoon zegt en doet (Cohen, 2001, p.252).

ONDERZOEKSWIJZE

In deze studie hebben wij gekeken naar de betekenis van de radio voor Marronjongeren en hoe de radio een bijdrage kan leveren aan de sociale identiteitsvorming van deze jongeren. Het radiolandschap in Suriname bestaat uit 'multiculturele' zenders, die de gehele gemeenschap proberen aan te spreken, en etnisch gerichte zenders, die zich specifiek op één etnische groep richten (Radio Suriname, n.d.). Beide typen zenders kunnen op een eigen manier een bijdrage leveren aan het proces van identiteitsvorming. Wij hebben verdieping gezocht vanuit de ervaringen van Surinaamse jongeren, waarbij hun percepties centraal staan. Er zijn verschillende onderzoeksmethoden gehanteerd, namelijk korte mondelinge enquêtes, observaties, gestructureerde context interviews en semigestructureerde diepte-interviews.

CONTEXT

Om ons beter te oriënteren op wat er speelt onder de Surinamers als het gaat over radio en identiteitsvorming, hebben wij mondelinge enquêtes gehouden. Wij hebben 50 jongeren tussen de 18 en 26 met verschillende etnische achtergronden gesproken (Bijlage 1). Op basis van deze quick scan hebben wij de keuze gemaakt voor onze onderzoeksgroep en radiozenders. De reden waarom wij de Marrongroep hebben gekozen ligt in het feit dat het een critical case study is (Bryman, 2012). Marrons zijn de afstammelingen van weggelopen slaven die zich gevestigd hebben in de binnenlanden van Suriname. De groep bestaat uit zes verschillende stammen met ieder een eigen taal. Saramaccaners en Aukaners zijn de twee grootste stammen. Ondanks het verschil tussen de talen, verstaan en spreken de meeste Marrons deze twee talen, aldus een antropoloog aan de Anton de Kom Universiteit. In vergelijking met de andere etnische groepen houden zij stugger vast aan hun culturele tradities en gebruiken, wat de groep interessanter maakt voor ons onderzoek.

De gekozen radiostations zijn radio Koyeba, een etnische zender gericht op Marrons, en twee van de meest beluisterde multiculturele zenders, Radio 10 en Apintie. Op Radio 10 en Apintie wordt voornamelijk Nederlands gesproken en hun muziekprogramma's zijn erg gevarieerd, waardoor ze de gehele samenleving aanspreken. De keuze voor radio Koyeba, de etnische zender, was een logische gevolgtrekking na de keuze voor Marrons. De visie van Koyeba is onder andere het onderhouden van de Marroncultuur via de radio (Directeur Koyeba). Koyeba

zendt 99% van de tijd uit in het Aukaans en Saramaccaans (de grootste etnische talen van de Marrons). Om een beter beeld van de radiozenders te krijgen hebben wij er veel naar geluisterd.

Tijdens de mondelinge enquêtes vertelde veel jongeren dat zij feestdagen belangrijk vinden als het gaat om het beschrijven en definiëren van hun etnische en nationale identiteit. Daarnaast werd als één van de belangrijkste redenen om naar de radio te luisteren door velen 'nieuws' genoemd. Vandaar dat wij deze concepten in het onderzoek hebben meegenomen. Om de context nog beter te begrijpen hebben wij 4 gestructureerde interviews gehad met belangrijke sleutelfiguren: een antropoloog, gespecialiseerd in de Marroncultuur, de directeurs van radio Koyeba en Apintie, en een radiopresentator van Radio 10.

BEVINDINGEN

TAAL

Als ik Saramaccaans hoor, denk ik direct terug aan onze historie.

Bij een groot aantal van de gesproken jongeren werkte het horen van het Aukaans en Saramaccaans zeer etnisch versterkend. Een van de belangrijkste redenen hiervoor was het feit dat het velen deed denken aan 'thuis'. Zo vertelde een van de studenten: "Saramaccaans, als ik het hoor, het is mijn taal. Ik voel me vrijer in het Saramaccaans. Het geeft me een gevoel van, oké toen ik daar was, toen ik daar opgroeide, zag ik het als gewoon. Maar hoe ik jaren in de stad heb gewoond, als ik Saramaccaans hoor, [...] denk ik direct terug van ey aan onze historie." Aansluitend hierop geeft het Aukaans en Saramaccaans ook een goed gevoel omdat het bevestigt waar jij vandaan komt en het bij jouw afkomst hoort. Hierbij wordt door een aantal jongeren ervaren dat radio Koyeba een goed middel is om de kennis over de taal te onderhouden. "Jawel. Want als je naar die andere radio kijkt, dan heb je daar weinig of geen informatie over de Saramaccaanse taal. De ontwikkelingen die op dat gebied vinden plaats.. weet je dan niet, maar als je naar Koyeba luistert, dan weet je alles daarvan." Door de geïnterviewde jongeren wordt vaak een duidelijke koppeling gemaakt tussen de etnische taal en hun cultuur, wat de culturele waarde van taal bevestigt (Kramsch, 1998). Een student vertelde ons dat zij met name haar etnische taal belangrijk vindt wanneer er wordt gesproken over bepaalde culturele tradities en gebruiken: "Als het gaat om iets van de Graman (red. het Grootopperhoofd van een stam), dat is de hoogste autoriteit in het binnenland, binnen de Aukaners en de Saramaccaners, dan vind ik het wel interessant dat ik het hoor vanuit het Saramaccaans. Dus zulke programma's, zulke dingen wil ik wel horen in mijn taal."

Dé Surinaamse taal

Het Nederlands is in Suriname de formele taal, maar deze werkt op geen van de jongeren nationaal versterkend. De Surinaamse taal, het Sranan Tongo, heeft echter wel een grote invloed op de nationale identiteit. Dit wordt als de enige 'echte' taal van Suriname gezien. Zo beamen meerdere studenten: "Want eigenlijk is Sranan Tongo een Surinaamse taal. Nederlands is een taal die ze naar hier hebben gebracht... Eigenlijk, als wij zeggen, Sranan Tongo is eigenlijk een Surinaamse taal..."

Toch wordt deze taal niet door het grootste deel van de respondenten geprefereerd op de radio, omdat het Nederlands de algemene spreektaal is. De multiculturele zenders, zo ook Radio 10 en Apintie, zenden vrijwel alles in het Nederlands uit, vandaar dat de jongeren ervaren dat de radio op dit punt geen echte bijdrage levert aan de nationale identiteit. Opmerkelijk was nog het feit dat de etnische taal bij één respondent haar niet alleen verbond met haar etnische roots, maar haar ook deed denken aan haar cultuur en aan Suriname. De nationale en etnische identiteit werden dus versterkt bij het horen van de etnische taal. “Ja trots op mijn roots (red. als Aukaner), trots op Suriname. Ja want wij wonen allemaal hier en dan heb je ook van die verschillende tradities en dan denk ik ey dit is één van de culturen in Suriname.”

MUZIEK

Het fragment van Koyeba bestond uit drie stijlen Marronmuziek. Bij het fragment van Apintie werd een lied van ‘Suripop’ afgespeeld. Suripop is een tweejaarlijks muziekfestival, waar speciaal voor het evenement gecomponeerde Surinaamse muziek ten gehore wordt gebracht. Naast dat er is gekeken naar deze etnische en nationale muziek, is er ook gekeken naar de invloed die bekende Surinaamse artiesten kunnen hebben op de identiteit van de gesproken jongeren. Badderman, te horen in het fragment van Koyeba, is een bekende Marronartiest die zingt in het Aukaans. Een gedicht op muziek van een van de bekendste dichters van Suriname, Gerrit Barron, was te horen in het fragment van Apintie.

Het zit in mijn bloed

Dat muziek inspirerend kan werken, mensen kan verbinden, identiteit kan vormen en een cultuur kan uitdragen (Frith, 1996; Rice, 1987; Turino, 1999), blijkt ook uit de reacties van de jongeren op het horen van de Saramaccaanse en Aukaanse muziek. “[...]. Dus je voelt gewoon van dit zit eigenlijk in mijn bloed en dit hoort ook bij mij thuis om het zo te zeggen.” Bij bijna alle Marron jongeren roept de Saramaccaanse en Aukaanse muziek gevoelens op die verwijzen naar hun cultuur, tradities, wie zij zijn en waar zij vandaan komen. Zij geven aan dat het hun culturele muziek is en dat de muziek een boodschap heeft die refereert naar bepaalde culturele tradities en gebruiken, zoals het oproepen van de Kapitein van een dorp voor een vergadering. De nadruk wordt daarnaast gelegd op het belang van dans en feest in de Marroncultuur. “Als ik het lied hoor denk ik dan aan mijn roots want dan weet ik precies, het is een dans die men Awasa noemt [...] En wanneer men, volgens mijn roots, feest dan draait men zulke muziek af of men speelt dan zulke muziek af. Dus zolang je zulk soort muziek hoort, dan denk je direct aan je roots en dan weet je precies van hé dit is het.” Het ritme en de boodschap speelden dus een grote rol in de betekenis die deze Marron jongeren gaven aan de traditionele Aukaanse en Saramaccaanse muziek.

Tegenwoordig breken echter steeds meer jonge Marron artiesten met een nieuwe muziekstijl door in Suriname. Zij mixen de ‘Westerse’ muziekstandaarden met hun eigen etnische taal (directeur Koyeba). Badderman is één van deze Marron artiesten. Hij zingt over liefde, alledaagse gebeurtenissen en boodschappen voor de samenleving. De boodschap over liefde die Badderman in zijn lied in het fragment van radio Koyeba bracht, werd vaak door de jongeren herkend en gewaardeerd. Niet alleen Badderman, maar ook de internationaal doorgebroken Kenny B, gaf een enkeling het gevoel dat zij hun doelen kunnen bereiken en dat dit soort

artiesten een voorbeeldrol voor hen en andere Marrons zijn. De literatuur bevestigt dat mensen zich sneller identificeren met iemand waarmee zij gelijkenissen zien en deze persoon eerder als rolmodel gaan zien (Cohen, 2001, p.252). Het gaat er dan meer om dat dergelijke bekende personen rolmodellen zijn voor Marron jongeren en dat zij trotse gevoelens ervaren omdat het iemand van eigen etnische groep is die bekend is geworden. “[...] maar vroeger dacht ik van wij als zwarte rassen worden zo gezet (*wijst naar beneden*) dus echt beneden. Dan denk ik van ik kan het ook. Als hij het kan, kan ik het ook. [...], ik moet mijn dromen opvolgen.”

Suripop geeft mij een nationaal gevoel

Surinaamse muziek, zoals Suripop, wordt door bijna alle jongeren als zeer belangrijk beschouwd. Het geeft een goed gevoel en een bepaalde nationale trots als jij je eigen muziek hoort. Suripop is ‘echt Surinaams’, doordat het door Surinaamse componisten gemaakt is. “Gewoon. Ik hou van Suripop. Zodra het wordt gehouden is het altijd iets dat mij.. dat ons Surinamers altijd bezighoudt. Het is gewoon een aparte.. Net als ze in Amerika de *Music Awards* hebben, hebben wij op onze eigen manier de Suripop.” Daarnaast haalt een student aan dat het iedereen aantrekt en daarom echt voor alle Surinamers is. Ook het feit dat er in verschillende talen gezongen wordt, zorgt hiervoor. “Ik vind het uniek dat je toch.. als je in een land bent en dat je toch iemand.. dat iemand een lied heeft geschreven, en dat wij het zo snel uit het hoofd kunnen zingen. Al is het in het Aukaans, al is het in het Hindoestaans, maar we kunnen het zingen.” Taal werkt dus, doordat het over de grenzen van de etnische groepen heen gaat, overstijgend en verbindend. Dat Suripop de nationale identiteit aanwakkert en voor binding op nationaal niveau zorgt, ligt daarnaast voornamelijk aan het feit dat het organiseren van Suripop een tweejaarlijkse Surinaamse traditie is. Het is een groot evenement, waarbij veel mensen van verschillende etnische achtergronden samenkomen. Het gaat dus om een traditie en ervaringen die nationale trots opwekken; twee van de componenten die belangrijk zijn voor een sterke nationale identiteit (Jackson, 2012, p.215).

Wat ook op een aantal jongeren nationaal versterkend werkte, is het feit dat zij muziek van andere etnische groepen horen of juist hun eigen etnische muziekstijl op andere zenders horen. Dit weerspiegelt namelijk het unieke multiculturele karakter van Suriname. Dit sluit aan op het debat over de werking tussen etnische en nationale identiteit en bevestigt het bi culturele perspectief dat etnische en nationale identiteit tegelijkertijd sterk kunnen zijn en elkaar zelfs kunnen versterken (Liu et. al., 2002).

Ik kan niet leven in een land met alleen maar Hindoestanen...

In het fragment van de Surinaamse dichter Gerrit Barron was het lastig vast te stellen of de identiteit versterkt werd door de nationale beroemdheid of door de inhoudelijke boodschap. Enkele jongeren herkenden de dichter en een aantal haalde ook een andere bekende dichter, Dobru, aan. “Het feit dat Gerrit Barron er een gedicht [...] hij is een van de bekendste dichters in Suriname. Het feit dat hij erover praat, een gedicht erover maakt, stimuleert het je en zegt het je wat van ey, ondanks het feit dat we met zoveel verschillende etnische groepen in Suriname blijven, dat we één zijn en dat we niet zonder elkaar kunnen.” Vooral de boodschap van het gedicht sprak de jongeren aan. Het gaf een trots gevoel dat je laat beseffen hoe uniek de Surinaamse multiculturele samenleving is waarin een ieder van elkaar leert. “Wij leven in een

multiculturele samenleving en het geeft dan mij als kind, [...], als bewoner van Suriname dat ik in een land ben waar ik alle bevolkingsgroepen heb. [...] je voelt je trots op je land. Weet je, het geeft je een heel apart trotse manier.. dat buitenlanders in jouw land komen en dat zij zeggen van wow, verschillende bevolkingsgroepen en zij leven toch in zo'n aparte eenheid." De reacties van de jongeren na het horen van dit fragment bevestigde de uitspraak dat Suriname wordt gezien als harmonische plurale samenleving, waarbij de eenheid zit in de acceptatie van de verscheidenheid (Ramsodh, 2013).

NIEUWS

Omtrent het concept 'nieuws' hebben wij de jongeren eerst een fragment van Koyeba laten beluisteren met een stukje nieuws over de herdenking van de binnenlandse oorlog (1986-1992), die zware gevolgen heeft gehad voor de Marrons en het Surinaamse binnenland. Daarna werd een nieuwsfragment van Apintie beluisterd, waarin kort werd gesproken over de valutacrisis in Suriname en hoe de Centrale Bank van Suriname daarmee omgaat.

Het zijn ook Boslandcreolen (andere benaming voor Marrons)

Alle jongeren waarmee wij gesproken hebben, vonden het nieuws over de binnenlandse oorlog verschrikkelijk, maar niet bij iedereen zorgde dit ook voor extra verbondenheid met de etnische groep. Een deel van de Marron jongeren voelde zich extra droevig omdat het nieuws ging over 'hun' groep: "Ten eerste, het gaat om mensen. Onschuldige mensen die het leven op zodanige wijze hebben verlaten als het ware, en ten tweede ook omdat het, het zijn ook Boslandcreolen. Dus het trekt mij ook daarom nog meer aan." Een aantal van de geïnterviewde jongeren vertelde dat het voor hen sowieso belangrijk was om nieuws over het binnenland te horen. Een studente formuleerde dit als volgt: "Ik vind het heel belangrijk want het feit dat ik niet daar woon, en dat ik het kan horen via de radio vind ik wel goed. Dan ben ik tenminste op de hoogte van wat er gebeurt in het binnenland, in mijn dorp."

Gebeurtenissen van het land, dat vind ik belangrijk

Het fragment over de Centrale Bank werkte bij een klein deel van de respondenten nationaal versterkend. "We zijn allemaal in een land en we hebben ook allemaal te maken met zo'n probleem. Ik kan niet gaan zeggen van wij Creolen alleen gaan het voelen of wij gaan het niet voelen. Ik voel me aangetrokken bij een ieder." Nieuws in het algemeen over Suriname wekte bij bijna alle geïnterviewde jongeren een nationaal gevoel op. Dit was ook het geval bij een van de studentes, die het volgende antwoordde op de vraag wat zij belangrijk vond aan nieuws: "Het gaat om actualiteiten van het land. Gebeurtenissen van het land, dat vind ik belangrijk." Vooral slecht nieuws heeft volgens de gesproken jongeren een grote invloed op hun nationale identiteit.

Opmerkelijk was het verhaal van een van de jongeren, die nieuws sterk associeerde met zowel haar etnische als nationale gevoel. Zij vertelde dat zij het volgende gevoel krijgt wanneer zij goed nieuws hoort over de vooruitgang van de Marrons: 'Uh het is mijn roots, mijn [...] cultuur. En ik vind het belangrijk dat voor dat gedeelte dat Boslandcreolen scholing krijgen. [...] dan geeft het me ook een goed gevoel van ey Suriname gaat tenminste vooruit. Dan ligt het niet alleen bij de Boslandcreolen of de Marron, maar het is belangrijk voor Suriname.'

ADVERTENTIES

Bij het concept advertenties werden bij de fragmenten van Koyeba twee etnische producten, pangi stoffen en moringa thee, aangeprezen. Pangi stoffen zijn typische Marronstoffen die veelal worden gedragen in het binnenland van Suriname. In het fragment over pangi's werd reclame gemaakt voor een winkel van een Hindoestaanse man die pangi's verkocht. Moringa thee is ook een typisch Marronproduct. Het zijn speciale kruiden uit het binnenland die een helende werking hebben. In het nationale fragment van Apintie werd reclame gemaakt voor een product van Fernandes, een van de grootste Surinaamse bedrijven. In de reclame werden de ijsproducten van het bedrijf aangeprezen.

Het komt van ons

De reclames over etnische producten versterkte bij een deel van de geïnterviewde jongeren etnische gevoelens. Het feit dat de etnische producten doen denken aan de Marroncultuur en het binnenland was de voornaamste reden voor de etnische versterking: "Tot nu toe geven al die dingen een gevoel van ey ik ben in dat ding, het is mijn ding. Het komt uit het binnenland, het komt van ons." Een van de jongeren vertelde dat de reclames over etnische producten niet zozeer op haar etnische gevoel inwerkte, maar juist op haar nationale gevoel. Zij zei: "Ja, geeft je aan van oke je kan.. Je bent in Suriname, waar kan ik pangi's vinden? Ik wil een koto (red. traditioneel kledingstuk) maken, waar kan ik een pangi vinden om mij te kleden als Surinamer? Omdat men kan zien van ik ben een Surinamer."

Etnische producten droegen bij de helft van de jongeren bij aan zowel de etnische als de nationale identiteit. De Marronproducten zorgen voor een etnisch gevoel, maar tegelijkertijd doet het denken aan "liefde voor andere bevolkingsgroepen". Het geeft een goed gevoel over Suriname en versterkt de nationale identiteit door: "[...] het feit dat een Boslandcreool kan promoten voor een Hindoestaan. In een multiculturele samenleving is dat echt top [...]" Ook bij de moringa thee wordt het Marronproduct gezien als kennis van de Marrons die gedeeld moet worden met alle Surinamers.

Echt Surinaams ijsplezier

Bij het overgrote deel van de gesproken Marronjongeren werkte de Fernandes ijs reclame nationaal versterkend. "Producten van Suriname, het zijn producten die wij zelf produceren, dat.. En het feit dat we in staat zijn toch bepaalde producten zelf hier te maken, stel ik op prijs." Veel jongeren gaf het een trots gevoel, omdat het een 'echt' Surinaams product is. "Ja het is een Surinaams product jawel. We hebben het niet afgekeken of wat dan ook. Het is echt van ons. Vandaar vind ik het heel geweldig."

Feestdagen

Onafhankelijkheidsdag, Dag van de Marrons, Keti koti (red. afschaffing slavernij): allemaal feestdagen die door de gesproken Marronjongeren als belangrijk werden ervaren. Ook de radiopresentator en de directeurs gaven aan dat zij altijd speciale aandacht besteden aan dit soort feestdagen.

Echt, echt, echt Marron

Op 10 oktober staat de Dag van de Marrons centraal bij radio Koyeba, waarbij er veel traditionele muziek wordt afgedraaid en er grappen worden gemaakt zoals: "Vergeet de Afingi (red. traditionele Marronsoep) niet". Deze feestdag versterkt vaak de etnische identiteit, zoals één van de studenten verwoordde: "Het geeft aan, je bent Marron, ik kan gewoon met mijn klederdracht binnen in de stad lopen [...]" De radio speelt hier bij deze jongeren echter niet zo'n grote rol, omdat zij op deze dagen feestvieren en niet zozeer naar de radio luisteren. Twee van hen gaven aan dat de radio op die dag hun etnische identiteit versterkt door het draaien van culturele, traditionele Marron muziek: "[...] kijk we hebben nu ook een nationale dag gekregen, Dag der Marron, en wanneer het Dag der Marron is dan hoor je alles op de radio via radio Koyeba. Je hoort traditionele dingen en dan ben je echt van wauw ja nu voel ik me echt dat ik echt, echt, echt een Marron ben."

Hindoestaans, Javaans, Creools? Wij vieren het samen.

De radio levert op feestdagen meer een aandeel aan de nationale identiteit, waarbij er wel wordt aangegeven dat de radio op dit gebied meer zou kunnen doen door vaker muziek van die bevolkingsgroep af te draaien. Het op de radio feliciteren van andere bevolkingsgroepen met hun feestdag draagt bij aan de nationale identiteit. Ook de Surinaamse muziek en de muziek van andere etnische groepen zorgen hiervoor. Het geeft een eenheidsgevoel doordat alles met elkaar wordt gevierd. "Wanneer je hoort wanneer ze bijvoorbeeld praten over de Hindoestanen komen bij elkaar, de Javanen komen, dan denk je van ja ik hoor toch bij een ieder, ik hoor bij de groep. Want, ook bij nationale feestdagen als onafhankelijkheid van Suriname, Keti Koti en zo, dat is van de afschaffing van de slavernij, dan hebben ze echt liederen of gedichten, [...] en dat geeft me dan echt sterk het gevoel dat ik toch binnen de samenleving behoor, toch."

ANALYSE

Gebleken is dat de verschillende concepten (taal, muziek, nieuws, advertenties en feestdagen) de etnische en de nationale identiteit kunnen versterken en in sommige gevallen zelfs beide identiteiten versterkt werden. Wat hierbij erg opviel, was dat de concepten in heel verschillende mate het gevoel van toebehoren opriepen. Muziek en (etnische) taal waren duidelijk twee zeer belangrijke identiteitsvormende aspecten op de radio. Bij veel andere concepten, zoals nieuws en feestdagen, was het zeer afhankelijk van de gesproken jongeren, waarschijnlijk ook omdat deze concepten minder direct een onderdeel of uiting van cultuur zijn. Jongeren die zich meer verbonden voelden met de Marrongroep, gaven vaker aan dat iets hun etnische identiteit versterkte. De literatuur suggereert dat het niveau waarin iemand zich met zijn etnische groep verbonden voelt, persoonsafhankelijk is. Voor sommige mensen is hun etniciteit belangrijker dan voor anderen. Dit maakt het logisch dat de etnische identiteit invloed heeft op het mediagedrag van jongeren (Abrams & Giles, 2007; Torres & Briggs, 2007, p.100), specifiek hun reactie op de radio. Het niveau van etnische identiteit kan dus verklaren waarom de jongeren op verschillende manieren ervaren dat de radio een bijdrage levert aan hun (etnische) identiteit en waarom dat bij de één een stuk sterker is dan bij de ander. Ook het niveau van nationale identiteit kan op eenzelfde wijze van invloed zijn.

Het valt daarnaast op dat de radiofragmenten, die wij van te voren hadden ingedeeld in 'etnisch' en 'nationaal', vaak niet zo gescheiden waren als gedacht. Fragmenten die wij als etnisch bestempeld hadden, versterkten soms juist de nationale identiteit of beide identiteiten. Het lijkt erop dat fragmenten op de radio die etnisch versterkend zouden werken voor die etnische groep, ook de nationale identiteit kunnen versterken. Het gaat dan namelijk over 'een van de culturen in Suriname'. Op deze manier kan er een dubbele identiteitsvorming plaatsvinden. Dit staat in contrast met de assimilatietheorie dat één van de identiteiten de ander overschaduwet of teniet doet (Liu et. al., 2002). Worchel en Coutant (1997, in Liu et. al., 2002) stelden dat etnische en nationale identiteit vaak in strijd zijn met elkaar, maar benadrukten hierbij ook dat dit met name in contexten is waarin een etnische groep een minderheid is. Dit kan verklaren waarom deze theorie niet aansluit op onze bevindingen, want hoewel Marrons een minderheid zijn, zijn alle groepen in Suriname minderheden en is er geen sprake van één dominante etniciteit.

CONCLUSIE

Na het horen van alle verhalen is het duidelijk geworden dat de radio een rol speelt op het gebied van sociale identiteitsvorming. De etnische en multiculturele radiozenders leveren een grote bijdrage aan het creëren en onderhouden van zowel de etnische als de nationale identiteit van Marronjongeren. Het bestaan van een etnische Marronzender, die gericht is op het uitdragen en onderhouden van hun cultuur, versterkt de gevoelens van behoren tot de Marrongemeenschap. Ook wanneer zij een uiting van hun cultuur horen op een andere radiozender, wekt dit etnische gevoelens op. Het afdraaien van culturele muziek en het uitzenden in de etnisch taal (Aukaans en Saramaccaans) versterkt het meest bij deze jongeren hun etnische identiteit. Ook het nieuws uit het binnenland en het promoten van Marronproducten, kunnen etnische gevoelens oproepen. De radio versterkt de nationale identiteit van de jongeren door met name het afdraaien van Surinaamse muziek en nationalistische gedichten, het uitzenden van het belangrijkste Surinaamse nieuws en het promoten van Surinaamse producten. Daarnaast kan de radio nationale gevoelens opwekken wanneer zij aandacht schenkt aan de culturen van de verschillende bevolkingsgroepen. Het benoemen van feestdagen van andere etnische groepen en het feliciteren van deze groepen geeft een nationaal eenheidsgevoel.

Het feit dat de radio aandacht besteedt aan de muziek, het nieuws, de feestdagen, het eten, de advertenties en de gebruiken van zowel de eigen bevolkingsgroep als van de andere bevolkingsgroepen zorgt voor sociale identiteitsvorming. De etnisch versterkende concepten van één bevolkingsgroep dragen bij aan de etniciteit van die groep, terwijl het daarnaast ook kan bijdragen aan de nationale identiteit van de andere groepen. Het is dus duidelijk geworden dat etnische en nationale identiteit in Suriname niet per se als gescheiden concepten kunnen worden beschouwd, maar eerder elkaar versterken dan afbreuk doen aan elkaar. De nationale identiteit bestaat voor deze jongeren voor een groot deel uit het feit dat de samenleving zo etnisch divers is en dat iedereen met elkaar omgaat en van elkaar leert. Op basis van de gesprekken met de jongeren is gebleken dat verschillende etnische identiteiten een voorwaarde lijken te zijn voor een sterke nationale identiteit. Hierbij is het wel van essentieel

belang dat deze verschillende bevolkingsgroepen niet alleen actief zijn in het behouden van de eigen cultuur, maar ook openstaan en willen leren van de ander. Uit het radio luistergedrag en uit de gesprekken is gebleken dat de meeste jongeren actief bezig zijn andere etniciteiten te leren kennen, te begrijpen en te waarderen. Dit zorgt voor meer onderling respect en een sterker eenheidsgevoel, zonder dat dit afbreuk doet aan de etnische identiteit.

TOT BESLUIT

Opvallend is dat een van de belangrijke concepten uit dit onderzoek, nieuws als identiteitsvormer, in de literatuur nog weinig onderzocht is. Er zou nog meer onderzoek gedaan moeten worden, aangezien gebleken is dat nieuws een belangrijke bijdrage kan leveren aan de identiteitsvorming van jongeren.

De bevinding dat etnische en nationale identiteit samen kunnen gaan of elkaar kunnen versterken, wordt bevestigd door Ramssoedh (2013). In zijn artikel staat centraal dat de Surinaamse samenleving actief moet zijn in het onderhouden van een aparte eenheid, waarbij er een speciale rol is weggelegd voor de overheid en maatschappelijke groepen. Het is niet genoeg om elkaar enkel te accepteren. Men moet actief bezig zijn met het leren kennen en begrijpen van elkaars cultuur en het delen van elkaars verschillen en gemeenschappelijke waarden. Dit werd ook bevestigd in onze bevindingen. Het is dus belangrijk dat de radio een actieve houding inneemt in het onderhouden van die eenheid in verscheidenheid. Dit geldt zowel op het gebied van etnische identiteit als van nationale identiteit. Er kan op deze manier een sterke gemeenschap, en dus publieke waarde, worden gecreëerd door de radio. Vooral omtrent het concept taal liggen hier kansen. Uit de resultaten is naar voren gekomen dat Sranantongo, wanneer dit meer op de radio gesproken zou worden, nationaal versterkend werkt. Ook op het gebied van muziek en nationale gedichten gaven de jongeren aan dat er nog winst te behalen valt. Veel jongeren stelden dat zij het prettig zouden vinden om dit meer op de radio te horen. Bovendien zouden zij het goed vinden als de radio, wanneer er feestdagen van bepaalde etnische groepen zijn, meer aandacht besteedt aan de muziek van die etnische groep. Nu blijft het te vaak alleen bij feliciteren en mist de actieve inmenging, wat juist zo nodig is om de eenheid in verscheidenheid te onderhouden.

Elke dans vertelt een verhaal

Een onderzoek naar cultuurbehoud door dan bij Javaanse en Hindoestaanse gemeenschappen.

DOOR BART HAAGSMA, BAS LITJENS, GILLVAN REDJOENTONO

Bij een ondergaande zon maken wij een dansles mee. De dansstijl die wij voor ons zien heet Bharatanatyam, een Zuid-Indiase dans van meer dan 1500 jaar oud. Toch bevinden wij ons niet in een oud Indiaas dorpje, maar aan de andere kant van de wereld in een klein Zuid-Amerikaans land: Suriname, in de hoofdstad Paramaribo. Een dag later, nog steeds in Paramaribo, zijn wij te gast bij een dansdocent die ons de verschillende dansen van Indonesië uitlegt en laat zien. De invloed van landen die vele duizenden kilometers verwijderd zijn van Suriname is zo duidelijk te zien. Wat voor veel Nederlanders niet bekend is, is de ongekend diverse bevolking die door Nederlands beleid als de slavenhandel is ontstaan. Vandaag de dag leven verschillende bevolkingsgroepen harmonieus samen in deze republiek. Relatief recente bevolkingsgroepen die hierbij zijn gekomen zijn Hindoestanen en Javanen, al bijna 150 jaar geleden. Ooit zijn zij als contractarbeider voor de plantages hierheen gehaald uit Noord-India en het eiland Java. Nu vormen zij meer dan een kwart (Hindoestanen) en een zevende (Javanen) van de gehele Surinaamse bevolking, aldus het Algemeen Bureau voor de Statistiek van Suriname (2012). Wat Hindoestanen en Javanen onderling bindt, is hun gezamenlijke etnische identiteit (Choenni, 2014), grotendeels door hun band met hun geschiedenis en identificatie met hun landen van oorsprong, India en Indonesië. Dit in tegenstelling tot andere bevolkingsgroepen als Creolen en Marrons, die zich een stuk minder identificeren met bijvoorbeeld landen in West-Afrika (Choenni, 2014). De groepsidentiteit van Javanen en Hindoestanen uiten zich in een rijk cultureel leven die verschillende uitingsvormen heeft, en die een belangrijke rol hebben in het leven van beide groepen. De publieke waarde waar wij ons op richten is in dit geval de verrijking van het Surinaamse culturele leven. In dit onderzoek zoomen wij in op een vorm die beide groepen met elkaar delen: dans. Eerdere onderzoeken zijn gedaan naar het verband tussen dans en etnische binding (Kumar, 2011; Leonard, 2005) en beide groepen gebruiken dans in hun culturele en religieuze leven. Dans als vorm van cultuurbehoud geeft de mogelijkheid te kijken naar een verbindende rol in de gehele Surinaamse samenleving, of juist als een manier om je als etnische groep te profileren. In dit onderzoek gaan wij in op hoe deze vorm van cultuurbehoud tot stand komt en hoe dit door mensen betrokken bij dans wordt ervaren, zoals dansleraressen en danseressen zelf (het zijn voornamelijk vrouwen die zich hiermee bezig houden). De vraag die wij beantwoorden met dit artikel is: *Hoe geven Javaanse en Hindoestaanse gemeenschappen vorm aan cultuurbehoud door middel van dans?*

Het doel van het onderzoek is te ontrafelen hoe Javaanse en Hindoestaanse gemeenschappen invulling geven aan cultuurbehoud op het gebied van dans, teneinde een bijdrage te leveren aan hoe groepen omgaan met de eigen cultuur. Etnische organisaties zijn organisaties die speciaal voor een bepaalde etnische groep zijn gevormd, wat later in het artikel verder wordt toegelicht. Met dit onderzoek schetsen wij een beeld van de organisatie en beleving van dans in de Surinaamse samenleving. Daarnaast kunnen wij laten zien hoe wordt omgegaan met de eigen cultuur ten opzichte van andere culturen en laten wij zien hoe er sprake is van beslotenheid of juist openheid van een etnische groep.

Door twee etnische gemeenschappen te onderzoeken verwachten wij overeenkomsten en verschillen te vinden in hoe Javanen en Hindoestanen invulling geven aan cultuurbehoud op het gebied van dans. Er is een goede basis op het gebied van literatuur over etnische groepen. Deze literatuur is vaak uit de vorige eeuw en focust vooral op het besloten karakter

van deze groepen. Ons artikel bouwt voort op bestaande literatuur over etnische organisaties en biedt een nieuw, Surinaams perspectief op hoe in hetzelfde land twee etnische groepen invulling geven aan cultuurbehoud en welke rol verscheidene actoren daarin spelen. Ook is er geschreven over de verbindende werking van dans. Culturele dans als multi-etnisch bindmiddel bouwt voort op een eerder geschreven artikelen van Kumar (2011) en Leonard (2005). In dit onderzoek leggen wij een link tussen literatuur over de besloten groep en de modernere literatuur over het openstellen van de eigen cultuur en etnische identiteit.

Dit artikel is als volgt opgebouwd: allereerst zullen wij ingaan op onderzoeken die eerder zijn gedaan op het gebied van etnisch organiseren. Daarna zullen wij het begrip etniciteit behandelen en ingaan op beslotenheid en vervolgens het uitnodigende aspect hiervan. Deze indeling houden wij aan bij onze bevindingen, waar wij laten zien hoe dans in Suriname tot stand komt en hoe dansleraressen, danseressen en andere betrokkenen dans ervaren. Tot slot zullen we hier conclusies uit trekken en enkele discussiepunten bespreken.

EERDER ONDERZOEK

Wij hebben het in de inleiding gehad over 'etniciteit', 'etnische gemeenschap' en 'etnische organisatie'. Maar wat zeggen eerdere onderzoeken hierover? Wij gaan in op drie aspecten hiervan: hoe etnische groepen zich organiseren, hoe dit bijdraagt aan groepsgevoel en identiteit en hoe etniciteit ook uitnodigend en open kan zijn.

HET ORGANISEREN IN EEN ETNISCHE GEMEENSCHAP

Een eerste stap is het duidelijker maken van een etnische organisatie aan de hand van literatuur. Narroll (1964, in Barth, 1998, pp.10-11) geeft een definitie van etnische groepen. Daarbij heeft hij het onder andere over een *field of communication and interaction*. Dat houdt onder andere in dat etnische groepen worden gebonden door bijvoorbeeld een gemeenschappelijke taal en door gedeelde gebruiken. Dans valt hier ook onder; door middel van dans creëert de groep een manier waarop ze met de groep hun eigen cultuur kunnen uiten. Dans is een gewoonte die door de etnische groep wordt gedeeld en wordt georganiseerd. Het onderzoek van Allen (2015) gaat hier verder op in. Allen (2015) heeft onderzoek gedaan naar hoe de Javaanse cultuur in Suriname wordt georganiseerd. Zij spreekt dan over *the authorising and institutionalising of culture* dat door Javaanse organisaties gebeurt. Autoriseren en institutionaliseren van cultuur houdt hier in dat zij actief bezig zijn met het promoten en organiseren van cultuur en hier legitimiteit aan geven. Allen (2015, p.358) noemt hierbij de Vereniging Herdenking Javaanse Immigratie (VHJI) en de Indonesische ambassade. Deze organisaties geven legitimiteit aan cultuur en organiseren ook culturele evenementen. Dat dit door een ambassade gebeurt, is niet toevallig: Javanen en Hindoestanen zijn beide groepen die een historische band onderhouden met hun land van origine. Organisaties als de ambassade spelen hierop in om de groepsidentiteit te versterken (Shain, 1994). Het werk van de ambassades heeft als doel om de verbondenheid met het land van origine te versterken. In dit onderzoek gaan wij op zoek naar vergelijkbare organisaties bij Javanen en Hindoestanen die op het gebied van dans hier een rol in spelen.

ETNICITEIT: BEHOUDEND, ZOEKEND NAAR EEN GEMEENSCHAPPELIJKE IDENTITEIT EN ONDERSCHIEDEND VAN ANDEREN

Naast de zichtbare organisaties die zich bezighouden met een etnische groep gaat de binding van een dergelijke groep volgens Narroll (1964, in Barth, 1998) over het delen van fundamentele culturele waarden. Deze culturele waarden worden zichtbaar in concrete uitingen als dans. Culturele uitingen geven vervolgens betekenis aan de identiteit en creëren een groepsgevoel. Die wisselwerking tussen waarden, uitingen en betekenis behoudt de cultuur van een groep als Javanen of Hindoestanen.

Naast dat een groep wordt gevormd door het uiten van gedeelde waarden, is er meer van belang om een etnische groep te zijn (Barth, 1998). De omgang met andere etnische groepen is ook van belang. Volgens Barth (1998) kan een groep alleen voortbestaan als zij onderscheid maken tussen henzelf en andere groepen. Gebruiken binnen etnische groepen kunnen veranderen, maar een duidelijke grens tussen lid en niet-lid blijft bestaan. Dit noemt Barth (1998) dichotomisering: zolang je vindt dat je bij een etnische groep hoort, en buitenstaanders vinden dat ook, dan ben je onderdeel van deze etnische groep. Deze dichotomisering wordt door Roessingh (1998) de wij-zij dichotomie genoemd. Roessingh (1998) stelt dat de wij-zij dichotomie kan ontstaan door historische ontwikkeling. Dit komt ook terug in de Surinaamse context waarin wij onderzoek hebben gedaan.

De Hindoestanen en Javanen hechten veel waarde aan hun culturele etnische identiteit (Choenni, 2014). Dit is in lijn met wat Roessingh (1998) schrijft over een gemeenschappelijke afkomst als deel van etnische binding. Deze gemeenschappelijke afkomst kan een land of gebied zijn, zoals het geval bij Hindoestanen en Javanen. Toch hoeft niet dit altijd zo te zijn, volgens Roessingh (1998) kan het ook een bepaalde mythe van het ontstaan van een groep zijn die ze een gemeenschappelijke afkomst geeft. Dit besef van gemeenschappelijke afkomst en culturele identiteit geldt volgens Choenni (2014) vooral voor de Hindoestaanse groep, en komt meer naar voren in het contact met andere groepen die misschien een minder sterke culturele etnische identiteit hebben zoals de Creolen (Choenni, 2014, pp.410-411). Dit geldt zowel voor dagelijks contact als voor culturele uitingen zoals dans. Choenni (2014) merkt hier wel bij op dat ongeacht dit sterke gevoel van etnische identiteit de Surinaamse samenleving niet wordt gekenmerkt door rassenhaat of etnisch geweld, maar dat de verschillende etnische groepen op een harmonieuze manier met elkaar samenleven.

In tegenstelling tot de vorige genoemde onderzoeken hoeft etniciteit niet per se te gaan over besloten groepen. Etniciteit binnen traditionele dans speelt een grote rol, maar hoeft volgens andere onderzoeken niet beperkt te zijn tot de etnische groep zelf. Dans als onderdeel van etnische cultuur wordt besproken door onder anderen Pamela Allen (2015) en Anita Kumar (2011). Allen (2015, p. 358) spreekt over dans als onderdeel van cultuurbehoud in Suriname, waar de Vereniging Herdenking Javaanse Immigratie (VHJI) danslessen verzorgt om zo de Javaanse cultuur te behouden in Suriname. Ook geeft Allen (2015, p.359) aan dat deze vorm van cultuurbehoud niet alleen door de Surinaams-Javaanse etnische groep bezocht wordt, maar ook andere etnische groeperingen in Suriname aantrekt. Het doel van de VHJI is volgens Allen (2015) het behoud van cultuur in Suriname met de focus op de Javaanse cultuur als

onderdeel van de Surinaamse.

Kumar (2011) legt de focus op de overeenkomsten tussen cultuur en traditionele bezigheden zoals dans. Om dit te onderzoeken heeft zij een casestudy gedaan naar Bharatanatyam, een dansvorm die ook wij hebben onderzocht in Suriname. Kumar (2011) beschrijft de (etnische) betekenis die danseressen aan deze dansvorm gaven. Zij legt daarnaast ook de focus op cultuur als vormend proces en niet als iets stilstaands en vast (Kumar, 2011, p.37). Bij de dans zijn ook een aantal terugkerende handelingen en vaste onderdelen (Kumar, 2011). Er is een kledingstijl gekoppeld aan de dans en ook religieuze activiteiten zijn onderdeel van de dans (Kumar, 2011, p.38). De dans raakt vele facetten van cultuur en hiermee is de dans onderdeel van cultuurbehoud. Kumar (2011) geeft wel aan dat het behoud van de dans als onderdeel van de Indiase cultuur niet is vastgekoppeld aan een bepaalde etnische achtergrond; er doen ook Pakistaanse en Amerikaanse meisjes mee. Zij eindigt haar artikel dan ook met deze notie dat het behoud van cultuur niet is voorbehouden aan mensen van een bepaalde etnische achtergrond maar ook kan plaatsvinden als een mix van etnische achtergronden (Kumar, 2011).

KERNCONCEPTEN

Aan de hand van de literatuur willen wij in dit onderzoek bepaalde kernconcepten gebruiken (Bryman, 2012, p.388). Dit zijn concepten waarmee wij interviews, observaties en andere data hebben geordend en duidelijker hebben gemaakt. In de literatuur zijn verschillende begrippen naar voren gekomen die van belang zijn in het onderzoek.

Het eerste concept dat wij uit de literatuur halen is etnisch organiseren. Met dit concept pakken wij terug op de literatuur van Pamela Allen (2015) die dit omschrijft als organisaties die cultuur autoriseren. In ons onderzoek verhelderen wij deze instituties door respondenten hiernaar te vragen. Het draait hierbij om instituties die bezig zijn met cultuur te bevorderen en hier ook actief aan bij te dragen. Uit de literatuur bleek dat deze organisaties een grote rol kunnen innemen in een etnische groep en hierdoor is het belangrijk dit mee te nemen in het onderzoek.

Het tweede concept is het besloten karakter van etniciteit. Hierbij hebben wij gelet op woorden als behouden, identiteit en het spreken over een wij-zij dichotomie in het onderzoek. Uit de literatuur van Barth (1998), Roessingh (1998) en Choenni (2014) komt beslotenheid naar voren als onderdeel van een etnische groep. Doordat dit onderzoek de focus legt op cultuurbehoud bij twee etnische groepen is het belangrijk deze onderlinge binding mee te nemen als onderdeel van de cultuur.

Het derde concept wat wij meenemen in het onderzoek is het open karakter van etniciteit. Allen (2015) en Kumar (2011) geven aan dat etniciteit niet per se gaat over een besloten groep, maar dat etniciteit ook opengesteld kan worden voor anderen. Om dit concept te onderzoeken hebben wij gelet op aanwezigheid van andere groepen bij evenementen en hoe respondenten betekenis gaven aan het uitnodigen van leden van andere etnische groepen.

ONDERZOEKSWIJZE

Dit onderzoek heeft plaatsgevonden in verschillende wijken van Paramaribo. Wij hebben gekozen niet in een bepaald gebied onderzoek te doen, doordat cultuurbehoud niet alleen plaatsvindt in een bepaalde wijk maar in de gehele stad. Wij hebben ons onderzoek wel beperkt tot de stad Paramaribo. De meeste organisaties betrokken bij het cultuurbehoud door middel van dans zijn gevestigd in deze stad. Ook woont de helft van Surinaamse bevolking in de hoofdstad waardoor dit voor ons een breed beeld opleverde van de Surinaamse samenleving en een goede plek was om respondenten te vinden.

Wij hebben voor ons onderzoek onze respondenten onderverdeeld in drie lagen: de organisaties die dans mogelijk maken, de dansleraressen die lessen verzorgen en danseressen die bezig zijn om culturele dans te leren. Om een beter beeld te krijgen van de organisaties die dans mogelijk maken hebben wij meerdere gesprekken gehad met betrokken organisaties als Cultuurstudies en VHJI. Ook hebben wij bij evenementen van deze organisaties geobserveerd om een beter beeld te krijgen van de vorm en inhoud die zij hieraan geven. Door deze combinatie hebben wij geprobeerd een zo breed mogelijk beeld te krijgen van de rol van organisaties omtrent dans. De tweede laag, dansleraressen, is bedoeld om meer informatie te krijgen over de dans zelf. We hebben voor dit onderzoek verschillende dansleraressen geïnterviewd om een breed beeld te krijgen van zowel de dans zelf als de betekenisgeving die de docent geeft aan dans. Wij zijn hiervoor langsgedaan bij hun danslessen en hebben ook geobserveerd hoe deze lessen werden vormgegeven. De derde laag van respondenten in dit onderzoek zijn de danseressen. Deze derde laag hebben wij gekozen om een beeld te krijgen van waarom dansen belangrijk is voor de mensen die op dansen gaan en actief bezig zijn met het leren van een nieuwe dans. Wij hebben toen wij bij de danslessen veel korte gesprekken gehad met danseressen om zo tot een analyse te komen.

Wel moeten er beperkingen worden aangegeven bij deze onderzoekswijze. Door de keuze voor dans hebben wij andere uitingen van cultuur niet onderzocht. Echter, dans is wel een tastbare en concrete vorm van cultuur en is deze goed te onderzoeken. Ook kan bij dans goed gekeken worden naar verschillen in beide groepen door met dezelfde methoden deze te onderzoeken. De keuze voor twee etnische groepen in de samenleving geeft ook een beperking. Door deze keuze voor twee groepen laten wij de andere bevolkingsgroepen in Suriname buiten beschouwing en kan er dus geen beeld gegeven worden van de gehele Surinaamse samenleving. De keuze hiervoor berust op het feit dat in het artikel van Choenni (2014) naar voren kwam dat de Hindoestaanse en Javaanse gemeenschappen een sterkere etnische binding hebben tegenover bijvoorbeeld de Creolen.

BEVINDINGEN

DE JAVAANSE GEMEENSCHAP: DE WISSELWERKING MET INDONESIË

Volgens Allen (2015) zijn de VHJI en de Indonesische Ambassade sleutelspelers wat betreft

het organiseren van de Javaanse cultuur. Veel respondenten bevestigden dat deze twee organisaties de belangrijkste rol spelen in het mogelijk maken van dans. De ambassade stimuleert de Javaanse en Indonesische cultuur en probeert de bekendheid van deze cultuur te vergroten onder de eigen groep en in de Surinaamse samenleving. Een respondent geeft dit ook aan bij een van onze interviews: “Op een gegeven moment zijn de mensen van Indonesië naar hier gekomen via de ambassade, en ik denk dat de *policy* van elke ambassade is dat je je cultuur een beetje promoot...” Allereerst wordt dit beleid (*policy*) duidelijk doordat op de Indonesische ambassade danslessen worden georganiseerd. Meerdere keren per week komen groepen dansers (voornamelijk meisjes) van allerlei leeftijden naar de ambassade om les te krijgen van een Indonesische docente, die op uitnodiging van de ambassade naar Suriname is gekomen om onderwijs te verzorgen in de verschillende dansstijlen van haar thuisland. Dit doet zij samen met assistent-dansleraressen uit Suriname. Een ander middel dat de ambassade gebruikt om hun cultuur te promoten, is het verstrekken van beurzen. Een beurs wordt verstrekt aan veelbelovende dansers om een jaar lang te reizen door Indonesië en de dansstijlen van de verschillende eilanden te leren. Naderhand kunnen deze zogenaamde bursalen deze dansstijlen op hun beurt weer onderwijzen aan anderen in Suriname. Dit beleid is in lijn met de rol die Allen (2015) beschrijft over de ambassade die cultuur autoriseert en institutionaliseert. Het selecteren van deze bursalen gebeurt in samenwerking met VHJI en de danslessen die de VHJI organiseert bij hun cultureel centrum, Sana Budaya. Ook zij zijn bezig met het uitdragen van de Javaanse cultuur: “Met de activiteiten van Sana Budaya, met de activiteiten van [dansleraar] Dwight Warsowikromo...” Vervolgens geeft de respondent aan dat door deze activiteiten er weer “trots” in de Javaanse cultuur komt. VHJI wordt door veel respondenten als een van de grote spelers op het gebied van cultuur ervaren, vergelijkbaar met de rol van de Indonesische ambassade. Het verschil zit dan vooral in hun focus: VHJI richt zich op Javaanse cultuur, terwijl de ambassade zich hard maakt voor de gehele Indonesische cultuur.

DE HINDOESTAANSE GEMEENSCHAP: DE STIMULANS VANUIT HET THUISLAND

Ook binnen de Hindoestaanse gemeenschap spelen formele organisaties een rol in het stimuleren en bekrachtigen van cultuur. Verscheidene respondenten hebben het over organisaties, en een overheidsfunctionaris zegt hierover: “Omdat ze hun culturele elementen uit het dorpsgemeenschap hier hadden overgedragen. Dus hier hebben ze het [...] verder ontwikkeld. In de stad heb je organisaties, echte organisaties. In de zin van stichting dit, stichting dat...” De dorpsgemeenschap die zich bezighield met cultuurbehoud heeft zich ontwikkeld in Suriname tot stichtingen en andere organisaties die zich hiervoor inzetten. Waar Allen (2015) heeft geschreven over Javaanse culturele organisaties in Suriname, zijn er dus ook vergelijkbare organisaties in de Hindoestaanse gemeenschap aanwezig. Een van onze doelen was het vaststellen van deze organisaties bij de Hindoestaanse gemeenschap in Suriname. Tijdens een observatie bij een Onafhankelijkheidsviering van de Hindoestanen zagen wij dat de dag georganiseerd werd door verscheidene organisaties. Bij deze viering op het Onafhankelijkheidsplein in Paramaribo waren drie partijen betrokken: het *Indian Cultural Center* (ICC), De Ambassade van India en Directoraat Cultuurstudies van het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur. De betrokkenheid van het ICC, onderdeel van de Indiase ambassade in de culturele gemeenschap, werd ook bevestigd door een respondent uit een Hindoestaanse maatschappelijke organisatie: “En als je het hebt over culturele groepen dan

zijn er in Suriname meerdere grote organisaties die zich met cultuur bezighouden. De eerste is ICC, *Indian Cultural Center*.” Andere respondenten beschreven het ICC ook als een belangrijke speler in het veld. De ICC houdt zich ook niet bezig met één aspect van de Hindoestaanse cultuur, maar heeft een bredere kijk. Door de focus niet op één aspect te leggen, plaatst de ICC zich als behoeder van de Indiase cultuur in Suriname, een autoriserende rol. ICC valt dus in een vergelijkbare rol die Allen (2015) toedicht aan de Indonesische ambassade bij de Javanen. Een respondent sprak over vele andere organisaties die zich bezighouden met de Hindoestaanse cultuur: “Daarnaast heb je ook Suriname Hindi Perishe. Zij houden zich alleen bezig met de Hindi Taal. Voor de rest heb je ook verschillende dansscholen hier in Suriname. Dans is ook een stukje van onze cultuur en daarnaast heb je ook zoveel Indiase restaurants hier. Waarbij eten verkocht wordt van de Hindoestanen. Dat is qua cultuur. En winkels die onze kledingdrachten verkopen.” Deze respondent spreekt over verschillende organisaties die zich bezighouden met verschillende aspecten van cultuur. Naast deze kleinere organisaties die werden genoemd, zijn er ook grotere spelers in de Hindoestaanse gemeenschap. De belangrijkste organisaties die niet gelieerd zijn aan de ambassade of Surinaamse overheid zijn volgens een respondent Sanathan Dharm en Arya Dewaker. Deze organisaties zijn religieus van aard en dragen de Hindoestaanse cultuur uit. Ondanks dat dit geen overheids- of aan de ambassade gelieerde partijen zijn, spelen zij wel een grote rol in het uitdragen van de Hindoestaanse cultuur. Een respondent noemt het feit dat beide organisaties scholen bezitten waarbij aandacht wordt besteed aan taal en het Hindoeïsme. Er is bij deze organisaties veel aandacht voor traditionele cultuur, waarmee zij de Hindoestaanse cultuur institutionaliseren volgens de omschrijving van Allen (2015). Het bevorderen en behouden van Hindoestaanse cultuur gebeurt ook door het eerder genoemde Cultuurstudies, die de verschillende uitingsvormen als dans archiveert en meehelpt met organisatie van evenementen. Cultuurstudies heeft een vergelijkbare rol in de Javaanse gemeenschap.

BEHOUDEN, BESCHERMEN EN VERRIJKEN DOOR MIDDEL VAN DANS

Er zijn dus vele organisaties die zich bezighouden met het mogelijk maken van dans. Nu is de vraag wat voor waarde betrokken aan dans geven. Allereerst geven respondenten hier een etnisch verbindende betekenis aan; bij beide groepen bestaat een sterk etnisch bewustzijn. Choenni (2014) schrijft dat door een sterkere band met de etnische achtergrond Hindoestanen en Javanen meer met hun etnische identiteit bezig zijn dan Creolen. Verschillende respondenten geven aan dat dans onderdeel is van hun etnisch bewustzijn. Een respondent geeft dit mooi weer als ze over dans spreekt: “ik hou me bezig met mijn cultuur, want naast de dans leer je ook alle culturele woorden, waarom je dans doet, waarom je stampt op de aarde en waarom je respect moet hebben.”

Wij hebben in het onderzoek gezocht naar etnische identiteit bij beide onderzoeksgroepen. Zo gaf een van onze respondenten aan over traditioneel Javaanse dans dat het vanzelfsprekend is dat deze wordt overgedragen: “Natuurlijk, het is mijn identiteit.” Het is ons opgevallen dat het belangrijk voor de respondent is dat deze dans traditioneel blijft: de respondent gaf aan dat de dans in Suriname niet meer “puur” was, en dat de ambassade beleid voert om deze dans weer puur te krijgen; daarmee bedoelt ze de originele vorm van de dans die in Indonesië wordt uitgevoerd. De ambassade geeft een beurs om in Indonesië deze dans te leren en vervolgens

komen deze bursalen terug. Een medewerker van een Javaanse organisatie geeft aan dat bursalen vervolgens terugkomen in Suriname om kennis te delen. Een betrokken gevoel bij het thuisland geeft aan dat er sprake is van een gevoel van identificatie met hun historisch Javaanse afkomst, en daarmee een etnische groep die te onderscheiden valt van andere etnische groepen. Deze dichotomie hebben wij in de literatuur gevonden en aangeduid als de wij-zij dichotomie (Barth, 1998; Roessingh, 1998) die focust op afkomst. Deze uitingen van etnische cultuur worden door onze respondenten ook als positief ervaren, en een danslerares zegt: “Ik voel... ik hou ervan, de Javaanse cultuur.”

Ook bij de Hindoestaanse gemeenschap is er een sterk besef van etnische achtergrond, zo kwam tijdens ons onderzoek naar voren. Een aanstaande Hindoestaanse bruid blikt alvast vooruit: “Als ik kinderen heb geef ik de [Hindoestaanse] traditie door.” Naast dit besef zijn zij er ook actief mee bezig, dit geeft een respondent aan in de volgende bewoording: “Ook in Suriname zijn we bezig met onze cultuur.” Zij sprak daarbij over de uiting van Hindoestaanse cultuur in de vorm van dans. Ook zagen wij bij dansobservaties dat zij traditionele culturele uitingen behouden in de dans. De passen van Bharatanatyam worden aangegeven in de taal van Zuid-India, het Tamil. Een ander belangrijk deel van Bharatanatyam wordt ook in Suriname uitgevoerd: een ritueel genaamd Namaskar. Dit is een groet waarmee dansers voordat ze beginnen vergiffenis vragen aan Moeder Aarde, en zij halen hiermee kracht van de ‘Almachtige’ en de ‘Kennisgever’, religieuze termen uit het Hindoeïsme. Daarnaast heeft het de functie van zegen vragen om te dansen. Bij een observatie op het onafhankelijkheidsplein kwamen deze culturele uitingen (Narroll, 1964 in Barth, 1998) nogmaals naar voren. De gesproken taal was Hindi, met soms een vertaling naar het Nederlands en de uitgevoerde dans was een klassieke dans uit de regio Punjab in India.

Deze meer besloten visie op de eigen cultuur in de vorm van dans komt veel terug bij beide groepen. In de theorie van Barth (1998) en Roessingh (1998) komt dit veel naar voren. Er ontstaat een wij-zij dichotomie (Roessingh, 1998) waarbij personen onderscheid maken tussen de eigen groep en de andere groep. Al onze respondenten spreken consequent over ‘Javanen’ en ‘Hindoestanen’, en bakenen traditionele dans af als iets ‘Javaans’ of ‘Hindoestaans’. Een respondent legt dit heel duidelijk uit: “Weet je, wanneer je ‘s morgens opstaat en in de spiegel kijkt, zie je niet iemand anders he? Wat zie je? De persoon die ik zie, die lijkt op een Javan [...] Het is wie ik ben, weet je.” Het wij-zij gevoel dat Roessingh (1998), Barth (1998) en Narroll (1964 in Barth, 1998) omschrijven, wordt door de wijze waarop respondenten praten over hun eigen etnische groep en anderen bevestigd. Zij zijn bezig met hun eigen cultuur en zijn volgens een overheidsfunctionaris bewust bezig deze te behouden. Hij geeft aan dat Hindoestanen de bewuste keuze gemaakt hebben bezig te zijn met het cultuurbehoud waar dans onderdeel van is. Een Javaanse respondent geeft hier ook historisch perspectief aan door aan te geven dat Javanen achtergesteld werden door andere groepen, of in de bewoording van de respondent: “de Javanen werden toen weinig gewaardeerd, waardoor de Javanen zich ook minder voelen.” Het gevoel van de eigen groep ontstaat dan ook grotendeels door contact met andere groepen. Wel hebben wij altijd gezien dat dit niet meer betekent dat de eigen cultuur als beter wordt gezien. In een gesprek met een bezoeker van een dansles geeft zij heel duidelijk aan dat de Hindoestaanse cultuur niet als ‘hogere’ gezien mag worden, maar dat alle culturen

in Suriname gelijkwaardig zijn. Dit sluit aan op Choenni (2014) die stelt dat de Surinaamse samenleving niet wordt gekenmerkt door rassenhaat maar dat de groepen harmonieus met elkaar samenleven. Een Hindoestaanse maatschappelijke organisatie geeft dit ook aan in een interview met ons: “...ons doel is het bevorderen van de Hindoestaanse cultuur met alle andere culturen in Suriname.” Dans is dus een middel om het gevoel van Hindoestaanse en Javaanse cultuur te versterken en te behouden.

EEN UITNODIGING NAAR ANDEREN

Dans kwam in ons onderzoek niet alleen als binding met een eigen etnische groep naar voren, maar ook als een middel om anderen uit te nodigen in hun culturele beleving. Niet alleen etnisch Hindoestaanse meisjes zijn actief als Bharatanatyam-danseres; ook een danseres van niet-Hindoestaanse afkomst was hard bezig om de voor ons lastige pasjes van deze dans onder de knie te krijgen. Toen wij haar vroegen waarom zij Hindoestaanse dans beoefende, gaf zij aan dat zij het belangrijk vond om andere culturen te leren kennen. Zij vertelde dat je niet afgebakend moet worden door de eigen cultuur. Haar docent was het met haar mening eens ten opzichte van andere culturen door ons te vertellen: “Dans mag niet kleurgebonden zijn”. Een Javaanse danslerares die wij hebben gesproken vond het ook belangrijk om haar danslessen open te hebben voor alle dansers, ongeacht etnische groep. Haar houding komt overeen met wat Kumar (2011) stelt in haar artikel; een dans hoeft niet voorbehouden te zijn aan de eigen etnische groep, maar kan open zijn voor iedereen. De culturele en etnische waarde is niet afhankelijk van je eigen afkomst: dans, en de waarde die hierbij hoort, moet voor iedereen toegankelijk en mogelijk zijn. Die toegankelijkheid komt verder terug in het Surinaamse dansleven. De antieke pasjes van Bharatanatyam worden uitgevoerd op moderne muziek van Michael Jackson en Justin Timberlake, en afgewisseld met moderne dansstijlen als hiphop en Bollywood. Ook bij Javaanse dans wordt er een mix gemaakt tussen traditionele dansstijlen en vechtkunst om optredens aantrekkelijker maken. En met succes, aldus een van onze respondenten; deze optredens worden goed gerecenseerd en volgens haar door een divers publiek bezocht. Ook een overheidsfunctionaris sprak over deze evenementen: “Het is mooi dat niet-Javanen ook meedoen”. Een Hindoestaanse danseres geeft duidelijk aan dat dans niet alleen om Hindoestanen draait: “En we hebben ook niet-Hindoestaanse dames die dansen, [zoals] Creoolse, Javaanse en Chinese dames die komen dansen. Dat is wel een plus.” De respondent ziet het dus ook als een toevoeging dat andere groepen ook de Hindoestaanse dans doen. Dit komt overeen met het beeld dat Allen (2015) schetst. In haar artikel schrijft zij dat naast Javanen ook andere etnische groepen afkomen op evenementen. Bij observaties hebben wij vastgesteld dat er inderdaad mensen van andere etnische groepen op een onafhankelijkheidsviering of dansvoorstelling afkomen. Toch werden de door ons bezochte evenementen door één bepaalde etnische groep georganiseerd en in de meerderheid ook door die etnische groep bezocht. De danslessen van beide groepen waar wij bij mochten zijn, waren ook niet compleet gemengd, maar in grote meerderheid bezocht door meisjes van de eigen etnische groep. In het kort geeft eigenlijk iedereen die wij gesproken hebben aan dat zij openstaan voor andere etnische groepen, maar zijn er in de praktijk nog maar weinig dansers van andere etnische groepen te zien bij de lessen.

CONCLUSIE

Hoe krijgt cultuurbehoud vorm? In de wereld van dans bij Javanen en Hindoestanen zijn er vele organisaties betrokken. Beide groepen hebben een historische band met landen aan de andere kant van de wereld, Indonesië en India, en ambassades van deze twee landen spelen dan ook een grote rol hierin. Via de ambassade van Indonesië is het voor veelbelovende dansers mogelijk om een beurs te krijgen, en hiermee een jaar lang in Indonesië te wonen en de dansstijlen van de verschillende eilanden te leren. Vervolgens komen deze bursalen terug om anderen deze stijlen te kunnen leren. Ook worden danslessen georganiseerd op de ambassade door een Indonesische docent. De Indiase ambassade op haar beurt zorgt ervoor dat Surinaams-Hindoestaanse dansleraren officieel hun school kunnen openen door het laten overvliegen van Indiase dansleraren die de Surinaamse docent begeleiden. Tot slot dragen zij de Indiase cultuur uit met het uitnodigen van Indiase artiesten en het introduceren van Indiase dansstijlen in Suriname. Hiervoor bestaat een aparte vleugel van de Indiase ambassade, het Indian Cultural Centre. Door dit te doen vervullen de ambassades hun rol van het behouden en uitdragen van de cultuur van het land van origine. Dit doen zij niet alleen; ook lokale etnische organisaties helpen de ambassades om cultuur te organiseren. In de Javaanse gemeenschap organiseert de Vereniging Herdenking Javaanse Immigratie dansles in hun cultureel centrum Sana Budaya en zijn ze betrokken bij de keuze van bursalen. Daarnaast zijn er private dansleraressen die als oud-bursaal ook een deel van de Indonesische cultuur overbrengen op hun leerlingen. Binnen de Hindoestaanse gemeenschap gebruiken religieuze organisaties als Sanatan Dharm regelmatig dans in hun rituelen en feesten. Beide gemeenschappen worden ondersteund hierin door Cultuurstudies, een onderdirectoraat van het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur. Cultuurstudies werkt als een parapluorganisatie voor culturele organisaties, helpt om evenementen op te zetten en archiveert kennis op het gebied van culturele gebruiken.

Het uitdragen van deze cultuur door dans gaat twee kanten op die in paradox met elkaar lijken te staan. De eerste kant is het behouden, beschermen en verrijken van dans. Oude dansstijlen als Bharatanatyam worden onderwezen in de Hindoestaanse gemeenschap, en deze worden door dansleraren en -leerlingen als klassiek ervaren en als deel van een etnische identiteit van Hindoestanen. De taal bij culturele evenementen is Hindi, de voertaal van India. Bij Javanen wordt de ontwikkeling van het kopiëren van Indonesische dans als het ‘puur’ maken van de Javaans-Surinaamse dans gezien. Een respondent geeft aan dat ze door de opleving van dans zich weer trots voelt op de Javaanse cultuur. De band met het ‘thuisland’ komt hierbij dus veel terug. Dit is in lijn met eerdere onderzoeken die als deel van een etnische identiteit gedeelde waarden en een wij-zij dichotomie aangeven; je identificeren met jouw groep ten opzichte van anderen. Binnen ons onderzoek maken respondenten duidelijk onderscheid tussen Hindoestaanse of Javaanse cultuur en andere gemeenschappen. Daarbij geeft iedere respondent die wij hierover hebben gesproken gelijk aan dat zij niet hun eigen cultuur als beter zien dan anderen.

De tweede kant van deze cultuur uitdragen, gaat over het uitnodigen van andere bevolkingsgroepen en het populariseren van etnische cultuur. Veel respondenten van beide

groepen gaven aan dat zij het belangrijk vinden dat andere groepen ook meedoen met dans. Bij evenementen waren andere groepen ook uitgenodigd als toeschouwer. Dansleraressen vonden het belangrijk dat dans niet gebonden was aan een etnische groep. Toch waren er weinig toeschouwers en leerlingen die tot een andere etnische groep konden worden gerekend. Traditionele dansen werden aantrekkelijker gemaakt door het toevoegen van populaire elementen als hiphop-pasjes of het gebruik van populaire muziek. Hier zijn duidelijk tegengestelde bewegingen zichtbaar van een traditionele houding vermengd met het opener en aantrekkelijker maken van dans.

In ons onderzoek naar cultuurbehoud door dans hebben wij twee zeer interessante gemeenschappen leren kennen, waar het 'thuisland' van meer dan honderd jaar geleden nog steeds haar invloed doet gelden door haar ambassades en die bezig zijn met cultuur tot bloei laten komen. In de Surinaamse samenleving wordt cultuurbehoud vormgegeven op twee manieren die wij hebben kunnen vaststellen. Dans is een middel om onderlinge binding met een etnische groep te versterken, en tegelijkertijd een manier om anderen uit te nodigen in een nieuwe cultuur. Door dit onderzoek hebben wij een zeer boeiend onderdeel van Hindoestaanse en Javaanse cultuur onder de loep genomen, en kunnen wij met zekerheid stellen dat elke dans een verhaal vertelt.

VERDERE STAPPEN

Binnen ons onderzoek hebben wij een paradox waargenomen in de functie en uitvoering van dans. Enerzijds wordt het gebruikt als een middel om etnische binding te creëren, en anderzijds wordt dans ook gebruikt om cultuur te promoten en wordt er waarde gehecht aan het betrekken van andere etnische groepen. De literatuur die wij onderzocht hebben voor ons artikel dekt deze paradox niet. Wij hebben in de literatuur zowel het behoudende onderdeel als het uitnodigende onderdeel teruggevonden, maar niet in combinatie met elkaar. Het is dus raadzaam om hier vervolgonderzoek naar te doen. In dit onderzoek speelt deze paradox een leidende rol, maar het is niet dekkend voor alle vormen van culturele uitingen van cultuur. Wij vinden het dan ook belangrijk om mee te geven dat het interessant kan zijn deze paradox als onderwerp te nemen voor vervolgonderzoek naar cultuurbehoud. Wel moeten wij hier aan toevoegen dat Suriname een complexe samenleving heeft van verscheidene bevolkingsgroepen. Deze samenstelling van bevolking is niet voor elk land gelijk en dit kan ook invloed hebben op de onderzoeksresultaten.

Ook willen wij aan de Surinaamse samenleving meegeven te beseffen dat deze paradox er is. Wanneer er culturele activiteiten worden georganiseerd en wanneer er danslessen worden gegeven, is het goed rekening te houden met hoe dit gepresenteerd wordt en hoe wordt omgegaan met het behoudende en het uitnodigende aspect van de eigen cultuur. Hierbij willen wij meegeven dat wij niet een advies geven om op een van beide meer de nadruk te leggen. Het kan raadzaam zijn hiermee te testen door de eigen cultuur meer te promoten en naderhand te evalueren of dit gelukt is. Door onze onderzoeksmethode hebben wij geen breder cijfermatig beeld kunnen geven van hoe de exacte cijfers zijn omtrent bezoekersaantallen van evenementen en danslessen; hier zou nog naar gekeken kunnen worden wanneer er onderzocht wordt of er daadwerkelijk meer verschillende etnische achtergronden aanwezig zijn.

Ontwikkeling in de middag: maatschappelijk initiatief als uitkomst?

Een kwalitatief onderzoek naar maatschappelijk initiatief voor middagbesteding van basisschoolkinderen in Latour.

DOOR CONCHITA REDAN, MARGOT VISSCHERS, SIEM POELMAN

Een aantal jaar geleden werd in Suriname geconstateerd dat schoolresultaten van basisschoolkinderen tegenvielen. Naar aanleiding daarvan voerde de Surinaamse overheid van 2012 tot 2015 het project 'naschoolse opvang' uit. Dit project was bedoeld om kinderen 's middags extra te begeleiden. In 2015 werd de naschoolse opvang stopgezet door de regering, omdat er geen geld meer was om het project door te zetten (Commissie Naschoolse opvang en begeleiding, 2012, p.2). Sinds het stopzetten van naschoolse opvang hebben basisschoolkinderen geen vaste georganiseerde middagbesteding meer; de overheid is immers gestopt met het aanbieden van deze dienst. Daarom rijst de vraag hoe de middagbesteding van basisschoolkinderen nu er uit ziet. Waar hebben gezinnen behoefte aan op het gebied van middagbesteding? En hoe vangt de maatschappij deze behoefte op? Ontstaat er initiatief vanuit de gemeenschap, en zo ja, hoe ziet dit er uit?

DOELSTELLING

Naar aanleiding van het bovenstaande, vinden wij het interessant om in kaart te brengen hoe vanuit de Surinaamse maatschappij initiatieven ontstaan voor het aanpakken van dit vraagstuk. In dit proces spelen veel factoren een rol; het is bijvoorbeeld van belang waar gezinnen behoefte aan hebben, wat voor organisaties dit op kunnen pakken en wanneer mensen dit initiatief ook daadwerkelijk nemen. Het doel van dit onderzoek is om in kaart te brengen welke factoren een rol spelen bij het opzetten van maatschappelijk initiatief in Suriname, en te verklaren waarom dit zo is. Zo kan gekeken worden wat er op het gebied van zelfstandig maatschappelijk initiatief mogelijk is binnen de Surinaamse samenleving.

HOOFDVRAAG EN DEELVRAGEN

Naar aanleiding van het bovenstaande hebben wij de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

Welke factoren spelen een rol bij het ontstaan van maatschappelijk initiatief op het gebied van middagbesteding van basisschoolkinderen in de wijk Latour, en hoe zijn deze te verklaren?

Deze factoren worden onderverdeeld in vraag- en aanbodfactoren. De vraagfactoren gaan over hoe de behoefte aan middagbesteding eruit ziet. Met het begrip middagbesteding wordt in dit onderzoek bedoeld op alles wat een basisschoolkind doet tussen 13.00 en 17.00 uur 's middags, na schooltijd. De aanbodfactoren gaan over hoe er in de behoefte aan middagbesteding kan worden voorzien en op welke manier en door wie dit georganiseerd kan worden. In dit onderzoek wordt geen aandacht besteed aan de kwaliteit van de middagbesteding. Dit omdat het in de preciaire economische situatie waarin Suriname zich nu bevindt al lastig is om überhaupt tot de organisatie van middagbesteding te komen. Bij deze organisatie ligt dan ook de prioriteit. De kwaliteit van de middagbesteding is een volgende stap, en in deze fase nog minder van belang.

RELEVANTIE

Zoals hierboven beschreven is het doel van dit onderzoek om in kaart te brengen hoe maatschappelijk initiatief kan ontstaan binnen de Surinaamse samenleving. Om te beginnen is het belangrijk om in kaart te brengen hoe de behoefte aan middagbesteding er precies uit ziet: wat is de vraag? Immers, wanneer aanbod georganiseerd wordt, moet dit wel aansluiten op

de vraag die er is. Vervolgens is het relevant om te bekijken hoe de Surinaamse maatschappij inspeelt op het wegvallen van een dienst die eerst door de overheid werd vervuld. Dit omdat door de economische situatie (Tebbens, 2016) de overheid niet meer overal in kan voorzien en het relevant is om te kijken hoe de samenleving dit opvangt. Daarnaast is ook de focus op basisschoolkinderen op dit moment relevant. De slechte economische situatie in Suriname raakt namelijk ook jonge kinderen: zij zijn vaak de dupe van een slechte thuissituatie, waardoor armoede allerlei problemen aan de orde zijn. Bezig zijn met de situatie van deze kinderen kan gezien worden als publieke waardecreatie: met een beetje hulp krijgen zij betere kansen, waardoor ze zich beter kunnen ontwikkelen. De kinderen van nu zijn immers de toekomst. Daarom is het van belang om te kijken of er mogelijkheden kunnen worden gecreëerd om deze kinderen een stapje verder te helpen.

Om te onderzoeken hoe de Surinaamse maatschappij om kan gaan met een terugtrekkende overheid, is het interessant om te kijken wat voor kennis hier al over bestaat. In Europa is de laatste jaren een tendens van een terugtrekkende overheid en het ontstaan van initiatief vanuit de gemeenschap zichtbaar. Begrippen die dit soort maatschappelijk initiatief definiëren worden in Nederland dan ook veel gebruikt. Echter is het de vraag of in een maatschappij zoals de Surinaamse deze begrippen wel toepasbaar zijn. Zaken zoals de rol van de overheid kunnen hier van oudsher heel anders zijn, waardoor voor het Westen bekende processen mogelijk een heel ander karakter hebben. Wetenschappelijk gezien is het daarom relevant om deze begrippen in het licht van de Surinaamse context te bestuderen. Een andere kijk op begrippen zoals burgerinitiatief kan een toevoeging zijn op de huidige literatuur over dit thema.

LEESWIJZER

Om het onderzoek goed te kunnen begrijpen wordt als eerste de context van het onderzoek geschetst. Daarna volgt in het hoofdstuk eerder onderzoek, een korte beschrijving van het belang van middagbesteding voor basisschoolkinderen. Ook wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de verschuivende rol van de overheid, op de voorwaarden waaraan voldaan moet worden voordat mensen maatschappelijk initiatief kunnen nemen en op wat hen dan motiveert dit te doen. In het hoofdstuk onderzoekswijze wordt uitgelegd hoe het onderzoek is opgezet en op welke manier de respondenten zijn geselecteerd. Het bevindingenhoofdstuk gaat in op hoe de behoefte aan middagbesteding voor basisschoolkinderen in Latour eruit ziet, welke initiatieven in deze behoefte voorzien, hoe deze initiatieven zijn georganiseerd en wat de mensen die initiatief nemen motiveert. In de analyse worden deze bevindingen verklaard vanuit de eerdergenoemde theorie. Vervolgens wordt in de conclusie de hoofdvraag beantwoord. Als laatste wordt afgesloten met een reflectie op het brede onderzoeksthema publieke waardecreatie. In het hele artikel is een tweedeling terug te vinden die enerzijds gaat over de behoefte aan middagbesteding voor basisschoolkinderen in Latour, de vraag, en anderzijds over hoe deze middagbesteding georganiseerd kan worden, het aanbod.

CONTEXT

Om de resultaten uit dit onderzoek te kunnen plaatsen, is het van belang om inzicht te verkrijgen in de context waarbinnen dit onderzoek heeft plaatsgevonden. Twee contextfactoren die in dit onderzoek van groot belang zijn gebleken zijn de omstandigheden in Latour, en de naschoolse opvangprojecten van de overheid die in Latour hebben plaatsgevonden in de periode voorafgaand aan dit onderzoek. Wanneer het gaat over Latour, dan duidt dit op de wijk Latour, en niet het gehele district, tenzij anders aangegeven.

LATOUR

Suriname verkeert op dit moment in een economisch precaire situatie. Op verschillende vlakken in het land is economische achteruitgang zichtbaar (Tebbens, 2016). Volgens Tebbens (2016) worden de armste inwoners van Suriname het hardste getroffen door de economische crisis, een situatie die zichtbaar is in de in dit onderzoek uitgelichte wijk Latour. Latour is volgens de respondenten al lange tijd een wijk met een sociaal-economische achterstand. Verest heeft deze sociaal-economische situatie van het gehele district Latour onderzocht op basis van drie indicatoren. Het onderwijsniveau is in Latour beduidend lager dan het stadsgemiddelde, en het werkloosheidspercentage is hoger. Daarnaast hebben inwoners van Latour relatief vaak 'laaggekwalificeerde functies', die vaak onzeker en slecht betaald zijn, en weinig hooggekwalificeerde functies, zoals artsen en managers. Op basis hiervan kan geconcludeerd worden dat Latour een sociaal-economisch zwak district is (Verest, 2010, p.167).

Zoals vaak zichtbaar in gebieden met een sociaal-economische achterstand, gaat het in Latour volgens de respondenten op meerdere vlakken niet goed. Zo zijn er in Latour veel eenoudergezinnen, waarbij de vader niet meer in beeld is en de moeder alleen de kost moet verdienen. Rondkomen met één kostwinner is voor deze gezinnen moeilijk. Daarnaast is er volgens de respondenten onveiligheid op straat, is de drop-out van scholieren hoog en zijn er veel tienerzwangerschappen. Ook zijn er problemen op het gebied van huisvesting, doordat verschillende generaties van een familie vaak samen in één huis wonen.

GEORGANISEERDE MIDDAGBESTEDING VANUIT DE OVERHEID

De Surinaamse overheid heeft jarenlang een rol gespeeld in de middagbesteding van basisschoolkinderen. Om in kaart te brengen waar behoefte aan is vanuit gezinnen, en wat wel en niet werkt voor de middagbesteding van kinderen, is het relevant om deze historie mee te nemen in dit onderzoek.

Een aantal jaar geleden bestond er een eerste variant van de naschoolse opvang, een programma gecoördineerd vanuit het Onderdirectoraat Jeugdzaken, dat valt onder het ministerie van Sport en Jeugdzaken. In dit programma, vanaf nu naschoolse opvang I genoemd, werd een aantal keer per week huiswerkbegeleiding aangeboden aan basisschoolkinderen, op de scholen en in samenwerking met buurtorganisaties.

Omdat de Surinaamse overheid in 2012 constateerde dat de schoolresultaten tegenvielen

in zowel het basis- als het voortgezet onderwijs, besloot zij de naschoolse opvang I te vernieuwen en een landelijk programma in te richten (Commissie Naschoolse opvang en begeleiding, 2012, p.3): vanaf hier naschoolse opvang II. Het doel van de naschoolse opvang II was om schoolgaande kinderen van het basisonderwijs van maandag tot en met vrijdag tussen 13.00 en 17.00 uur op te vangen en te begeleiden, zodat de leerprestaties konden worden verbeterd. Het feit dat kinderen tijdens deze periode iedere dag de hele middag op school waren, resulteerde in een afname van het aantal activiteiten bij buurtorganisaties, die in dit programma niet meer betrokken werden. Een aantal jaar later, in 2015, bleek dat de naschoolse opvang II de financiële crisis waar Suriname eind 2015 in terecht kwam (Tebbens, 2016) en de grote investeringen die regering Bouterse I had gedaan, niet kon overleven (Boerboom, 2015). Het programma werd toen stopgezet.

EERDER ONDERZOEK

In dit theoretisch kader worden verschillende theorieën op het gebied van middagbesteding voor basisschoolkinderen uiteengezet. Er wordt ingegaan op de vraag naar georganiseerde middagbesteding en de manier waarop dit aangeboden kan worden.

DE VRAAG NAAR MIDDAGBESTEDING

Het eerste onderdeel dat in dit onderzoek centraal staat is de vraag naar middagbesteding voor kinderen die op de basisschool zitten. De leeftijdscategorie van vier tot twaalf jaar is een belangrijke periode voor de ontwikkeling van het kind. Het is dan ook van belang om bij de opvoeding in deze leeftijdscategorie aandacht te besteden aan een aantal principes. Zo is bijvoorbeeld het bieden van structuur en daarbij het stellen van duidelijke grenzen in het bijzonder van belang. Daarnaast is de kans op acceptatie door leeftijdsgenoten groter wanneer het kind een gezinssituatie kent waarin warmte, begrip en wederkerigheid in de relaties belangrijk zijn. Tot slot kunnen kinderen zich beter concentreren en ontwikkelen zij meer doorzettingsvermogen op het gebied van schooltaken wanneer ouders leren positief waarderen (Meij & Ince, 2013, p.7).

In sommige thuisituaties zijn niet al deze elementen terug te vinden. Voor de ontwikkeling van de kinderen is het dan belangrijk dat zij dit op een andere manier meekrijgen. Dit kan bijvoorbeeld op andere plaatsen, zoals op school of op een plek waar na schooltijd activiteiten georganiseerd worden. De focus ligt in dit onderzoek op deze georganiseerde middagbesteding als alternatief voor de thuisituatie. In die middagbesteding is het dus van belang de bovenstaande principes mee te geven aan de kinderen. Wanneer kinderen naar georganiseerde middagbesteding gaan, hangt de impact hiervan vervolgens af van de relatieve kwaliteit van de opvang ten opzichte van opvang in de thuisituatie. Zo is de kans groter dat kinderen uit rijkere milieus voedzamer eten krijgen, vaker voorgelezen worden en door hun ouders op lagere leeftijd meer gestimuleerd worden zich te ontwikkelen dan kinderen uit arme gezinnen. Daardoor is het effect van georganiseerde middagbesteding groter voor een kind uit een arm milieu dan voor een kind uit een rijk milieu (Berlinksi, 2015, p.96).

HET AANBOD VAN MIDDAGBESTEDING: DE GEMEENSCHAP AAN ZET

Zoals hierboven uiteengezet, is georganiseerde middagbesteding voor sommige kinderen van groot belang. Daarom moet gekeken worden naar de mogelijkheden die mensen en partijen hebben om aanbod te creëren op dit gebied. In veel samenlevingen was van oudsher vaak de overheid bezig met het nastreven van publieke waarden, zoals het stimuleren van de ontwikkeling van kinderen. De huidige opvatting hierover wordt echter steeds breder: volgens Van der Steen et al. (2013, in: Salverda, Pleijte, & Van Dam, 2014, p.10) kunnen ook de markt of de gemeenschap hier een rol in spelen. Zij noemen dit ook wel 'vermaatschappelijking': de productie van publieke waarde komt steeds meer bij de markt en de gemeenschap te liggen, waarbij de overheid haar centrale positie in het publieke domein verlaat of gaat delen met anderen.

Op het moment dat de gemeenschap zich bezig gaat houden met de productie van publieke waarde, kunnen we maatschappelijke organisaties en burgerinitiatieven onderscheiden. Het begrip 'burgerinitiatieven' verwijst naar "burgers die uit eigen beweging een kwestie oppakken die zij van belang achten, in plaats van te wachten tot, of te verwachten dat anderen hier het voortouw nemen" (Oude Vrielink & Verhoeven, 2011, p.378). Burgerinitiatieven hebben meestal een lokaal of kleinschalig karakter, en zijn dus bijvoorbeeld gericht op een specifieke wijk (Salverda et al., 2014, p.11). Deze burgerinitiatieven kunnen vervolgens ook uitgroeien tot 'maatschappelijke organisaties'. In de definitie van dit onderzoek zijn maatschappelijke organisaties verder geïnstitutionaliseerd: dit zijn verder ontwikkelde, zelfstandige organisaties die vaak niet meer afhankelijk zijn van het initiatief van één individu.

HET AANBOD VAN MIDDAGBESTEDING: MOTIVATIE VOOR DE PUBLIEKE ZAAK

De maatschappelijke organisaties en burgerinitiatieven moeten dus voorzien in het aanbod van middagbesteding. Daarom is het van belang dat er mensen zijn met motivatie om dit op te pakken: in de trend van vermaatschappelijking komt immers een steeds grotere rol te liggen bij de burger om een steentje bij te dragen aan de maatschappij. Voordat een burger dit kan doen, moet hij of zij hier echter wel de mogelijkheid voor hebben. Het is daarbij belangrijk dat iemand eerst zijn eigen zaken op orde heeft voordat hij iets gaat doen voor een ander. De piramide van Maslow legt uit dat een individu eerst lichamelijke behoeften, zoals eten en slapen, en behoeften die te maken hebben met zekerheid moet vervullen voordat hij of zij toekomt aan behoeften op het gebied van sociale acceptatie, waardering en zelfontplooiing (Maslow, 1943, pp.370-382). Pas dan kan een persoon overwegen iets te gaan doen voor een ander of voor de maatschappij.

Volgens bovenstaande theorie kan een persoon dus pas iets doen voor een ander wanneer in zijn of haar eigen basisbehoeften is voorzien. Wanneer dit het geval is, moet deze persoon specifiek gemotiveerd raken om zich in te zetten voor een maatschappelijk initiatief. Volgens Salverda et al. (2014, p.11) is het voor het ontstaan van burgerinitiatieven erg belangrijk dat de kwesties die zij aanpakken 'dichtbij het dagelijks leven staan'. Mensen zijn met name geneigd zaken op te pakken wanneer deze zowel het publiek belang, als het eigenbelang raken. Het voortbestaan van dit burgerinitiatief is vervolgens afhankelijk van de passie en het doorzettingsvermogen van de initiatiefnemers (Van Dam et al., 2010, 2013, in: Salverda et al,

2014, p.11). Initiatiefnemers worden in dit onderzoek gedefinieerd als mensen die zich inzetten voor een maatschappelijk initiatief. Deze mensen zijn niet noodzakelijkerwijs zelf de oprichter van het betreffende initiatief.

Waar de passie van initiatiefnemers vandaan komt, kan per persoon verschillen. Tonkens en Verhoeven (2011, p.44) onderscheiden vijf motieven waarom mensen zich inzetten voor de publieke zaak.

De eerste mogelijke motivatie is eigenbelang. Mensen die vanuit dit motief actie ondernemen zijn bijvoorbeeld gericht op financieel gewin, carrièremogelijkheden of persoonlijke ontwikkeling (Verba et al., 1995; Stukas et al., 2008; Rochester et al., 2010, in: Tonkens & Verhoeven, 2011, p.44). De tweede categorie motieven is sociaal van aard. Het gaat dan om het krijgen van waardering van anderen, bij een groep of omgeving gaan horen of andere mensen willen begrijpen. Burgerschap is het derde motief: men wil dan iets bijdragen aan de verbetering van de samenleving en heeft verantwoordelijkheidsgevoel voor de publieke zaak. Het willen uitoefenen van invloed wordt onderscheiden als vierde motief: mensen die hierdoor gemotiveerd worden willen graag collectieve uitkomsten beïnvloeden. Tot slot voegen Tonkens en Verhoeven (2011, pp.44-46) 'pragmatische motieven' toe: burgers signaleren een probleem in hun omgeving, en willen hier een oplossing voor genereren.

ONDERZOEKSWIJZE

Dit interpretatieve onderzoek richt zich op één gebied in Paramaribo: Latour. Wij hebben gekozen voor Latour omdat Latour een wijk is waar buurtorganisaties zijn gevestigd die zich bezighouden met de middagbesteding van kinderen. Daarnaast hebben in Latour de projecten van naschoolse opvang plaatsgevonden, waardoor de mensen in Latour een goed beeld hebben van wat georganiseerde middagbesteding voor kinderen kan betekenen.

Wij hebben vier scholen in de wijk Latour uitgekozen, waarvan twee Rooms-katholieke scholen en twee openbare scholen. Deze scholen zijn geselecteerd omdat hier het project naschoolse opvang II is uitgevoerd.

De groep respondenten met wie wij interviews afgenomen hebben, bestaat uit verschillende personen: ouders, leiders of oprichters van maatschappelijke initiatieven, leerkrachten en schoolhoofden, en overheidsfunctionarissen.

Bij de selectie van de respondenten is in dit onderzoek sprake van één tekortkoming. Volgens de leerkrachten en een schoolhoofd die we gesproken hebben in dit onderzoek, werken veel van de ouders in Latour zo veel dat zij minder tijd hebben om aandacht te besteden aan hun kinderen. Hierdoor zijn zij volgens de respondenten slecht bereikbaar voor het bespreken van schoolzaken van hun kinderen. Hetzelfde bleek het geval bij het invullen van de enquête. Hierdoor hebben we ouders die met deze lastige thuissituatie kampen niet kunnen bereiken voor het afnemen van een interview. De ouders die wij hebben gesproken zijn ouders die wel

in bepaalde mate tijd hebben om aan hun kind te besteden, maar daarnaast zijn er dus ook veel ouders voor wie dat moeilijker is. Wel gaven de interviews met deze groep ouders en met leerkrachten een goed beeld van de algemene situatie in Latour.

BEVINDINGEN

In deze paragraaf wordt het verhaal van de respondenten verteld: hierin wordt beschreven welke resultaten uit de interviews en de focusgroep zijn gekomen.

DE VRAAG NAAR MIDDAGBESTEDING: NOODZAAK

Latour is een kinderrijke buurt. Het gegeven dat Latour een wijk is met een sociaal-economische achterstand, gecombineerd met de economische situatie in Suriname, dwingt mensen tot veel werken om toch eten op tafel te krijgen. Respondenten geven aan dat veel ouders het niet breed hebben en daardoor meerdere baantjes hebben, met als gevolg dat er 's middags niemand thuis is om de kinderen op te vangen. Zoals eerder aangegeven zijn er in Latour veel eenoudergezinnen waardoor er vaak maar één ouder is om voor de kinderen te zorgen. In sommige gevallen is de situatie zelfs zo schrijnend dat kinderen hun ouders weken niet zien: "We zitten ook in een buurt waarbij kinderen soms weken hun ouders niet zien, omdat die ouders soms in het binnenland gaan werken, in de goudmijnen zitten of gaan hosselen aan de Franse zijde van de Marowijnrivier."

Volgens veel respondenten zijn 's middags veel ouders niet thuis voor hun kinderen. Daardoor ontbreekt controle over wat kinderen doen en komt het vaak voor dat er te weinig aandacht is voor de opvoeding van het kind. Dit heeft als gevolg dat veel kinderen in de middag op straat zijn. Omdat kinderen weinig of niet gecontroleerd worden door hun ouders en 's middags veelal hun eigen gang gaan, maken ze weinig huiswerk. Ook wordt gesteld dat veel kinderen een leerachterstand hebben. Twee respondenten geven zelfs aan dat er ouders zijn die het nut van onderwijs niet inzien.

Dat middagbesteding noodzakelijk is, is duidelijk. Deze vraag naar middagbesteding is echter tweeledig. Zoals hierboven aangegeven zijn er veel ouders die overdag veel werken en daardoor te weinig aandacht hebben voor hun kind. Volgens leerkrachten is het voor deze groep ouders vooral belangrijk dat er opvang is voor hun kinderen, zodat zij niet op straat hangen. De vraag naar middagbesteding is bij hen dus sterk gericht op opvang.

Naast deze groep is er een groep ouders waarvoor opvang niet het belangrijkste aspect van middagbesteding is. De ouders die 's middags thuis zijn geven aan dat zij ook behoefte hebben aan georganiseerde middagbesteding, maar dat ze daarin huiswerkbegeleiding en/of bijles het belangrijkste vinden. Zij geven namelijk aan dat zij niet altijd in staat zijn om hun kinderen goed te helpen met school. Ook respondenten uit het onderwijs geven aan dat huiswerkbegeleiding en/of bijles belangrijk kan zijn bij het wegwerken van de eerder genoemde leerachterstanden. Uit de interviews met respondenten en de focusgroep bleek dat na extra aandacht voor leren, sport op nummer twee staat zodat kinderen hun energie kwijt kunnen.

Zoals hierboven gesteld is georganiseerde middagbesteding hard nodig is voor veel kinderen in Latour. Verschillende voorbeelden, uit zowel de interviews als de focusgroep, laten zien dat wanneer er iets georganiseerd wordt, dit een positief effect heeft op de kinderen. Zo geven leerkrachten die hebben meegewerkt aan naschoolse opvang II aan dat het project een positieve invloed had op de schoolprestaties van kinderen. Eén van de initiatiefnemers zegt daarnaast dat kinderen het leuk vinden om bezig te zijn en iets te leren, in plaats van op straat te hangen. Bij een ander initiatief organiseren jongeren zelf activiteiten, en een respondent geeft aan dat als de jongeren daarvan eenmaal de smaak te pakken hebben, ze erg gemotiveerd zijn.

HET AANBOD VAN MIDDAGBESTEDING: MAATSCHAPPELIJK INITIATIEF

Verschillende organisaties in Latour bieden middagactiviteiten aan voor basisschoolkinderen, en voorzien zo in de behoefte aan middagbesteding. Allereerst zijn in dit onderzoek twee buurtorganisaties uitgelicht. Deze organisaties zijn allebei enkele tientallen jaren geleden ontstaan, en organiseren activiteiten voor gemiddeld zo'n tachtig tot honderd kinderen in de middag. Beide buurtorganisaties houden zich bezig met ontspannende activiteiten, maar doen ook meer dan dat. Zij richten zich daarnaast op problemen die spelen in de wijk, en proberen hier middels activiteiten en begeleiding zo goed mogelijk op in te spelen: "Eén van de dingen is dat we gaan werken aan zelfredzaamheid van de mensen. De mensen economisch weerbaar maken". Naast deze buurtorganisaties heeft de overheid een project geïnitieerd dat onder andere in Latour uitgevoerd wordt. Dit project richt zich op talentontwikkeling van kinderen, en biedt hiertoe onder begeleiding van deskundigen lessen aan op het gebied van sport, spel, creativiteit en muziek. Hier komen iedere dag ongeveer zeventig tot honderd kinderen. Ook is er in Latour een leerkracht die bijles geeft aan basisschoolkinderen. Deze bijles wordt vanwege beperkte capaciteit gegeven aan ongeveer twintig kinderen, die hiervoor betalen. Opvallend is dat uit de interviews en de focusgroep bleek dat ook de twee buurtorganisaties momenteel bezig zijn met het opzetten van huiswerkbegeleiding, om in de behoefte te voorzien die nu niet meer door naschoolse opvang II kan worden vervuld.

We zien hierboven dat de initiatieven die zich bezighouden met middagbesteding verschillend georganiseerd zijn. De twee buurtorganisaties zijn volgens onze definitie maatschappelijke organisaties. Daarnaast is één project onderdeel van de overheid. Tot slot is er één burgerinitiatief in dit onderzoek; de leerkracht die huiswerkbegeleiding geeft. Wat hierin opvalt, is dat er in Latour geen commerciële organisaties zijn die georganiseerde middagbesteding aanbieden.

Met uitzondering van de overheidsorganisatie werken de bovenstaande initiatieven met een beperkt budget. Zij zijn daarom ook voor een deel van het werk afhankelijk van vrijwilligers. Veel respondenten geven echter aan dat er momenteel een groot tekort is aan vrijwilligers. Dit bleek ook uit de focusgroep. Het vinden van vrijwilligers is momenteel erg moeilijk, en dit wordt met name veroorzaakt door de economische situatie. Wanneer de mensen in de wijk verschillende banen naast elkaar moeten hebben om rond te komen, hebben zij voor het doen van vrijwilligerswerk simpelweg geen tijd en energie meer. Een initiatiefnemer zegt hierover het volgende: "En dat maakt het nou moeilijk om nog echt vrijwilligers te vinden, want iedereen probeert nu te overleven. Als ze hier bij me komen dan mogen ze nog zo geweldig zijn, je mag

ze complimentjes geven hoe geweldig ze het doen, maar dat vult hun maag nog niet. Dat laat hun portemonnee nog niet rinkelen”. Voor de organisaties is dit een groot probleem: zij hebben niet altijd de middelen om medewerkers te betalen. Deze middelen blijven ook beperkt omdat vanwege armoede in de wijk geen hoge prijzen voor activiteiten kunnen worden gevraagd.

Voor de initiatiefnemers van de organisaties geldt dat zij hun werk graag doen omdat ze iets goeds willen doen voor de gemeenschap, voor de mensen in de wijk. Sommigen worden betaald, en anderen niet, maar een steentje bijdragen is voor hen allemaal belangrijk. Waar deze motivatie vandaan komt, is echter voor iedereen verschillend. Eén respondent noemt als motivatie het halen van voldoening uit iets wat je doet, het trots zijn op iets dat je bereikt hebt. Ook is plezier hebben in wat je doet een belangrijke motivatie. Een andere respondent benadrukt het feit dat hij weet hoe is het is om in armoede te leven, en hoe moeilijk, maar wel mogelijk, het is om vanuit zo'n situatie hogerop te komen. Zijn motivatie is dan ook om vanuit zijn eigen achtergrond degenen die het nu het zwaarst hebben te helpen. Binnen zijn organisatie hebben veel medewerkers dezelfde motivatie. Voor een andere respondent geldt dat hij de kinderen en jongeren in de buurt wil helpen zich goed te ontwikkelen. “Zodat ze niet alleen komen en sporten en weggaan, maar dat ze ook ingrediënten meekrijgen om verder te kunnen gaan in de maatschappij. Om later iets te kunnen worden, om later iets te kunnen betekenen. Vooral voor de eigen buurt, en ook voor daarbuiten”.

ANALYSE

In deze paragraaf worden de resultaten van dit onderzoek naast de literatuur gelegd. Op deze manier kunnen de bevindingen op basis van de theorie verklaard worden.

DE VRAAG NAAR MIDDAGBESTEDING: NOODZAAK

Latour is een kinderrijke wijk waar ouders vaak veel moeten werken om genoeg geld te verdienen voor hun gezin. Hierdoor zijn ouders 's middags vaak niet thuis en is er niet altijd voldoende aandacht voor het kind. Kinderen spelen op straat, hebben geen structuur vanuit hun thuissituatie en worden onvoldoende gestimuleerd om tijd en aandacht aan school te besteden. Dat ouders dit niet altijd voldoende kunnen structureren en stimuleren is logisch te verklaren vanuit de theorie van Maslow (1943). Maslow stelt immers dat een mens zichzelf eerst moet kunnen voorzien in lichamelijke basisbehoeften, maar ook behoeften die te maken hebben met zekerheid en veiligheid. Pas daarna komen zij toe aan zaken zoals het regelen van opvang voor, of het bekijken van huiswerk van hun kinderen.

Het gebrek aan aandacht voor de kinderen heeft volgens de theorie een grote invloed op de ontwikkeling van deze kinderen. De basisschoolperiode is namelijk erg belangrijk in de ontwikkeling van een kind als het gaat om het bieden van structuur en het stimuleren van leren. Kinderen kunnen zich hierdoor beter concentreren en ontwikkelen meer doorzettingsvermogen (Meij & Ince, 2013, p.7). Voor de ontwikkeling van het kind is het dus erg belangrijk dat zij wel worden gestimuleerd met school bezig te zijn en dat ze niet 's middags vrij worden gelaten op straat waar niemand ze structuur biedt. Omdat veel ouders in Latour dit niet allemaal kunnen

bieden, is het van belang dat andere partijen wel inspelen op deze behoefte: de vraag hiernaar is dus groot in Latour. Uit de resultaten is ook gebleken dat het werk van deze partijen voor de kinderen goed werkt: zij vinden het leuk om na schooltijd aan activiteiten mee te doen en dit heeft dan ook een positieve invloed op ze. Vanuit de theorie wordt daarbij gesteld dat juist kinderen uit armere thuissituaties meer profijt hebben van deze georganiseerde middagbesteding, wat dus ook kan gelden voor de armste kinderen in Latour. Voor hen is immers het verschil tussen een georganiseerde activiteit en op straat hangen groter dan voor kinderen die anders thuis huiswerk zouden maken.

HET AANBOD VAN MIDDAGBESTEDING: MAATSCHAPPELIJK INITIATIEF

Zoals in het theoretisch kader beschreven, kunnen maatschappelijke vraagstukken op verschillende manieren worden aangepakt. In Latour is ook te zien dat het aanbod de afgelopen jaren veranderd is: sinds de overheid zich door de economische crisis grotendeels teruggetrokken heeft, zijn er andere typen organisaties nodig om middagbesteding te organiseren. Volgens de theorie van Van der Steen et al. (2013, in: Salverda, Pleijte, & Van Dam, 2014, p.10) kunnen vanuit de markt of de gemeenschap initiatieven opkomen. In Suriname is echter zichtbaar dat geen van de initiatieven op dit gebied commerciële marktpartijen zijn. Dit is te verklaren vanuit het feit dat Latour een achterstandswijk is, waarin veel mensen in armoede leven. Het is voor inwoners van Latour überhaupt niet mogelijk om een bijdrage te betalen die voor de organisatie kostendekkend is. Winstmarges berekenen is in deze situatie dus geen optie: men heeft alleen geld voor het minimale. Dit kan gezien worden als een barrière voor het organiseren van middagbesteding in Latour: marktpartijen die iets doen met middagbesteding voor kinderen zullen zich niet snel in Latour vestigen. Dit betekent, zoals zichtbaar in de resultaten, dat het initiatief van middagbesteding dat er wél is, vanuit de gemeenschap komt. Dit gebeurt grotendeels in de vorm van maatschappelijke organisaties, en een stuk minder in de vorm van nieuw burgerinitiatief. Opvallend is ook dat de meeste initiatieven die er nu zijn in Latour al langer bestaan, en niet in de afgelopen paar jaar zijn opgestart.

Onder deze burgerinitiatieven en maatschappelijke organisaties is een grote vraag naar vrijwilligers om de activiteiten die zij aanbieden betaalbaar te houden. Er is echter een tekort aan vrijwilligers: een tweede barrière voor de initiatieven. Zoals blijkt uit de resultaten komt dit doordat veel mensen vanwege armoede druk zijn met verschillende banen. Deze situatie is ook te verklaren vanuit de theorie van Maslow (1943). Voor veel inwoners van Latour is het bereiken van het niveau waarop zij genoeg eten op tafel hebben, veilig wonen en gezond zijn, al een grote uitdaging. Hierdoor zullen zij niet snel het punt bereiken dat zij zich gaan inzetten voor maatschappelijke problemen en bijvoorbeeld vrijwilligerswerk gaan doen. Dit is een belemmering voor al bestaande initiatieven, die meer vrijwilligers nodig hebben. Daarnaast betekent dit dat er geen nieuwe initiatieven ontstaan, waardoor er niet voldoende organisaties zijn om aan de vraag van alle kinderen in Latour te voldoen.

Bovenstaande laat zien dat de initiatiefnemers die er op dit moment zijn in Latour, zich niet alleen inzetten vanwege financieel gewin, maar gemotiveerd zijn om een steentje bij te dragen aan de maatschappij. Ook volgens Van Dam et al. (2010, 2013, in: Salverda et al., 2014, p.11) is initiatief vanuit de gemeenschap afhankelijk van de passie en het doorzettingsvermogen

van de initiatiefnemers. Bij de initiatiefnemers uit dit onderzoek komen verschillende soorten motieven naar voren. Zo worden de verschillende respondenten bijvoorbeeld gemotiveerd doordat zij van anderen waardering krijgen voor het werk dat zij doen of doordat ze hiermee invloed kunnen uitoefenen. Echter is het opvallend dat één motief bij iedereen terugkomt. Dit is het motief dat Tonkens en Verhoeven (2011, pp.44-46) 'burgerschap' noemen: de initiatiefnemers willen iets bijdragen aan verbetering van de samenleving. Voor het nemen van initiatief in deze wijk, waarmee men niet veel geld kan verdienen, is intrinsieke motivatie en een idealistische houding nodig. Om de tendens van vermaatschappelijking in de wijk Latour op te kunnen vangen, ligt dus de bal bij de gemeenschap. Er zijn idealistische, gemotiveerde mensen uit deze gemeenschap nodig om actie te ondernemen.

Interessant is dat vanuit de literatuur blijkt dat ook het signaleren van problemen in de omgeving vaak mensen motiveert om deze problemen aan te pakken. Vrijwel alle respondenten uit dit onderzoek hebben de problematische situatie beschreven, en gaven aan dat iedereen in de wijk zich bewust is van de problemen die er zijn. Echter blijkt dit niet voldoende te zijn om mensen in deze wijk te motiveren om initiatief te nemen. De praktijk laat dus zien dat de theorie niet op gaat in deze armoedige omstandigheden.

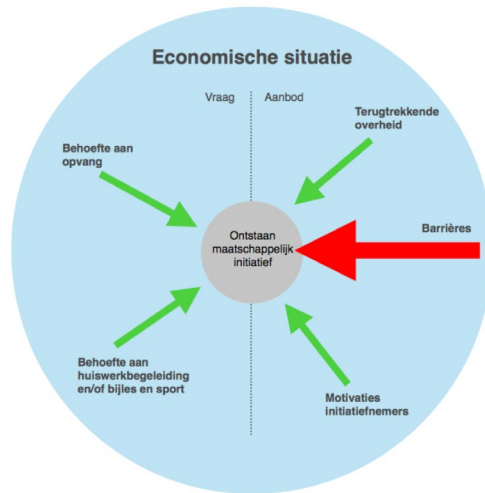
CONCLUSIE

In dit onderzoek zijn verschillende zaken naar voren gekomen die een rol spelen bij het organiseren van initiatief op het gebied van middagbesteding van basisschoolkinderen. Op basis hiervan kan de volgende hoofdvraag beantwoord worden:

Welke factoren spelen een rol bij ontstaan van maatschappelijk initiatief op het gebied van middagbesteding van basisschoolkinderen in de wijk Latour, en hoe zijn deze te verklaren?

Het is duidelijk dat in Latour verschillende initiatieven bestaan op het gebied van middagbesteding, waarvan vier beschreven in dit onderzoek. De manier waarop deze initiatieven kunnen ontstaan, wordt bepaald door de vraag- en aanbodfactoren die in dit onderzoek naar voren zijn gekomen. De rode draad die bij al deze factoren naar voren komt, is de economische situatie in Latour. Dit is bepalend voor alles wat gebeurt, en is dus ook het beste te zien als de grotere context waarbinnen dit initiatief zich afspeelt. In de figuur op de volgende pagina worden de factoren binnen de context van de economische situatie visueel weergegeven.

Figuur 1. Vraag- en aanbodfactoren bij het ontstaan van maatschappelijk initiatief

Om te beginnen is de vraag naar georganiseerde middagbesteding groot, doordat er sprake is van grote armoede bij veel gezinnen in Latour. Deze vraag is op te delen in twee factoren: behoefte aan opvang en behoefte aan huiswerkbegeleiding en sport.

Allereerst is er een groot aantal gezinnen waarvoor het ontbreken van opvang in de middag een probleem is. Wanneer in de middag iets georganiseerd wordt, is voor hen de eerste reden om hun kinderen hier naartoe te sturen dat er dan opvang is. Daarnaast is ook vanuit gezinnen waarin de ouders wel voor opvang zorgen behoefte aan georganiseerde middagbesteding, maar ziet die behoefte er anders uit. Bij deze gezinnen gaat het om vraag naar huiswerkbegeleiding of sport en spel, waarbij dus de verdere ontwikkeling van het kind de prioriteit is.

De reden is dus niet voor alle gezinnen hetzelfde, maar de behoefte aan middagbesteding bestaat wel bij iedereen.

Het feit dat er grote behoefte aan middagbesteding is vanuit de wijk, betekent dat het ook relevant is voor organisaties om hierin te voorzien. Binnen deze aanbodzijde van het onderzoek zijn ook verschillende factoren te onderscheiden.

Allereerst is zichtbaar dat de overheid zich door de economische crisis grotendeels terugtrekt van het organiseren van middagbesteding, waardoor middagbesteding door andere partijen georganiseerd moet worden. Hierdoor ontstaat er initiatief vanuit de gemeenschap.

Ten tweede spelen er ook barrières mee die van invloed zijn op de organisaties die bezig zijn met middagbesteding. Allereerst blijkt het voor commerciële partijen niet rendabel om zich op middagbesteding voor basisschoolkinderen in Latour te richten, waardoor de bal bij de gemeenschap ligt. De armoede in Latour is dus bepalend voor het feit dat vrijwel alleen maatschappelijke organisaties, zonder winstoogmerk, zich met middagbesteding bezighouden. Dit levert echter nog een barrière op. Deze organisaties hebben vanwege hun beperkte budget vrijwilligers nodig. Omdat veel mensen in Latour zelf erg hard moeten werken voor hun geld, lukt het ze niet om vrijwilligerswerk op te pakken. Dit resulteert in een tekort aan vrijwilligers: hierdoor zijn er te weinig vrijwilligers voor bestaande initiatieven, en ontstaan er nauwelijks nieuwe initiatieven. Het grootste deel van de initiatieven die op dit moment actief zijn in Latour, blijken al langer bestaande maatschappelijke organisaties te zijn.

Ten derde volgt hierop dat de mensen die op dit moment wél initiatief nemen in Latour, intrinsiek gemotiveerd moeten zijn om dit te doen. Financieel gewin is hierin niet echt mogelijk, dus een idealistisch doel is wat deze initiatiefnemers drijft. Zij zetten zich in voor een beter Latour en een betere ontwikkeling van de kinderen die hier wonen.

Geconcludeerd kan worden dat de factoren die een negatieve invloed hebben op het ontstaan van maatschappelijk initiatief sterker wegen dan de factoren die aanzetten tot maatschappelijk initiatief. Hierdoor ontstaan er ondanks de grote vraag nauwelijks nieuwe initiatieven die kunnen voorzien in middagbesteding van basisschoolkinderen in Latour.

TOT BESLUIT

Op basis van dit onderzoek kunnen wij conclusies trekken over het grotere thema van publieke waardecreatie.

Zoals in dit onderzoek meerdere malen naar voren is gekomen, is de sociaaleconomische situatie in Suriname momenteel erg slecht. Voor veel kinderen die nu opgroeien, heeft dit een negatief effect op hun ontwikkeling. De financiële problemen van ouders resulteren vaak in weinig aandacht voor en dus minder opvoeding van deze kinderen. Dit brengt in veel situaties ook andere problemen, zoals drop-out, jeugdprostitutie en tienerzwangerschappen met zich mee. Volgens Kisoensingh (in: van Maele, 2015) ontstaat er dan een vicieuze cirkel, waar men moeilijk uit kan komen. Omdat de kinderen van nu de toekomst van het land in grote mate bepalen, is het van belang dat deze cirkel voor hen doorbroken wordt. Aandacht besteden aan hun ontwikkeling is dan ook essentieel, zeker in deze tijd van economische crisis. In de verschillende initiatieven rondom middagbesteding die in dit onderzoek naar voren komen, wordt dan ook aandacht besteed aan deze ontwikkeling. Het gaat hierbij om schoolprestaties, sport en spel, maar ook om communicatieve vaardigheden en normen en waarden. Dit heeft een positief effect op de ontwikkeling van de kinderen die naar deze middagbesteding toe gaan, en met name voor de kinderen die dit in hun thuisituatie niet meekrijgen. Wanneer bij kinderen op deze leeftijd al aandacht besteed wordt aan een goede ontwikkeling, vergroot dit hun kansen in de samenleving op langere termijn. Dit is dan ook de reden dat werken aan

de ontwikkeling van kinderen gezien kan worden als publieke waardecreatie: kinderen zijn de toekomst, en in de huidige situatie van Suriname is het van groot belang om aan deze toekomst te werken.

Zoals blijkt uit dit onderzoek, is de hierboven beschreven situatie ook van toepassing op de wijk Latour. Om de situatie in Latour te verbeteren, is het belangrijk dat er meer vrijwilligers zijn die zich hiervoor inzetten. Op dit moment is de gemeenschap van Latour niet zelf in staat om voldoende vrijwilligers te leveren of zelf initiatieven op te zetten die kunnen voorzien in de behoefte aan middagbesteding. Dit komt doordat de mensen uit Latour erg hard moeten werken om voldoende geld te verdienen. Dit is niet iets dat snel zal of kan veranderen. Echter zal een oplossing toch vanuit de maatschappij moeten komen; ook de overheid heeft zich immers teruggetrokken op het gebied van middagbesteding. Ons advies is dan ook om mensen uit andere buurten te motiveren om vrijwilligerswerk te gaan doen in Latour. De mensen die tijd en ruimte hebben om vrijwilligerswerk te doen in Latour kunnen namelijk een wezenlijk verschil maken voor de toekomst van de jeugd uit Latour.

Op basis van dit onderzoek komen verschillende vragen naar boven die geschikt zouden zijn voor vervolgonderzoek. Allereerst is het bovenstaande advies relevant om verder onderzoek naar te doen. Hoe kunnen inwoners uit meer welvarende wijken gemotiveerd worden om vrijwilligerswerk te doen in een wijk met een sociaal-economische achterstand? Daarnaast is in dit onderzoek met name aandacht besteed aan de noodzaak en de organisatie van middagbesteding. Een mogelijk vervolgonderzoek kan verder ingaan op de inhoud van deze middagbesteding: welke invulling kan het beste gegeven worden aan middagbesteding voor een optimale ontwikkeling van ieder kind? Een pedagogische blik op dit thema kan een waardevolle aanvulling zijn op de bevindingen van dit onderzoek.

GEEL

GEEL

De gele ster in het midden van de Surinaamse vlag staat voor eenheid van de natie en de hoop op een gouden toekomst. In de vlag is te zien dat de ster met twee punten naar beneden wijst, dit staat voor een Suriname dat met beide benen op de grond staat. In deze bundel wordt de gele ster van de vlag gesymboliseerd door de hoofdconclusie van het overkoepelende thema: publieke waardecreatie door maatschappelijke zelforganisatie in Suriname. Hoe verschillend de 10 deelonderzoeken ook zijn, er is wel degelijk eenheid in te vinden. Op basis van de overkoepelende conclusies zullen er binnen dit hoofdstuk een aantal aanbevelingen gedaan worden, om Suriname in de toekomst nog meer op te zien lichten.

RESEARCH PROJECT 2016 – 2017 SURINAME

Suriname is een bijzonder en veelzijdig land met een oppervlakte die vier keer zo groot is als Nederland en een inwonersaantal dat anderhalf keer zo groot is als de stad Utrecht. Het merendeel van het land is echter regenwoud; het politieke, bestuurlijke en economische hart van het land strekt niet veel verder dan Paramaribo. Dit veelzijdige land verkeert momenteel in een precaire economische situatie, die veel invloed heeft op alle facetten van de samenleving. Deze factoren zorgen er onder andere voor dat Suriname bestuurlijk en organisatorisch veel uitdagingen kent. De manier waarop het land met deze uitdagingen omgaat, geeft echter veel blijk van de kracht van de Surinaamse samenleving. De tien deelonderzoeken zijn elk naar deze kracht op zoek gegaan, aan de hand van uiteenlopende onderzoeksthema's. Ondanks de grote verscheidenheid aan conclusies die hieruit naar voren kwamen in de deelonderzoeken, is er een duidelijke rode draad te vinden in welke krachten nog ontwikkeld moeten worden en over welke krachten van de Surinaamse samenleving beschikt. Hierbij kijken we eerst naar de uitdagingen waar Suriname mee te maken heeft, ofwel naar de aspecten waarop Suriname nog zoekende is naar haar kracht. Vervolgens staan we stil bij de waardevolle bijdrage die het maatschappelijk middenveld van Suriname op dit moment al levert.

OPZOEK NAAR DE KRACHT VAN DE SURINAAMSE SAMENLEVING

Het belang van goede samenwerking tussen individuen, groepen en organisaties in Suriname komt in veel deelonderzoeken naar voren en wordt als zeer waardevol beschouwd. Het bundelen van de krachten, het communiceren over organisatiegrenzen heen en het uitwisselen van informatie zijn essentieel om tot meer publieke waarde te komen op tal van terreinen. Hier kunnen verscheidene organisaties nog stappen in zetten. Dit is onder andere zichtbaar in de deelonderzoeken naar seksuele voorlichting, particulier hoger onderwijs, de drop-outproblematiek en het onderzoek naar houdbare zorg in het binnenland. In elk van deze onderzoeken komt naar voren dat organisaties zich volledig inzetten en hard maken voor hun maatschappelijke doel. Wanneer zij echter, al dan niet met de overheid als initiatiefnemer, de handen in elkaar slaan kunnen zij hun doelen gezamenlijk nastreven en zo meer voor de samenleving betekenen.

Een ander belang waar het Suriname maatschappelijke middenveld veel waarde en kracht uit kan putten is financiële onafhankelijkheid. De gevolgen van de huidige economisch precaire situatie is in tal van sectoren voelbaar. Veel organisaties worden bijvoorbeeld gekort en andere organisaties rekenen op beloofde subsidies die vervolgens niet op tijd of zelfs helemaal niet worden uitbetaald, zoals te lezen is in de onderzoeken over kindertehuizen en ouderenzorg. Dit brengt veel onzekerheid met zich mee en vraagt daarom om flexibiliteit, creativiteit en reflexiviteit bij de organisaties in het maatschappelijke middenveld. De economische crisis zal niet binnen een korte tijd verholpen zijn. Het is daarom van belang dat organisaties op zoek

gaan naar alternatieve geldstromen en niet meer financieel afhankelijk zijn van subsidies of eenmalige geldschietters.

Binnen deze terugtrekkende overheid staat tevens het belang van burgerparticipatie centraal, te lezen in het onderzoek over maatschappelijke initiatieven rondom naschoolse opvang. De overheid kan niet al haar taken uitvoeren en het is daarom aan de samenleving, bedrijven en burgers, om deze op te pakken. In een samenleving zoals de Surinaamse komt het belang van de inzet burgers echter niet altijd even krachtig naar voren, zeker niet als deze inzet is op vrijwillige basis. Organisaties kunnen vrijwillige ondersteuning en kracht goed gebruiken om maatschappelijke doelen te bewerkstelligen. Het veranderen van een mindset tegenover vrijwilligerswerk onder de bevolking is daarom zeer waardevol en kan het maatschappelijk middenveld en hiermee de Surinaamse samenleving versterken.

DE KRACHT VAN DE SURINAAMSE SAMENLEVING

In elk van de deelonderzoeken komt de Surinaamse samenleving ook als zeer krachtig naar voren, waarin samenhang en verscheidenheid aan etniciteit centraal staat. Suriname is veel etnische groepen rijk, welke op een bijzondere en gemoedelijke manier naast elkaar leven. Vooral de deelonderzoeken naar cultuurbehoud door de Hindoestanen en de Javanen, identiteitsvorming middels radio luisteren en de onderwijscarrières van Marronkinderen uit het binnenland onderstrepen dit. Hoewel er in Suriname veel georganiseerd wordt binnen de etnische groepen, is iedereen naast etnisch verbonden ook 'Surinamer'. Deze twee identiteiten bestaan krachtig naast elkaar en hoeven elkaar niet uit te sluiten. Integendeel, zij kunnen elkaar juist versterken. Deze eenheid in verscheidenheid maakt Suriname bijzonder en uniek.

De deelonderzoeken hebben in conclusie laten zien dat de Surinaamse samenleving zelf de bron is van vooruitgang, saamhorigheid en verbondenheid. Ondanks de economisch precaire situatie toont het land haar kracht in de vele maatschappelijke initiatieven die worden ontplooid vanuit de samenleving. Op het gebied van taal en cultuur, zorg en welzijn en onderwijs en opleiding wordt publieke waarde gecreëerd. Suriname is een land in ontwikkeling, maar gaat haar uitdagingen krachtig aan.

RESPONDENTENLIJST

DEEL I: GROEN

Drop-outproblematiek in Suriname: van brandjes blussen naar beleid?

- 2 bestuursleden stichting Rumas
- Geestelijk begeleider stichting Rumas
- Job placement officer stichting Rumas
- 2 deelnemers stichting Rumas
- 7 deelnemers stichting Rumas in focusgroep
- 2 stagiaires stichting Rumas
- 2 zussen van oud-deelnemers stichting Rumas, die de rol van 'ouder' op zich hebben genomen
- 2 werknemers opleidingsinstituut stichting Rumas
- School waar (oud-)deelnemers stichting Rumas worden geplaatst
- Observatie *drop-out* reünie stichting Rumas
- 2 bestuursleden stichting de Bouwsteen
- 1 vak trainer stichting de Bouwsteen
- 6 deelnemers stichting de Bouwsteen
- 2 ouders deelnemers stichting de Bouwsteen
- 1 sponsor stichting de Bouwsteen
- 3 bedrijven

Eén keer volwassenen, twee keer kind

- 8 Directies van Ouderenzorginstellingen
- 2 Hoofd Sociaal Maatschappelijke Dienst van Ouderenzorginstelling
- 2 Hoofd Bejaardenverzorger
- 1 Supervisor van Ouderenzorginstelling
- 2 Voorzitters van Belangenbehartiging Organisaties
- 1 Coördinator van Dienst Bejaardenzorg
- 1 Hoofd Afdeling Inspectie van het Ministerie van Volksgezondheid
- 1 Sectiechef van de Sectie Planning van Ministerie van Volksgezondheid
- 1 Directie van NGO

Let's talk about seks

- 23 leerlingen binnen de wijk Latour
- 4 biologiedocenten van verschillende scholen
- Stichting Stibula
- Stichting Lobi
- Stichting The Back Lot
- Stichting Yam
- Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur
- Onderdirectoraat Jeugdcentra van het Ministerie Sport & Jeugdzaken

Meerdere wegen die naar Paramaribo leiden

- 5 aanbieders van particulier hoger onderwijs
- 4 studenten die studeren aan een particulier hoger onderwijsinstelling
- 3 studenten van de Anton de Kom Universiteit
- 2 Vertegenwoordigers van de Anton de Kom Universiteit
- 3 HR-Managers van drie verschillende grote Surinaamse organisaties (zowel publiek als privaat)
- 1 lid van De Nationale Assemblée (DNA)
- 1 beleidsmedewerker van het ministerie van Onderwijs van Suriname
- 1 onderwijsexpert
- 1 trainingsbureau voor de financiële sector, actief in Suriname
- 1 vertegenwoordiger van de Centrale Bank Suriname

DEEL II: WIT

De kindertehuizen van Paramaribo

- 10 Kinderen in de kindertehuizen
- 9 Begeleiders in de kindertehuizen
- 8 Bestuurders van de kindertehuizen
- 3 Medewerkers van verschillende afdelingen van het Ministerie van Sociale Zaken
- 2 Medewerkers van het binnen één afdeling van het Ministerie van Justitie en Politie
- 1 Kinderpsycholoog

Op weg naar houdbare zorg

- 4 beleidsmedewerkers Medische Zending
- 4 zorgverleners Medische Zending
- 7 binnenlandbewoners Brownsweg (zorgafnemers)
- 4 binnenlandbewoners Ladoani (zorgafnemers)
- 2 specialistische artsen die missies uitvoeren naar het binnenland
- Mission Aviation Fellowship (MAF), voert de vliegdiensten voor Medische Zending uit
- Ministerie van Sociale Zaken

Wie slim is, moet ook sterk zijn

- Jemima, student Nederlands Docent
- Vanessa, student Public Administration
- Giovanni, student Public Administration
- Grace, student Onderwijskunde
- Joel, student Sociologie
- Expert Taalkundige Universiteit Utrecht (Nederland)
- Medewerker Rutu Foundation (Nederland)
- Taalkundige Anton de kom Universiteit
- Medewerker Bureau Onderwijs Binnenland

- Medewerker Stichting Projekten
- Schoolhoofd basisschool in het binnenland
- Medewerker Surinaams Pedagogisch Instituut
- Leerkracht basisschool in het binnenland

**Om privacy redenen zijn de namen van de studenten gefingeerd*

DEEL III: ROOD

De Radio Dichtbij

- Antropoloog Anton de Kom Universiteit
- Directeur radio Koyeba
- Directeur radio Apintie
- Radio-dj Radio 10
- 50 jongeren context interviews
 - 30 universiteit
 - 20 niet-universiteit
- 11 marron jongeren diepte-interviews

Elke dans vertelt een verhaal

- 10 interviews danseressen dansgroep 'The Dancing Vibration'
- 5 interviews danseressen dansgroep 'Sekarin Rinonce'
- 2 interviews met dansleraressen
- 1 interview met 2 bestuursleden 'Yuvadel'
- 1 interview met medewerker Vereniging Herdenking Javaanse Immigratie (VHJI)
- 2 interviews met medewerkers van Cultuurstudies
- 2 observaties dansgroep 'Sekarin Rinonce'
- 2 observaties dansgroep Indonesische Ambassade
- 3 observaties dansgroep 'The Dancing Vibration'
- 1 observatie onafhankelijkheidsfestival, onafhankelijkheidsplein

Ontwikkeling in de middag: maatschappelijk initiatief als uitkomst?

- 9 respondenten van scholen
- 6 initiatiefnemers
- 4 ouders/ verzorgers
- 1 overheidsfunctionaris en initiatiefnemer
- 1 overheidsfunctionaris

De Surinaamse context

- Algemeen Bureau voor de Statistiek, (2012). Geraadpleegd op 31 januari 2017, via: <http://www.statistics-suriname.org/index.php/censuskantoor/abs-census-uitslag-2012>
- Centrale Bank van Suriname, (2017). Inflatie 2008-2015. Geraadpleegd op 1 februari 2017, via: <https://www.cbvs.sr/macro-economie/inflatie-en-rentevoeten/ontwikkelingen/379-inflatie-2008-2015>.
- De Nationale Assemblee, (2016). Het Stabilisatie- en Herstelplan 2016-2018: van crisisbeheersing naar transformatie van de economie, mei 2016. Geraadpleegd op 1 februari 2017, via: http://www.dna.sr/media/133661/Stabilisatie_en_Herstelplan_2016_2018.pdf
- International Monetary Fund (IMF), (2017). IMF Executive Board Concludes 2016 Article IV Consultation with Suriname. Geraadpleegd op 22 februari 2017, via: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2017/01/24/PR1714-Suriname-IMF-Executive-Board-Concludes-2016-Article-IV-Consultation>
- Sedney, J. (1997). De toekomst van ons verleden: democratie, etniciteit en politieke machtsvorming in Suriname. Vaco Uitg.
- Starnieuws Suriname (2017). Bouterse: Suriname zwicht niet voor druk van IMF. Geraadpleegd op 1 februari 2017, via: <http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/nieuwsitem/39677>

DEEL I: GROEN

Drop-outproblematiek in Suriname: van brandjes blussen naar beleid?

- Aron, L. Y. (2003). Towards a typology of alternative education programs: A compilation of elements from the literature. Washington, DC: The Urban Institute.
- Bakalevu, S. (2011). Open Schooling as a Strategy for Second-chance Education in the Pacific: A desk study report.
- Bryman, A. (2012). Social Research Methods. (Fourth edition), Oxford: Oxford University Press.
- Boedeltje, M., & Cornips, J. (2004). Input and output legitimacy in interactive governance (No. NIG2-01). NIG Annual Work Conference 2004 Rotterdam. Geraadpleegd op 21 februari 2017, via: <http://repub.eur.nl/pub/1750>
- Martin, D. (2001). Beleid en Bestuur in Suriname. Inter-American Development Bank.
- Lange, C. M., & Lehr, C. A. (1999). At-risk students attending second chance programs: Measuring performance in desired outcome domains. Journal of Education for Students Placed at Risk, 4(2), 173-192.
- Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur (OWC), Onderzoek en Planning. (2016). Zitters en drop-outs 2012-2014. Paramaribo: OWC.
- Moore, M.H. (1997). Creating public value: Strategic management in government. Cambridge:

Harvard University Press.

- Moore, M. H. (2000). Managing for value: Organizational strategy in for-profit, nonprofit, and governmental organizations. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 29(1), 183-208.
- Education Policy and Data Centre (2014). National Education Profile 2014. Washington: Education Policy and Data Centre.
- Republiek Suriname Overheid (2016, 11 juli). Onderwijsminister Peneux installeert interministeriële drop-outwerkgroep. Geraadpleegd op 18 februari 2017, via: <http://www.gov.sr/ministerie-van-onderwijs-wetenschap-en-cultuur/actueel/onderwijsminister-peneux-installeert-interministeri%C3%ABle-drop-out-werkgroep.aspx>
- Scharpf, F., (1999). Governing in Europe: effective and democratic? Oxford University Press, Oxford.
- Stearns, E., & Glennie, E. J. (2006). When and why dropouts leave high school. Youth & Society, 38(1), 29-57.
- Tesliuc, C., García Verdú, R., McGinnis, L., Cunningham, W., & Verner, D. (2008). Youth at Risk in Latin America and the Caribbean: Understanding the Causes, Realizing the Potential. Washington DC: The World Bank.
- Tyler, J. H., & Lofstrom, M. (2009). Finishing high school: Alternative pathways and dropout recovery. The future of children, 19(1), 77-103.
- Verlet, D., & Devos, C. (2010). Efficiëntie en effectiviteit van de publieke sector in de weegschaal. SVR-studies 2010, 2.

Eén keer volwassenen, twee keer kind

- Bryman, A. (2012). Social Research Methods. (Fourth edition), Oxford: Oxford University Press
- Bovens, M.A.P., Hart, P. 't, Twist, M.J.W. van (2012). Openbaar bestuur: Beleid, organisatie en politiek. Deventer: Kluwer
- Breeman, G.E., Noort, W.J. van, Rutgers, M.R. (2012). De bestuurlijke kaart van Nederland: Het openbaar bestuur en zijn omgeving in nationaal en internationaal perspectief. Bussum: Coutinho.
- Cantor, M. H. (1989). Social care: Family and community support systems. The Annals.
- Eikenberry, A. M., & Kluver, J. D. (2004). The marketization of the nonprofit sector: Civil society at risk? Public administration review, 64(2), 132-140.
- Moore, M. H. (2000). Managing for value: Organizational strategy in forprofit, nonprofit, and governmental organizations. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 29(suppl 1), 183-208.
- Schubert, C. van. (2016). Vergrijsd en vergeten. Geraadpleegd op 21 februari 2017, via: <http://dwtonline.com/paramaribo-post/2016/03/16/vergrijsd-en-vergeten/>
- United Nations Department of Economic and Social Affairs and Population Division. (2015). World Population Prospects: The 2015 Revision, Key Findings and Advance Tables. Working Paper, No. ESA/P/WP. 241.
- World Health Organization, (2015) Aging And Health. Geraadpleegd op 9 november 2016, via: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs404/en/>

Let's talk about seks

- Bosch, E., Suykerbuyk, E. (2002). Seksuele voorlichting aan mensen met een verstandelijke handicap. Baarn: Nelissen. Geraadpleegd op 21 februari 2017, via: http://www.begrensdiefde.nl/achtergrondinformatie/seksualiteit/seksuele_voorlichting_en_vorming
- Botman, M. & Sanches, P. (2008). 'Van Punta Woi en Johannes de Doper tot Boegroe ing gi mi!' Seksualiteit in Suriname. Geraadpleegd op 14 januari 2017, via: <http://petersanches.nl/wp-content/uploads/2015/02/Seksualiteit-en-erotiek-in-Suriname.pdf>
- Brug, J., Assema, P., van & Lechner, L. (2007). Gezondheidsvoorlichting en gedragsverandering. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.
- Bryman (2012). Social Research Methods. 4th Edition. Oxford: University Press.
- Dilorio, C., Pluhar, E., & Blecher, L. (2003). Parent-child communication about sexuality: a review of the literature from 1980-2002. Journal of HIV/aids Prevention & Education for Adolescents & Children.
- EP-Nuffic (2015). Het Surinaamse onderwijssysteem beschreven en vergeleken met het Nederlandse. Geraadpleegd op 31 januari 2017, via: <https://www.epnuffic.nl/publicaties/vind-een-publicatie/onderwijssysteem-suriname.pdf>
- Gianotten, W.L., Vanwesenbeeck, I., Weijnenborg, P.T.M. (2009). Seksuologie. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Hafkamp, E. (2011). Seksuele voorlichting op gemengde scholen (scriptie). Geraadpleegd op 21 februari 2017, via: <http://dare.uva.nl/cgi/arno/show.cgi?fid=359053>
- Kohler, P.K., Manhart, L.E., Lafferty, W.E. (2007). Abstinence-only and comprehensive sex education and the initiation of sexual activity and teen pregnancy. Geraadpleegd op 21 februari 2017, via: [http://www.jahonline.org/article/S1054-139X\(07\)00426-0/abstract](http://www.jahonline.org/article/S1054-139X(07)00426-0/abstract)
- Mulder, N. (2011). Lesbisch, seks en schuilen. Constructies van seksualiteit onder lesbische vrouwen in Paramaribo (scriptie). Geraadpleegd op 16 januari 2017, via: <http://dspace.library.uu.nl/handle/1874/216058>
- Regering van de Republiek Suriname (2012). Ontwikkelingsplan 2012-2016. Suriname in transitie. Geraadpleegd op 11 januari 2017, via: http://www.gov.sr/media/519489/ontwikkelingsplan_2012_-_2016_suriname_in_transitie.pdf
- Rutgers (2013). Richtlijn seksuele en relationele vorming. Visie, doelen en uitgangspunten. Geraadpleegd op 25 januari 2017, via: <http://www.seksuelevorming.nl/sites/seksuelevorming/files/Body%20afbeeldingen/PDF/Richtlijn-SVR-2013-LR.pdf>
- Ohlrichs, Y., Vlugt, I. van der, Walle, R. van de (2013). Seksuele vorming in onderwijsmethoden voor het voortgezet onderwijs kritisch onder de loep! Geraadpleegd op 1 januari 2017, via: http://www.rutgers.nl/sites/rutgersnl/files/PDF-onderzoek/rapportage_screening_reguliere_lesmethoden_seksuele%20vorming.pdf
- Rutgers (2003). Zwijgen is zonde. Seksuele en relationele vorming aan jongeren in religieus en cultureel diverse groepen. Geraadpleegd op 21 februari 2017, via: <http://www.rutgers.nl/sites/rutgersnl/files/PDF/Zwijgen%20is%20Zonde%20inzagedownload.pdf>
- Schaalma, H., Reinders, J., Kok, G. (2009). Seksuologie. Voorlichting en preventie. Geraadpleegd op 21 februari 2017, via: http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-90-313-6806-8_9

- Stichting Lobi (2008). 40 jaar Lobi Libi. Paramaribo: Drukkerij Leo Victor.
- Verrest, H. (2010). Paramaribo: Caribische stad zonder scheidslijnen. Geraadpleegd op 25 januari 2017, via: [http://www.rooilijn.nl/files/\(PDF\)%20Verrest%20RL3-10.pdf](http://www.rooilijn.nl/files/(PDF)%20Verrest%20RL3-10.pdf).
- Visser, A.P., Bilsen, P. van (1994). Effectiveness of sex education provided to adolescents. Geraadpleegd op 21 februari 2017, via: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0738399194900310>.
- Waterberg, S. (2014). Lifes Stories van Marron Tiernermoeders in Groot-Paramaribo. Stichting COCON: Paramaribo.
- Waterberg, E., Flink, I., Neef, de M., Haastrecht van P., Sprong, K., Aviankoi, E., Roseval W. (2016). Mi Tamara - Mijn toekomst. Beschrijving en evaluatie van een intensief trainings- en coachingsprogramma met aandacht voor seksuele gezondheid en weerbaarheid gericht op kwetsbare jongeren in Suriname. Utrecht: Rutgers, stg. Cocon & Prohealth.
- Waterkant (2013). Biologieleerboek 'te sexy' voor Surinaamse puber. Geraadpleegd op 11 januari 2017, via: <http://www.waterkant.net/suriname/2013/05/10/biologieleerboek-te-sexy-voor-surinaamse-puber/>
- Wekker, G. (2008). Op zoek naar Surinaamse Seksualiteit. OSO: Paramaribo. Geraadpleegd op 16 januari 2017, via: <http://dare.uva.nl/document/2/24850>
- Wouters, C. (2012). Beschouwing over seksuele ontwikkeling en opvoedstijlen: statistisch-empirische seksuologie in historisch perspectief. Tijdschrift voor seksuologie 36-1. Geraadpleegd op 21 februari 2017, via: http://s3.amazonaws.com/academia.edu/documents/46974374/Over_seksuele_ontwikkeling_en_opvoedstij20160703-6431-luvme3h.pdf

Meerdere wegen die naar Paramaribo leiden

- Bonaccorsi di Patti, E. (2009). Weak institutions and credit availability: the impact of crime on bank loans.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital.(1986). Cultural theory: An anthology, 81-93.
- Bourdieu, P. (1977). Outline of a Theory of Practice (Vol. 16). Cambridge university press.
- Bryman, A. (2012). Social research methods. Oxford: Oxford university press.
- Cox, D., & Jimenez, E. (1990). The relative effectiveness of private and public schools: Evidence from two developing countries. Journal of Development Economics, 34(1-2), 99-121.
- Dulam, T., & Franses, P. H. (2011). Emigration, wage differentials and brain drain: The case of Suriname (No. EI 2011-33, pp. 1-21).
- Jurna, N. (2016, 2 maart). 'In Suriname heeft iedereen last van de crisis'. NRC Handelsblad. Geraadpleegd op 21 februari 2017, via: <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/03/02/in-suriname-heeft-iedereen-last-van-decrisis-a1405035>
- Levitsky, S., & Murillo, M. V. (2013) Forthcoming. Building Institutions on Weak Foundations: Lessons from Latin America. Reflections on Uneven Democracies: The Legacy of Guillermo O'Donnell.
- Moore, M. H. (1995). Creating public value: Strategic management in government. Harvard university press.
- Psacharopoulos, G. (1987). Public versus private schools in developing countries: evidence

- from Colombia and Tanzania. *International Journal of Educational Development*, 7(1), 59-67.
- Riddell, A. R. (1993). The evidence on public/private educational trade-offs in developing countries. *International Journal of Educational Development*, 13(4), 373-386.
 - Stichting de Bouwsteen. (z.j.). Over de bouwsteen. Geraadpleegd op 1 februari 2017, via: <http://www.adopteereendropout.nl/over-de-bouwsteen>
 - Thiel, S. (van). (2007). Bestuurskundig onderzoek: een methodologische inleiding. Bussum: Coutinho.
 - Trommelen, J. (2016, 26 maart). 'Surinaamse dollar in glijvlucht'. *De Volkskrant*. Geraadpleegd op 21 februari 2017, via: <http://www.volkskrant.nl/economie/surinaamse-dollar-in-glijvlucht-a4270449/>
 - UN Committee on the Rights of the Child (2016). Concluding observations on the combined third and fourth periodic report of Suriname. United Nations.
 - Waterkant (2016, 14 juni). 'Surinaamse ouders moeten onderwijs mee betalen'. *Waterkant*. Geraadpleegd op 21 februari 2017, via: <http://www.waterkant.net/suriname/2016/06/14/surinaamse-ouders-moetenonderwijs-mee-betalen/>

DEEL II: WIT

De kindertehuizen van Paramaribo

- Arie, C. & Kruseman, N. (2013). Gezondheid is aanpassingsvermogen en welbevinden. *Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen*, 91(3), 137-137.
- Bagattini, A. & MacLeod, C. (2015). *The Wellbeing of Children in Theory and Practice*.
- Berger, M. & Stevens, R. (2011). Begrippenkader Dossiers Professionalisering. Nederlands Jeugdinstituut. Geraadpleegd op 2 februari 2017, via: http://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Professionalisering_Begrippenkader.pdf
- Blokland, F. (2011). Legislation: a road to the protection of children in residential care institutes in Suriname? *Institute of Social Studies*.
- Bryman, A. (2012). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Connely, G. & Milligan, I. (2012). *Residential childcare: between home and family*. Edinburgh : Dunedin Academic Press Limited.
- De Nationale Assemblee, Unicef & CPD (2013). Nationaal onderzoek naar de situatie van kinderopvanginstellingen in Suriname. Geraadpleegd op 7 oktober 2016, via: http://www.dna.sr/media/41175/finaal_rapport_kinderopvanginstellingen__cpd__4_november_2013.pdf.
- De Nationale Assemblee (2014). Wet opvanginstellingen. Geraadpleegd op 7 oktober 2016, via: http://www.dna.sr/media/50199/SB_2014__no_7_Wet_Opvanginstellingen.pdf.
- Dozier, M., Zeanah, C. H., Wallin, A. R. & Shaffer, C. (2012). Institutional care for young children: Review of literature and policy implications. *Social issues and policy review*, 6(1), 1-25.
- Hart, J. de., Dekker, P., Borg, M. ter, Borgman, E., Buitelaar, M., Kuiper, Y., & Plum, R. (2008). Religie als bron van sociaal engagement en moraliteit. *Handboek religie in Nederland. Perspectief-overzicht-debat*, 495-515.

- Martín, E. (2012). Residential Care as a Resource of the Childhood Welfare System: Current Strengths and Future Challenges. Geraadpleegd op 7 oktober 2016, via: https://www.researchgate.net/profile/Eduardo_Martin6/publication/259801986_Residential_Care_as_a_Resource_of_the_Childhood_Welfare_System_Current_Strengths_and_Future_Challenges/links/004635335d11d214cb000000.pdf.
- Maslow, A.H. (1943). *A Theory of Human Motivation*. *Psychological Review*, 50, 370-396.
- Maslow, A.H. (1987). *Motivation and Personality*. (3rd ed.). New York, NY: Harper & Row.
- Maslow, A.H. (1999). *Towards a Psychology of Being*. (3rd ed.). New York, NY: John Wiley & Sons.
- Jongepier, N., Struijk, M., & Helm, G.H.P. van der. (2010). Zes uitgangspunten voor een goed pedagogisch klimaat. Geraadpleegd op 2 februari 2017, via: <http://www.jeugdkennis.nl/jgk/Artikelen-Jeugdkennis/Zes-uitgangspunten-voor-een-goed-pedagogisch-klimaat>
- Scheepers, P., & Janssen, J. (2001). Informele aspecten van sociaal kapitaal. *Mens en Maatschappij*, 76(3), 183-201.
- Schinkel, M. (2016). Klein Suriname krijgt reuzenlening van 478 miljoen. Geraadpleegd op 25 oktober 2016, via: <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/04/16/klein-suriname-krijgt-reuzenlening-van-478-miljoen-1611998-a956777>
- Schütz, F.F, Sarriera, J.C, Bedin, L., & Montserrat, C. (2014). Subjective well-being of children in residential care centers: Comparison between children in institutional care and children living with their families. Geraadpleegd op 2 februari 2017, via: <http://www.psicoperspectivas.cl/index.php/psicoperspectivas/article/viewFile/517/404>
- Tebbens, M. D. (2016). Allerarmsten Suriname zwaar getroffen door crisis. Geraadpleegd op 2 februari 2017, via: <http://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2107992-allerarmsten-suriname-zwaar-getroffen-door-crisis.htm>
- Unicef. (2014). Children of the Recession: The impact of the economic crisis on child well-being in rich countries. Geraadpleegd op 26 oktober 2016, via: <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc12-eng-web.pdf>
- Unicef. (2009). Impact of the Economic Crisis on Children. Geraadpleegd op 26 oktober 2016, via: http://www.unicef.org/eapro/Impact_of_the_Economic_Crisis_on_Children_-_Conference_Report.pdf
- Westerhof, G. J., & Keyes, C. L. (2008). Geestelijke gezondheid is meer dan de afwezigheid van geestelijke ziekte. *MGV-Maandblad geestelijke volksgezondheid*, 63(10), 808-820.
- Wilensky, H. L. (1964). The professionalization of everyone?. *American journal of sociology*, 70(2), 137-158.

Op weg naar houdbare zorg

- Banerjee, A., Deaton, A., & Duflo, E. (2004). Health, health care, and economic development: Wealth, health, and health services in rural Rajasthan. *The American economic review*, 94(2), 326-330.
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Bhuyan, K. K. (2004). Health promotion through self-care and community participation: elements of a proposed programme in the developing countries. *BMC public health*, 4(1), 11.

- Burgt, M. van der, Mechelen-Gevers, E. van & Lintel Hekkert, M. te (2013). *Introductie in de gezondheidszorg*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Carnall, D. (2000). Information technology and telemedicine in sub-Saharan Africa. *BMJ: Britisch Medical Journal*, 321, 465-466.
- Geest, S. van der (1997). Is there a role for traditional medicine in basic health services in Africa? A plea for a community perspective. *Tropical Medicine & International Health*, 2(9), 903-911.
- Goodman, H. & Waddington, C. (1993). *Financing Health Care*. Oxford: Oxfam UK and Ireland.
- Kale, R. (1995). Traditional healers in South Africa: a parallel health care system. *BMJ: British Medical Journal*, 310(6988), 1182-1185.
- Labrique, A.B., Vasudevan, L., Kochi, E., Fabricant, R. & Mehl, G. (2013). mHealth innovations as health system strengthening tools: 12 common applications and a visual framework. *Global Health: Science and Practice*, 1(2), 160-171.
- Medische Zending (2016). *Beleidsplan MZ Primary Health Care Suriname: verankering en innovatie van MZ geïntegreerde Primary Health Care*. Paramaribo: Medische Zending.
- Medische Zending (n.d.-a). *Financiering*. Geraadpleegd op 2 oktober 2016, via: <http://www.medischezending.sr/mz/financiering/>.
- Medische Zending (n.d.-b). *Subsidie MZ blijft weer uit*. Geraadpleegd op 2 oktober 2016, via: <http://www.medischezending.sr/subsidie-mz-blijft-weer-uit/>.
- Medische Zending (n.d.-c). *Diensten*. Geraadpleegd op 2 oktober 2016, via: <http://www.medischezending.sr/mz/diensten/>.
- Medische Zending (n.d.-d). *Over MZ*. Geraadpleegd op 2 oktober 2016, via: <http://www.medischezending.sr/mz/>.
- Moore, M.H. (1997). *Public Value: Strategic management in government*. Cambridge: Harvard University Press.
- Nooij, M. de, Poort, J. (2005). *Vooruit met procesinnovatie*. Amsterdam: Stichting Industriebeleid & Communicatie.
- Peters, D. H., Garg, A., Bloom, G., Walker, D. G., Brieger, W. R., & Hafizur Rahman, M. (2008). Poverty and access to health care in developing countries. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1136(1), 161-171.
- Plemper, E., Vliet, K. van (2002). *Community care: de uitdaging voor Nederland*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Rainey, H.G. (2014). *Understanding and Managing Public Organizations* (5th ed.). San Francisco: Jossey-Bass.
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (n.d.). *Wat is preventie?* Geraadpleegd op 30 januari 2017, via: http://www.rivm.nl/Onderwerpen/K/Kosteneffectiviteit_van_preventie/Over_kosteneffectiviteit_en_preventie/Opbouw_interventies_literatuurdatabase/Wat_is_preventie
- Rygh, E. M., & Hjortdahl, P. (2007). Continuous and integrated health care services in rural areas. A literature study. *Rural and Remote Health*, 7(3), 766.
- Schuring, H. (2015). *ANWB Extra: Suriname*. Den Haag: ANWB Media.
- Starnieuws (2016, 12 december). *Bond Medische Zending gaat door met actie*. Geraadpleegd op 25 januari 2017, via: <http://www.starnieuws.com/index.php/welcome/index/>

nieuwsitem/38804.

- Strasser, R. (2003). Rural health around the world: challenges and solutions. *Family practice*, 20(4), 457-463.
- Waterkant (2016, 23 juni). *Medische zorg in binnenland Suriname stopgezet*. Waterkant. Geraadpleegd op 18 oktober 2016, via: <http://www.waterkant.net/suriname/2016/06/23/medische-zorg-binnenland-suriname-stopgezet/>.

Wie slim is moet ook sterk zijn

- Algemeen Bureau voor de Statistiek Suriname. *Definitieve Resultaten Achtste Algemene Volkstelling (Vol. I)*. Geraadpleegd op 9 oktober 2016, via: <http://www.statistics-suriname.org>
- Atkinson, R. (1998). *The Life Story Interview. Qualitative Research Methods*. (44th ed.). London: SAGE publications.
- Baker, C. (2011). *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. (5th ed.). Bristol: Multilingual matters.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. & Morris, P.A. (1998). The ecology of developmental processes. In R. Lerner. *Handbook of child psychology: Theoretical models of human development*. (5th Ed.). New York: John Wiley, pp.993-1028.
- De Bies, R. (2009). *Woordenboek Surinaams-Nederlands*. Houten: Prisma Woordenboeken en Taaluitgaven.
- Dalhuisen, L., Hassankhan, M. & Steegh, F. (2007). *Geschiedenis van Suriname*. Zutphen: Walburg Pers.
- Dobbeleir, C., Sarrazyn, J., Van der Straeten, T., Willems, E. & Van Maele, P. (2008). *De politieke mobilisatie en organisatie van vijf etnische groepen in Suriname*. Gent: Universiteit Gent.
- Faraclas, E., Koehler, C.M., Giblin, D., Moss, D.M. & Kazerounian, K. (2013). The nexus between science literacy & technology literacy: A state by state analysis of engineering content in state science standards. *Journal of STEM Education*, 14(3), 5-12.
- Garud, R., Hardy, C., & Maguire, S. (2007). Institutional entrepreneurship as embedded agency: An introduction to the special issue. *Organization studies-Berlin-European group for organizational studies*, 28(7), 957.
- Goodson, I. (2001). The Story of Life History: Origins of the Life History Method in Sociology. *Identity*, 1(2), 129-142.
- Jovchelovitch, S. & Bauer, M. W. (2000). *Narrative interviewing*. London: LSE Research Online.
- Kroon, S. & Yagmur, K. (2012). *Meertaligheid in het onderwijs in Suriname: Een onderzoek naar praktijken, ervaringen en opvattingen van leerlingen en leerkrachten als basis voor de ontwikkeling van een taalbeleid voor het onderwijs in Suriname*. Tilburg: Nederlandse Taalunie.
- Mackenzie, P. J. & Walker, J. (2014). *Mother-tongue education: policy lessons for quality and inclusion*. Global Campaign for Education.
- Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur Suriname (2014). *Examenresultaten op GLO*

niveau naar geslacht per district 2012-2014. Paramaribo: MinOWC.

- Van der Mooren, F.C.T. (2006). Opvoeding op school en in het gezin: Onderzoek naar de samenhang tussen opvoeding en de houding van jongeren ten opzichte van sociale grenzen. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen.
- Oliver, C. (1991). Strategic responses to institutional processes. *Academy of management review*, 16(1), 145-179.
- Scholtens, B.P.C. (1994). Bosnegers en overheid in Suriname: De ontwikkeling van de politieke verhouding 1651-1992. Paramaribo: Afdeling Cultuurstudies/Minov.
- Seo, M. G., & Creed, W. D. (2002). Institutional contradictions, praxis, and institutional change: A dialectical perspective. *Academy of management review*, 27(2), 222-247.
- Sitaldin, S., Watkin, G., Vis, C. & Smits, M. (2011). Rapport Meertaligheid. Paramaribo: MinOWC.
- Woolfolk, A., Hughes, M. & Walkup, V. (2013). *Psychology in Education*. (2th ed.). Edinburgh Gate: Pearson Education Limited.

DEEL III: ROOD

De Radio Dichtbij

- Abrams, J. R., & Giles, H. (2007). Ethnic identity gratifications selection and avoidance by African Americans: A group vitality and social identity gratifications perspective. *Media psychology*, 9(1), 115-134.
- Ashmore, R. D., Deaux, K., & McLaughlin-Volpe, T. (2004). An organizing framework for collective identity: articulation and significance of multidimensionality. *Psychological bulletin*, 130(1), 80.
- Brewer, M. B., & Gardner, W. (1996). Who is this "We"? Levels of collective identity and self representations. *Journal of personality and social psychology*, 71(1), 83.
- Brey, V. M., & Goudzwaard, A. F. (2015). The Sound of Belonging-Music and Ethnic Identification among Marrons and Hindus in Paramaribo, Suriname (Bachelor's thesis).
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. 4th Edition. Oxford University Press.
- Cerulo, K. A. (1997). Identity construction: New issues, new directions. *Annual review of Sociology*, 385-409.
- Cohen, J. (2001). Defining identification: A theoretical look at the identification of audiences with media characters. *Mass Communication & Society*, 4(3), 245-264.
- Deuze, M. (2006). Ethnic media, community media and participatory culture. *Journalism*, 7(3), 262-280.
- Frith, S. (1996). Music and identity. *Questions of cultural identity*, 108-27.
- Harwood, J. (1999). Age identification, social identity gratifications, and television viewing. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 43(1), 123-136.
- Hogg, M. A. (2016). Social identity theory. In *Understanding Peace and Conflict Through Social Identity Theory* (pp. 3-17). Springer International Publishing.
- Jackson, R. J. (2013). *Global Politics in the 21st Century*. Cambridge University Press.
- Johnson, Phylis. 1992. Black/Urban Radio Is in Touch with the Inner City: What Can

Educators Learn from This Popular Medium? *Education and Urban Society* 24(4):508-518.

- Kramsch, C. (1998). *Language and culture*. Oxford University Press.
- Kunovich, R. M. (2009). The sources and consequences of national identification. *American Sociological Review*, 74(4), 573-593.
- Liu, J. H., Lawrence, B., Ward, C., & Abraham, S. (2002). Social representations of history in Malaysia and Singapore: On the relationship between national and ethnic identity. *Asian Journal of Social Psychology*, 5(1), 3-20.
- Nagel, J. (1994). Constructing ethnicity: Creating and recreating ethnic identity and culture. *Social problems*, 41(1), 152-176.
- Phinney, J. S. (1990). Ethnic identity in adolescents and adults: review of research. *Psychological bulletin*, 108(3), 499.
- Radio Suriname. Geraadpleegd op 10 november 2016, via: <http://www.radiosuriname.nl>
- Ramsoedh, H. (2013). Denken over natievorming en nationale identiteit in Suriname. *OSO Tijdschrift voor Surinamistiek en het Caraïbisch gebied*, 32 (2), 8-30.
- Rice, T. (1987). Toward the remodeling of ethnomusicology. *Ethnomusicology*, 31(3), 469-488.
- Riggins, S. H. (Ed.). (1992). *Ethnic minority media: An international perspective* (Vol. 13). Sage Publications.
- Slater, M. D. (2007). Reinforcing spirals: The mutual influence of media selectivity and media effects and their impact on individual behavior and social identity. *Communication Theory*, 17(3), 281-303.
- Schlesinger, P. (1991). Media, the political order and national identity. *Media, Culture & Society*, 13(3), 297-308.
- Smith, A. D. (1991). *National identity*. University of Nevada Press.
- Smith, A. D. (2001). *Nationalism*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Stets, J. E., & Burke, P. J. (2000). Identity theory and social identity theory. *Social psychology quarterly*, 224-237.
- Torres, I. M., & Briggs, E. (2007). Identification effects on advertising response: The moderating role of involvement. *Journal of Advertising*, 36(3), 97-108.
- Turino, T. (1999). Signs of imagination, identity, and experience: A Peircian semiotic theory for music. *Ethnomusicology*, 43(2), 221-255.

Elke dans vertelt een verhaal

- Allen, P. (2015). Diasporic representations of the home culture: case studies from Suriname and New Caledonia. *Asian Ethnicity*, 16:3, 353-370.
- Barth, F. (1998) *Ethnic Groups and Boundaries: The social organization of cultural difference*. Long Grove: Waveland press inc.
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Choenni, C.E.S. (2014) *Ethnicity and Politics: Political Adaption of Hindostanis in Suriname*. *Sociological Bulletin*, 63 (3), pp. 407-431.
- Kumar, A. (2011). Bharatanatyam and Identity Making in the South Asian Diaspora: Culture through the Lens of Occupation. *Journal of Occupational Science*. 18:1, pp. 36-47.
- Leonard, M. (2005). Performing identities: music and dance in the Irish communities of

Coventry and Liverpool. *Social & Cultural Geography*, 6:4, pp. 515-529.

- Naroll, R., Berndt, R. M., Bessac, F. D., Chapple, E. D., Dole, G. E., Driver, H. E., ... & Jaspan, M. (1964). On Ethnic Unit Classification [and Comments and Reply]. *Current anthropology*, 283-312.
- Roessingh, C. (1998) *De Belizaanse Garifuna: De contouren van een etnische gemeenschap in Midden-Amerika*. Amsterdam: Thela Thesis.
- Shain, Y. (1994). Ethnic diasporas and US foreign policy. *Political Science Quarterly*, 109(5), 811-841.

Ontwikkeling in de middag: maatschappelijk initiatief als uitkomst?

- Berlinski, S., Shady, N. (2015). *The Early Years. Child Well-Being and the Role of Public Policy*. Pallgrave Macmillan.
- Boerboom H. (2015, 25 november). Suriname viert 40 jaar onafhankelijkheid in soberheid. Geraadpleegd op 2 februari 2017, via: <http://nos.nl/artikel/2071203-suriname-viert-40-jaar-onafhankelijkheid-in-soberheid.html>
- Commissie Naschoolse opvang en begeleiding. (2012, oktober 16). *Programma voor naschoolse opvang en begeleiding*.
- De Surinaamse Krant. (2015, december 14). *Begroting 2016 voor herintroduceren naschoolse opvang met SRD 46 miljoen verhoogd*. Geraadpleegd op 2 februari 2017, via: <http://www.de-surinaamse-krant.com/2015/12/begroting-2016-voor-herintroduceren.html>
- Maele, P. van. (2015, februari 23). *Suriname moet echt vrezen voor een verloren generatie*. Geraadpleegd op 2 februari 2017, via: <http://www.trouw.nl/tr/nl/4496/Buitenland/article/detail/3871410/2015/02/23/Suriname-moet-echt-vrezen-voor-een-verloren-generatie.dhtml>
- Maslow, A. H. (1943). *A theory of human motivation*. *Psychological Review*, 50, 370-396. York University, Toronto, Ontario.
- Meij, H., & Ince, D. (2013). *De ontwikkeling van kinderen*. Nederlands Jeugdinstituut.
- Oude Vrielink, M., & Verhoeven, I. (2011). *Burgerinitiatieven en de bescheiden overheid*. *Beleid en Maatschappij* (38) 4, 377-387.
- Salverda, I., Pleijte, M., & Van Dam, R. (2014). *Meervoudige democratie: Meer ruimte voor burgerinitiatieven in het natuurdomein*. Wageningen: Alterra Wageningen UR.
- Tebbens, M. D. (2016, mei 29). *Allerarmsten Suriname zwaar getroffen door crisis*. Geraadpleegd op 2 februari 2017, via: <http://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2107992-allerarmsten-suriname-zwaar-getroffen-door-crisis.html>
- Tonkens, E. H., & Verhoeven, I. (2011). *Bewonersinitiatieven: proeftuin voor partnerschap tussen burgers en overheid - Een onderzoek naar bewonersinitiatieven in de Amsterdamse wijkaanpak*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam/Stichting Actief Burgerschap.
- Verrest, H. (2010). *Paramaribo: Caribische stad zonder scheidslijnen*. *Rooilijn*, Jg. 43, Nr. 3, 162-169.

Na een intensieve periode van ongeveer anderhalf jaar is het eindelijk zover. Met het schrijven van dit nawoord leggen wij de laatste hand aan deze bundel. Afgelopen tijd hebben wij veel geleerd; we hebben het land Suriname leren kennen, haar bijzondere mensen met bijzondere verhalen, maar ook op het gebied van onderzoek doen binnen een andere cultuur en op persoonlijke vlak hebben wij ons ontwikkeld. Ervaringen die niemand ons kan afnemen en die wij zullen koesteren voor de rest van onze studententijd en misschien wel de rest van ons leven. Het Research Project 2016-2017 Suriname, met deze bundel als eindresultaat, had niet tot stand kunnen komen zonder de medewerking en inzet van een groot aantal personen. Bij dezen willen wij daarom graag iedereen bedanken die openstond voor onze vragen, voor ons klaar stond op de meest uiteenlopende tijdstippen en bereid was om zich open te stellen voor een groep ambitieuze en leergierige studenten.

Zoals men in Suriname ook wel zegt: *Gran Tangi*, heel erg bedankt!

Luisterend naar de woorden van de Surinaamse zanger Damaru met het nummer *Tuintje in mijn hart (Mi Rowsu)*, willen wij graag afsluiten met:

Ik heb een tuintje in mijn hart Suriname, maar alleen voor jou. *Mi Rowsu*

De Research Project Commissie 2016-2017 Suriname,

Stijn Jansen
Emilie Brenninkmeyer
Lotte Kleinpenning
Rik Wijnhof
Bart Heuts
Nicole Kremer
Michèle Donck

WAT IS HET RESEARCH PROJECT?

Het Research Project is een tweejaarlijks uniek en grensoverschrijdend onderzoeksproject dat op initiatief van studenten, in samenwerking met Studievereniging Perikles en de bacheloropleiding Bestuurs- en Organiseringswetenschap aan de Universiteit van Utrecht wordt georganiseerd. Twintig deelnemende studenten krijgen de kans om hun horizon te verbreden en om internationale onderzoekservaring op te doen binnen een onbekende context. Zij worden hierin begeleid door een organisatorische commissie van 8 studenten, waarmee zij samen afreizen naar een ander land om onderzoek te doen naar actuele bestuurskundige- en sociaalmaatschappelijke vraagstukken. Tot slot worden er elk project twee begeleiders aangewezen die vanuit de universiteit de studenten (inhoudelijk) begeleiden. Het project wordt afgesloten met een publicatie in de vorm van een bundel met de, door studenten geschreven, wetenschappelijke artikelen.

HET RESEARCH PROJECT 2016-2017 SURINAME

In december 2015 is een groep van 8 enthousiaste studenten geselecteerd om zich bezig te houden met de organisatie van het Research Project 2016-2017. In maart 2016 zijn twintig Nederlandse studenten geselecteerd voor deelname aan het project. Hier zijn in de zomermaanden van 2016 tien Surinaamse studenten aan toegevoegd, die in trio's hun onderzoeksproject zijn gestart. Na een half jaar voorbereiding is in de periode van 12 november t/m 23 december 2016 door de dertig studenten, 6 weken lang onderzoek gedaan in- en rond Paramaribo, Suriname.

De bundel die hier voor u ligt is het eindresultaat van inmiddels de vijfde editie van het Research Project, waarin alle verhalen, inzichten en ervaringen van het onderzoek zijn samengebracht. Op 5 april 2017 is de bundel op het afsluitende symposium in Utrecht gepresenteerd en aangeboden aan alle betrokken partijen. Het symposium vormt de afsluiting van een succesvolle vijfde editie van het project georganiseerd voor, door en met studenten in samenwerking met het departement Bestuurs- en Organiseringswetenschap van de universiteit van Utrecht en de studierichting *Public Administration* van de Anton de Kom Universiteit van Suriname.

EERDERE ONDERZOEKBUNDELS VAN HET RESEARCH PROJECT

- *Bon Futuro?* Verwachte maatschappelijke ontwikkelingen voor Pais Kòrsou (eerste druk oktober 2009).
- *It's not about the trophy.* De nalatenschap van het WK voetbal 2010 (eerste druk december 2011).
- *The way water flows.* Exploring plans and practices of water management on Lombok (eerste druk november 2013).
- *Rio is not for amateurs.* Hoe mega-evenementen als het WK voetbal en de Olympische spelen lokale gemeenschappen van de stad in beweging brengen (eerste druk november 2015).

PARTNERS

Met dank aan
John Ziel Paints

kfHein,fonds

Berenschot

ORANGEBOOK

PARTNERS

Met dank aan
Bond Brandweer Suriname
Enver
Fernandes Bottling Company NV
HMG
KLM
Nils Print NV
R.S. Decoration

RESEARCH
PROJECT
— 2016 - 2017 —

RESEARCH
PROJECT

— 2016 - 2017 —